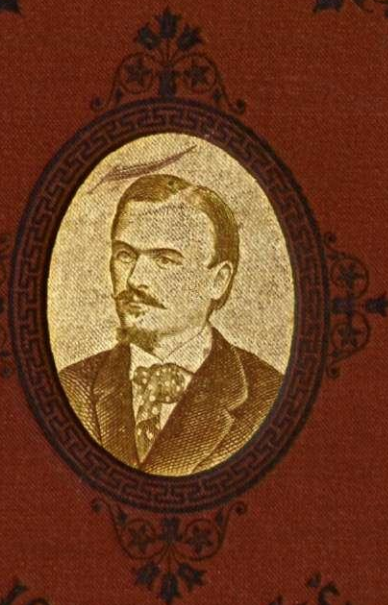
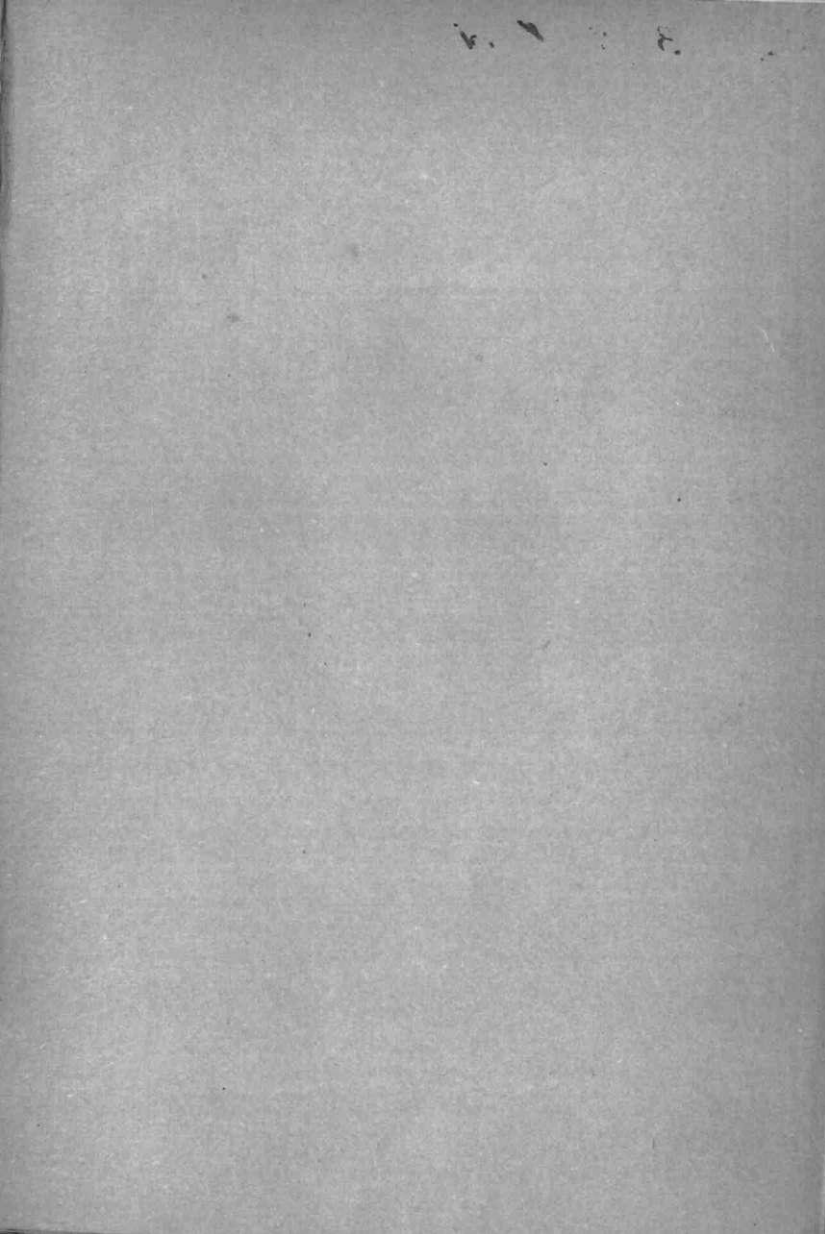

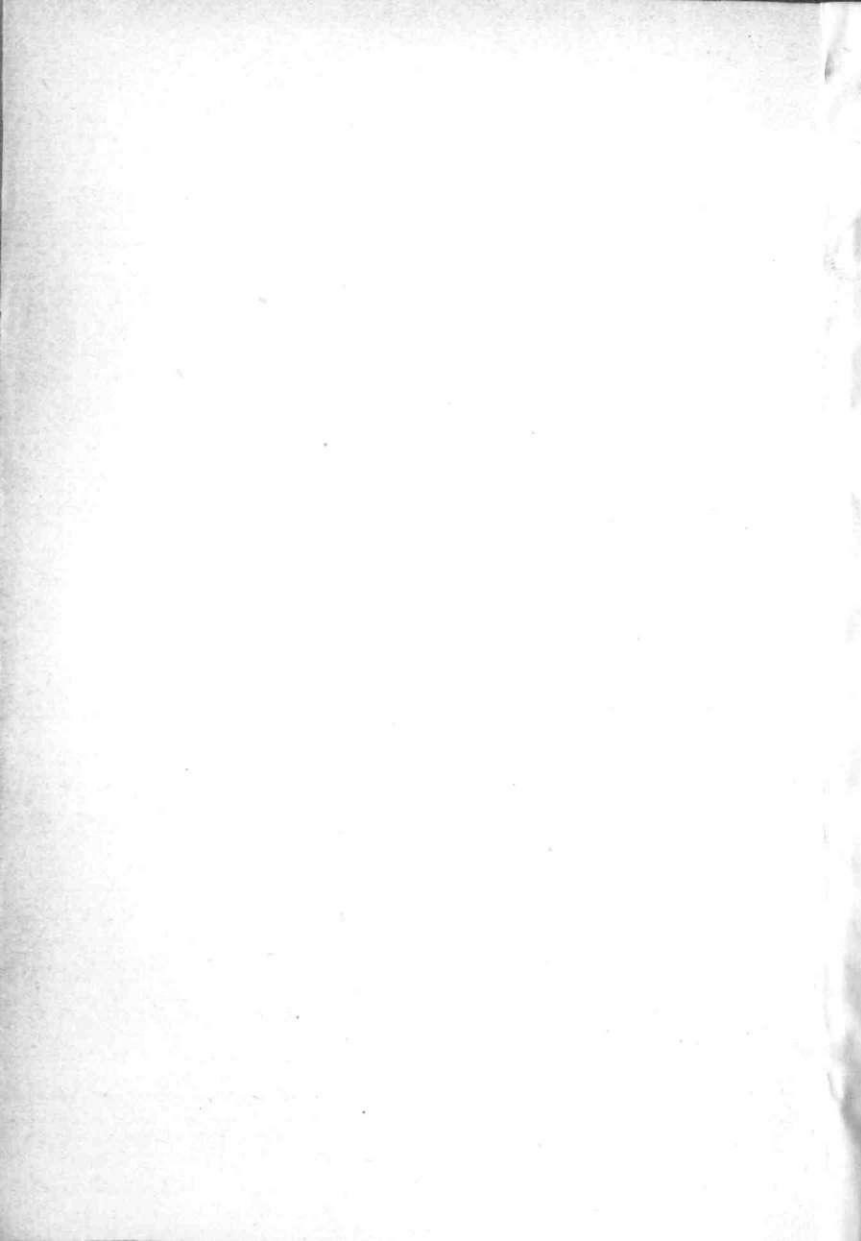
II
C. 31.523
2

JOSIP JURČIČ

32523, II, C, d

JOSIPA JURČIČA

ZBRANI SPISI.

ZALOŽIL IN NA SVETLO DAL
„ODBOR ZA JURČIČEV SPOMENIK“.

UREDIL
FR. LEVEC.

IV. ZVEZEK:
PRIPOVEDNI SPISI.

V LJUBLJANI, 1885.

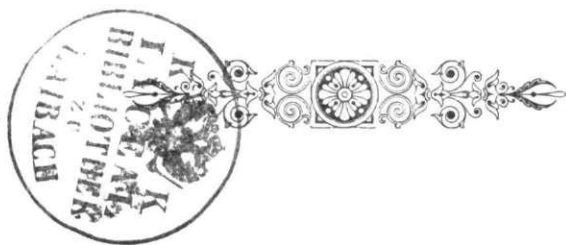
NATISNILA „NARODNA TISKARNA“

JURČIČEVIH
ZBRANIH SPISOV IV. ZVEZEK.

PRIPOVEDNI SPISI.

VSEBINA : TIHOTAPEC. — GRAD ROJINJE. — KLOŠTERSKI
ŽOLNIR. — DVA BRATA.

V LJUBLJANI, 1885.

ZALOŽIL „ODBOR ZA JURČIČEV SPOMENIK“. — NATISNILA „NARODNA TISKARNA“.

Inv. 030) 18753

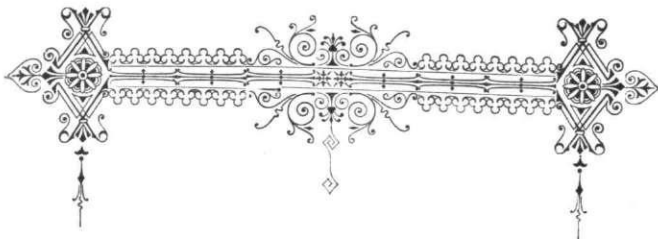
K A Z A L O.

- I. **Tihotapec.** Povest iz domačega življenja kranjskih Slovencev. („Slovenski Glasnik“, 1865) 7
- II. **Grad Rojinje.** Povest za slovensko ljudstvo. („Slov. Večernice“, 1866) 98
- III. **Klošterski žolnir.** Izvirna povest iz 18. stoletja. („Slovenski Glasnik“, 1866) 179
- IV. **Dva brata.** Resnična povest. („Koledarček družbe sv. Mohorja“, 1868) 273

I.

Tihotapec.

Povest iz domačega življenja kranjskih
Slovencev.

1.

Tik Gorjancev, ki ločijo kranjsko deželo od hrovaške, stoji v zatišji mej vinskimi góricami prijazna vasica, ki ima komaj deset hiš. Da-si tudi se gospodarji mej seboj različno imenujejo, vender le imajo vašcanje največ po edno in tisto ime v krstnih bukvah zapisano, kar potrjuje pravljico najstarejšega strijca v vasi, da se je bil svoje dni v ta žleb eden sam mož preselil iz juga čez mejo in potem svojo veliko lastnino razdelil mej sinove; tako je bilo kmalu iz ednega deset gospodarjev, iz ednega selišča vsa vas.

Bilo je okolo božiča. Zvečer ob osmih je bila uže tema, kakor o polunoči. Vrata po vasi so povsod uže pozaprlji in skrbno z zapahom zavarovali. Po nekaterih hišah so bili uže celó luči pogásili in se spravljali spat, ker se jim je smilila svečáva, ali pa, ker niso imeli silnega opravka.

Pri Štaverniku, ki je imel konci vasi ponižno svojo hišico postavljeno, vender še niso odvečerjali, torej je bila še vsa družina na nogah. Če pa rečemo

vsa družina, ne smemo si misliti kôpe otrók, starih in mladih, in trume hlapcev in dékel, temveč védeti nam je, da Štibernik ni imel več nego li pol grunta, kajti družega pol je bil uže njegov praded sosedu prodal v last. Ker se pa grunt tako loči od grunta, kakor veliko in majhno, treba je dalje vedeti, da je Štibernik v primeri z drugimi kmeti gospóski plačeval le malo davka; zato je tudi lahko obdelal vse zemljišče svoje z malo svojo družinico, ki je imela ž njim vred samó tri glave.

Stari Štibernik je sedel na oglu klopí pri péči in je opravljal to, kar dela sploh svečnik. V roki je držal dolgo hrastovo trsko in jo vedno obračal in utrinjal, da je lepše gorela in svetila sinu Francetu, da se ni vsekal, ko je iz debelega polena cepil trske. Izba je bila edna tistih, ki vedno bolj ginejo v naših krajih, in ki nas spominjajo starih časov, ko so se naši kmetski očetje, zidaje si selišča svoja, vedno še bali, da jih delajo samó zato, da jih čez malo let zopet poderó Turki, in so jih zato stavili le bolj okorno in slabo.

Na pol otesani tramovi, ki so v svoji skupnosti delali steno, bili so od mnogoletnega dima črno okajeni in obiti z mnogimi klini, na katerih je viselo vsakovrstno orodje. Po kótih je bilo veliko razvlake: prazne posode in polne, vreče in druge stvari, tako, da je človek skôraj težko zapazil konec postelje, očetovega ležišča, malih durij v stransko stanico, spalnico Štibernikove Rezike.

„Kaj! mari misliš še kam iti nocoj, Francè! da tako vudlaš in hitiš? Kam se ti mudí, saj ne gori voda?“ izpregovori stari Štíverník in izpod sivih lãs vprašaje uprè oči v krepkega sina, ki je res naglo tolkel in sekal poleno.

„Kaj vi véste, če se mi ne mudí!“ odgovori sin. „Précej po večerji pojdem, naj poleno scepim, ali ne.“

„Kam pojdeš?“

„K Reberniku moram iti na Stene.“

„V krèmo moraš iti? Ej, Francek, Francek! kaj bi dejala mati tvoja, ko bi bila uèakala tebe takega, kakeršen si zdaj. Kaj ti je treba hoditi okrog? Laèen nisi domá; če si žejen, pij vodo; in če le hoèeš vina, pa grém gori v goro; saj véš, da hram še ni ves prazen. Kaj boš delal pri krèmarji Reberniku?“ Tako je govoril oèe in resno lice se mu je še bolj pooblašilo.

„E, kaj!“ zareži sin nejevoljen, „zmenjeno imam, da pridem. Če se na glavo postavite, ali pa molèite, oèe! to je vse edno pri meni. Jaz sem obljubil, pa je.“

Štíverník vzdihne: „Saj sem uže dostikrat dejal, da imaš ti svojo glavo in trmo svojo, ki mora zmerom veljati. A naj bode, kakor hoèe; dolgo mi ne boš ugovarjal, Francek! le dobro me pomni, dolgo ne, dolgo. To ti pa reèem: le glej, da ne boš ti in jaz zavoljo tebe pogubljen.“

Te besede oèine so sina vender le malo zbudle. „Lepo vas prosim,“ reèe, „ne bodite tako sitni. Čemu vraga boste zavoljo mene pogubljeni? Sam hudir vam

razloži, kaj javkate nad menoj, kakor bi me imel uže z deveto verigo pripétega! Kaj je to takšen greh, če grem k Reberniku in se z dvema Hrovatoma zmenim, da jim culo tobaka prenesem čez Gorjance po kravjih stezicah, koder lebljajtarji in biríci ne poznajo poti, in če mi za to vržeta vsak kakšen groš? Ali mi pa dajte denarjev, da ne bom v nedeljo brez božjaka in bora kako sveti Gól. Obleko imam tudi skôraj za petek in svetek ravno tisto; zaslužiti moram nekaj, naj bode s kontrebantom ali z vragom.“

„Saj prav praviš: z vragom boš zaslužil, kar boš s kontrebantom. Pa še po glavi jo boš dobil, ako te dobodo gráničarji,“ pravi oče žalosten in obrača brlečo trsko.

„Gráničarji naj se várujejo, da jim jaz ne dam preko glave,“ godrnja Francè ter skloni velikansko svojo postavo od klopí po konci in zatakne široko sekiro mej dve bruni v steni, kajti sestra Rezika je prinesla večerjo na mizo.

V tem ko ta domača trójica tiho sedí pri večerji in le deklica časih kako zine, hočemo vsaj mlajša dva bolj na tanko ogledati.

Štibernikov Francè je bil največji mej vsemi fantini, kar jih je v farni cerkvi stalo vsako nedeljo za stóli. Da je tudi močen, to so védeli njegovi vrstniki uže od mladih nóg in celó njegovi sovražniki so morali pritegniti, da ga v okraji ni, ki bi se Francetu moge! postaviti v bran. Francè si je bil pa te moči

svoje tólikanj bolj v svesti, ker je videl in védel, da so ga dekleta, ki skrivaj in mej seboj uganejo marsikaj, obsodile, da ni nič kaj posebno lep, sósebnó kar je bil osepničav. Ker mu je bila mati zgodaj umrla, in ker je očetu čisto manjkalo moškega značaja in odvažne besede, bil je mladenič kmalu svojeglav. Uže od nature živ in nagel, bil je ravno v letih nerodnih brez vajeti in brez krepke vodilne roke, prepuščen skôraj samemu sebi. Vender je imel dobro srce, bil je pošten po svojem in svojih sosedov mnenji in zlasti sestro svojo Rezo je neznano ljubil.

Nasprotnega značaja je bila Rezika, njegova tri leta mlajša sestríca. Da-si najlepše dekletó v vasi in v okolíci, vender še skôraj védela ni za to prednost svojo, tem menj pa, da bi se bila zavoljo tega prevzela. Kakor je bil njen brat précej v ognji, bila je ona tiha in najrajša je gospodinjala domá in stregla in pomagala očetu. Le težko jo je prisílil brat časih v nedeljo mej druge deklice na plesišče, kjer naj bi znanje storila z Godeževim Tončkom, imovitim kmetskim sinom, ki je imel pošteni namen, Reziko vzeti v zakon, kadar mu oče prepusté kmetíjo. Kakor brat njo, ljúbila je tudi ona njega. Marsikateríkrat, ko očína svarilna beseda ni nič izdala, pregovorila ga je ona, da ni iskal hrumeče družbe in veselih tovarišev.

Ko je nocoj videla, da se oče držé malo na jezo in da tudi Francè molčí, jenjala je še ona praviti in vpraševati svoje rečí.

Ko je oče Štíverník zadnji požirek založil v usta in žlico po mizi poveznil, velik križ storil in kučmo potegnil čez ušesa, rekel je Francetu: „Povej mi po pravici: ali si bil óne dní tiste denarje tudi od Hrovatov tobakarjev zaslužil v kontrebantu?“

„Kje pak!“ odgovorí sin kratko.

„Jaz pa tega nečem, da bi ti hodil po takih potih. Kaj ti je tega treba?! Domá bodi, pravim,“ govori oče.

„Le vi domá bodite — brez denarja,“ reče Francè. „Pa mi kaj dajte, da ne bom brez nič kakor deseti brat, ki brez malhe priberači k hiši.“

„Kje bom vzel, prismóda!“ reče Štíverník, ki je pri vsem drugem imel tudi to svojstvo, da je rajši v skrinjo spravjal in zaklepal, kakor pa izdajal.

„Kaj, mari niste prodáli prašičev?“

To je bilo potrpežljivemu starcu vender preveč. „Kaj praviš? ti merkáj ti! ti malopridnost ti! Tako meniš, da moraš ti po grlu pognati, kar sem jaz težko pridobil. Bog me ne kaznuj! ali boš morda ti plačal štívro, ali boš ti plačal desetinsko tèle grajskemu gospodu, ker letos vrsta pride na našo hišo? Oj, ko bi bila ranjka mati tega učakala!“

Vzdihne in vstane stari mož izza omizja ter kobacá na klop in še edno stopnjo više v zapeček. Tam je na žlebčku visel velik môlek. Oče Štíverník ga sname, poišče in potiplje, kje je „vera“, potem pak na pol léže na trebuh in na prsi in jame moliti večerno svojo molitev, ki ni bila najkrajša.

Ko Francè moško korači iz hiše, pobere tudi Re-zika žlice in sklede ter hiti za njim, da bi brata v veži pri ognjišči pogovorila in pregovorila.

„Lepo te prosim, Francè!“ jame sestra z milim glasom in ga ljubo pogleda z velicima svojima plavima očima, „ostani domá, ostani. Lej, oče so stari, ne bodo dolgo, pa jih še zmerom jeziš in malokdaj jim storiš tako, kakor bi radi!“ Solze jej zapró besedo.

„Béži, béži; le še ti mi ne slanári in puščobe ne pródaj,“ odgovorí brat malo mehkeje. „Kaj vraga sem za to slabeji, če grém malo povasovàt?“

„Povasovàt? Kaj meniš, da ne vém, da si ti bil tisti, ki je gráničarje v vinógradu otepel? Le nosi Hrovatom tobak čez mejo, gospóska te bodo še zaprli, ali pa ustrelili.“

„Menda je vaju z očetom nocoj navdihnil hudi duh!“ zadere se brat.

„A to ti bom tudi povedala,“ govori sestra šepetaje. „Ljudjé se menijo in meni se zdi, da je res. Ti zavoljo Mice zahajaš k Rebernikovim v krčmo. Pa to ni prav, Francè! Lej, če se ravno Mica méni s teboj, vender lahko véš, da ti je Rebernikovi ne bodo dali, ker so bogati, mi pa nismo. Za nos voditi je pa tudi ne sméš; uže ko bi ne bilo greh, slabo je za Mico saj véš, da bodo ljudjé še pôtlej, ko bo omožena drugam, kazali s prstom za njo in dejali: „Glejte je! za ónim je tudi hodila, prej nego li je tega imela.“

„Kako si pa zgovorna!“ reče Francè, ki je, ob dimasta vežna vrata naslonen, mirno poslušal ves govor.

„Kdo te je pač tako poučil?“

„Věš kaj, jaz se ne šalim,“ zavrne na to Reza resnobno.

„No, ker resno govoriš,“ odgovori čez nekaj časa brat — „tudi jaz tebi povém edno brez šale. Jaz pa ne bom govoril tega, kar ljudjé govoré, ampak to, kar vém sam. Jaz vém, da je uže tri noči lebljajtar ali, če rajši slišiš, gráničar Peč — tisti, ki pravijo, da je tako lep — sleparil po vasi.“

Rekši sestrici ostro pogleda v obrazek. Zdí se mu, da se je malo zarudela.

„Naj!“ odgovori mu Reza. „Kaj meni mari?“

„Ali ti res nič mari?“

„Meni ne!“ odgovori Reza naravnost ter hiti skledo pomívati.

„No, prav, če je tako. Ali jaz tudi vém, da je biriški hlapec Peč, tista glista, vzel na našem tnalu leseno kobilo in jo prislonil k tvojemu oknu, da je tebe klical.“

„Kaj morem jaz pomagati, če je revež neumen!“ reče sestra.

Francetu se čelo zgrbanči.

„Povej mi po pravici, to ti rečem, če se zlažeš, le glej! Povej mi, ali si se mu oglasila, ali se nisi?“

„E, ne bodi tako čuden, Francè! kaj meniš, da sem neumna!“

„Povej, ali si se mu oglasila, ali ne?“

„Nisem se ne.“

„Nobedenkrat ne?“

„Nikoli.“

Obá molčita.

„Verjamem ti,“ reče potem Francè, „samó tóliko ti povém: meni nič mari, nosi se in bodi, kakor se ti prav zdi, jaz ti ne bom na poti nikoli. Vender rajši vidim, da imaš hudiča kot biríča.“

„Za božjo voljo, ne kôlni tako!“ pravi sestra.

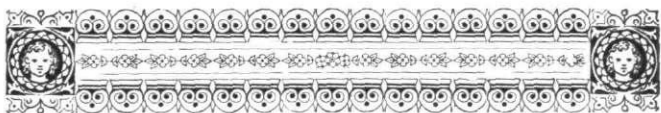
„Pa to: če ga jaz dobim, da bo lazil tod okolo hiše, premèl in pretresel mu bom koščíce, tiste drobne, da bo tri dni in tri noči mislil náme; pri moji duši, da tako naredim, če smolo prinese le-semkaj.“

„Saj pravim,“ reče sestra na jok, „nekaj boš napravil s svojo naglostjo in jeznoritostjo, da te kaj prav hudega zadene, ali koga ubiješ, ali pa kako drugo neumnost napraviš; poprej ne bo mirú.“

„To te ne skrbi,“ odgovorí France. „Le pojdi molit pa spat. Če te kdo kliče pri oknu, ne oglašaj se mu, če se mu ne pravi Godežev Tonček. Biríča se pa varuj kakor hudiča!“

Po tem pouku stopi Štíverníkov Francè čez vežni prag na plano. Zunaj je bilo mrzlo, sneg je pokrival z ledeno skorjo vse, kar ni bilo pod streho. Vse se je bilo skrilo pred mrazom, le polna luna je zmrzovala sredi neba in razsvetljevala nočno praznoto, ko je Francè, zavít v mrzlo svojo obleko, koračil skozi vas.

2.

Ko je Francè prišel iz žleba, v katerem stoji vas, bil je na veliki strmi rebri, ki ni imela niti rodila družega, nego kamenje in léščevje. Bile to vaški pašnik po letu. Ako je hotel človek v bližnji trg, moral je po tem kamenji kobaliti navzdol proti zahodu; ako je pa rebri počez šel, kakor Francè, prišel je do poti, po kateri so hodili čez Gorjance in na kateri je stala krčma Rebernikova na Stenah. Sneg je bil vse križem razgážen, ker so tudi po snegu vaški pastirji koze pasli po léščevih mladikah. Bilo je torej težko hoditi iz gazí v gaz, s poti na pot, in se vender zmerom v pravi kraj obračati. Toda Francè je bil takim potom in skalam od mladega vaju.

S tisto skrbnostjo, ki jo imajo vsi kranjski fantje, ako po noči štramajo okrog, da bi namreč poprej koga opazil v temi, nego li óni njega, stopal je tudi Francè tiho in počasi, da-si tudi se ni varno okrog oziral, ampak strmo gledal v tla in premišljeval.

Zdajci začuje neko ravštanje in mrmranje mej skalami nad seboj. Hitro postojí in poslušá. Mesec

je svetil dovolj, da bi videl, kaj je; kajti bilo je po glásu razločiti prav blizu, toda zaslanjala sta mu dva grma. „Morda škrat denarje seje,“ pravi mladenič in ukloni na leško grmovje ter stopi nekoliko korakov navzgor. Zares bi si bil lahko potrdil óno misel, da škrateljna vidi pred seboj, ko zagleda čudno podobo.

Na najbolj robatem kámeni je sedéla črna, precèj velika kepa, kakor skrčeno sedeč deček, in je milo jokala.

Francè, ki se treh junakov pestij ne bi bil ustrašil, zbal se je vender te prikazni in hotel pobegniti. Pa v tem hipu se iztegne kepa na kámeni, glava in dve roki sta se videli.

„Oj, ti pretegnena luna ti, ti spak ti, da bi te nocoj Bog ne bil obesil gori, ampak da bi te bil v lužo vrgel žabam!“ tako je klela podoba na kámeni, s suhim prstom žugaje mesecu na nebu, z glasom pol na jok, pol na jezo.

Glas človeškega jezika ima neko čudno moč do nas. Uže usta, ki sáma na sebi nimajo nič sósebno pravilnega in krasnega v svoji podobi in obliki, prikupijo se nam, ako iz njih govori miloglasen, ubran jezik; nasproti pa se nam odurijo tudi najlepša usta, ako čujemo iz njih glas, ki se vedno grdo zadira in hriplje. Tako čakamo tudi po noči, ako koga začutimo, najprej, da se nam oglasi. Še le potem se nam nekoliko olajša strah, ki ga delajo dostikrat vraže ali

ostanki kake prazne vere, brez katerih je malokdo, če tudi si jih še sam ni v svesti.

Tako je tudi Franceta minil ves strah, ko je čul, da mala pošast na kámeni tudi govori. Pogledavši bolj na tanko je videl, da namesto škrata sedí na kámeni drobán možiček silo šaljive postave. Bil je suh, kakor goba; na mali glavi je čepèl klobuk, velik in širok, kakor réta; rudečkasti lasjé so gledali vse križem po vratu doli in mahali po kratki raztrgani kamižoli; na nogah pak je imel irhaste udelane hlače do kolen, potem je bila za veliko záplato vrednosti gola noga, kolikor je ni pokrivala snédena in razcef-rana goleníca rujavega njegovega čevlja, katerega se je držalo še predlansko blato.

„Oj, ti spak ti!“ klel je možiček dalje, ne zapazivši, da je kaka živa stvar blizu —, „kdo mi ga toliko dela, kakor burja in mraz in pa stari mesec. Še v palca bom ozebel, ali pa po členkih me bo trgalo, kakor hudiča, hu-hi!“ začne mala postava na kámeni zopet jokati, ter skrči koleni na usta, tako da je klobuk pokríl vsega moža.

„Kaj kolneš tod, koza!“ zavpije Francè.

Dedec na kámeni se ustraši nenádejanega krika, da pade zviškoma na zobe s svojega sedeža. Ali ravno tako naglo se zopet pobere na svoji kratki nogi in plaho ogleduje, kdo je ta, ki ga je prestrašil.

„Doli pojdi k meni, koza! Ako ne gréš, pa bom lasé in ušesa od tebe kupil brez denarja,“ pravi Francè.

Počasi in kislo se drže pride dedec bliže. Ogle-
duje pa Franceta z malimi očmi od pête do tal.

„Nikar, boter! ne lasájte in ne uhljájte me nikar,
saj sem božji človek, ne pa živinče,“ hriplje dedec.

„Kaj pa hodiš tod po kámenji? Ali morda nimaš
pameti?“ vpraša mladi vaščan.

„Jaz sem Fortunatek Tekmec,“ odgovorí mož po-
gumneje.

„Bodi, kdor hočeš; jaz te vprašam, kaj hodiš tod
po noči?“

„Spak, jaz pa tebe vprašam: kdo si pa ti?“ za-
vpije Tekmec ter stopi dve stopinji bliže in prime Fran-
ceta za prsi, kajti do vrata mu ni segel.

„I, ti koza! česa bi li rada od mene?“ govori
mladenič, ubere z edno roko Fortunatka za vrat in
ga zasučé kakor prazno vrečo okrog sebe. Mali Tek-
mec bi bil kolovratil po rebri navzdol, ko bi ga bil
Francè izpustil iz pestí.

„Oj, boter, pustite me, pustite! Povédal vam bom,
povedal!“ kričal je mož.

„No, le govôri; česa iščeš tod?“

„Jaz sem Fortunatek Tekmec,“ pravi dedec zopet
in sopiha na debelo, kakor bi plučam privoščil malo
več zraka, ker so ga poprej v strahu le malo uživala.
„Véste kaj, boter! ali kdo ste, vi ste pa hudi kot sršen;
vsa rebra ste mi pretrli. Ko bi jaz ne bil usmiljen,
précej bi šel tožit in s tožbo bi jaz nakanil in napravil,
da bi vi zaprti sedeli štirinajst dnij in trinajst nočij

zato, ker ste mi rebra polomili, da ves svoj živ dan ne bom lahko hodil po svetu.“

„Do zdaj ti še ničesa nisem polomil,“ odgovori vaščan, „če mi pa ne poveš, kar te vprašam, pôtlej te ukrivim kakor klobaso in zalučim po dolini, da boš kopita in butico vkupe nosil do družega leta.“

„Jaz sem Fortunatek Tekmec,“ govori dedec.

„To si povédal uže v tretje.“

„Zakaj me pa ti tikaš? Kedaj si mi kruha rezal? Kedaj sva krave v edni ograji pasla?“ vpraša Tekmec, ki je, pozabivši, kako trde so mladeničeve pesti, zopet dobil nekaj poguma. „Spak, jaz sem gotovih petdeset let star mož, kdo si pa ti? Smrkovec si, da ti povém.“

Vsakemu drugemu, ki bi ga bil s takim imenom počastil, skočil bi bil Francè za vrat; zdaj pa mu vroča krí ni vzkipela; samó nasmijal se je, bodi si, da se mu je vse grozno šaljivo videlo, ali pa, da je spoznal, kako čuden je ta človeček.

„Od kod ste pa?“ vpraša Francè z lépa.

Ko je Tekmec videl, da ga mladenič viče in da ga vpraša z lepo besedo, bil je takoj ves drug.

„To pa to, boter, to vam pa uže povém, to,“ začne praviti. „Jaz sem Tekmec, domá iz Suhe Krá-jine, nad vodo Krko. Moj oče so po vsem svetu po sejnih hodili in mešetalí za krave. Vsak, kdor je kak rep v hlev kupoval, vsak je poznal ranjkega mojega očeta.“

„Kaj tudi vi za krave mešetate?“

„Ko bi ravno kup narajmal, znam uže, znam. A vender jaz sem barantavec, nisem mešetar.“

„S čim pa kupčujete?“

„S čimer bodi. Ali morda kupite tobaka, eden mehur ali dva? Prav dober hrovaški tobak je, nič moker, legák, rad gori. Vzemite ga. — A spak, v palec bodem ozebel, uže se mi je zanóhtalo, zebe me kakor spaka.“

In znova jame Tekmec z zobmi šklepetati, tresti se in javkati.

„I, kaj za devet zlódejev iščete li tod po mrazu?“ vpraša še edenkrat Štibernikov sin.

„Gori sem menil iti k Reberniku, ali kako se spaka pravi pri le-óni hiši na Stenah, ki stojí sama. Pa ti hodim in blodim uže od sinoči po tem snegu zmerom po poti in vender ne morem iz tega spakovega kámenja. Saj vem, da me nihče drug ne slepi in ne moti, kakor ta-le gori, ta debeli mesec.“

„Torej vas luna trka?“ vpraša mladi vaščan.

„Koga trka?“ povzame mož jezno. „Kdo je dejal, da mene kdo trka? Jaz bom vas tožil v kancelijah, da boste zaprti, kakor sem le-ónemu Antonu Debelemu nadelal, če ga poznate, tistemu vinščaku, ki nosi grdo bradovico na nosu. Primojduha! pili smo pri edni mizi. Napósled ko jaz nisem mogel hitro dobiti denarja iz mošnička — imel sem pa tačas denar, edno menj kakor trideset šmárijnih petic sem imel; ni treba misliti, da jih nisem imel —; kar me óni polh debeli

začne mikástiti in suvati in drezati, tako, da me stlači pod mizo, kamor se mačku lučajo kosti. Tako mi je dajal, da sem bil mrtev, prav mrtev. Primojduha! pa sem šel drugi dan précej k zdravniku po spričevalo, da sem res obtolčen in udarjen, primojduha, pa sem šel kolekov kupit in sem tako dolgo lazil okrog gospôde — —“

„Kako? Saj ste dejali, da vas je bil do mrtvega potolkel.“

„Spak, kaj pak da me je bil, ali drug dan sem spet oživel, razumejte me,“ razlaga Fortunatek Tekmec, „In lejte si boter, Anton Debeli, tisti vinščak, ki ima bradovico na nosu, bojè šteje križevcev na stotine, jaz pa imam komolec raztrgan — glejte, luknja se mi je izvrtala —; in kako sem ga bil naparal? Zaprt je bil osem dnij in osem nočij. Še dan denašnji me neče pogledati, ako se v krèmi snideva. In tako bi jaz z vami lahko naredil, ker ste me ozmerjali, da sem mésečen, in ker ste mi potrli rebra; primojduha, da ste mi jih, boter! A nikaar se ne bojte; jaz sem usmiljen, ne hodim rad okrog gospôde, ker vém, da se je denar prerad prime. Če mi pokažete pot do Rebernika, pa vam vse prizanesem, boter, in še pohvalim vas povsod, koder bom hodil, po noči in po dnevi.“

„Zakaj li hodite tod, če res mislite k Reberniku?“ vpraša Francè.

„Ljubi moj,“ odgovori Tekmec, „jaz sem bil uže nekaterikrat gori v le-óni krèmi. Pa vender se mi je nocoj pot zmešala, da spak védi, kod štramam. Vém,

da mi ni nihče drug tega naklonil, kakor mesec in pa copernice. Boter! lepo vas prosim, spravite me do Rebernikove kašče — od kašče do hiše je samó deset stopinj, odtod bom z lahka našel stezo —, in boter, jaz nisem tako umazan, da vam ne bi dal za pet poličev vina, tistega rumenega; res, primojduha, za pet poličev bom dal ali pa za šest.“

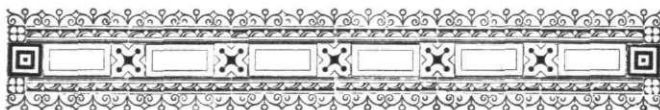
Précej po tem pogovoru sta koračila naša dva moža, stari Tekmec z malo culo na rami in mladi Štibernik po stezi, ki je držala mej skalami rebri napóšev.

„Kaj li imate opravka gori?“ vpraša nekoliko časa potem mladenič.

„Tega vam pa ne povém, boter! Dva moža me tamkaj čakata,“ odgovarja Tekmec in hití svoji kratki nogi premikati, da ne bi zaostal za korenjaškim tovarišem svojim.

Kmalu sta se izgubila naša moža mej drevjem Rebernikovega vrta. In daleč po strmi rebri, po poljanah, ki so se raztezale v dolini, in po zaraslih vrhovih je bila zopet tista tišina, ki vlada v mrzlih zimskih nočéh. In luna je sama v svojo mér plavala na širokem obnebji, ne bojé se niti mraza, niti kletve Tekmečeve, da bi jo Bog vrgel v lužo.

3.

Hiša po vsem tamošnjem svetu znanega krčmarja Rebernika je stala sicer sama pri peš-poti čez Gorjance, vendar je bilo gotovo, da Rebernik potóči več veder vina, nego li marsikteri krčmar ob veliki cesti. To je bilo pa zato, ker je Rebernik uže po očetu podedoval umétnost, da je znal goste k hiši privabiti tako, da, kdor je pil dobro kapljico pri njem le edenkrat, oglasil se je prijaznemu krčmarju drugič gotovo, ako ga je le pot privéla mimo ali vsaj blizu njega. Veljal je mož v okolici za imovitega, vendar je stanoval in točil v leseni, le ometani in pobeljeni hiši.

Tistega večera je bilo v Rebernikovi krčmi vsakovrstnih pivcev. Pri prvi velikanski mizi so sedeli domačinje, póstarni možjé, hudi vinski bratje. Ti so govorili glasno, da so prevpili vse druge, največ potujoče tuje ljudi, ki so bili namenjeni čez Gorjance. Mej poslednjimi sta posebno tiho sedéla dva Hrovata, eden okolo šestdesetih, drugi pak za štirideset let mlajši. Vender

kakor sta onadva imela bolj svoje razgovore, pustili so ja tudi drugi v miru.

„He, kaj bi prazno posodo gledali na mizi!“ izpregovorí izmej pivcev pri prvi mizi pikast mož, Dlek z Griža. „Tone! bodi, bodi ti edenkrat po volji božji in moji, in daj sam za poliček, za družega bode pa uže kako, in prinesi ga še eden bokalec! Pa pomni me, ne privijaj pipe poprej, nego li bode z vrhom polno. Mera in vaga v nebesa pomaga; ranjki stari Strmè je dostikrat rekel: ‚krčmar ne bo prišel nobeden v nebesa.‘ Tako, glej da mu boš vsaj ti to sramoto storil, ranjkemu Strmétu, da prilézeš gori.“

„I, kaj, ljubi moj Dlek! prijatelja sva si, kar se poznavava; jaz vé m, če ti gori prideš k svetemu Petru, da ga nadleguješ noč in dan, naj še mene gori potegnejo,“ odgovorí krčmar Tone Rebernik. „Ná, deklina! prinesi ga še eden bokal.“

In pride iz družega kota rudeča debela deklica po prazno steklenico, da bi polno prinesla.

„He-he, Tone! kaj me ne poznaš? Saj pijem in pijančujem uže, kar sem pustil mleko. In kdo ga je več popil nego li midva vkupe? Torej te ne bom zapustil nikoli, he-he,“ pravi Dlek.

„Tega ne, tega,“ oglasi se vmes stari Gólman, sivoglav mož, podolgega nabranega lica. „Dober prijatelj je boljši od gotovega denarja, pravijo ljudjé, in Dlek je dober prijatelj, dostikrat sva uže sedela vkupe.“

„Stara pijanca,“ reče Dlek.

„Tega ne tega,“ pravi Gólman. „Pijanca pa nisva. Jaz res pijem, pa pijanec nisem nì ne bom. Jaz sem vse otroke preskrbel, pa sem jih jaz devet imel, báb-nica moja pa devet.“

„Osemnajst jih ni bilo, glej hudika dvakrat,“ momljá drug starikov pivec, ki je stal na leseni nogi.

„Devet sem jih preskrbel. Kaj jih nisem jaz devet imel, baba moja pa tudi devet, šentaj, saj sem se le eden pot ženil,“ reče Gólman in se smeje ostroumju svojemu.

V tem hipu se odpró vrata. Hrum po izbi malo potihne; vsak se ozrè, da bi ogledal nova dva prišleca, ali sta znana ali neznaná. Bralec bode gotovo uganil, da ni bil nihče drug na vratih nego li Tekmec in Francè.

„Ná, Francè, tukaj pij!“ klical je eden mož prišlega mladeniča ter mu molil napolnjeno kupico.

„Ne bodi taka mrzlica, kakor oče tvoj, da bi se vina bal in ogibal. Pretegni no, Bog nam ga je dal, tudi da bi ga pili, ne samó za pródaj. Pri mišji duši! ko sem bil jaz mlad, kakor si ti zdaj, nesel sem vedro vina v želodci, dve vedri sem ga pa še lahko na ramo zavihtel in še sem šel v ravno kakor kolesníca. Zdaj na stare zobe ga imam pa uže kakove poliče zadosti, da švedram po cesti, kakor švedra.“

Tako je govoril drugi sosed, ki so ga klicali za Selvestra. „Koga si pa pripeljal s seboj, Francè?“ vpraša drugi pivec.

„Aha, jaz ga uže poznam, to je tisti Tekmec iz Suhe Krájine,“ pravi Dlek.

„Slišal sem, da rad pije, pa nerad plačuje,“ reče krčmar.

„Bode moral plačati, če bo pil pri nas,“ pravi Gólman ter kliče malega možička pit. „Ná, Tekmec! pij pa k nam sédi, boš dal za kake tri poličke, če te denarji kaj razrivajo.“

„Spak! denarja kakor pečká na jablani,“ reče Tekmec, pogumno vzdigne kozarec in ga izprazni, kot bi mignil.

„Ti si bil žejen,“ pravi Gólman.

„Slišite me, boter! žejen sem bil pa kakor kepa ob ajdovi setvi!“ odgovori Tekmec in séde za mizo k možém, kjer je ves večer pridno váse vlival, kadar je vrsta prišla nánj.

Francè je bil v tem popustil domače možé in se pridružil Hrovatoma, ki sta v temnem kótu nekaj bolj samá záse bila in pila. Kmalu so videli Franceta v živem pomenku s tujcema; toda govorili so na tihem, hrup po izbi je bil velik, razumeti ni mogel nihče, o čem preudarja le-óna trójica.

„Kdo je pa óni stavec, ki govori s Štibernikom?“ vpraša mlad vaščan na drugem koncu izbe soseda svojega.

„Ne vém, nisem ga še videl v zóbe; mora biti kakšen tihotapec, ki semkaj vlačí tobak s Hrovaškega, ali kaj takega,“ odgovori mu drugi.

„Kaj?“ čudi se tretji. „Ali ne poznata tistega hudega Ivana izpod Karlovca?“

„Kaj, to je tisti? Aha, zdaj ga poznam; slišal sem uže nekatero o njem,“ govori prvi.

„I, ta je uže nekateremu biriču in lebljajtarju belil glavo,“ pravi drugi.

„In imeli so ga uže v klésčah, zlódej védi kolidrat, pa jim je vsem dal po nosu in jo je potegnil. A zvit je zvit. Kaj ima pač Štibernik ž njim vkupe. Ta bo nekđaj še tudi tako vrtoglav ali pa še hujši, to vam povém; če boste živeli, spomnili se boste mojih besedij,“ pristavi še eden.

„Štibernikov Francè? Le verjemite, ta uže zdaj tobak nosi čez mejo. Hrovatom kaže pot. Plačajo mu res dobro, ali nevarno je, nevarno. Lehko, da se spotakne in pride lebljajtarjem v pest,“ rekel je četrti.

„S hudičem se pa ni veliko brátiti in pečati.“

„I, hudirjevo malopridni so tisti ljudjé,“ prestriže jim besedo sosed Dlek, ki je prišedši slišal, da se možjé menijo o gráničarjih ali, kakor so jih samí imenovali, o lebljajtarjih. „Jaz sem imel tako lepo možnó iz jelenove kože, da je fajmošter in šolmašter nimata ednake, in je ne bosta imela. Še ranjki oče moj — Bog jim daj večno luč — bili so jo podedovali po tistem gospodu Lavščku, če ste ga poznali. Lepa in močna možna je bila, primojduha! Jaz grém po cesti in srečam te hudiče vse štiri. Tista mala potegnena palica, tisti Peč me ustavi: stoj! Kaj bo zlóđja, pravim jaz. Tobak

pokažite, reče on. Kedaj si ga spravil pri meni, tobak svoj, odgovorim jaz. Nič — pravi — vi imate pipo v ustih, torej kadite tobak, mi smo cesarski služabniki, moramo védeti, kaj in kako, ali puhate pošteni opáldarski ali pa kontrebantarski tobak. In za pet hudičev ni se mi jih bilo odkrižati. Pokazal sem jim mošno tobaka in trdil in prisezal, da imam opáldarski, cesarski tobak. Pa ti ga je nesel prgišče pod nos, tisti dolgi rilec, in ima ti menda smolo hudičevega poduha, précej je bil uganil, da sem tobak kupil od Hrovata. Vzel mi je mošno, in še za dva goldinarja sem dobil pečat. Da vam povém, tako sem bil jezen, da bi bil tišto glisto, lebljajtarja Peča kar z vilami prebodel in obesil v mejo, kakor slepca.“

„Kaj pa mošna,“ vpraša eden.

„Nikdar je nisem več videl.“

„Ali s Francetom Štibernikovim bodo še vse drugače naredili, če ga dobodo, ko bo kaka dva centa hrovaškega kontrebantarskega tobaka cijázil in nosil čez Gorjance,“ sklène napósled drugi mož.

„Kakor je trden, slabo se mu bo godilo,“ pravi Dlek.

„Komu se bo slabo godilo?“ vpraša Francè, „o katerem so govorili, ko je bil slišavši svoje ime v pomenku družih ljudij naglo popustil družbo svojo in z jeznim čelom stopil pred sosede.

„Ničesa hudega ne govorimo, ničesa, Francè,“ tolažil je Dlek, toda težko bi se ga bil iznebil tako naglo, da ga ni bilo nekaj družega odvédlo na druge misli.

Zagledal je namreč Francè, da za vrati stoji lepa Mica, krčmarjeva hči, rudeča v lice kakor kuhan rak, in da mu silno miga in kima priti bliže. To je učinilo, da je pozabil zabave s sosedi in da je naglo stopil do Mice.

„Lej je, lej, še videl te nisem nocoj; pojdi, boš pila mojega vina, gréš?“ pravi Francè s svojim najljubeznivejšim glasom, vender na tihem.

„Zdaj ne,“ odgovori deklina, „drugikrat, Francè! Zdaj sem ti prišla povedat, da so lebljajtarji zunaj, Zdaj zdaj pridejo v hišo. Váruj se, Francè, morda te poznajo, in pa Hrovatoma reci, naj se skrijeta. Brž!“

Rekši steče deklica iz izbe vènkaj, da bi v veži nove prihajalce še malo zadržala. Francè pak se naglo obrne in pové starejšemu Hrovatu, katerega so kmetje klicali za Ivana, nekaj na uho. Ta je dobro spoznal, da je izgubljen, ako ga gráničarji dobodo tukaj, kajti pôsa ni imel nobenega, znan je pa bil uže povsod kot zvit tihotapec s tobakom. Iz izbe uiti ni bilo moči, ker slišali so se vrage njegovi uže v veži.

„Žuri se, brate!“ reče mlajšemu svojemu tovarišu ter ga v rebra dregne s silnim komolcem, „hajdi na peč, skrij in odeni se, izpij, a gledaj na vse i náme.“

Na skok je bil mlajši tihotapec na pêči, kjer je légel ob zidu in se s plaščem ogrnil tako, da je zakril narodno nošo svojo, katera bi ga bila précej izdala.

Stari Ivan pak je vzel ednemu izmej sosedov svojih kranjsko kučmo z glave, porinil luč na drugi konec mize, zavil se v plašč in v dvé gubé sédel v temni kot.

„Koji me izda, onomu razbijem glavu!“ pravi Ivan pol glasno, pol tiho po izbi in pogleda z malima, globoko v lice vtisnenima očima po navzočnih, kakor bi uže zdaj iskal izdajalca.

„Kaj pa je?“ vprašujejo nekateri.

Zdaj stopijo štirje možjé v izbo, v vojaški obleki, s puškami in sabljami, z dvema jarmenoma na križ in z dolgimi brkami pod nosom razven ednega, in kmetje si šepečejo od ust do ust: „Glej, hudiča, lebljajtarji! Kaj jih zlódej nosi tod!“

Cesarski služabniki, ki so se samí imenovali gráničarje, imeli so tačas skôraj vso redarstveno oblast v rokah svojih, da-si so zlasti po dólenjem Kranjskem ob meji hrovaški s skrivnimi prékupci tobaka imeli največ posla. Nobenih oblastnikov pa ni ljudstvo bolj sovražilo, nego li ravno njih, menda uže zato, ker so rabili svojo moč tólikanj prevzetno, da narod ni mogel spoznati, da so postavljeni zavoljo občnega redú. Sovrašтво to je ostalo še zdaj, ko jih uže več ni, v slovenskem narodu tako, da, ako hočejo kmetje kakemu dvojljivemu, na pol gospôskemu postopaču kaj posebno hudega reči, rekó mu: „Ti lebljajtar ti“.

Ti štirje, ki smo jih bralcu privédli pred oči, bili so pri gospóski na glásu, da so jako skrbni varovalci javnega mirú in natančnega izpolnovanja cesarskih postav, mej kmeti pa niso imeli nikjer kaj posebne hvale. Zlasti njih načelnik, Peč imenovan, ni imel nobenega prijatelja mej ljudstvom, izvzimši deklíče.

Peter Peč je bil komaj poldrugo leto v tej službi in vender je bil prvi izmej treh svojih mnogo starejših tovarišev, da-si je gola in gladka njegova brada pričala, da je izpolnil komaj dvajseto leto. Iz tega in pa iz obilega denarja, ki ga je potrošal, sodili so umni možjé, da mora Peter Peč biti kakega gosposkega rodú. Tudi je govoril več jezikov, znal je gladko pisati in še več rečij. Nekateri so celó trdili, da umeje narejati točo, ki polje pobije čez sedem fará. Ta govorica jih je menda tudi napeljala na to, da je Peter Peč bil dijak črne šole, da so ga pa iz šole izvrgli, ker je razodel neke skrivnosti, katere mora vsak črnošolec tajiti. Pa naj bode to uže, kakor hoče, to je lahko videl vsakdo na svoje oči, da je Peter Peč najčednejši mladenič, kar jih dekleta v okolici poznajo in časih od strani pogledujejo.

Bil je lebljajtar Peč popolnoma pravilnega obraza, *belega lica, velikih očij, visocega čela, bolj šibkega telesa* in srednje postave. Njegovi trije tovariši so bili starejši možjé, katerih zarasli in rjavi obrazi so kazali, da so prečuli uže nekatero mrzlo noč pod milo luno.

Puške postavijo v kót. Peč gré dvakrat po izbi gori in doli, mencaje si roki, pa se nì ne ozrè po drugi družčini, ki je bila v hiši. Napósled séde še on k mizi za vrati, kjer so si tovariši njegovi naši prostora. Hrovatov tihotapcev ni zagledal nobeden.

Kmalu nastane mej pivci zopet poprejšnje vrétje in vpitje. Dva pa dva sta imela govorico mej seboj,

časih se naglo pobógala in preskočila v pomenku na druge rečí, časih pa trdovratno pritrkavala svoje misli in pri sosedih pomoči iskaje vpletala še druge v pogovor svoj. Zopet drugi je pravil mlajšim izkušnje in spomine iz mladih svojih let.

Vsega tega se ni udeležil Francè. Tiho je sedèl na oglu in ognjeno gledal lebljajtarja Petra Peča, ki se je nekaj hotel kratkočasiti s krčmarjevo hčerjo Mico. Vrtel se je kakor vrtálka in jo zdaj lovil za roko, zdaj za obleko, morda še tóliko rajši, ker je videl, da draži dolzega mladeniča, ki ga tako pogleduje.

Krčmar Tone Rebernik je bil nekako čisto utihnil. Bal se je, da ne bi v njegovi hiši dobili Hrovatov in bi tako še njega pripravili v zamero in zadrego pri gospóski.

Fortunatek Tekmec se je bil uže precèj vina nalezl in je vedno pravil čudovite tožbe svoje, kako je tega in ónega posadil v ječo, pil je mnogo in vedno vina klical rekši, da „ima denarja, kakor bučnih pečká“.

Gráničarji so se menili mej seboj večkrat po nemški. Zlasti Peter Peč si je v nekako čast štel, da je mogel kaj svojim trem tovarišem povedati tako, da ga kmetje okolo niso razumeli. Tudi zdaj je del kapo na glavo, smijé se nekaj pravil in kmalu potem odšel vènkaj.

Mej kmeti je bil star, doslužèn vojak, ki je s silo ujel nekoliko besedíj tujega jezika. Ta je nekoliko razumel, kam gré gráničar.

„Slišiš, Francè!“ klical je ta. „Ali hočeš sam sebi dobro?“

„Kaj pa je?“ vprašal je Francè nejevoljen uže zavoljo navzočnosti gráničarjev.

„Jaz te vprašam, če hočeš sam sebi dobro?“

„To se vé!“

„Poleno znaš tudi pobrati na drobnem konci, z debelim pak mahiniti po buči?“

„Znam, menim. In še svojo zastavim, da ti bode počila, če je ravno kamenita.“

„Rajši verjamem, kakor bi jo dal poskušati. Midva se ne bodeva tolkla, Bog obvaruj, Francè! midva sva prijatelja. A za drugo butico vé, ki jo gré razbiti, in ti jo boš, če nisi kúkavica.“

„Katero?“

In Francetov tovariš, stari vojak se nagne do njegovega ušesa ter mu skrivnostno pové na uho: „Lebljajtar Peter Peč je šel gori v vašo vas k Reziki, sestri tvoji. To je dejal, jaz sem dobro razumel.“

Rekši to tiho pogleda Francetu v obraz in pravi: „Kaj boš ti dejal na to?“

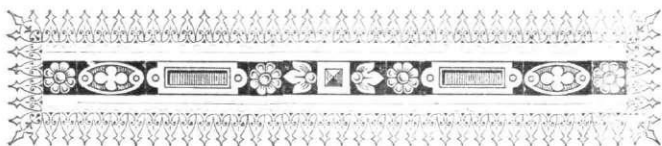
Francè Štibernik ni odgovoril nobene besede. Povesil je glavo, v lice je obledel kakor smrt, ugriznil se v spodnje ustno, svetlo pogledal, vstal in odšel.

„Kaj si mu za pet hudirjevcev izpod klobuka povedal, da je tako ozelenel in précej šel?“ vprašal je Dlek, ki je opazoval Franceta.

„Tiho bodi, strijčev, tiho! Jutri boš slišal nekaj, česar ne povedó vsak dan stara babščéta; pa mólči!“

4.

Prestavimo se s čestitim bralcem v malo in nizko stanico. Pohišstvo te izbice kaže, čeravno ne pomanjkanja, vender siromaštvo; kajti vse, kar vidimo tu, je velika, rudeče pobarvana skrinja in mala postelja s slamnatimi blazinami in rjuhami debelega domačega platna. Vse pak je čedno in snažno. Vender hrani ta ubožna stanica dragocen biser, ki ga dostikrat zastonj iščeš po bogato olepšanih mestnih sobah, hrani: nedolžno deklico. Bila je to spalnica Štivernikove Rezike.

Dolgo je uže, kar je Reza pihnila luč in léгла na trdo posteljo. Dolgo je še ležé molila večerno molitev in vender ni hotel spanec zazibati trudne glavice. Zrla je v leseni strop, mésečina je sijala skozi malo, z železno mrežo zavarovano okence in čudne misli so dekleta obhajale. Videla je svojeglavega, drznega brata v nevarnostih, ni ga mogla udržati domá. Mislila si je, kako ga bodo ljudjé sodili, imenovali ga tihotapca, na pol razbojnika; kako ga bodo iskali biriči — in ni si mogla kaj, solze so se jej ulile. Jela je zopet moliti.

Molitev dá tolažbo, človeka razmisli. Tudi Reza je napósled zadremala.

Ko se vzbudi, mésečina ni več sijala v izbico, a nekdo je trkal na okno in na pol šepetaje klical njeno ime. Čuden mraz jo izpreletí po vseh udih. Bilo je je strah, potegne odejo čez oči in ušesa.

„Rezika!“ šumelo je zopet od okna.

Glas je bil lep, mehák. Zazdelo se je Rezi, da jej ni čisto neznan, nekoliko jo mine strah, séde na postelji, da bi natančneje poslušala; vender se ni upala nì dihati.

„Reza, lepa Reza moja! Zakaj se mi ne oglasiš?“

To je bil glas lepega gráničarja Peča, ki je edenkrat ž njo od maše šel in ki je prišel uže večkrat brez vspeha pod okno.

„Tako vsaj bliže okna pridi, da ti nekaj povém; saj vém, da ne spiš, ljuba deklica moja!“ vzdihoval je Peter Peč.

Zdajci se domisli Reza grožnje bratove, da bode gráničarja ubil, ako ga dobí blizu hiše. Brat je bil nocoj zunaj, to je védela. Kaj, ko bi prišel zdaj-le, ko bi našel tega človeka tukaj, ko bi v jezi res storil kaj hudega! To je Reza pomislila v ednem hipu, v drugem pak je skočila iz postelje, šla bliže okenca, vender ne prav do line, ter dejala: „Kaj bi radi? Bežite!“

„Ničesa se ne boj, Reza ničesa. Kdo ti pa kaj hoče? Samó govorila in menila se bova, pojdi bliže rožica zlata moja!“ jaykal je mladenič.

„Midva se nimava česa meniti, gospod! Ako bi vas brat moj dobil tukaj — Bog moj — bežite, lepo vas prosim,“ govori deklica s tresočim glasom.

„Nič se ne boj, jaz se ga tudi ne bojím. Bog vé, kje je zdaj tvoj brat. Meni se zdí, da sem ga videl v krčmi, še četrť ure ni tega; pijan je bil, gotovo ga ne bode,“ pravi Peč.

„Je u že tukaj!“ zavpije Reziki znan glas strahovito gráničarju za hrbtom. Ob ednem tréšči debelo poleno po Pečevi glavi, da se na mah in brez glasú zvrne ob hiši na tla.

Deklica zakričí na ves glas. Oče Štibernik v stranski izbi se vzbudí in plane po konci.

„Francè, stoj! Francè!“ kliče deklica.

„Kaj ti je pa?“ vprašuje oče iz druge izbe.

„Francè bo nekoga ubil zunaj, oh, oče, vènkaj! Brž vènkaj pod okno.“

Starec teče na to vènkaj, na pol opravljen. Toda zunaj je bila tèma. Oblaki so se podili po nebu in le malokdaj se je majhno pokazal mesec. Vse je bilo tiho, nikjer nobenega šumá. „Neumna si,“ godrnjal je starec hčeri, ki mu je bila prišla za petami z lučjo. „Kje je Francè in pa še kdo? Sanjalo se ti je, pa vpiješ.“

„Glejte, glejte!“ kazala je Reza proti kozolcu s prstom. Tam se jej je zdelo, da je videla človeka, ki je nesel družega na rami, kakor hlod. Zdel se jej je grozovito velik, tako da je dvojila, je li to Francè

ali ne. Izginil jej je pa v temoti v tem hipu, ko ga je zagledala.

„Bog nas obvaruj vsega hudega,“ rekel je Šti-verník, potem pak se je obrnil k hčeri in videvši jo na pol razpravljeno na mrazu stati, dejal je skrbljivo: „Deklica! le v hišo pojdiva, da ne prezébeš, bode uže Bog tako obrnil, da ne bo ničesa hudega.“

Nerada je Reza ubogala očeta, vender je šla.

„Kaj imajo pač ljudjé okrog naše hiše? Zakaj se ne pobijajo drugod?“ reče oče in dene črno, ubito svetílko na mizo.

Hči ni mogla odgovoriti. Skôraj gotovo se jej je zdelo, da je brat bil tisti, ki je udaril Peča, in k-terega je videla ob kozolcu izginiti z butaro na rami; oh, morda je nesel človeka ubitega s svojo roko. Uže je videla ljubega brata v železji pred krvavo sodbo — in tesno jej je bilo pri srci, mrzel pót jej je tekell po čelu.

„Ali Franceta še ni?“ vprašal je stavec dalje.

„Oh, ni ga ne,“ odgovorí hči, „in ravno zavoljo tega me skrbi.“

„Nič ne maraj, nič, Francè bode uže prišel; da se pa dva tepeta pod našo hišo, kaj nam tega mari,“ reče stavec, vender glas se mu čudno izpremení, tudi njemu pride misel v glavo: „Kaj, ko bi bil Francè imel pretep?“

Deklica ni mogla molčati. Solze jej zalijó oči.

„Oče! meni tudi tako pravi vest. Zdelo se mi je, da sem čutila tistega graničarja Peča na tnalu. Ravno sinoči mu je Francè zapretil. Oh, oče, lepo vas prosim, užgite še edenkrat svetílko in oblecite se, pa pojdite pogledat malo po poti ob kozolci doli, morda se tako odvrne velika nesreča. Gotovo je bil Francè, pojdite, lepo vas prosim. Meni se je zdelo, da sem slišala ravno njegov glas.“

Starec resnobno premišljuje eden hip, pôtlej pak hitro natakne velike čevlje namesto cokljastih copát, obleče kožuh in pokrije rétasti klobuk na sivo glavo.

„Le duri zapehni, da te ne bo strah, deklica, pa potrpi malo; moli roženkranec ali božje čednosti, jaz malo pogledam, pa pridem zdaj zdaj nazaj.“ Rekši vzame svetílko v edno roko, v drugo drenovo palico izza kóta pri vratih in gré iz hiše.

Komaj pride do kozolca, zagleda na snegu rudeč madež — kri, za dve stopinji zopet več in več kapljic. Tudi stopinje je razločil po gázi, sledí velicega čevlja, kakor ga je nosil Francè. Staremu je postalo tesno pri srci, hitreje in hitreje stopa, zmerom po krvavi slédi. „Bog moj, oče nebeški in ljuba Mati božja! Da bi vsaj o n ne bil kaj storil! Oh, Jezus, Jezus!“ molil je oče Štibernik pa le še bolj je bil nemiren. Bil je uže na strmi rebri, na poti, ki je držala do Rebernika uže dobre četrť ure od doma; pa vrniti se mu ni dalo; na vsak naćin je hotel védeti, kaj je. Krvavi madeži na snegu so bili sicer vedno redkejši, pa gotovo je

bilo, da je pobožnik šel k Reberniku, kajti uže je videl mož luč izmej sadnega drevja samotne krčme in ko ne bi bil od starosti uže malo gluh, čuti bi bil mogel uže tudi divji krik vínjenih pivcev.

Pa glej! nekaj podolzega je ležalo na poti. Bil je človek. Suknja in jarmen na križ sta pričala, da je gráničar. Iz gladkega lica je Štibernik spoznal Peča. Naglo poklekne stari mož tik trupla, postavi svetilko pred sé v sneg in se spogne čezenj. Lice Pečevo je bilo blede, zmrzla kri se mu je držala lâs, sicer pa je bil gorek, srcé je bilo in dihal je globoko. Tudi ni bilo nikjer velike rane videti, le na lahko je imel prebito glavo. „Hvalo Bogú! temu ne bo nič hudega,“ reče starec in précej se mu olajša pri srci. „Kmalu se bode zavedel, pa bo vstal. Jaz pa lahko grém proti domu in po poti zabrišem krvave sledí, da ne bo svet védel, da se je zgodilo pod oknom mojim, sósebnó če je moj trpoglavec to storil; hvalo Bogú, da ni huje.“ Taka je bila prva misel starčeva, ko je bil gráničarju pretipal glavo in videl, da je samó malo udarjen, čeravno še na pol v nesvesti. Vender Štibernik je bil dobra duša, usmilil se mu je ranjenec in kakor je uže nerad sam sebe in hišo svojo zapletal v sitnosti, sklenil je napósled pomoči iskati ubozemu človeku. „Mrzlo je, morda bode prišel kdo kmalu iz krčme tod po poti, ali pa ne; pijanec je živina, ne spraviš ga z lépa od vina, kakor medveda od ulnjaka. Revež bi morda še zmrznil na mrazu. Stoj! Reberniku bom povedal, on

naj ga na gorko ponese, da se zopet zavé. Drugo pot pa naj ne lazi okrog, mlada norost!“

Godrnjaje te besede, približa se krčmi.

Krik in vpitje se je slišalo iz hiše. Ko je prišel do praga, postál je malo, ker znan glas mu je zvenél na ušesa, glas Francetov. Toda ni bil navadni glasni govor, ampak divje hripavo grlo je hreščálo izmej množine družega šuma.

„Zopet tepež! za pet Kriščevih ran, pod zemljo me bo spravil,“ vzdihne starec in z močno pestjó jame trkati na vežna vrata.

Dolgo je moral nabijati, predno se na vratih prikaže krčmarjeva hči z brlečo lučjo v roki, vsa prepadena in uplašena. Zagledavši očeta Štibernika, vzklikne: „Oče, le brž stopite v hišo, branite, pobili se bodo. Pomirite Franceta, če ne, gráničarji ga ubijejo ali pa on koga, le brž, oče, za božjo voljo!“

„Moj Bog, moj Bog, to ti je križ ž njim! Ej, Francè, Francè!“ javkal je starec ter hitro stopil čez vežo.

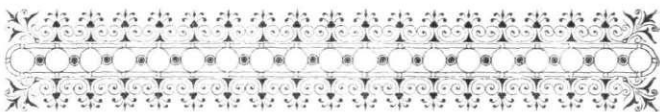
Ravno je hotel kljuko pritisniti, ko se vrata nekoliko odpró in boječe smukne iz krčme mali Tekmec. Zagledavši starega Štibernika je menda menil zopet kakega sovražnika imeti pred seboj, zato je tik stene na pol počénil. Ko se je pa na prvi pogled prepričal, da mu ta človek ni nevaren, obesil se mu je na roke in klepetal: „Boter, ljubi boter moj, ne hodite v hišo, bežíva,

Kajti vrat vam bodo zavili, kakor so ga hoteli meni, kot bi bil neumno živinče, resnično, boter, nikar ne hodite!“

„Pustite me, prijatelj,“ dejal je starec in palico stisnivši v pest je odprl duri.

5.

Morda je malo dežel, kjer bi prebivalci primérno tóliko svojega pridelanega vina popili, kakor ga popijó Kranjci, sósebnó Dolenjci. Kadar je sédel kmet k vinu, ne pustí ga z lépa. Z mladih let te močne pijače vajen, popije je nekateri tóliko, da bi bil marsikje drugod vzgled nezmernosti in čudo vinopivcev. Pa tudi nastopki tega vinopivstva se vidijo očito. Le primérimo olopivca, nemškega Bavarca, vinščaku slovenskemu Kranjcu: tam najdemo debelega, trebušnega moža rudečih lic in na videz zdrave barve, tu pa vidimo sesušenega, košččenega kmeta, čegar obraz je sicer od solnca zatemnel, vendar bolj na blede vleče, ker je podoba, kakor bi bil od kostíj in kože. In vendar, ko bi oba, primerjaje njiju telesno moč, postavil z očí v očí, kateri bi se pač ognil drugemu?

Poleg vsega tega pa, da slovenski kmet rad vino pije in rad dá zánje, vendar popolnoma ne pozabi, kako težko je pridobil denar. Redko se dobode mej pivci tako gostoljuben človek, da bi za neznanca plačal, da-si tudi skôraj vsakemu človeku v kupici piti ponudi, ako se ne bojí zamere.

Fortunatek Tekmec sam je moral omenjeni večer to izkusiti, če mu uže tudi, staremu slovenskemu pijančku, ni bilo treba te izkušnje. Prišel je bil k Reberniku z malim denarjem, žejen je pa bil za veliko. Upal je tukaj dobiti kaj tihotapcev in zmeniti se ž njimi za kakov zaslužek. Toda to mu ni šlo, ker edina dva navzočna sta se zmenila s Francetom in sta Fortunatku précej od kraja povédala, da ga ne potrebujeta. To je Tekmeca tólikanj bolj ugriznilo, ker je za gotovo pričakoval kakega zaslužka. Tiho je sédel za ogel na prejšnje mesto k drugim možém, odvezal z zobmi in nohtmi trikrat zavozlani mošniček, preobrnil vse čisto, pa nikakor ni mogel več najti, nego kolikor je bilo plačati za prvič. Kranjski vinski bratci so namreč prepametni, da bi se dali svojim krčmarjem opehariti, in če tudi zaupajo njihovi poštenosti, vender jim rajši vzamejo še priliko in izkušnjavo, ki bi jih utegnila zapeljati: in sicer tako, da po večkrat plačujejo račun.

Za prvi račun je bil torej Tekmec naštel nekaj drobíza, po tem pak, kadar so se drugi možjé poprijeli Gólmanovega nasveta, da bi namreč še in še pili, jel je skrbno premišljevati, kaj bi storil: ali bi se zavlekel na peč spat, ali bi še pil, predrzno upaje v tuje mošne. Ko si je bil dvakrat obliznil ustna in ko je čutil, da je grlo zmerom bolj subo, sklenil je z velikim pogumom piti, za plačilo bo uže, kakor bode.

In ravno ta nesrečni sklep malega moža Tekmeca je bil uzrok, da se večer ni izšel po krčmarjevi volji, in da je vstal velik hrum in šum po izbi.

Kmetski možjé so imeli navadne pogovore o letošnji kapljici, primerjaje jo lanski, o pridelkih, o davku in desetini, če bode stari Trpotec omožil hčer in ako mu kaže zeta jemati, in druge navadne reči, v katere je Fortunatek tudi bleknil kakóvo pametno, potegnivši globoko iz kupe. Vedno težja in težja je bila Tekmečeva glava, vender je dobro védel, da ga bodo kmalu prijeli ljudjé pri duši za denar in skrb ga je držala malo treznega. Bal se je pa bolj za svojo kožo, da se ne bi pobratila s kakovo ljudsko pestjó, nego li za pošteno in častno ime. Ko so bili celó gráničarji prišli, Hrovata pospala in Francè odšel iz hiše, izginil je Fortunatku zadnji up, da bi srečno pojedel mleko, v katero je tako nepremišljeno zadržal kruha. Najbolj pa si je bil v strahu pred gráničarji, da ga ne bi uklenili in zaprli.

Dolgo misli revež, kaj bi storil. Napósled pomakne klobuk na glavo, vzame culico pod pázuho in tiho šepéta vènkaj. Toda bila je že nesrečna luna to noč, zagleda ga mlad vaščan izmej pivcev, ter mu grmé zapové, naj počaka, da plačajo; če ne pa mu bode cepelji raztegnil. Moral je torej nazaj, s počasnimi koraki je šel na ogel in mislil si drugače pomagati iz neprilike.

Zopet vstane, gré tiho na stran in starega, v kotu spečega Hrovata podreza: „Boter, o boter ljubi!“

„Odnel te vrag, človeče! što češ!“ zarežal je tihotapec šepetaje.

„Posodite mi petico denarja, boter, précej jo vam vrnem; bodite tako dobri, boter, lepo vas prosim, malo menj kakor Boga,“ šepeče Tekmec.

„Odlazi!“ dejal je stari Marko.

„Kaj me ne poznate, boter, iz Hrovaškega? Jaz sem tisti Tekmec, ki sem časih krivonogemu Petru nosil tobak, jaz vas tudi poznam, vi pa krivonogega Petra in tako na pol tudi mene. Pomagajte, boter Marko, in posodite mi petico.“

„Odlazi!“ dejal je tihotapec in jezno z zobmi zaškrtal roko dvignivši, kakor bi ga hotel suniti pod rebra. Tu se ni dalo torej nič opraviti, to je Tekmec uvidel, zato se je obrnil na milost krčmarjevo in še njega na tihem povprašal, ali zastonj; tudi Rebernik mu obrne hrbet. Žalosten in brez tolažbe Tekmec zopet séde, in udan v vsakeršno usodo pričakuje, kaj li bode iz tega. Ni mu bilo treba dolgo čakati. Možjé so hoteli skleniti pijančevanje za ta večer in vsak je položil svoj del na mizo. Zastonj je Tekmec obetal, da bode uže še on dodál pozneje, pivci so hoteli račun plačati vkupe.

„To je navada mej nami, da vkupe pijemo in vkupe plačujemo. Daj, ali bodeš pa klobuk zastavil in kamižolo, če ti bode krčmar kaj upal na vse to blagó,“ rekel je Dlek. Tekmec se ni hotel udati, da nima denarja in

je zmerom obetal. Jezilo ga je, da so se tudi gráničarji jeli smijati s kmeti vred njegovi zadregi. Stopi še edenkrat k Hrovatu, naslonenemu na mizo, in reče po tiho: „Boter, oj, lepo vas prosim petice!“ Ali Hrovat, ki se je bal, da ga ne bi zagledali služabniki orožene pravice, odgovoril je samó s svojim: „odlazi!“ in je dalje v mizo uprt delal se, kakor bi spal.

„Ali vam tudi tisti mož neče dati, očanec?“ vpraša najstarejši gráničar smijé se Tekmeca.

„Česa? Kaj sem ga česa prosil? Boter cesarske postave! pri miru me pustite, jaz ne prosim ničesar nì vas, nì družih,“ odgovori jezen Tekmec ter se nasloni na mizo uprt v dlan, klobuk s širokimi krajei nazaj pomaknen, da so se videli dolgi sivi lasjé v redkih kodrih viseti po nagubanem čelu. Začnó siliti vánj bolj za šalo, kakor za resnico, naj izvleče mošno. Zdaj in zdaj ga prime kdo izmej vinskih tovarišev za ramo in ga vrlo potrese: „Plačaj, Tekmec!“ Tudi najpotrpežljivejšemu je kedaj preveč. Tako Fortunatek ni mogel dolgo trpeti teh nadlog in krivic, nehal je vpiti: „Boter, saj bom plačal, zdaj se še ne mudí!“ in dal je ednemu izmed sitnih svojih sosedov precéj neprijazno klofuto po zobéh. Toda ta se ni dal biti vsaki pesti, prijel je torej drobnega možička za vrat in ga je trdo kakor v kléščah stisnil v kot. Za prvega revež ni mogel dobiti sape, z zadnjo in največjo močjó se je upiral, da bi roko, ki ga je tiščala za vrat, spravil od sebe. Težko bi se mu bilo to kedaj zgodilo, ko bi

ne bil sovražnik njegov sam malo popustil, da Fortunatka ne zadavi.

„Na pomagaje!“ klical je Tekmec.

Trije gráničarji, za vrati sedeči, jeli so se pomenkovati, ali bi pomagali revežu iz rok pijancev. Smilil se jim sicer ni, vender védeli so, da jih kmetje sovražijo in nič jim ni bilo spreti se ž njimi, ker so pri vsem drugem zaupali na glasovito svoje ime, pa najbolj na svoje orožje. Zdelo se je pa, da nečejo brez privoljenja in povelja svojega načelnika Peča ničesa storiti.

Tekmec je zastonj poskušal vstati in svojega nasprotnega soseda po mačje nenadoma napasti. Ves njegov trud je bil zastonj; le še bolj je bil tepen. Zdajci ga navdá maščevalni dub. „Hrovat bi me bil mogel rešiti teh nadlog, ko bi bil petico dal, a je ni; le čakaj me, stara lisica hrovaška!“ Tako je mislil in ko je nekoliko mirú dobil, odprl je velika usta svoja in zakričal, da je njegov glas donel čez vse drugo vpitje v krčmi: „Vi gospodje cesarski! branite me in jaz vam bom povédal za dva kontrebantarja, v resnici vam bom povédal, pomagajte mi!“

Kakor bi mignil, bilo je vse tiho. Do zdaj so kmetje imeli največjo šalo s Tekmecem; da je Hrovata očito izdal, zdelo se je vsakemu več nego resnobno in kaj takega ni pričakoval nihče.

Précej vstanejo gráničarji. Najstarejši prime puško in stopi na sredo hiše rekši: „Možjé! jaz vam

zapovedujem, pustite tistega moža, ki mu pravite Tekmec, précej pri miru, naj stopi semkaj in pové, kje vé za tihotapce, ker je óčitno spoznal, da mu je znano in ker je obljubil povédati zánje.“

Toda Tekmecu ni bilo treba kazati tihotapcev, stari Hrovat je sam vstal iz kota pri stranski mizi, zagrabil debelo z železom okovano palico, ki je ležala po klopi in strahovito mahne po Tekmecu. Ko bi ga bi zadel, po Fortunatku bi bilo za vselej, nikdar več ne bi bil pil za tuje denarje. Ali mala žaba je imel tóliko skočnosti, da je ob pravem času smuknil pod mizo. Gráničar, videvši starega znanega tihotapca, kateri ga je uže nekaterikrat izpeljal, odstopi dve stopinji nazaj, da ga ni dosegla Hrovatova palica, napne puško mignivši svojima tovarišama, katera tudi pograbitava orožje, in reče glasno: „Palico iz rok in udajte se cesarski postavi, če ne pri tej priči te ustrelím!“

V tem se vzbudí tudi mlajši kontrebantar, ki je bil zaspal na pēči, na skok je na tleh, napne pištolo in palico zavihtí kričé: „Bogme, udarimo se!“

Boj bi se bil vnel zdaj, za Hrovata ne ugoden, ker sta bila samó dva nasproti trem dobro oroženim možem; v hišo pa stopi v tem hipu Francè Štibernikov, v lice bled in krváv po obleki. Vender nihče ni zapazil poslednjega znamenja, vse je bilo zamakneno, kaj bode li iz tega.

Ko Francè zagleda tihotapca gráničarjem nasproti, uvidi hitro, kaj pomeni vse to. Naglo iztrga puško

najmlajšemu pri vratih stoječemu graničarju, ki si od te strani ni bil v svesti napada, in skoči na stran k Hrvatoma.

Zdajci stopi krčmar mej nje in zavpije: „Stojte! kdo je gospodar tukaj?“

„Dokler cesarski služabniki tu stojé, gospodarji so oni, vsaj tako dolgo, da se polasté hudodelcev. Udaj se, starec! ti mladi mož pa odstopi in daj orožje nažaj!“

„Tebi v rebra, če hočeš,“ odgovori Štibernik.

„Kaj? jaz nisem gospodar v hiši svoji?“ hudoval se je krčmar. „Mari ne plačujem davka in ne oddajem desetine, kakor gré? Stoj, vrag! Povém vam: kdor bo v hiši moji prvi strelil, temu jaz prvi glavo ubijem, naj bo cesarjev ali hudičev služabnik. Če so ti možjé kaj hudega storili, zvežite jih, odvedite, kakor znate pravice svoje; pa védite dobro, v hiši moji ne dam nikogar ubijati. Pòtlej ne pride živa duša k meni; ne in zopet ne, streljali ne boste; kakor gotovo nam je Bog roke dal, znesemo vas vènkaj; né li, možjé?“

„Res je tako, znesemo jih vènkaj, z ubitimi bučami, ako ne mirujejo,“ oglasé se kmetje, ki so se bili po Francetovem prihodu in po Rebernikovem hrabrem ugovoru nekaj osrčili.

Tretji graničar, kateremu je bil Francè izpulil orožje, našel je Pečevo puško in se zopet pridružil tovarišema. Z vzdignenimi puškami so stali vsi trije tikoma rama do rame. Videlo se je pa tudi njim, da jih ni nič posebnó volja začeti boj z močnimi, ohup-

nimi ljudmi in pa še celó, ko se je kazalo, da bi krčmar in kmetje pomagali nasprotnikom.

„Pustimo jih,“ rekel je najmlajši.

„Počakajmo vsaj še Peča, vsak čas bo prišel, nekega dekleta je šel klicat gori v vas,“ šepetal je drugi. Tudi stari graničar je hotel počakati še četrtega družnika, torej je govoril zdaj, kakor je vedel in znal, kmetom in krčmarju, kako jim je dolžnost pomagati cesarski postavi, polastiti se hudodelcev.

„Tu ni nobenega hudodelca, če ti nisi, stara sraka!“ dejal je Francè.

„Možjé! dajte si kaj dopovedati,“ govori graničar, „skrivno kupčevanje s tobakom in drugo rečjó je prepovedano. Kdor torej to reč podpira, da kupuje kaj takega blagá, ali da prekupce zakriva ali celó brani, zapade ostri kazni. Samí si torej pripišite, ako vas postava prime ostreje, kakor si mislite, ker se ustavljate njenim služabnikom in ne pustite izpolnovati, kar jim velewa dolžnost. Premislite, kaj delate, možjé! Ako précej odjenjate, hočemo molčati in pozabiti, kar se je zgodilo uže do zdaj, sicer pa vas moram opomniti, da težka in dolga ječa čaka vsakega, kdor cesarskému služabniku skriví le eden las.“

„Saj vam nihče nič neče, hudir!“ oglasi se eden kmetov.

„Jaz nikogar ne branim in se nikómur ne ustavebam, samó tega nečem, da bi se streljali v móji hiši,“ odgovorí krčmar.

„Umor braniti je vsakdo dolžan,“ reče drugi kmet.

„Vènkaj z lebljajtarji!“ kričal je tretji in bìl ob mizo.

„Položite puške na stran in zvežite jih, tega vam ne bom branil,“ reče Rebernik.

„Gospóska nam je v rokō dala orožje, da je rabimo v sili. Fant!“ vpil je gráničar Francetu, „puško z rok in vènkaj se poberi, če ne — pri moji duši, prvi boš ležal.“

„Boš pa ti prej,“ vpije Francè in nastavi, ali stari Gólman prime za cev in jo povesi rekši: „Stoj, neumnež! ali ne véš, kaj je gospóska?“

„Za priče vas pokličem, da je on prvi pomeril náme,“ kričí gráničar in izproži.

Strašno je zagrmel strél po zaprtem prostoru, dim se je zakadil, boječe so se nekateri pomaknili v zadnji kot. Bodi si pa, da je napek merilo izurjeno oko gráničarjevo, ali da je nalašč tako streljal, krogla je le prasnila Francetu ramo in se potem zadolbla v leseno steno. Mladenič vrže puško iz rok, po bliskovo naglo je pri gráničarji, prime ga za prsi in ga trešči ob tla, predno so drugi priskočili in ja razdvojili. V hipu pa pade trda palica po hrbtu krepkemu mladeniču in ko se je razkačen ozrl po novem sovražniku, videl je starega svojega očeta pri sebi, kako je srdito svojo palico vihtel kričé: „Ti séme ti! ti pretepílnik ti! povsod nepokoj dela in poboj!“

Imel je toliko spoštovanja do očeta, da se mu je na mah uhladila kri, in da se je samó ognil očetovi

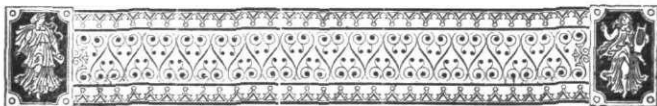
togoti. Težko pa, da bi bil še boja konec, kajti stari graničar se je bil pobral s tal, njegova dva bolj boječa tovariša sta bila izdrla sablje, Hrovata pak sta tudi imela gorjače pripravljene.

„Kaj se bijete tu,“ kričal je stari Štibernik. „Zunanaj leži lebljajtar Peč menda uže mrtev. Na gázi leži in se ne gane.“

Te besede so storile, da so vsi trije graničarji pozabili tihotapcev in Franceta in hrumeli vènkaj, pogledat za tovarišem.

Hrovata in kmetje so porabili ta čas in ubežali vsakeršni sitnosti skozi druga vrata. Franceta sicer ni bila volja pobegniti, vender ko ga je oče dobro ozmerjal in mu hudo zažugal, ako ga ne posluša, dal se je tudi on pregovoriti in je šel domóv.

6.

Mrak se je delal. Sneg, ki se je bil po dnevi nekoliko stajal, jel je zopet škripati pod nogami, ko so nekaj tednov pozneje trije možaki korakali čez Gorjance navzgor od južne strani. Vsi trije so oprti nosili velike vreče na hrbtu, opiraje se na grčave podkovane palice. Dva sta imela hrovaško obleko, eden pak, vodnik trójici, bil je opravljen po kranjski noši.

Poslednjega lahko spoznamo po dolgi, čvrsti postavi in predrzni hoji, da je Štibernikov Francè.

Od tistega večera, kar je cesarske služabnike tako nespametno pestil, ni ga bilo več domá, kajti bati se mu je bilo po vsej pravici, da bo gospóska hotela imeti odgovora za tako samooblastno ravnanje. Tudi si je bil v svesti, da bi konec vseh njenih vprašanj bil le-tá, da bi ga vteknila v ječo in potem še v vojake, česar si pa nikakor ni želel. Zopet je rajši nezakonito životaril po domačih gorah, pečaje se s tihim, nevarnim tihotapstvom in z obupnimi tovariši, kakor da bi bil sedel v železji, ali da bi puško nosil po

tujih deželah. Sicer se mu je večkrat malo težko storilo, kadar se je domislil starega očeta in ljube sestre, pa sramote, ki jo je obéma nakopal na glavo, da jima lahko sosedje očitajo njegov kontrebant: vender izginile so mu vse te boljše misli, če se je spomnil, da ga je vroča, nagla kri uže tako daleč zapeljala, da se uže ne smé povsod očitno pokazati. Ta misel, ki vsakega hudodelca na zlem poti priklepa, govorèč mu, da je prepozno povrniti se na pravo pot, naudajala je tudi Franceta; sklenil je biti tihotapec, glasovit in poznan po vsej deželi.

Trudni prisopó trije popotniki na vrh. Govor jim je bil uže potekel, tiho so stopali po strmi stezi, vsak je premišljeval záse. Kakor morje se je bila razlila zimska večerna megla po veliki krški ravnini, ob droči Krki tjákaj do šumeče Save. Tudi luna je priplula na nebo. Tiho je sijala po nočnem zraku zdaj čista, zdaj zopet na pol zatemnela v letečem oblaku.

„Kmalu pridemo do kraja,“ govori France Ivanu, ki je svoj ‚bogme‘ klel mej zóbe, „tukaj précej v vežini se začnó vinógradi; na hramih vém za suho senó, ležalo se bo prav dobro na njem. Jutri zjutraj pa vstanemo še ob noči in gremo v dolino. Tudi je varneje zjutraj za časa hoditi z Gorjancev, nego li zvečer.“

„Dobro!“ rekel je stari tihotapec.

„Ako bi nas vragi zalázovali, čakali bi nas gotovo o takem času, kakor je zdaj-le. Saj veliko bi ne opravili, ako pridejo. Za nič so vsi štirje. Ste li yi-

deli, Ivan, kako smo jih bili óni večer ugnali v krčmi? Povém vam na mojo dušo in na fajmoštrovo besedo, če se snidemo tukaj na samoti, godilo se jim bode še slabeje, zlasti tisti drobtini, Peču, katerega sem uže imel edenkrat pod pestjó, pa sem ga premalo zmeščál; popravil bom, ako se mi nastavi še kedaj.“

Hrovat se namuzne, ne reče pa ničesa. To je tudi Franceta utišilo in molčé so stopali mej vinógradi, ki so se zdaj iztezali navzdol zmerom gosteje.

Prišedši do velikega vinskega hrama, ustavijo se in odvržejo v podstrešku težka bremena s pleč. Francè prinese iz družega ogla polomljeno lestvico, pristavi jo do male luknje nad hramom in mož za možem so zlezli trije tihotapci v suho mrvo, zarili in odeli si dobro utrujene ude in kmalu potem ni bilo slišati družega okrog, kakor lahko pihljanje severne sapice in glasno hrčanje spečih popotnikov.

Niže v dolini pak srečamo drugo družčino. Šest. móž se je namenilo po ozki poti v Gorjance, ne bojé se nočí in mraza. Prvi v vrsti je bil majhna podoba, v raztrgano plahto zavit, naš znanec Tekmec. Ker ga je v nogi zeblo skozi raztrgane podplate, stopícal je jako na gosto in naglo, tako, da so ga morali za njim hodeči večkrat opominjati, naj korači bolj tiho in polagoma. Prvi za petama mu je bil brljavi birič Špuntek, ki je nosil staro, krivo, zarjavelo sabljo opasano in uklépnike v rokah. Za njim pak so se svetile gráničarske puške, štiri ceví, izmej katerih je vsaka naglo

smrt pretila tistemu, kdor bi se hotel ustavljati Pečn in njegovim tovarišem.

„Kje pa je tisto gnezdo, možek vi?“ vpraša birič Tekmeca.

„Kmalu pridemo do njega. Ko bi le tako spakovo ne mrazilo!“ odgovori Tekmec.

„Če nas za nos vodite, mož, vržemo vas v prvo rupo, ki do nje pridemo, ali vam pa hrbet vzravnamo,“ reče Peč.

„Koga!“ togotí se Tekmec, „mene bo v kotánjo vrgel, kdo? Vrzite me, vrzite! Antì nečete imeti tožbe pri gospóski, ki bo leto in dan trajala in se tako sklenila, da vas bodo zaprli po noči in po dnevi, za kolikor bo sodba iztekla. Dà, pač, botrov! to vam povém z lépo, če ste prav gospod, jaz sem uže nekaterega nadelal. Kaj menite, da bi vam jaz kazal nocoj pot in pa skrivališče Hrovatov, ko bi se mi ne bili zamerili ti možjé?“

„Kako so se vam zamerili? Ali vam ni zadosti, da ste dolžní gospóski pomagati, in da vam postava obeta plačilo?“ pravi birič Špuntek.

„Kaj? Jaz vam pomagal?“ rekel je Tekmec. „Ovbe, to ne bo nič; jaz vam uže ne bom pomagal. To si izgovorim, da bom devet dobrih stopinj na stráni stal, vi sámí sê pa mikastite in lasajte ž njimi, kakor hočete. Jaz véim, da ima tisti fantè hude zobé; in izkusil sem tudi uže hrovaške pestí, poznam jih, le sámí jih uklepajte, samó glejte spaka, da vas po nosu ne

cvrknejo, kakor so vajene. Pomagal vam pa jaz ne bom, in vam nisem obetal tega. Samó kraj bom vam pokazal, ni pike več ne.“

„Kako ste pa zvédeli za to luknjo, možec?“ vpraša birič.

„Jaz bi vam lahko rekel: to vam nič mari,“ pravi Fortunatek, „pa nečem in rajši povém naravnost. Vidite, boter cesarski, to je tako, jaz sem izkusil uže dosti sveta in dosti ljudij, tudi kontrebant poznám — a Bog ne daj kaj hudega misliti! — in nekda; sem bil zraven, ko smo — ko so spali kontrebantarji gori v zidanici na sénu. Zda; óni teden sem bil z doma in zvédel sem za gotovo, da so naložili trije tobaka na Hrovaškem: tisti Francè in tisti hudi Ivan, pa še eden.“

„Ali jih poznate?“

„Bog te nadleguj! Kaj pak, da jih poznám. Komaj teden dnij je, kar sem ónega sršenastega spaka ogovoril, ónega Ivana, in sem se mu ponudil, da bi mu jaz odnašal čez góro, pa me je začel uhljati, lasati in tepsti, da nisem še ednakega učakal, kar me je mati moja porodila, in to vse zavoljo edne besedice, ki sem jo bil zinil pri Reberniku in s katero sem povedal to, kar je res: da je Ivan kontrebantar.“

„In vi niste nič boljši!“ reče Peč, „veseli bodite, da vas ne zapremo, ker ste se samí udali, da pomagáte tihotapstvu, kadar vas kdo hoče. Če nocoj ne dobomo nikogar, pojdete z nami vi.“

Tekmec se ustraši. Ujel se je bil v svoje besede; zato jame tajiti in se izgovarjati.

V tem so bili prišli do hrama. Birič je prižgal svetilko, gráničarji pak so napeli puške. Luč je čudovito obsevala tihe, oborožene može, stara bruna vinskega hrama in golo stoječe in poveženo kolje po vinógradu, nasajenem daleč po rebri. Tekmec zagleda tri cule tobaka za podstreškom in kaže: „Glejte, gospodje, kaj sem vam pravil; da ne boste rekli: Tekmec iz Suhe Krájine iznad Krke ne vé ničesa.“

Gráničarji pak se jamejo posvetovati, kaj in kako bi začeli. Na vsak način ni bilo varno ednemu samemu plezati na hram; ako se tihotapci vzbudé, vržejo ga doli na glavo, ali pa mu kratko porinejo nož pod rebra. Da bi šli vsi štirje na edenkrat gori, to ni bilo mogoče, ker luknja v steno, spletena iz protja in srobotá, bila je tako ozka, da ni mogel več nego po eden zlesti vánjo; vrhu vsega pa je lestvica bila tako trhla in šibka, da ni bilo gotovo, ali drží dva moža. Gráničarji in birič so bili ednih mislij, da morajo iti vsi štirje na senó in povezati tihotapce v spanji vse kmalu. Toda prvi ni hotel biti nobeden. Poslednjič se pokaže, da je najmlajši mej njimi bil tudi najsrčnejši. Peter Peč vzame v roko svetilko in si pripravi puško na strél ter tiho in skrbno stopi na lestvo. Dva hipa in izginil je bil pod streho. Nobenega glasú ni bilo slišati, razven hrčanja tihotapcev, ki v spanji niso védeli, kaka oblačíca se nabira čez nje. Drugi

gráničar ravno tako varno spleza gori, za njim tretji in četrti. Špuntek pa stopi na prvi klin pri lestvi, obesi staro sabljo po sebi in s strahom vsakega glasú pričakuje, ki bode prišel s séna doli.

Tekmeca vse te priprave niso čisto nič zanimale, kar je bil zagledal tri velikanske cule tobaka. Začel je bil tako razbirati v bistri svoji glavici: „Da bi te spak! Fortunatek, evo ti prilike, obogateti v edni urici z najlažjim trudom. Gospóska te bo slabo plačala za to, da si stare svoje tovariše izdal. Hajdi, Fortunatek! lebljajtarji bodo imeli opravka čez in čez, tačas pa ti lahko cule spraviš v kraj, vsaj dvé če tréh ne, in tobaka boš imel za šest tovorov, kakeršni so kedaj tvoj hrbtiček jezdili po Kranjskem iz vasí do vasí in hišne očete, hlapce in pastirje s tobakom preskrbovali.“

S tako mislijo se je Tekmec tiho splazil k culam in potem, ko se je po dolzem napiranji prepričal, da je ves trud polno culo odnesti zastonj, prerezal jo je s krivcem čez pol in odnesel polovino kakih deset stopinj stráni v vinógrad, kjer jo je vrgel v grm zapletenih neobrezanih trt in je potem šel še po drugo. Cesarski birič Špuntek je tako zamakneno na lestvici pričakoval, kaj li se bode zgodilo gori na mrvi, da ni čisto ničesa opazil, kaj Tekmeček počenja. Tako je bil možec uže iz druge cule znesel tobak, ko zasliši krik in kletve od hrama le-sem, kar ga je hipno motilo v njegovem trudu, da bi tobak zagrebel v sneg in trte.

Gráničarji so bili dosti tiho zlezli na hram. Tihotapci jih niso čutili poprej, nego so se jim zdrhnile vrví na rokah. Lehko si je misliti, da se ne more veliko braniti človek, ki je v sladkem spanji menil pokrepčati trudne ude, ki pa se strmé vzbudí v rokah sovražnikovih, držečih mu smrtno strélbo na prsi. Zato sta se udaia Hrovata brez upora. Stari Ivan je svetlo gledal, grizel sive brke in dvakrat poklical vraga in molčal; njegov rojak je sicer nekaj bolj brcal z nogama in rokama, videvši pa, da ne opravi ničesa, umolkne še on.

Pri Francetu niso bili sprva gráničarji tako srečni. Njega si je bil Peter Peč izvolil, da ga zađrhne v uklépnike, predno se vzbudí. Pa bodi si, da je Peč prevzeten na svojo moč ali iz maščevalnosti zavoljo prejšnjih dnij, predolgo obiral se in oprezoval pri svojem poslu, ali da se je mladi tihotapec, slutéč svojo usodo uže v spanji, poprej vzbudil, predno se je Peč popolnoma pripravil — kakor blisek naglo je odpehnil France gráničarja in se zaletel v steno, da se je odtrgala in padla biriču Špuntu na glavo. Špuntek se je sicer zvrnil z lestve, morda bolj iz strahú nego pod težo spletene stene, ali ohrabil se je bil na mah, pobral se s tal in ko je France skočil iz višine tik njega na zemljo, vzdignil je s svojo skrhano sabljo in udaril tihotapca s tako močjó po glavi, da je obležal na mestu in da ga je oblila kri. Po sreči pa je bil zamahnil z neostrim robom, zato mu ni bil preklal

čepinje, le kri ga je oblila, a zvrtilo se mu je v glavi.

Pol ure potem so koračili gráničarji in birič, ki je mnogo pripovedoval, kako se je junaštvo njegovo zgodilo, s hriba v dolino, v sredi pa so imeli Hrovata uklenena, in Franceta sta vlekla dva pod pázuho. Glavo so mu bili obezali, onemogli roki pa na hrbtu sklenili z železom.

Fortunatek Tekmec je bil sédel pri hramu na hlod, blizu tretje cule tobaka, in gledal za gráničarji in tihotapci v dolino. Ko jih ni mogel več videti v temi, poišče v žepu izmej druge ropotije male pipe, mehurja suhega tobaka, kresila in suhe gobe. Kadar si tobak napravi, ukreše ogenj in vtakne pipo v brezzobe čeljusti, nasloní se s komolcema v koščeni koleni in jame premišljevati, kaj in kako bode začel z novim svojim bogastvom, ki so mu je pustili tihotapci.

„Pač so spakove prismode, ti lebljajtarji, za dedce se zmenijo in toliko trpé, da jih dobodo, tobaka pa še ne pogledajo; in vender je ta tobak več vreden, nego vsi Hrovatje, ki so ga kedaj nosili in vsi Kranjci, ki so kedaj hodili ž njimi — to se vé, Tekmeca ne mislim. — A kaj bo, ako se jutri domislijo na tobak? Pónj pridejo, pa ga ne bo. Ha! ha! Tačas bo uže spravljen.“

In v veselji si jame mož mencati roki, da mu pade pipa iz ust. Ko je dolgo klel in jo napósled

-vender dotipal, séde zopet na mesto in na debelo poteguje dim.

„Ali da bi te sto spakov!“ govori Tekmec dalje, „kaj pa, če jim na misel pride, da sem jaz spravil tobak? Tajil bom res, ali kaj, če me zalezavajo in zalezejo, da ga bom nosil? Hudíka! zaprt bi bil, dvé leti bi ne pil nì vina, nì žganja. To bi bilo žáltavo! Kako bi se dalo reči, da je tobak drugače prišel stráni?“

To važno vprašanje je Tekmec dolgo pretresal.

Kar skoči po konci, vtakne še gorečo pipo v žep, popade tretjo culo in hití jo od vleči v kraj.

Kmalu pride nazaj, stopi brzo po lestvi, prinese s hrama pest suhega sená, ukreše gobo, vtakne žarečo iskro v sredo in v krogu jame mahati in razpihavati. Ni bilo dolgo in suha mrva se jame kaditi in se žariti. Tekmec nese tléče senó na hram in je zakoplje v prvo.

Potem jo naglo ubriše v dolino, mej potom pak se večkrat ozira na hram, kjer se je vzdigoval zmerom gostejši dim.

V dolu so stale na samoti tri kmetske hiše. Tiho je bilo vse okrog teh poslopij, le véliki pes, ki je spal v stelji za hlevom prve hiše, pritekkel je Tekmecu jezno naproti in lajal zmerom glasneje in huje, kolikor bliže je prihajal domovju. Ko se je Tekmec celó oknu bližal, bil je pes tako razjarjen, da je večkrat možíčka ubral za hlače.

„Vstanite, boter, hišni oče, vstanite!“ vpije Tekmec in bije na mala okna.

„Kdo pa je?“ vpraša zaspán glas iz kočé.

„Jaz sem; Tekmec iz Suhe Krájine; vstanite, pravim vam, in brž vstanite, gori, pravim vam, s plamenom gori! Bog vam pomagaj in svetník sveti Florijan!“

„Ogenj, ogenj!“ kričali so po hiši gospodar, mati, ded in otroci, in précej se odpró vrata in vènkaj plane vsa drhal na pol razpravljena na mraz.

Ko pa je gospodar ogledal streho svojo in sosedovo, ter ni zagledal nikjer ničesa gorečega, obrnil se je z vso jezo proti Tekmecu: „Stoj, potepín stari! te bom uže učil, kaj se pravi poštene ljudi za nos voditi in iz postelje strašiti!“ Rekši je bil palico pobral in šel na Fortunatka.

„Nikarte, boter, nisem rekel, da hiša gori, ali hram vam bo zgorel, če brž ne tečete gasit. Vinski hram, vino in več nego pet centov tobaka,“ dejal je Tekmec in vlekel kmeta na ogel hiše, kjer se je videl vinógrad.

Svetel dim se je valil proti nebu, zdaj in zdaj se je utrgal plamen iz strehe in posegel visoko v zrak, iskre pak so letele daleč okrog.

„Bog in sveta pomagalka, vino je šlo!“ reče kmet in hitro teče v kočó, obuje čevlje in kožuh, v tem pa drugi domači ljudjé skličejo sosede.

Stari sivolasi ded, ki ni mogel v vinógrad z družimi možmi, stal je na vrtu z otroki in s Tekmecem in gledal, kako je plamen hitro požiral poslopje, ki je je on s trudom postavil pred petdesetimi leti.

„Véste, stari oče, kdo je zažgal?“ jame Tekmec starcu. „Jaz vam bom povédal. Trije kontrebantarji so ležali gori v mrvi. Pa so prišli lebljajtarji in birič Špuntek ž njimi pónje, in so imeli gorečo luč s seboj. Povéjte mi, stari oče, ali je treba nositi luči v senó? Kontrebantar ni majhen, kakor šivanka, da bi ga moral z lučjo iskati po mrvi. Lehko ga dotiplješ v temi, kaj ni res, oče? Oni so pa nesli gorečo luč v suho senó in so tako poštenim ljudém zatrnili hram.“

„Kaj hram! hram se dá drugič postaviti, ali vino, pridelek dveh let, vse bo šlo v nič! Ne verjamem, da bi ga kaj oteli,“ odgovorí starec.

„Pač je to spak,“ odgovorí Tekmec. „Namesto, da bi se kapljica posušila božjim ljudém po grlu, požrl jo bo ogenj. In tobaka je notri veliko, kontrebantarji so ga tóliko pustili, da bi ga imeli dovolj kaditi vi in jaz vse življenje.“

„Hvala Bogú, da je daleč od hiš!“ reče ded.

„Véste kaj,“ pravi dalje Tekmec, „gospodar, sin vaš, naj toži gospósko in njene služabnike, te lebljajtarje, in iztožil bo v pravdi, da mu bodo morali plačati v gotovem denarji vso škodo, ali pa bodo zaprti.“

V tem je bilo videti, kako so v gôri možjé krotili ogenj in valili sode iz hrama. Največ so vino

rešili, le eden sod jim je ušel izpod rok in se grmé valil v dolino, preskočil čez jarek in se razbil in zlato kapljico, ki jo je zemlja dala, popila je zopet zemlja.

Uže se je v jutru danilo, ko je Fortunatek Tekmec vrečo tobaka na plečih koračil po kreménasti stezi v stransko vas. Veselo je vzdigoval peti in govoril sam v sebi: „Pač, spak, lepo sem jo upeljal; zdaj bodo mislili, da je tobak zgorel, jaz ga bom pa prodajal. Poleg tega me bo gospóska plačala, da sem óne rokovníke hudirjeve prodal, ti pa me niso nič videli; nì védeli ne bodo, da sem jim jaz izpodmeknil desko, ker bati bi se mi jih bilo, ako kedaj pridejo na beli dan; zlasti, tisti vaški sršen bi me dejal iz kože. Ha! Ha! nadelal sem še gospósko; kmet jo bo tožil, da so mu zažgali hram in biríči bodo napósled samí mislili, da so zatrosili ogenj. I, kàj umétalno sem jo ubral!“

7.

Bister in jasen je bil nebni obzor vzpomladánskega jutra. Močnejši solčni žarki so bili pregnali sneg s pólja in travnika, le še v kakovem zasénčji je ležala bela plahta, ki se je pa tudi od ure do ure tajala in manjšala. Zemlja je bila še malo mehka in mokrotna, vender je trava uže tu in tam zelenéla in prvi lepo rumeni jagleci ali trobentice so se videli mej zvončki in naznanjali ljubo vzpomlad. Vesel je deček, kozji pastir, pél na skali vrhu Rebri in gledal na travnik v dolino mlado deklico, ki je korakala po gladki, mehki stezíci.

Sama in žalostna je stopala Štiveringnikova Reza proti fari. Zánjo ni sijalo solnce, niso rastle rože, niso prepevali ptiči. Glavico je povasila in je tiho mislila in gledala v tla. Časih jo je moralo obiti kaj posebno bridkega, ker obrisala si je z belim robcem debelo solzo z lepega lica; časih pak se je menda hotela ohrabriti, kajti povzdignila je glavo in je jela stopati brže.

Ne lastna sramota in zavest slabega dejanja, ni nezvestoba zapeljivega mladeniča, ni smrt koga izmej

druzih domačih, niti uboštvo, vse to ni trlo devici srca; ampak skrb za ljubljene brata jej je tesnila in pelénila čute, prepodila jej dolgo ohranjeni mir in pokoj, odvzela jej nedolžno zadovoljnost in ožémala grenke solze iz njenega očesa.

Deklici ravno nasproti je prilezla stara, dolgopeta, pa suha ženska s košárnico na komolci. Ko jo Rezika ugleda, otrne in obriše si oči, ker znano jej je bilo, da je kokošaríca Mica Obrščákovka huda klevetávka in jezična kakor Adamova kača, da je torej bolje skriti pred njo čustva in misli.

„Ovbe, lej je! Kam pa, kam?“ začne kokošaríca, prišedši do deklice ter postavi košárnico, napolnjeno z jajci in več kosci raznovrstnih kruhov, na sredo poti. — „In pa kaj vidim? Ničesa nimaš v rokah. Ali ne véš, da so, zvečer ko solnce zahaja in v pómraku, kakor tudi zjutraj, vsi duhovi zunaj, in da deklíč ne smé nikdar na pólje sam, ako nima ničesa v roki, ne šibice nì kakóvega orodja? Pa — kaj sem htela reči? — bila sem gori-le pri Rebernikovi materi, prodali so mi petdeset jajec, prav dragó, pet za groš; pa sve se pomenkovali vsake reči. In kaj mi je povédala žena, kaj meniš?“

„Jaz ne morem védeti,“ odgovorí deklica.

„Jeminasta! ugenila bi lahko! Précej sem dejala, čakaj! vprašala jo bom ali je res, ali ni res.“

„Kaj je bilo o meni kaj?“

„Ovbe, Bog ne daj, ni žal-besede ne. Samó o bratu tvojem Francetu mi je pravila, kako huda mu bo pela. Ti, povéj mi sama, ti najbolje véš, ali so ga res zaprli? In pa, ali je res tri lebljajtarje do živega in mrtvega poturčil, predno so ga ujeli? In pa, pravijo ljudjé, da je tistega porednega Tekmeca, ki je časih tobak nosil, časih mešetaril, ravno tisti dan zmanjkalo, zato tudi vašega Franceta dolžé. Nekateri pravijo, da so ga te dni videli, drugi pa trdijo, da ga je Francè pretepel in da je šel v krtovo deželo. Ali bo res sodba tako sklenila, da bo Francè obešen?“

Tega deklica ni mogla več poslušati. Od jeze še jej zarudé lica in reče bábnici: „Kaj ti mari drugi ljudjé?! Nikomur ni ničesa storil, tebi pa še najmenj, čemú ga torej vlečeš čez zóbe od hiše do hiše? Vém, da si vse to le ti izmislila.“

Rekši gré dalje po poti.

„Jaz izmislila! I, ti srditost prevzetna ti, pošastna ti!“ vpije kokošarica klevetávka za deklico. Bleda in rumena od jeze pobere košárno, in vedno gibaje s svojo naprej stoječo ostro dolenjo čeljustjo, ki je kakor proséna drož visela pod širokimi usti, švedrá in godrnjá Mica dalje do prve hiše, kjer si v glasnem samoprepiru in vrlem opravljanji ohladí jezico.

Odmaševavši je sedél tistega jutra fajmošter Domenik Domícelj na klopi pred svojim domovjem na solnci in je ravno molil brevir, ko je Reza prišla za mejo po poti proti njemu. Sivolas mož, čestitlji-

vega obličja, bil je uže nekoliko gluh od starosti, zato ni poprej deklice zapazil, da mu je dobro jutro voščivši poljubila roko. Gospod fajmošter je poznal skôraj vse ljudi svoje na široko raztresene fare, ker mlajše je vse on poučeval v važnejših resnicah svete vere, s starejšimi pa je živel v ednem in tistem kraju. Zato je tudi Reziko spoznal uže po glásu, tem laglje, ker je védel, da je edna najčednostnejših deklic.

„Bog daj tudi tebi dobro jutro, deklica! Kaj bi rada?“

„Oh! gospod fajmošter —,“ izpregovorila je Reza dalje pa ni mogla, jok jej zapre besedo.

„No, no, pomiri se! Uže vé, po kaj si prišla. Zavoljo brata Franceta, kaj ne? Slišal sem uže vse. Ne jokaj! Sédi tukaj-le, pa boš povédala, kako ti morem jaz pomagati, in kar bom mogel, storil bom z veseljem zavoljo poštenega tvojega očeta in zavoljo dobrega tvojega vedênja. Sédi!“

Reza séde in ko ukrotí svojo žalost, vpraša jo gospod fajmošter: „Kako ste pa zvédeli domá? Véste li zakaj je zaprt?“

„Ničesa ne vémo ne. Ljudjé so povédali vsake vrste rečí. Oče ne morejo nikamor, ker so vedno bolelni uže od božiča, kar so morali neko noč iti za njim, ko je imel nekov pretep. Dejali so mi davi: „Pojdi, Reza, doli k gospodu fajmoštru in poprosi jih, naj bi bili tako dobri in bi nam dali kakov svet, kaj hočemo in moremo storiti.“

„Kedaj je bil Francè poslednjič domá?“ vpraša fajmošter.

„Po božiči je imel nekdam poboj z gráničarji. Ker so se mu grozili, da bo zato zaprt, ni ga bilo domóv. Ne véim, kod je hodil; nekateri pravijo, da je prodajal brovaški tobak, saj to menda ni takšen greh?“

„Ljuba moja! to je po postavi prepovedano. Bog je gospósko postavil; kar nam ona zapové, zapoveduje nam on sam. Kaj ne? ujeli so ga zdaj na Gorjancih pri kotrebantarjih?“

„Pravijo tako, in še druge reči: da je pobijal ljudi.“

„To ni res; meni tega ni nihče poročil. Ljudjé klatijo. Česa se pa bojita z očetom?“

„Pravijo, da bo hudo kaznovan, ali vsaj dolgo zaprt. Oče bi radi kaj plačali, da bi ga izpustili, in da bi pôtlej ostal domá,“ reče Reza in z nova se jej uderó solze.

„Kaj meniš, da bode pôtlej zopet dober in pošten?“

„Gotovo, gospod fajmošter! Jaz ga bom na kolnih prosila, on ima pa dobro srce in rad bo domá ostal, kakor poprej.“

„To je vse lepo in prav. Še jaz ti svetujem, da gréš k njemu v zápor; ti ga boš laglje pregovorila, kakor kdo drugi. Jaz ga poznam. Ne bom tajil, da ima dobro srce, ali ravno tako dobro véim, da je svojeglav in trmast, da dela brez premisleka in prenaglo. Uže deček je bil takóv. Kar se pa tiče kazni, mislim jaz, da jih bode najbrž nekaj dobil s palico, zato ker

je kontrebantoval, potem ga bodo pa v vojake silili, ker je mlad in močan, zato ker se je upiral služabnikom cesarske postave. Ali oče vajin je star in bo-lehen, ne more uže lahko obdelovati zemlje. Torej bom jaz izkušal izprositi pri gospóski, da ga bodo z majhno kaznijo izpustili domóv, in ker poprej ni bil napečnega življenja, upam, da prošnja moja ne bode zastoj.“

„Oj, gospod fajmošter! —“ izpregovori Reza.

„Tiho, dekle, tiho! Poslušaj, kaj bom še pristavil. Vse to storim le tedaj, ako Francè obljubi pošteno pri dômu živeti. To pa mora obljubiti tebi. Zato pojdi kmalu k njemu. Jaz svoje besede ne smem in ne morem postaviti na laž, kajti ako hočem, da bi mu izprosil kako milost, moram obljubiti zánj vse drugo življenje. To bom storil, če bom videl, da ga je v resnici volja, poboljšati se.“

„Saj ga bo gotovo.“

„Povéj mu tudi, naj se mirno in potrpežljivo véde v ječi in naj nikakor in po nobeni ceni ne poskuša, kako bi si sam pomagal in ušel. Zakaj pôtlej so vse prošnje brezvspešne. — Zdaj pa še kaj družega povéj!“

Povpraševal je stari fajmošter še marsikaj družega o dômu, ob očetu, o sosedih in druge reči, deklica pa mu je rada in lahko odgovarjala, ker obljuba njegova pomagati in prositi za Francetovo svobodo olajšala jej je srce in upokojila jo po polnem. Ko je fajmošter naročil, naj rada moli in naj ostane še dalje

pridna in bogaboječa, odšla je Rezika zopet po stezi, znotraj veselejša in zadovoljnejša, nego uže dolgo poprej.

Pot od fajmoštra do njenega doma je bila uro hodá dolga. Mej mnogovrstnim premišljevanjem je bila prišla čez travnik in je začela zopet navkreber iti in bližati se mali hosti, prerasteni z jelševim grmovjem in belokožimi brézami. Mislila je, kako bode, kadar pride Francè zopet domóv, kako se bode oženil, edno njenih prijateljic vzel, kako bode stari oče lahko brez težkega dela počival in ućakal srećne starosti, in še marsikaj ednacega jej je vrelo po glavici.

Zdajci zasliši stopinje za seboj. Ozre se in zagleda — gránićarja Peća. Čudno ćustvo jo izpreletí. Védela je, da hodi za njo, a védela je tudi, da je kolikor tóliko ravno on kriv bratovega zapôra. Prvo bi mu bila morda še odpustila v družih razmerah, saj uže neka naravna postava devici brani sovražiti mladenića, ki jo ljubi; tudi zunanja podoba Pećeva ni bila izmej tistih, ki odbijajo ožje soćutje bližnjega. A nasproti ni verjela, da bi imel Peć poštene namere ž njo, in ker je vrhu vsega bil gránićar, zato bi se ne bila tudi v drugaćnih okolišćinah hotela pećati ž njim.

Ker je pa ravno Pećevo ljubezen do nje imela za poglobitni uzrok, zakaj je Francè jel sovražiti vse gránićarje, iskal prepira in pretepa ž njimi in udal se tihotapcem, sovražnikom njihovim; ker je dalje Peća imela za izvor vse nesreće, bil jej je zopern in v tem

hipu bi bila rajša dala Bog vé kaj, kakor pa sešla se s tem človekom na samem.

Začne na vso moč hitro stopati, da bi je Peč ne došel. Ko pa se po stráni ozre, vidi, da je tudi gráničar požuril korake, in da jej je uže na streljáj blizu. Steči je mislila najprej, précej pa se je ohrabrila mislé:

„Kaj mi more, jaz grém svoj pot!“

„Kam tako naglo, rožica zlata?“ reče lepi gráničar. Reza ne odgovorí, lice se jej zarudí in hití dalje. Peč jej je na stráni in jo izkuša uloviti za roko.

„Oh, lepota moja, to ni prav, da me še ne pogledaš. Ko bi ti védela, kako jaz težko čakam in želím, da bi te videl! Tako si se mi zasadila v srce, kakor pušica. Ali ni to žalostno záme, da ti ne smém pogledati v krasne črne očí, da ne smém nì vštric tebe iti?“

„Nisem vas vabila, lahko sama grém,“ reče dekle.

„Počasi, rožica bodeča! Pomenila se bova kaj. Moje srce je polno; razven ljubezni do tebe, lepota moja, ki preseza vse, tičí še marsikaj v njem, kar bi ti rad povédal.“

„Bolje bi bilo, da bi počakali, gospod, dokler vas ne vprašam. Menim, da se nimava o čem meniti, torej pojdite svoje rečí drugam pravít, mene pa pustite na miru,“ reče ona in mu izvije roko iz roke.

„Meniš, da bi ne mogel iti drugam iskat si deklice? Deset jih dobim na dan, pa nečem nobene, razven tebe. Ti moraš moja biti, če se nebo podere vrhu naju in če se zoper mene zakolne ves svet!“ Rekši

so se mu strastno zablisketale oči tako, da je bilo deklice strah.

„Pustite me! za božjo voljo vas prosim. Kaj bodo ljudjé rekli, ako kdo pride po poti le-sem,“ prosi deklica.

„Ne pustim te, poslušati me moraš, zdaj ali nikdar.“

Prišla sta bila ravno na razpotje v hosti. Gráničar je deklico trdno držal za roko in udržaval jo. Strast mu je sijala iz očíj.

„Povéjte mi brž, ako mi imate kaj povédati, samó svojih neumnostij mi ne česnájte. Če se pa upate tekniti me, udarila vas bom po zobéh, kakor gotovo tu stojim,“ pravi deklica in pogumno iztegne desnico.

„To je grenko záme, rožica zlata, da se moram bati tvoje pestí. Povéj mi vender, ljubica srčna, ali sem tako grd, ali sem tako poreden in hudoben, ali sem tako ubožen, ali kaj mi je, da se obračaš od mene?“ dejal je tožno Peter Peč.

„Le dobro me pomnite, in pojdite pôtlej svoj pot,“ reče Reza, „ko bi bil kdo lep, kakor solnce, dober kakor nedolžen otrok, in bogat tako, da bi deželo preplačal, pa bi bil sovražnik, preganjalec in zapiralec brata mojega, jaz bi ga ne mogla nì ne hotela imeti rada. Zdaj véste!“

„Kaj? Jaz sem preganjalec brata tvojega? Oh, deklica ljuba, saj sem védel, da me ne poznaš,“ reče Peč s svojim najmehkejšim glasom. — „Le stoj, dokážem ti, da jaz brata tvojega ne sovražim, zavoljo

tebe ne. Zdaj ga ne dolžé ničesa družega, kakor da je bil tihotapec. Da je mene pobil tisto noč, ne vé nihče, ker jaz nisem pravil nikomur. Da se je cesarskim služabnikom ustavljal, to se vé le po vrhu, ker sem jaz reč potlačil, in vse to zavoljo tebe. Meni se ima zahvaliti, da ga bo zadela majhna kazen. In kaj imam jaz zato? Nič družega, kakor da me pogleduješ z navajenim zaničevanjem.“

Deklica ni dejala ničesa na to.

„V rokah mojih je usoda njegova. Kakor se boš ti izpremenila proti meni, tako se bom jaz obrnil proti njemu. Bodi mi prijazna, daj mi srce, in obljubim ti, da ga bom rešil, ko bi bil v treh ječah. Če pa ostaneš trdosrčna in neusmiljena, potem me boš poznala od druge strani. Jaz sam bom tožnik njegov, jaz bom skrbel, da bodo dela njegova še krivičnejša na videz, kakor so v resnici. Izbiraj, kaj hočeš rajši, vročo mojo ljubezen, ali moje mrzlo sovraštvo?“

„Ne maram nobenega,“ odgovori deklica. „Mojemu bratu bodo pomagali uže drugi in ne mislite, da me boste s svojim žuganjem pridobili. Motite se, če menite, da bodete z obrekovanjem in opravljanjem kaj opravili. Morebiti vas bom še na drugem mestu opomnila vaših besedij. To vam pa povém: rajša vidim, da je brat moj pol po nedolžnem zaprt, kakor bi jaz udala se vam v nespodobno in pregrešno življenje. Pustite me, précej!“

„Pregrešno življenje?“ ponavlja Peč čudé se. „Bog moj bodi mi priča, da jaz tega ne térjam, niti hočem. Prijazen pogled od tebe, poljub tvojih ust, in zavest, da kedaj misliš náme, to bode ohladilo moje rane, to je vse, česar si želim. Samó edenkrat me poljubi, predraga, in na Boga ti obljubim, da bom pomagal bratu na vse močí.“

Deklica se je zarudela, morebiti se jej je smilil strastni mladenič, ki je bil morda res dobra duša, ali morebiti je mislila: eden poljub ni še greh, in tukaj vender veliko učini.

Peč je videl, da je deklica mehkejša, da omahuje, hotel je porabiti hip, prijel jo je čez pas in poljubil jo na ustna.

„Stoj!“ zagrmí zdajci glas za njima. Naglo popustí Peč deklico in se ozre preplašen.

„Jezus, Francè!“ zavpije Reza in kakor vrastena se ne gane.

Izmej bréz po rési je z dolgimi koraki stopal dolg mladenič. Na levi róki so mu viseli ostanki železnega uklépnika, znamenje, da je ravno kar ušel iz ječe, v desni pak je imel suho od hrasta odtrgano poleno. Bledo lice, stisnena ustna in ognjeno nemirno oko, vse tresočé se teló je jasno govorilo, kako mu vihrá v duši boj. Stisnena pest in strašni pogled, zdaj na sestro zdaj na gránicarja, pričala sta, kako vrè jeza v njem, kako samó ne vé, na katerega bi jo izpustil najprej.

„Taka si torej ti, deklina, katero so po vsej fari imeli za najpoštenejšo, najčednostnejšo?“ reče Rezi.
„To je torej čednost tvoja, da se shajaš z biriči na samem in skrivaj?“

„Za božjo voljo Francè, ne misli kaj takega!“ trepeče Reza.

„Misli?! Kaj je treba tu misliti, če sem videl na svoje oči? Res, kontrebantar sem in hočem ostati, a pošten sem in hočem ostati in nepoštena deklica, ki se peča z biriči, ni sestra moja. Hajdi! poberi se mi izpred očíj, da ne grém pravit sramote sestre svoje po vsem svetu!“

„Oh, daj si dopovédati,“ prosi deklica in se ga oklene okrog kolen. On pak jo sune od sebe in se obrne k Peču.

„Kaj sem ti povédal, ti pes biriški, ko sem te v jeseni dobil za hruško stoječega pod vasjó? Ali ti nisem povédal, da bode sestra moja prej hudíčeva, kakor biričeva? Ali ti nisem letos okrog božiča preko glave znamenje dal, da nimaš kratko nì malo hoditi okrog njenega stanovanja in nimaš še misliti nánjo? Pa mislil si, pasja duša: brata sem spravil v trdno shrambo, zdaj mi veljá še sestro pripraviti na to, da bodo s prstom kazali za njo. A dobro si zapomni: še sem jaz tukaj, in kakor gotovo sem še ob pravem času uskočil iz ječe, tako gotovo je ne boš več videl, tako gotovo je ne boš več poljuboval, in ko bi ti bila ona nže goré in vodé obljubila in ko bi te várovale vse postave in vse sablje, kar jih je na svetu.“

Peču je roka uže večkrat silila do sabljinega ročnika. Ko pa zdaj vidi, da Francè desnico, v kateri je držal kratek kij, izteza po njem, izdere sabljo, nasloni se na star gaber in pravi: „Fant! imej pamet, ne hodi mi blizu!“ Da-si pa so bile te besede še precèj pogumno in trdno izgovorjene, videl se mu je vender z obraza smrtni strah.

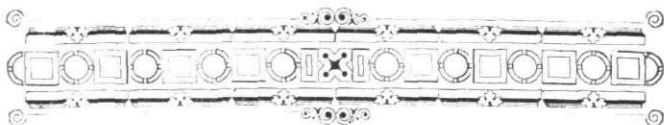
„Francè! pojdi domóv in pústi ga, domá ti bom vse po pravici in resnici povédala. O za Kriščevo voljo te prosim!“

„Stráni!“ kričal je brat, zavihtel poleno in tréščil ga v Peča, da mu je zvenčé odletela sablja.

Reza se zgrudi na tla. Še je slišala in videla kakor v spanji, kako sta dva Hrovata po tisti poti prilomástila, kakor Francè, kako sta klela, vidé Peča, in kako so ga vsi trije podrli na tla. Zdelo se jej je pozneje, da jej še na uho bije milo proseči glas ubozega mladeniča, njegov klic na pomagánje, ki je neslišán odmeval iz grmov.

Ko se je zavédla, ležala je na trati zunaj domače vasi, poleg nje pak je klečala kokošaríca Obrščákova Mica in javkala in Boga in sveto pomagalko klicala na pomoč, kaj je pač deklici, da hoče umreti. Ko se je Reza postavila zopet na nogi, pravila jej je Mica, da jo je vélik človek iz hoste prinesel na rami do tega mesta, da je pa njo zagledavši, vrgel svojo butaro in čez pólje šel v góro za tremi drugimi, ki so bili uže daleč daleč pred njim.

8.

Drugi večer po omenjenih prigodkih so se bili v Rebernikovi krčmi na Stenah zopet zbrali stari pivci, sosedje iz okolice, okrog omizja. Toda niso imeli veselih pogovorov o letošnjem pridelku in o spominih prejšnjih časov, kakor druge krati, tudi ne o resničnih fajmoštrovih besedah iz nedeljske pridige, kakor je pobožnim in vender vinoljubnim slovenskim kmetom sicer navada: ampak govorili so o resnobni, v tem kraji uže davno neslišani novici, ob umorstvu in poboji. Razširila se je bila namreč strahovita novost, da so graničarja, lepega Petra Peča, našli v grmovji za vinógradi — ubitega.

„Glejte si groze,“ dejal je Dlek, „nerad sem vselej videl in jih še zdaj nerad vidim teh graničarjev, pa vender smrti, in še tako neznanske, nikomur ne privoščim — tudi lebljajtarju ne.“

„Kaj pravite, možjé, kdo je to storil, Bog nas váruj greha!“ pravi dolgolični stari Gólman.

„Jaz ne in ti ne, hvala Bogú,“ momljá lesenonogi pivec in si briše očí. „Bog ga je videl, našel ga

bo in sodil ga bo. Nama nič mari, saj sodbe ne bova de'ala. Hvala Bogú, da ga midva nisva.“

„To se vé, da midva nisva pobila še druzega nego li kakóvo muho ali kakega gada; pa vender bi rad védel, kdo je bil takšen, da mu ni bilo več za človeka, kakor meni ali tebi za muho,“ odgovori Gólman.

„Jaz bi pa ne rekel dvakrat in ugenil bi ga, možjé,“ dostavi tiho in skrivnostvo četrti sosed.

„Imenuj ga in za dva poliča bi stavil, da mi boš besedo vzel iz ust,“ reče Dlek.

„Jaz bi ga uže rekel, ako mi obljubite, da ostane mej nami beseda moja.“

„To se vé, saj smo možjé, ne babe,“ ugovori Gólman.

„Štibernikov Francè ga je ubil!“

„Ste li videli? Ravno tega sem tudi jaz imel v mislih,“ šepeče Dlek.

„Križ božji!“ strmé nekateri.

„To ni mogoče, sosedje,“ pravi eden, „Štibernikov ima tako pobožnega očeta in táko pridno sestro; Bog bi ne dopustil, da bi se takóv hudobnež bil poróдил v le-óni hiši.

„Očetova pobožnost in deklíčina pridnost gori ali doli,“ pravi Dlek, „ravno Francè je bil pri tej reči, ker to je gotovo, da so ga kontrebantarji. Drugim uže dolgo ni ničesar storil, kakor Štibernikovemu in tistima Hrovatoma, ki sta bila po zimi ž njim tukaj tačas, ko smo imeli tisto sitnost. Nekaj pa je moral

Peč tistemu krivde storiti, ki ga je poturčil. Zato jaz tudi sodim, da ga je on.“

„Najiminitnejše reči si pa pozabil,“ dostavi drugi pivec. „One dni je bil Peč Franceta, tistega hudega Ivana izpod Karlovca in še nekega Hrovata ujel pri kontrebantariji v gôri. Vsi trije so ravno tisti dan uskočili, ko se je pograšil Peč. Kako bi človek pôtlej sodil koga drugega!“

„Jaz pa še nekaj vém,“ pravi mlad mož. „Lebljajtar je Štibernikovo Rezo zalazoval in meni se zdí, da je tudi dekle imelo malo očesa zánj. Zato ga je Francè sovražil za žive in mrtve. Kaj menite, da ga je bil ónidan po zimi kdo drugi mahnil po buči kakor Francè? Jaz pravim, da ga je bil dobil kje v vasi.“

„Glejte, možjé, kaj storí jeza!“ pravi lesenonogi pivec.

„Srdorít je bil zmerom ta fantin in jaz sem vedno pravil, da iz njega ne bode nič dobrega,“ reče Dlek.

Zdajci se odpró vrata in v hišo prileze mala, suha podoba Fortunatka Tekmeca. Široki rtasti klobuk mu je čepel na zadnjem delu glave in pokrival dolge osivele lasé. Čez čelo je imel obeznicó, umazano ruto, na kateri so se videle krvave sledí; usta pak so bila obrnena na kisló.

„Ohe! Tekmec, ti boš kaj povédal, žaba, ná — pij!“ klicali so ga brž nekateri.

„Tekmec kaj vé o kontrebantarjih!“ rekó drugi.

„Vém, vém,“ pravi možec in v svesti, da je zdaj pri zvedavih možéh on imenitna in potrebna oseba, moško pogleda z drobnim očescem po družbi, ki ga je nekdam tólikanj nadlegovala zavoljo uboštva pri vin-skem plačevanji. „Vém, vém, še preveč vém, navzočen sem bil. Vi Rebernikov boter, dajte mi ga pol polička na upanje, dajte mi ga; prvi krajcar, ki mi bo padel v mošniček, bode vam namenjen, boter!“

„Ne upam ti ga ne, zastonj ti ga bom dal,“ reče krčmar in kmalu prinese pijače.

„No, povèj, ali si bil res navzočen, ko so ubili Peča?“ vpraša Dlek.

„Spak! kaj Peča! mene bi bili kmalu ubili, mene; kakor se slepec potolče s smrekovo vejo, kadar leze čez plot, tako bi bili mene potepili do mrtvega, ko ne bi bilo tistega Štibernikovega Franceta, Bog mu daj milost božjo in sveta nebesa z menoj vred.“

„Štibernikovega? vprašajo nekateri. „Kaj ti je ta pomagal?“

„Ta, ta!“ vpije Tekmec. „Ta je več vreden, kakor vsi kontrebantarji, ki s tobakom tapajo po deželi, več je vreden, nego vi v si in še jaz. Zato ima polič vina pri meni, kadar se snideva — ali tukaj pri Reberniku, ali v drugi krčmi.“

„S kom ga boš pa plačal, šleva; ali si pozabil uže, da zastonj piješ?“ pravi smijé se Dlek.

„Kaj?“ huduje se Tekmec. „Koliko vam pa mari, strijc, če jaz pijem brez denarja? Saj mi vi ne boste

plačali ni bôra, ampak oče Rebernik. Kaj se ujedate spaka spačjega!“

„No, le tiho,“ pravi krčmar, „jaz sem ti dal vina, da boš kaj povédal, ne pa, da bi se kregal.“

„No, saj vam pripovedujem, da so me tako polomili, potrli, potepli, nabili in premikástili, da ne bom živ dan več belega pljunka pljuval iz ust. Tri rebra so mi zdrobili najmenj, koleni so mi pošibili, goltanec zadržnili za pol požirka.“

„To bo dobro, bodeš pa menj pil,“ reče tiho eden sosedov.

„Kaj bo?“ povzame brž Tekmec. „Ali mi zabavljaš, strijčev?“

„Nič, nič,“ popravi óni, „povèj dalje, kako so te zdelali.“

„Tako sem trpel, da je kàj. Vém, da so me ti hudirji nakanili, da ne bom nikdar več prav zdrav in da bom umrl tri in trideset dnij prezgodaj.“

„Kdo pa te je tako, in kje in zakaj? vpraša eden sosedov.

„Kdo pravi, da nisem uže tega povédal? Ali na ušesih sedíte, da ne slišite? Kaj me niso kontreban-tarji?“ vpraša nasproti z velikim vpitjem Tekmec.

„Zakaj li?“

„I, zato, ker sem bil le-ónemu Peču povédal zánje, ko so v zidanici na sénu ležali in pa zato, ker sem prodajal njih tobak. Povéjte mi, možjé, ali bi bilo bolje, da bi bil tobak zgorel v hramu, ki sem ga bil

— ki so ga bili lebljajtarji zapalili, ali pa če sem ga jaz prodajal? Saj sem jaz tudi človek, potreben in reven še bolj, nego Ivan izpod Karlovca in vsi drugi kontrebantariji. Jaz sem torej nosil tobak po vaséh, prodajal sem prav po pošteni ceni funtek, in sem bil uže zvel dosti blagá. Mislil sem, da sta Hrovata dobro zaprta in Štibernikov — ali kakor mu pravite ónemu poštenemu fantu — pa jih je zlódej prinesel ravno ko sem lezel čez neko mejo. Prestrašil sem se, da nikdar nikdar takega. Dejal sem sam v sebi: zdaj-le jo pa prasni in béži na vse močí. Pa je bil spak, da sem se za goleníco zapel ob tisto prekaneno mejo in padel sem. Za križe in težave, predno sem védel, da preko meje visim, uže sta bila hudičeva Hrovata za menoj in sta me za peto vlekla ónkraj meje. Začneta me libratí, kakor bi bil divja zver.“

„Kaj sta védela, da imaš njihov tobak v culi?“
vpraša eden pivcev.

„Kako bosta to védela? Samó zato sta me, ker sta dejala, da sem ja bil izdal. Pa jaz nisem nikogar izdajal, samó pokazat sem bil šel, kje spita. — Jaz ja prosim in prosim tako, kakor se Bog oče prosi, pa nič ni pomagalo. Ubila bi me bila na smrt, tako sta me tolkla, ko sta našla še svoj tobak pri meni. Moral sem jima dati ves skupiček iz žepa in mošne in povédati za tobak, ki sem ga imel zakopanega v vinógradu. Kar po sreči pride tisti Francè, Bog mu daj dolgo živeti, in samó on me je rešil. Glavo so mi res

razbili in čepinjo ubili, da morebiti ne bom z lepa zdrav, pa bo uže Bog popravil me in zamašil luknjo v glavi.“

„Pameti so ti še tisto malo izbili, kar si je imel, kaj ne?“ pravi s smehom Gólman.

„Véste kaj, vi strije,“ zadira se Tekmec, „ko bi mi jo bila Hrovata res malo izbila, tóliko bi je še vedno imel, kakor vi, menite da ne?“

„Težko!“ odgovori ta. „Pa kje si videl gráničarja Peča? Poprej si dejal, da si bil navzočen, ko so ga pobijali.“

„I, kedaj sem to dejal?“ odgovori Tekmec. „Kako bom to dejal, da sem bil navzočen, ker nisem bil?“

„Kaj ničesar ne véš o Peči?“

„O pač, vém pa, vém, saj sem bil navzočen, saj sem ga potipal in sem čutil, da je mrzel, kakor vsak mrlič.“

„Torej si bil vender navzočen?“ pravi Dlek.

„To je, dà! Pobral sem se bil tamkaj izza meje in sem jo naglo brisal po brézji doli, rekši, morebiti se Hrovata premislita in zopet prideta náme. Kar zagledam doli pri tisti široki vrzéli, da dvé človeški cepelji visita iznad trnja. Pogledam, kar vidim, da je Peč. ‚Kaj ležiš tukaj, grdež,‘ mislil sem in, namenjen prismoditi mu edno, grém bliže. Ko pa vidim, da je mrtev kakor ustreljen vrabec, zato mu prizanesem.“

„Zakaj bi ga bil pa udaril, ko bi bil še kaj živ?“ vpraša eden.

„Zakaj! Zato, ker mi je obetal, da mi bo nekaj dal, če mu pokažem, kje je Štibernikov Francè in kontribantarji. In ko sem mu res pokazal, kaj je storil rokovnik? Nič mi ni dal, ne tóliko, kar se v oči dène brez škode. In kaj je še naredil? Hrovata je tako slabo zaprl, da sta ušla in meni zdrobila rebra. Jeminesta! kako me bolé!“

„Véš kaj, Tekmec, ti si hudoben in malovreden človek,“ reče lesenonogi pivec.

„Kdor pravi, da sem jaz hudoben, on je sam poreden,“ vpije Tekmec.

„Le malo takih govôri, sicer te nesem jaz pod kap,“ reče eden mlajših pivcev.

„Kaj?!“ zahreščí mala podoba, kakor bi hotel z glasom vse ugnati v kozji rog.

„Jaz sem nekdej v pridigi slišal, da človek ni nič vreden, ki mrtvecev ne čestí,“ pravi lesenonogi pivec. „Molil bi za njegovo dušo kakóv očenašec, ne pa takih govoril.“

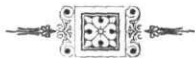
„Molil?“ pravi Tekmec. „Vi boste mene moliti priganjali, vi, ki imate edno sámo nogo? Jaz uže molim, kadar slišim zvon, morebiti še bolj od vas, boter z leseno nogo! Pa jaz molim záse, vi pa záse, lebljajtar naj pa záse, če neče iti v pekel. Če ste vi slišali svoje reči v pridigi, jaz sem pa zopet edno slišal od pametnih ljudij, ki znajo na bukve brati, da vsak človek záse, Bog pa za vse. Za lebljajtarje jaz ne utegnem prositi nebes, težko jih še sebi samemu.“

„Béži, reva, béži, saj ne véš, kaj čenčaš,“ odgovori stavec.

„Kdo je reva? Kdo je reva?“ vpije Tekmec.

Toda kmetje so se ga bili uže naveličali in ker je prihajal vedno bolj prepirljiv in zabavljiv, prime ga krčmar za podpázuho in pol s silo pol s prošnjo ga odvêde v slamo spát. Možjé so se še dolgo pomenkovali o Tekmeci in njegovi pripóvedí, sklepali so le-to s svojimi mislimi in ugenili marsikaj.

Ko pa se je vozník pokazal na nebu nad hruško in naznanjal, da je nočí uže veliko minilo, odpravili so se na dom. Mej potom so na poslednji sklep ukrenili, da ne bo Štíverníkov Francè nikoli pred gospósko varen, da bode hud tih o t a p e c in gotovo bo še prišel na véšala, ali da bo vsaj „v čevljih umrl“.

9.

Kmeti so možje so nekoliko prav ugibali. Devet let je minilo in Štibernikovega Franceta ni bilo nič domov v očetovo hišo. Pregarjan po gospóski se ni upal v domači kraj. Hodil je po kranjskih goricah od hrovaške do koroške meje in prodajal po hribovskih hišah kmetom tobak, ki ga je skrivaj čez colno mejo nosil s Hrovaškega. V stráhu pred gráničarji, ki so ga vedno zalazovali, prenočeval je dostikrat po zimi in po letu v samotnih, zapuščenih gozdih. Od vedne hoje po solnci je bil v obraz zarjavel. Če tudi so ga povsod poznali in so radi kupovali od njega tobak v perji, vendar ga niso nikjer radi imeli, kajti njegova natorna srdoritost, temno bliskeče oko in mrkla sovrážnost do vseh ljudij, ki je bila, kakor se je človeku zdevalo, videti na vsem njegovem vedénji in govorjenji: vse to je bilo uzrok, da so se ga ljudje povsod naveličali in da so najrajši videli, če se je kmalu spravil od hiše. Kadar so v daljni hribovski vasi otroci na trati igrali in so od daleč zagledali tihotapca, kako je debelo okovano palico v roki in rejeno culo na rami

optano po stezi čez prelaz prikoračil s širokimi trdimi stopinjami, zbežali so v vežo k materi in plaho pravili: „véliki Francè kontrebantar, gré.“ Prvo vprašanje tihotapčevo je bilo pri vsaki hiši, kedaj so bili lebljajtarji tukaj, koliko jih je bilo in kam so se obrnili. Kadar so se kmetje s prižganimi pipami o tobaku in tihotapstvu pogovarjali in je govoricca prišla na znanega „vélikega Franceta“, pravili so si čudovite reči o njem, kako je tam pa tam ugnal graničarje ali s silo in palico, ali pa z zvijačo.

V tihí vasici na Štíverníkovem dômu se je bilo mej tem dolgim časom uže marsikaj predrugačilo. Stari oče Štíverník je od žalosti, da mu je sin na take poti zabredel in da je bil celó pobojník, dobil naduho in je umrl leto potem, kar ni bilo Franceta več na dom. Pred smrtjo njegovo pak se mu je dala hči Rezika preprositi, da se je omožila in vzela Godeževega Tončka, ki jej je bil uže davno namenjen. Čas, ki zaceli nekatero srčno rano, utolažil je tudi njeno žalost, da je pozabila nekoliko nesrečnega brata. Bila je dobra gospodinja, mati dvoje cvetóčih otrók in srečna v zakonu s svojim možem. Vender če je nanesla govoricca na ljubljenege brata, utrníla je vselej solzo z očesa in mej molitvicami, katerih je učila svoje male, bila je tudi edna za srečno smrt strijčevo. Vseh minilih devet let ni brata nobedenkrat videla, če tudi so jej večkrat ljudjé pripovedovali, da je bil s tobakom v kaki bližnji vasi. Tudi poročila niti pozdravljenja jej ni nič poslal,

samó edenkrat, ko je bil Fortunatek Tekmec, ki je zdaj kakor navadni berač z vrečo hodil od praga do praga, prinesel od njega dragoceno svilno ruto za vrat. Kakor jo je milo ganil ta dar tihotapčev, vendar ga ni mogla nositi z dobro vestjó, ker je menila, da je kupljen s krivičnim denarjem. Zato je jokaje zavila ruto in jo dela v skrinjo. Fortunatek Tekmec pak jej je moral tačas na dolgo in široko praviti, kje je Franceta dobil, kakóv je, kaj dela, in druge reči. Novoskovani berač je to vse po svoji navadni, čestitemu bralcu znani šegi storil in je bil zato edno noč in eden dan pri hiši in pri skledi.

Bilo je jesenskega večera. Snegá še ni bilo zunaj, ali huda mrzla burja, ki je jablanam po farovškem vrtu pripogibala vrhove, ta je naznanjala, da pride zima in mraz vsak čas za njó. Na nebu so se oblaki drevili in gosta tema je ležala nad zemljo. V taki noči je človeku všečno pri gorki péči v zavetni izbi sedeti in premišljevati. Tako je delal tudi naš gospod fajmošter Domenik Domicelj. V dve gubé sključen je sedel na naslanjači v svoji gorko zakurjeni stanici, kadil iz dolge pipe tobak in bral iz starih latinskih bukev. Čez nekaj časa se skloni, odloži knjigo, vstane in hodi premišljuje po sobi gori in doli z redkimi in opréznimi stopinjami, kakor so navadne starim nogam. Ne vé se, kaj je bil predmet njegovih mislij, ali je preudarjal, kako kratko je človeško življenje in kako malo človek za ta kratki čas v resnici potrebuje, ali

je premišljal, kaj bode v nedeljo povédal svojim vernikom, da jih bode posebno prosunilo. Samó to vémo, da ga je iz sanj prebudil veliki pes Sultan, ki je bil priklenen pri hlevu. Lajal in zaganjal se je tako neznanosko, da ga je še na pol gluhi gospod zaslišal. Vzel je torej svečo in je hotel iti starega svojega brata klicat, ki je bil za hlapca in strežaja pri njem. Pa komaj je prišel do stopnjic, zapel je zvonček na mostovži, od koder je bila nit napeljana pred vežna vrata. „Sveto obhajilo!“ šepetá stari in da-si tudi je zunaj slišal mrzlo burjo zvižgati, vender ni bilo videti nejevolje na njegovem starem lici, ni bilo čuti godrnjanja iz njegovih ust. Brž je taval klicat brata Tomaža in mu je velel: „Pojdi, Tomaž, pojdi, pogledi kdo je, in kaj bi rad. Najbrž je kdo nevarno zbolel. Jaz se bom opravil v tem času.“

„Jej, Bog se usmili, da morajo ljudjé po noči zbolevati in po noči umirati,“ godrnjal je hlapec, gospodov brat. — „Kaj, če se prehladiš?“

„Kakor je volja božja!“ odgovorí fajmošter in tava zopet po stopnjicah gori v stanico. Zvon zapoje v drugič, znamenje, da se mudí. Gospod ogrne plašč, obuje čevlje od klobučine in dene kosmato kučmo na sivo glavo. Tomaž pride na vrata in pravi: „H Godežu bo treba iti obhajat. Hlapec je tukaj z vozom.“

„Ali si poklical cerkovnika?“ vpraša fajmošter.
„Poklical,“ odgovorí Tomaž.

„Tako je vse dobro. Le váruj domá,“ reče fajmošter in odide.

Žalostno je zapel cerkveni zvon po soseski, stanovalce budé in oznanujé, da se nese sv. Telo umirajočemu za poslednjo popotnico. Kmalu potem je drdral voz proti Godeževemu domovju, ki je bilo dobro daleč od fare.

„Kdo pa je bolán?“ vpraša fajmošter še le mej potom hlapca voznika, ki je vedno švigal in priganjal konja v nagel tek.

„Nobeden domačih ni,“ odgovorí voznik, „ampak tuj človek je. Gospodar je bil šel vina skupovat čez Gorjance, pa ga je nekje dobil. Nisem utegnîl vprašati, kdo je, samó to vém, da je prestreljen. Gospodar je stopil z voza, ónega moža smo nesli v hišo, pôtlej so pa brž mene po vas poslali z vozom, niti izpregli nismo.“

„Kakóv je tujec?“ vpraša fajmošter.

„Vêlik je,“ odgovorí hlapec.

„Ali si poznal Franceta, gospodinje vaše brata?“ vpraša čez nekoliko časa fajmošter.

„To se vé, da sem ga poznal. Ovbe, ne mara, da je on!“ vzklikne hlapec, švigne z bičem po konji, da je dirjal, kakor strela.

„Le góni, da pridemo ob pravem času; več je človeška duša vredna, kakor žival,“ reče duhovnik.

„Ves takóv je, kakor Francè, samó malo prestar se mi zdí,“ reče hlapec.

„Kmalu bomo videli, kdo je?“ pravi fajmošter.

Nekaj hipov potem je postál voz pred Godeževim domovjem. Jok se je slišal iz hiše. Stari duhovnik skoči z voza in gré s cerkovnikom v hišo. Reza je bila v solzah, njeni otroci so, vidé mater jokati, tudi plakali. Mladi gospodar Godež je brisal na postelji ležečemu možu kri s prsi. Na prvi pogled je stari fajmošter spoznal tihotapca Franceta. Bil je jako postáran, rjav in suh v lice, pod nosom obrasten, očesi je imel zatisneni, skozi prsi je bil prestreljen.“

„Kaj se je prigodilo?“ vpraša duhovnik.

„Vrhu klanca,“ pripoveduje gospodar, „videl sem z voza tri gráničarje, kakor lovske pse s puškami teči čez cesto. Précej sem mislil, da morajo imeti kakega kontrebantarja na slédi. Pridem pod klanec in srečam starega moža. „Ali si slišal strel?“ me vpraša. „Ničesa nisem slišal,“ pravim jaz in podim dalje, ker je bila noč vedno temnejša. Komaj pridem dva streljája dalje, kar vidim na cesti nekoga ležati. Stopim z voza in ga zadenem. Še le ko domóv pridrevím in ga denemo v posteljo, spoznala ga je Reza, da je Francè. Kaj hočemo početi? Ne zavé se nič, bojím se, da bo umrl.“

„Tiho, tiho!“ pravi fajmošter, kajti ravno v tem hipu je ranjenec na postelji odprl oči in srpo pogledal po izbi. Spoznal je sestro in lahko zaklical: „Reza!“

Mlada žena se mu približa, podá mu roko in mu reče: „Oh, Francè ljubi, morebiti pojdeš še nocoj k očetu in materi gori, pomisli na dušo svojo.“

„Kaj praviš, Reza? — jaz ne bom še umrl!“
odgovori mladenič zamolklo.

„Oh, brat ljubi moj, lepo te prosim, največja in najlepša prošnja moja je ta, ne zamétaj je: dej, izpovèj se, tukaj so gospod fajmošter.“

Bolnik se ozrè. Ne reče nobene besede.

„Pojdite vènkaj vsi,“ reče stari dušni pastir.

Dolgo sta bila samá, fajmošter in Francè, do zdaj tihotapec. Potem pokliče stari gospod zopet gospodarja in gospodinjo v izbo.

Francè seže najprej sestri v roko, pôtlej njenemu možu in skesan prosi odpušcanja. Vzprejme sveto obhajilo. Fajmošter ostane do jutra pri njem in ga tolaži ter mu obeta milostno sodbo pred božjim stolom, ako se prav skesa in mu je iz srca žal žalitve božje. Ko pa se je v jutro danilo, preide bolniku pamet.

Zazvónilo je v cerkvi mrliču. Ljudjé so vreli vkupe in so se izpraševali, kdo je umrl. Raznesla se je novica, da so gráničarji v Gorjancih na smrt ostrélili Štibernikovega Franceta in da je večno zaspal izpovédan in obhajan v Godeževi hiši. Marsikdo izmej poštenih in pobožnih sosedov je stisnil klobuk pod pázuho, naredil križ in zmolil očenaš za odpušcanje grehov in milostno sodbo duši umršega — tihotapca.

II.

Grad Rojinje.

Povest za slovensko ljudstvo.

(„Slov. večernice“, 1866.)

1.

Hudodelstvo.

Leta 1593. junija meseca so se Slovenci poslednjikrat zbrali, da odženo Turka, groznega svojega nadlegovalca, ki dve sto let ni dal deželi miru ni pokoja. Andrej Turjaški, žlahtnik stare rodovine, bil je tisti mož, ki je pod svojo zastavo priklical zlasti kranjske korenjake v obrambo in zaslombo domačije proti sovražnikom, ki so pod poveljstvom Hasanovim, kakor govori pravljica, k mohamedanski veri odpadlim krščanskim menihom, v velikanskem številu valili se skozi Hrvaško. Le malo število vojščakov je mogel Turjaški nabrati mej Slovenci; cvet prebivalcev je bil poginil uže v prejšnjih stiskah in v brezkončnem bojevanji. Še manjše število so mu poslali Hrvatje na pomoč, tako, da je do Siska prišedši imel komaj 4000 mož; Turki pak so bili petkrat močnejši. Tako so se zgrabili in bili slavno bitvo pri Sisku, katera se je sósebnó zavoljo hrabrega in pogumnega duha, s katerim so se skazali Kranjci, mej njimi pa v prvi vrsti vitez Ravbar s Kravjaka, končala Jugoslovanom na slavo, Turkom v po-

gubo. Največ so Turki padli ali na bojišči, ali se potopili v Kolpi, ali pa poginili na begu. Mej ubitimi je bil tudi turški poveljnik Hasan sam, iz čegar dragocene obleke so dali napraviti mašni plašč, in kranjsko plemstvo je ustanovilo v Ljubljani večno mašo na svetega Ahacija dan, kakor oblétnico in na večni spomin óne zmage, po kateri je imela Kranjska s sosednimi deželami za zmerom mir pred večjimi napadi turskih razbojnikov.*)

Bilo je kake dni po bitvi pri Sisku. Vojska se je razhajala po dovršenih opravkih na vse strani.

Samotno sta jezdila dva vojaka ob Kolpi navzgor. Prvi je bil kakih pet in štirideset let star, životen in močen. Obraza ni bil lepega; podolgasto lice in čez mero velik nos sta ga kazila; vender je sijala možu iz očí neká prijaznost, ki je bila priča dobrega njegovega srca. Jezdil je velikanskega konja, dobro rejenega, in ročnik na meči mu je bil s srebrom in zlatom kován. Tudi po drugi obleki soditi je moral biti iz plemenite rodovine. To je bil Francè Rojar, lastnik grada Rojinja in gospodar petih vasíj v zakótnem kraju Dolenjskega. Ko je slišal, da je dežela v zadregi, bil je on prvi z devetimi hlapci, ki se je pridružil trumi, katero je védel Ravbar proti Sisku. Francè Rojar je bil stare rodovine. Pradedje njegoví so bili iz ljudstva

---

*) Še dandanes vsako leto na sv. Ahacija dan (22. junij) ob 10. uri dopoldne streže v sv. Nikolaja cerkvi v Ljubljani to sv. mašo duhovnik v mašnem plašči, narejenem od Hasanove obleke.

in še le, ko so se posebno v turskih bojih in cesarskih vojskah poslávili, dobili so plemenito ime in nekaj ž njim vred, nekaj pa pozneje imovito domovanje. Francè nikakor ni hotel biti slabejši od trojih dedov; zato ni pomišljal, kaj mu je storiti: ali varovati mlade žene domá in sedemletno njeno pástorko, ali opasati meč in pomoči domovini k splošni blaginji. Bil je zdaj drugič oženjen. Od prve svoje žene je imel malo hčer, ljubo dekelce, ki je imela vso tiho in mirno očetovo natoro. Ko pa je njena mati umrla, videl je Francè v svoji samoti, da je sila dolgočasno, ako ni gospodinje v hiši, in tudi hčerki bi bil rad pridobil drugo mater. Zato je, čeravno uže póstaren, vzel v drugi zakon mlado hčer nekega daljnega soseda. Toda poslednji dve leti, od kar je bil drugič oženjen, moral je sam sebi spoznati, da je bilo mej vsemi dejanji v svojem življenji to poslednje najbrezpametnejše. Kajti ne samó, da je bila ženska ohola in prepirljiva, da mu je prinesla nepokoj in nezložnost v hišo, da je bila sem ter tja celó spačene natore, ampak moral je celó imeti ženo, ki ga ni ljubila, njegovega otroka pak kakor prava mačeha še po stráni gledala, čeravno svojih ni imela. Zato ni čuda, da je Francè rajši pustil po krvavem dnevi svoje hlapce, kar jih ni padlo v boji, vitezu Ravbarju, sam pak se je napotil domóv le z ednim spremljevalcem.

Poglejmo zdaj še družega izmej naših bojnikov. Ta je ravno nasprotnega videza, srednje, šibkejše po-

stave, čednega obličja, mladega lica in nekako živih očíj, tako, da bi bil na prvi pogled poprej človeku po vseči, nego li stari njegov tovariš. Opravljen je še skrbnejše kakor óni. Vender natančni opazovalec bi bil zapazil, s kakimi lisičjimi in hudobnimi pogledi se je zdaj in zdaj oziral na svojega tovariša; bíl bi dalje opazil, da nima nikjer nobene obeze ne rane, celó na obleki nobenega bojnega madeža, da je orožje njegovo vse gladko in nepokvarjeno. Iz vsega tega se ni dalo soditi niti da ima dobro srce, nì ne, da je pogumen in hraber v boji. Vilibald Polut — tako je bilo mladeniču ime — bil je Francu po njegovi prvi ženi nekaj malega v rôdu, in ker so mu bili roditelji brez imovine umrli zgodaj v mladosti, vzal ga je bil on v svojo hišo in ga je imel skôraj kakor sina svojega.

„Povèj mi po pravici, Vilibald!“ pravi starejši mlajšemu tovarišu. „Kaj ne, da si šel nerad z menoj v boj?“

„Zakaj?“ vpraša mladenič in gleda v tla.

„Spoznal sem, da bi bil ti rajši ostal pri dômu; to mi pa nikakor ni bilo po vseči. Denašnji čas mora človek biti za vse; boja se mož ne smé ogibati, kadar ga je treba. Nečem sicer, da bi za vsako malenkost prijel za orožje, vender nekaj moškega se te mora prijeti. Tudi v bitvi mi nisi bil po gódu.“

„Ali nisem delal kakor drugi?“ pravi Vilibald nejevoljen.

„Ne vém. Zakaj si vedno za menoj stal in bolj pazil na mene, nego li na sovražnika?“ pravi Francè in ostro pogleda mladeniča.

„V mojih letih se mora človek vsaj malo bati za življenje. Na vas pa sem se moral časih ozreti, ko ste tako divje in brez premisleka rinili mej sovražne vojske.“

„Če ni bilo nič drugega!“ pravi vitez nekako zamolklo.

Oba jezditata potem tiho dalje. Vilibald je delal, kakor bi poslednjih besed ne bil razumel; vitez pak je temnega čela izpodbodel konja in se zamislil.

„Vilibald!“ izpregovori starejši čez nekaj časa, „zdaj ti bom rekel dve besedi naravnost iz srca. — Ko sem te jaz na prošnjo ranjke svoje žene vzel v hišo, bil si ti ves drugi. Hotel sem te imeti kakor sina, in ko bi ne imel svojih sinov, namenjen si bil ti, da dobiš po meni ime in imetje moje. Ko sem se pa drugič oženil, izpremenil si se ti po polnem. Tako si nekako tih in potuhnen proti meni, da ne razumejem, kako in kaj. Zdi se mi prav, da me ne vidiš lahko.“

Stari je pri tem govorjenji gledal resnobno pred sé v konjevo grivo.

Ko je končal, spoznal bi bil kdo tretji na postranskem hudobnem očesi mladeničevem, da je starejši govoril resnico. Vender je Vilibald dejal:

„To ni res, kar pravite. Jaz vas — ljubim tako, kakor hvaležen človek.“

„Hej, jezik tvoj sam mi priča, da me sovražiš. Težko se ti je izgovorila beseda „ljubim“, zato ker je laž.“

„Morebiti me pa vi ne morete trpeti in zato tako govorite!“

„Fant! uči se jezik svoj brzdati; lahko da boš moral še dolgo živeti, in učili te bodo drugi ljudje drugače nego li jaz. Kako se predrzneš meni očitati sovraštvo do tebe? Morebiti je bilo to sovraštvo, da sem te, ko nisi imel nobenega človeka, preredit in odgojil, kakor bi te ne bil oče tvoj? Morebiti je to sovraštvo in nestrpnost, nehvaležnik! da sem te uže odraslega obdržal v hiši tudi pôtlej, ko si očitno pokazal svojo malopridnost in nehvaležnost do mene?“

Te besede je vitez govoril resnobno; mladenič pa jih je poslušal z mrzlim in najnavadnejšim obličjem, kakor bi hotel reči: „Kaj mi je do tega, kar praviš, stara šema!“ Ravno to je staremu še bolj gnalo žolč v krí.

„Vi me samó dolžite, dokazali mi niste še nobene reči,“ pravi Vilibald z isto malomarnostjo.

„Ali ne kaže uže to vedênje tvoje proti meni, da trdim resnico? Brez uzrokov jaz ne govorim nikdar. Če boš ti s tako poštenostjo in zvestobo prehodil svet in svoje življenje, bodi vesel; želim ti to iz vsega srca, a ne zaupam ti mnogo. Sicer bi pa moral védeti in čutiti, da ni meni opravičevati se proti tebi, da ni meni dokazovati, ampak tebi. Povém ti zdaj ob ednem, da boš moja hišo zapustil edenkrat za vselej. Star si dovolj, išči si sreče drugod. Ko bi imel kaj srca, moral bi mi biti za te dobrote hvaležen, ki si jih užil

od mene. Razloge sem ti povédal, zakaj to hočem imeti, nekatere pa sam lahko véš bolje kakor jaz; zato nečem govoriti o njih.“

Mladenič zopet zaničljivo s strani pogleda svojega dobrotnika in mrmrá sam pred sé: „Najbrž bom jaz dlje v tvoji hiši ostal kakor ti, stari suhopárnik!“

„Če hočete uže tako imeti, zapustil bodem vašo hišo, kjer me videti ne morete,“ pravi Vilibald. „Ali mi boste dovolili posloviti se pri milostivi gospé?“

Pri tem vprašanji se je zopet vitezu zarudelo lice.

„Pri nji nimaš ničesa opraviti; meniti se nimaš ž njo ničesa. Da ti tudi to povém, zdí se meni in še izmej služabnih ljudij v hiši marsikomu, da si imel ti več govoriti ž njo, kakor prav. Tega pa jaz ne morem trpeti in uže pred vojsko sem imel misel, katero sem ti zdaj izrekel, da si pojdeš drugam po svetu boljšega očeta iskat. In da boš védel“ — pravi vitez s povzdignenim glasom — „da boš védel, kako te poznam v globino tvojega malovrednega bitja — ti bi bil ne mara rad videl, da bi bil jaz poginil v boji; in če hočem izreči najtežjo in najgrenkejšo misel, ki me navdaja uže vse dní od boja sem: ti bi bil sam pripomogel k mojemu pogubljenju. Ni se ti treba izgovarjati. Jaz sam želim in verujem, da so moje zares težke misli prazne, kakor zeló me uže tudi tvoje čudno vedénje mej bojem hoče utrjati v njih.“

Mladenič sam je po teh besedah, nekako zamolklo izgovorjenih, obledel, bodi si, da hudobnež ni mislil,

da bi ga bil vitez tako globoko pregledal in njegove najskrivnejše namere spoznal, ali pa da se je bal hujšega nastopka Francetove jeze, ker je védel, da je telesno starejši dokaj močnejši od njega in da v tedanjem času smrtno maščevanje ne bi bilo nič nenavadnega, niti neslišanega. Vender ni izkušal opravičiti se tega strahovitega obdolženja. Starejši jezdec je morebiti spoznal, kaj je v trenutji gnalo mladeniču krí z lica, ker je dejal:

„Pač bi ti bil marsikdo mej nami v prejšnjem in celó še v zdanjem času naklonil vso drugo kazen. Ne bil bi te samó spodil iz hiše, ampak — — uže véš, kaj imam v mislih. Od mene pa se nimaš báti ničesa. In kadar bom slišal, da si se po svetu dobro nosil, da si spoznal človekovo nalogo v življenji in prisvojil si kreposten in moški značaj, potem imaš pri meni še vedno pribežálišče in zavetje bolj kakor vsak drugi. Zdaj sem ti povédal vse, in bodi mir besedíj. Vrni se z menoj za tóliko, da ti dam tvoje rečí. Dobiš mojega najboljšega konja in popotnico, potem pa misli in išči, kje te čaka sreča. To je moja poslednja beseda, zato mólči.“

Rekši izpodbode konja in v diru jahata ob tožno deroči Kolpi bližnjemu gozdu nasproti. Solnce je stalo na višku svojega tira in je pripekalo z vso vročino poletne svoje močí. Kraj je bil samoten; le malokje se je prikazala gruča hišic, ponižna vasíca ubozih slovenskih kmetov, ki se še zdaj niso bili po polnem

otresli prirojenega in v prejšnjih dneh zopet ponovljenega strahú pred starim strašnim sovražnikom svoje zemlje in vere. Marsikaka ženica je, blagoslov v srci in na jeziku, izza ogle lesene kočé gledala za jezdečima vojakoma, ki sta tudi pomagala, da so vruga odpodili in tako njeno domačijo in njeno dete rešili iz nevarnosti in pogube. Zopet tam ja je domóv jezdeča videla mlada žena, in solze so jej polile tožeče očí, kajti mislila je: če bode pač, in kdaj pač se bode vrnil moj mož poročeni? Kaj bom reva vdova počela, in kaj bode dete nama rojeno sirota počelo, ako so ubili njega!“ Ponosno in grozeče pak so v oblake moleli trdni in skalnati gradovi po bližnjih in daljnih hribih in gričih, stanovanja močí in oblasti, pravice in krivice, zaslombe in zatiranja v prejšnjem in ondanjem času, dan danes v razvalu in podrtiji le žalostne priče nekdanjih čudovitih dnij. Vrata in druga vhodišča v ta silovita zidovja so bila zaprta in resnobno je bilo videti čuvaja koračiti nad strmim robom trdnjave ter zreti v daljo po ljubljeni deželi: vse to znamenje, da je bil sovražnik v zemlji in gospodar grajski z doma.

Tiho sta bila prijezdila naša jezdeca globoko v gozd.

Mislil je vsak sebi; starejši ni hotel govoriti, mlajši pak ali se ni upal, ali pa je bil trdovraten dovolj, da mu ni bilo mari za resnobne in ostre besede, katere bi bile marsikoga pretresnile vse drugače.

Debela hraščina je rastla okolo in okolo in košate veje so molele na ozko kolovózno pot, po kateri

sta se oba vojaka zdaj počasno, zdaj v lahkem diru pomikala dalje. Gladkopernate bukve so si v vetru šepetale, kako dolgo uže ni bilo v gozdu slišati družega kakor cvileča kóla kmetskega drvarja, ali zamolkel korak temnega oglarja, ki je s sekiro na plečih mimo gredé skrivno Bogú potožil svojo revo, sužnost in nadložno pokorščino neusmiljenemu graščáku.

„Tukaj bom odjahal jaz,“ pravi Francè Rojar in pokaže na lepo tratino pod hladnim gábrijem, kjer se je voda stekala s skalnatega jarka in se zbirala v plitvi lužici. „Konja sta žejna, tu se dá napojiti.“

Vilibald ni odgovoril ničesa, skočil je še on raz konja, snel mu peneče železne uzdnice iz gobca in ga védel do vode.

„Konja mi boš pregrèl; ali ne vidiš, da je ves vroč. Pusti ga, naj se toliko pase, da se ohladi. Potreboval ga boš še po svetu.“ Tako je govoril stari, in videlo se je, da se mu je jeza uže nekaj ohladila, kajti glas je bil zopet prijazen in nekako očetovski. Mladenič je sicer ubogal, spustil konja v zeleno travo; toda na obličji se mu je brala vedno še tista kljubovalnost, in srditi stranski pogledi na viteza niso nikakor bili priča očetovske razmere mej mladim in starim.

Rojar je bil v tem iz sédla vzal torbo in razložil nekaj mrzlih jedij po travi, poleg postavil zaprto čašo starega vina in je mignil mlajšemu, naj jé in pije ž njim. Molcé sta končala pojedino svojo in molcé izpila vino do kaplje.

Vilibald je légel vznak v senco in kmalu se je videlo, da trdno spí. Stari mu je dolgo zrl v obličje in skôraj solze so mu stopile čez trepálnice doli po rjavem lici.

„Morebiti ga po krivem sodim,“ mislil je. „Ne — gotovo ni moglo jabolko tako daleč pasti od jablane. Njegov oče je bil prijatelj moj; vse bi mu bil zaupal, in kako bi se mogla njegova krí, ki teče po žilah temu mladeniču, tako izprevreči! Preveč sem ga obdolžil. Uže iz zahvalnosti mu ne more kaj ednakega na misel priti; saj nehvaležnost ima sámo človeško natoro sebi nasproti. Ali hočem ovreči besedo, ki sem jo izgovoril? — Preostro tudi nisem ravnal, morebiti je bolje zánj. Naj gré malo po svetu, naj spoznava svet in sam sebe, pa mi bo kedaj bolj hvaležen kakor zdaj in mi bode morebiti na stare dni delal veselje.“

Take misli so se vitezu podile po glavi, ko je gledal spečega mladeniča. A truden od poti in morebiti malo omočen od močne pijače, jame dremati tudi on, in kakor bi mignil, naznanjalo je mogočno hrkanje, da trdno spí.

Da ne bi bil nikdar zaspal!

Kajti ta trenutek se vzdigne mlajši tiho s tal. Plaho se ozre okolo. Posluša — daleč je bila gozdna tihota, še ptice in sapice so bile umolknile, kakor bi jih bil strah prevzel grozovitega črnega naklepa, ki se je vzbudil v mladeničevih prsih. Ozre se Vilibald na spečega dobrotnika svojega, divje mu zasije oko, roka poseže po meč in srdit šepeče mej ustni:

„Pač si presukan lisjak! Prav si sodil. Uže domá ti je bilo odločeno, da se ne vrneš iz boja. Zadosti dolgo si živel, narêdi drugemu prostor. Ko bi te bila zadela turska sablja, bilo bi mi prav, ne bilo bi meni treba paziti náte, ne bi bilo meni treba skruniti rok. — Je li mogoče, umoriti ga moram! Umoriti? Ali se ne bo moj oče povzdignil iz groba in — —“ Pri tej misli mladenič otrpne, poslednja zarja človeškega srca se je oglasila v njem, da ne bi storil strašnega hudodelstva, pa duh peklenške izkušnjave ga v trenutku zopet premaga. „Storiti hočem, kar mora biti! Ona mi je velela, naj ga pustim v boji, naj strežem, da ga ne bo iz turskih mečev, ona mi je velela, ki je njemu poročena, njen bodi greh, jaz sem nedolžno orodje. Hajdi — na delo, zmrla roka! Sladko plačilo te čaka domá. In če se ne upaš, izgubiš vse: dom, imetje in srečo.“

Zazvižgala je mečeva ostrína po zraku in priletela spečemu junaku preko glave, težko, smrtno. Krí se je pcedila, junak na tleh je čudno zastokal, kakor v spanji, genil pa se ni. V drugo je zavihtel hudodelnik orožje, v drugo je mahnil, ko zasliši stopinjé po gozdu. Poslušá, in čuj! to so človeške stopinje. Brž v beg!

A spričalo mora imeti, da je stari gospodar mrtev. Pa kaj? Glava je bila ubita, krí se je cedila, in genil se ni! „Mrtev je,“ reče mladi vojak, ostroge so bile hitro v konjskem boku in kakor strela je klopotal konj po poti dalje in dalje.

2.

Drvar in njegov sin.

Dretaklo je nekaj minut, ko stopi iz gošče kakih dvajset let star fant. Bil je slabo oblečen, v hlačah in v srajci od debelega platna; na nogah je imel lesene coklje in do kolena ne družega obútala kakor rjavo svojo kožo. Preko edne rame mu je visela raztrgana in zašita hala do stegna, na drugi rami pak je nosil na dolgem toporišči nasajeno težko sekiro. Začrneli obraz in svetle oči so ti kazale gozdnega sina, širokopleča postava kakor tudi velikanska žilnata roka pa so pričale, da je korenite telesne moči.

„Ko bi bil le za deset stopinj hitreje nogi predéval, da bi bil videl, komu se je tako mudilo! Presneto je nekdo hitro jezdil tod,“ tako je dejal mladi mož in se je malo ozrl po tratini. Zagledal je najprej Rojarjevega konja.

„Konj! šent naj me potiplje, če ni tudi kakóv človek blizu. Morebiti se je skrila!“ reče mladenič, spesne sekiro z rame in jo trdo poprime.

„Jezus, Marija pomagaj! Mrtev človek je tu pod hrastom!“ pravi dalje, zagledavši Rojarja v krvi. Da-si

tudi je bil korenjak za dva možá, vender ga je pri tem pogledu obšel strah in nehoté se je pomeknil tri stopinje nazaj. Brž se je obrnil v hosto, od koder je prišel, del roko na usta in zaklical, da je daleč odmevalo mej drevjem:

„Oče! oče!“

Uže blizu se mu oglasi drug menj krepák glas.

„Brž, brž stopite!“ vpije mladenič in v svesti, da mu je oče uže blizu, stopi bolj srčen ubitemu bliže. Odpre mu železni naprsnik in položi roko na srce. Še je bilo. Ko pa razgleda pod razklano polovico čelade presekanó čepinjo in vidi, koliko krvi je ranjenec uže preлил, pravi sam v sebi: „Ta ne bo dolgo dihal in ne bo več gledal, kako solnce vzhaja.“

„Kaj je pa, Štefe?“ vpraša oče in prisopiše iz gošče. Bil je mož uže sivih las, vender po vsem sinu podoben, razven, da ga je bila starost tóliko uže uklonila, da ni nosil glave tako po konci in da je bil videti malo manjši. Imel je pa na rami še težjo sekiro, kakor Štefe, znamenje, da mu žuljava roka, čeravno ostarela, vender še ni otrpnila.

„Tukaj je ubit človek, oče! Malo še diha,“ pravi Štefe.

„Bog in vsi svetniki na pomagánje! To so storili Turki! So uže zopet v deželi! Te dní je bil boj, zmagali so gotovo in zdaj smo izgubljeni.“ Stari drvar sklene roki in kakor Boga na pomoč proseč pogleda proti nebu.

„Če so ga Turki ubili, oče, bil je gotovo en sam. Jaz sem dobro slišal, da so samó štiri podkve bežale tod po poti.“

„Nič ne verjemi,“ pravi stari. „Jaz sem jih uže videl v tvojih letih. Kjer je eden, tam jih je še več blizu; posamezni se ne razhajajo. Le brž beživa domóv, če ne, nikdar več ne boš videl matere svoje, ali pa morebiti bi se ti pripetilo, kar se je uže nekateremu, da ne boš hodil dolgo po kranjski zemlji.“

„Kaj hočem pa s tem človekom početi? Mrtev še ni, morebiti bi se mu dalo pomagati?“

„Pomagaj najprej sam sebi. Temu ne moreva družega dobrega storiti, nego če ga pokopljeva, kar vender ne bo zamujeno, če naju ne bo treba pokopavati prej, kakor bi mislil. Le hitro domóv!“ reče stari.

Štefeta je zdaj tudi bolj očetova misel obšla, jel se je bati za očeta in mater in sestro.

„Oče, jaz tečem domóv. Gotovo bodo védeli, če so res Turki uže tukaj. Vi pa pojdite po poti pa dobro pazite, in kjer so uglajene kolovóznice, ogledite, če je kaj sledí. Če ne boste opazili ničesa, pridite sem-le nazaj. Jaz še vedno malo mislim, da jih ni, da sem slišal samó ednega. Précej pridem nazaj, če ni nič, in bom vam zaklical, vi pa meni.“

Rekši izgine Štefe na dólenjo stran poti v hosti. Klopotajoče cokolje so se slišale nekaj časa, ko je mladenič tekel čez suho brst in gosto grmovje. Stari drvar pak jo je krenil po poti, od koder smo poprej videli

prijezditi dva bojnika. Tiho je stopal, držal sekiro pod pázuho pripravljeno, oko pa mu je bilo daleč pred korakom ter je ogledalo varno in skrbno vsako grmičje, vsako drevo, vsak ovinek. Pri najmanjšem oglasku je dedec postál in poslušal.

Zopet je bilo vse tiho v samotnem gozdu. Le konj je oddaljen mirno mulil travo — nevedé, da mu gospodar v nesvesti in smrti blizu leží pod košatim drevesom, udarjen od hudobnega nehvaležneža; zdaj in zdaj se je slišalo dolgočasno brglezovo kljevánje po trdi hrastovi skorji, kateremu je odgovarjala v senčnatem višku samotna žolna s tožnim svojim grlom. Ranjencu uže ni več krí tekla iz rane. Ker se je bila s časom senca zasukala tóliko, da je prišel ležeči na solnce, narejala se je po obleki in obličji krvava strjena skorja. Dolgo časa je bilo preteklo. Napósled je prišel stari drvar zopet nazaj. Toda po hitrejšem in brezskrbnejšem koraku soditi so bili vsi njegovi strahovi izginili, moral se je prepričati, da je bila njegova bojazen prazna, da Turkov ni čutiti in da je kak domačin pobil viteza. Prvo delo je bilo starcu, da je potegnil ranjenca zopet v senco, drugo pa, da mu je pregledal rano in opravek. Našel je pri njem mošno napolnjeno in iz tega je sklepal, da navaden razbojnik tu ni roke iztegnil po njem. Videvši lepe denarje, mislil je nehoté na bogato plačilo za pogreb, če vitez umrje. Vender si je izbil to iz glave in rekel: „Bog in sveta Barbara mi nakloni srečno poslednjo uro!

Do sivih lás sem pošteno živil sebe in otroke svoje, pred grobom me Bog varuj hudobnih željá. Svojemu bližnjemu ne bom voščil smrti. A čudna je ta reč kakor pokresni sneg, da se tak korenjak ni nič branil, ker ima meč v nožnici in nož za pasom in še v sedlu vém da tičí kaka tistih neznanih strélb, kakor jih je izúmil novejši svet, da nas Bog varuj groma in bliska! Še jaz, kakor sem jih sedemdeset, ne dal bi se vsaki šlevi potolči na travo. Ta se je pa ednemu pustil meni in tebi nič mari, saj se vso pot sledita samó dva konja.“

Tako je govoril starec sam za sé in prinesel vode v svoji kapi, od bukove gobe umetno raztegneni in zdelani, ter je močil in izpiral ranjencu senci in rano. Vender poleg vsega truda svojega viteza ni mogel obuditi. Edino znamenje, da je še življenje v njem, bilo je to, da se je sem ter tja lehno zgenil in da se je obledelo lice časih nekaj zarudelo.

Zaslišijo se v tem trenutku koraki in razgovor dveh móž, ki sta se naglo bližala kraju. Po govorjenji in hoji spozna stari svojega sina, in ko stopita dva moška na svetlo, vzklikne stari drvar vesel:

„Menda te je Bog prinesel, Črtek!“

„Kdo pak me bo nosil,“ odgovori móž, kateremu je veljal klik. Bil je ta novi prišlec, Črtek, majhen možak, drobán in suh. Male, svetle oči so vedno namežikovale, kakor ne bi hotele videti gostih peg po grbavem nabranem lici. Na glavi je imel od lisíčje kože nerodno skrojeno kučmo, ki je visela na levo uho.

Spodaj pod nogama si zastonj iskal obútala, Črtek je rajši hodil bcsnog. V desnici je na trti privezano nosil še krvavečo vidro in železen obroč s tremi ostrimi žebli. Teško bi bil denašnji dan človek spoznal to okorno orodje za „lisico“ ali past, in vender so krvave proge po obroči in zobéh bile očitna priča, da si Črtek s tem hitro dobí mesá za v skledo. Ob boku na desni stráni je pol v usnjatih hlačah tičal skrit komolec dolg nož v nožnici, takšen kakor so jih slovenski kmetje po nekaterih krajih zavoljo čestí in za brambo nosili še pred tridesetimi leti.

„Ta je eden iz gospóde, maček te potiplji; ko bi védel, da je tako hudoben in nevoščljiv, kakor naš lakomnik, le-tá iz grada, ne bi se ga teknil,“ pravi Črtek videvši ranjenca. „Kaj hočemo početi ž njim? Mrtev še ni, da bi ga pokopali. A tudi mislim, če ga jaz vzamem v roke, če mu izperem udarce ter ga namažem z lisičjo in pólšjo mastjo pa s kakóvo rožo, da mora potlej živeti, ko bi tudi silil v pekel, kamor bodo šli menda vsi gospóski ljudjé, kateri menijo, da kmet ni človek.“

„Pusti zdaj svojo togoto na gospódo; pomagaj, da moža spraviva domóv; tu ne bo ležal. Morebiti bi bil še umrl tu v hosti, ko bi ga ne bila našla s Štefetom. Turkov ni čutiti nikjer,“ dejal je drvar.

„Turkov? kaj še! Kaj ne vésta, da so uže včeraj povédali, kako so jih potrli naši in hrvaški možjé? Jaz pravim, da jih ne bo več, in nikoli boljšega nego

to, ker ti tatovi so še hujši kakor naši volkovi in naši gospodje, ki poštenemu človeku branijo žival loviti in pobijati, katero je Bog ustvaril za potrebne ljudi, pa ni nič razsodil nì rekel, da jo sme jesti samó graščák!“

„Jaz sem bil ves v strahu uže blizu dóma tekel, čeravno nisem verjel, kar so trdili oče. Záse se nisem bal, naj bodo Turki domá ali tukaj, ali za mater in sestro! Dobro, da sem vas dobil, Črtek! Ko bi vas ne bilo, tekel bi bil do dóma in še bi morebiti ne bil ničesa zvédel, ampak domače ljudi bi bil pripravil v nepotreben strah,“ govori Štefe, ki je bil v tem dva kóla s trtami prevezal in počez prepel zelenih vej.

„Vidva ves teden po gozdu rijeta in drevje izpodjedata, zato pa ne vésta ničesa, kaj se godí okrog,“ pravi Črtek in tiplje ranjenca po glavi in po okrvavljenih krajih života. „Jaz pravim, da ne bo umrl, valjal se bo pa valjal lep čas, predno bo stal na svojih nogah. Kar nesimo ga v kočó, če je prav eden hudih gospodov, naj se okreva in naj spozna, da ima kmetski človek tako srce kakor on, ali pa še boljše. Morebiti bom jaz tudi kedaj tako bolan ležal, da bo prežala smrt na moje kostí, in tačas mi bo takisto po všeči, če me bo kdo zavlekel v posteljo ali mi snel kapo z glave.“

„Bolnikom streči in mrtvece pokopavati je telesno dobro delo in Bog je bo povrnil,“ pravi drvar.

Za tem poprimejo vsi trije možaki Rojarja in ga denó na nosilnico, ki jo je bil zgotovil Štefe. Oče

in sin primeta vsak na ednem konci za kôla, Črtek pa ujame konja in vsi trije odidejo z ranjencem in konjem po ozki, komaj razločni stezi pod gostimi bukovimi vejami proti vodi navzdol.

3.

V grádu.

Na nevisokem, okolo in okolo z zelenim poljem omejenem hribci je stal skromni gradič Rojinje. Proti zahodu so ga varovali visoki skalnati skladi iz stvarnikove roke; na drugi stráni pak, kjer se je laglje prišlo do zidanja, branil ga je globok prekop in visok zid. Posestva okrog ravno ni bilo veliko; vender Rojarji, umni gospodarji in mirni gospodje, znali so v tihih časih varčno in pametno živeti in so si tako napravili lepo imetje v drugem blágu. Pohlevne vasíce okrog, ki so imele v Rojinji delati tlako, bile so zadovoljnejše s svojo gospôdo, kakor kmetje mogočnih plemenitnikov. Zato je pa tudi marsikatera molitvica v poletnem večeru puhtela iz nizke kočé proti nebu, naj Bog srečno privéde dobrega gospodarja Rojarja in njegove hlapce, vaške mladeniče, iz turske vojske.

Solnce je stalo užé na robu v zapadu in zmerom večje in večje so narastale sence sadnega drevja pod gradom. V prostorni izbi v zgornjem nadstropji je na oknu sloné v mislih utopljena grajska gospá Rojarjeva zrla v daljo. Bila je ženska kakih štiri in dvajset let

stara, krasno oblečena in nenavadne telesne lepote. Njene oči so bile obrnene proti gozdu, od koder je poglavitna pot držala proti grádu. Nestrpljivo je vedno in v edno mér zrla tjakaj v daljo. Morebiti je pričakovala moža? Težko, kajti znano je bilo vsem, celó služabnikom, da se ne meni mnogo zánj. Ali težko je človeku videti v srce, zato ni nobeden mogel védeti, kaj je tedaj želela v srci.

Za njo je na stoličku slonelo nežno, sedemletno dekletce. Žalostno je povešalo glavico in v velikem modrem očesci se je bliščala tiha solza. Bila je to Anica, Rojarjeva hči iz prvega zakona. Večkrat je uže dete vprašalo svoje mačehe, kedaj pač pride ljubi oče domóv. Ali mačeha, namesto da bi bila tolažila hčer, ni jej odgovarjala ničesa, ali pa jej osorno rekla: „Turki mu bodo glavo odsekali in morebiti ga ne bode več.“ Da-si tudi dekletce tega mačehi ni verjelo, vender je pustilo svoje navadne igre pri miru in je tiho ihté sedelo sredi sobe in morebiti nedolžno oko proti nebu obračalo in molilo, da bi res ne bilo, kar pripoveduje huda mati.

Zdajci zapazi mlada žena z okna posamnega jez-deca, prišedšega iz gozda. V mraku ga od daleč ni mogla razločiti. Zdel se jej je velik, morebiti je mož njen, mislila je in prebledela. Ko pa je pridirjal bliže, spoznala je, da to ni Rojarjeva nespretna podoba; spoznala je — in oči so jej jele strastno sijati in nemirno se je iztegovala čez okno —: to je Vilibald sam.

Naglo je zaprla okno in skozi duri vènkaj tekla po stopnicah doli na dvorišče. Malo dekle je mirno dalje sedelo in ni zapazilo ničesa, kar je mater tako čudovito genilo.

Na naglem se zdaj po grádu raznese od ust do ust strašna novica, katero je prinesel Vilibald, da je gospodar France Rojar od Turkov ubit obležal na daljnem polji. „Drugi dan po bitvi sva se napotila domóv“ — tako je pravil mladenič strmečim hlapcem — „in sva bila uže dobro daleč od bojišča. Kar naju zajame velika tolpa turskih begunov, braniva se na vso moč, on pade, jaz pa sem komaj ušel.“ In kako bi bilo mogoče, da bi ljudjé ne bili verjeli mladeniču?

Le edna oseba v grádu ni verjela mladeničevi besedi, namreč žena Rojarjeva. Hlinavsko se je sicer silila hudodelnica na jok, dokler so jo drugi ljudjé videli; ko pa sta bila z Vilibaldom samá, obrisala je posiljene solze in vprašala:

„Torej ga res ne bo več nazaj? Ali dobro véš, da je mrtev?“

Glas se jej je pri tem vprašanji tresel in lepo lice je čisto izgubilo rudečo barvo, kajti vest jej je očitala njeno strašno krivdo.

„Moj meč ti je priča, moja roka in moje okó, da ti ne bo nikdar več prišel živ v sobo.“

„Tvoj meč?“ povzame ženska in strah jej pretrese ude — „Kaj? ti vender nisi s svojo roko — — —?“

„S svojo roko,“ reče mladenič, kakor bi pravil kako navadno reč — „jaz sam sem ga moral usmrtiti, ker se Turkom ni dal. Zares to ni bilo lahko delo in varno ne, vendar storil sem vse zavoljo tebe in besede tvoje.“

„Nesrečnež! tega jaz nisem velela!“ — vzklikne ženska in pade na sedež ter pokrije blede lice; v vsej strahoti in grozovitosti jej stopi njena in njegova hudobija pred oči.

„Nisi velela? Kaj pak so pomenile besede, katere si mi pri slovesu šepnila na uho? — Pridi sam domov! rekla si mi. Jaz sem se zatajil sam in človeško čustvo v sebi, da sem izpolnil željo tvojo. Prišel sem sam domov, kakor si mi velela.“

„Stráni, morilca te jaz nisem hotela! In zdaj še na mene odrivaš strašni krvavi greh!“

„Če si se bala greha, zakaj nisi ljubila moža, zakaj si se meni obetala? Pač si neumna. Kaj ni vse edno, ko bi ga bili Turki ubili, ali če sem ga jaz edenkrat udaril? Mrtev bi bil tako ali tako. Zdaj ga ni, ne misli nanj, ampak kar si želela in sem jaz želel, to se zdaj lahko izpolni. Zdaj se lahko vzameva. Svet mora verjeti, da je padel pod tursko sabljo.“

„Ali kaj, če pride na dan? Kaj, če ljudje zvedó, da si ti pobožnik?“ pravi ona s strahom.

„To ni mogoče, žive duše ni bilo blizu. Drevje ne more govoriti, to je prazen strah,“ pravi Vilibald, a poznalo se je, da je bilo tudi njega groza te misli.

„Ali morebiti ga nisi do mrtvega, o kaj bi bilo, ko bi bil ostal živ in prišel nazaj?“ govori ona.

„Če ni od kámena njegova glava, ne more se vzdigniti nikdar več. Ne straši se, ni treba misliti na to. Bode uže vse prav in srečna bova živela brez njega. Ko bi ga ne bil, moral bi bil iti jaz in morebiti tudi ti po daljnem svetu za kruhom, kajti védel je vse, kaj je mej nama. Po poti mi je prepovedal, nikdar več ne stopiti pred-te in v njegov dom. Tako vidiš, da sem to moral storiti v obrambo tvojo. Pred vsem svetom bi te bil postavil v sram,“ govoril je Vilibald.

Dokler ima človek krščanske misli dobrega vedênja, dokler se ravna po pravilih in postavah, ki mu jih je Bog sam vsadil v njegovo natoro, in ne pozabi zlatih in blagih naukov, katere je pobožna mati vcepila še v mlado srce: dotle se varuje hudobije in se ustraši zlega nepoštenega namena; dotle mu ni môči razumeti, kako morejo nekateri ljudjé tako zatajiti vsako čustvo ljubezni do bližnjega in strah pred božjim maščevanjem, da storé grozovito krivico. Ali kadar se človek udá poželenju in strasti, tedaj ogluší in oslepí. Potlej zatara tisti glas, ki mu velí: to je prav, in to ni prav, on ne posluša vestí, ne vidi smrti pred seboj, ne misli na posmrtno življenje.

Le edno je, kar vidi, kar hoče doseči, in to je: poželenje svoje. In ako je strast dosegla najvišjo stopinjo, ne mara potem za nobeno postavo, vsakega dovoljenega in krivičnega pomočka se poprime, da vse

zavíre in zadrege premaga in pride do namena svojega. Lehko se taki ljudjé začasno utolažijo in si za nekoliko časa upokojé vest, toda Bog je naredil, da imajo vednega sodnika samí v sebi, da jim vest nikdar popolnoma ne zaspí.

Tako sta se tudi naša dva mlada človeka kmalu znala utolažiti in sta si celó delala upanje, da bosta srečno živela.

Čudno se je sicer zdelo Rojarjevim hlapcem, ko so prišli iz boja in niso našli gospodarja uže domá. Vender se jim je lahko mogoče videlo, da je drhal raztepenih Turkov udarila na dva samotna vojaka in jim usmrtila ljubega gospoda. In tako ni nihče slutil v nebo vpijoče krivice in hudobije.

Nekaj tednov potem je bilo v okolici slišati, da Rojarjeva vdova posebno rada vidi rejenca svojega prejšnjega moža in da ga misli vzeti v zakon. In ker se je mladi človek znal prilizniti in prikupiti ljudém, niso imeli ničesa govoriti zoper to; mnogo jih je bilo celó, ki so mladeniču privoščili to navidezno srečo, ker so ga imeli za poštenega, nič napečnega človeka. Samó nekaj je bilo, kar ljudém ni bilo po všeči, in česar marsikdo ni verjel, namreč pravljica, da nova dva zaročenca ne moreta videti hčerke Rojarjeve, Anice.

To ubogo dekletce res ni imelo nobene vesele ure več, ko je slišalo, da očeta ne bode domóv, da je umrl v daljnem kraju. Saj po máterini smrti ni imelo nobenega človeka, do katerega bi se bilo z zaupljivo

Ljubeznijo obrnilo; le oče ga je ljubil kakor svoje oko, mačeha se ni uže poprej veliko menila za otroka. Zdaj ko so se okolnosti tako izpremenile, bilo je dekletce popolnoma zapuščeno. Nihče ni vprašal po nji, nihče jej ni brisal nedolžnih solz z mladega lica, celó stara péstuna je morala pobrati svoja kopita in iti iz graščine, ker se je predrznila pritožiti se pri gospé, da je otroku slábo in da ne bode dolgo živelo, če se bo tako malomarno ravnalo ž njim. Od dné do dné so bolj ginile rudeče rožice z dekličinih lic, tako da je stari služabnik Jarnej, kateremu se je Anica smilila, dostikrat z glavo majal in nejevoljen nekaterim svojim tovarišem pravil, da denašnji dan ljudjé nimajo nič srca in da, če bo tako šlo, mora napósled uboga, zapuščena in zametovana hči ranjkega gospoda še poginiti.

„Ej, ko bi bil ranjki gospod táko védel, da se bo po njegovi smrti otroku tako slábo godilo, nikdar bi se ne bil dal Turkom ubiti, ampak naj jih je trideset prišlo nánj, bil bi jih rajši eden in trideset potepel in pognal,“ rekel je stari Jarnej Tonetu prijatelju svojemu na uho.

„Menim!“ — odgovorí Tone. „Ali bi bil pa domá ostal. Pa kaj čemo, človek ne vé, kje ga nesreča čaka in ne more drugim gledati v srca. Kdo bi bil pred letom mislil, da je ta Vilibald tako nehvaležen, kakor se zdaj kaže proti dekliču, ki je dober in tih kakor angelj iz nebá.“

„Kdo mislil!“ je šepetal Jarnej. „Povém ti, Tone, da jaz nisem samó mislil, ampak sem tudi védel. Jaz sem uže trd in star in na pol brljav, pa sem vender na pol izvohal, da sta z gospó. več, kakor je prav.“

„Zakaj pa nisi gospodu povédal, morebiti bi bil ostal domá?“

„Saj sem ga opomnil, ravno predno se je napravljaj na vojsko. Pa meniš, da je verjel, prav nič ti pravim. Béži čenča, béži, tako mi je dejal in na vse to sem jaz ostal čenča — res je tako,“ pravi Jarnej žalosten.

„Ej, saj je Bog še živ!“ pristavi Tone.

„In pravijo, da je Bog oče sirot, kar je tudi res. Zatorej bo uže on vse zapeljaj na prave kolovózne,“ pritrđi Jarnej.

„Midva morebiti uže poprej umrjeva, predno tega učakava, kajti na konci sva.“

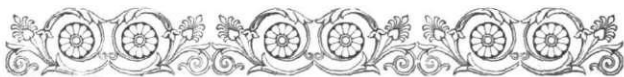
„Umrj bom, umrl, morebiti prej kakor mislim,“ pritrđi Jarnej, „ali vodo jima bom še skalil pred smrtjo. Le meni verjemi, ta naš mladi gospod se zna res ljudém pridobrikati, pa ni za pol polovičarja prida na njem. Star sem in ljudi poznam in vém, da — samó tebi povém to besedo — on bi najrajši videl, naj bi Anica umrla, da bi potem on imel vse in bábnica — Bog mi greh odpústi, da gospodinjo svojo na tihem tako imenujem. Ali jaz jima bom skalil vodo. O božiči grem stráni. Še vém, kje je Rojarjeva rodovina v četrtem kolenu ranjkemu gospodu v krvi. Tja bom

šel in bom vse povédal, kako „svet peljá in misli“. Ko bi imel do konca sveta vleči nogi, šel bom, boš uže videl.“ —

„Ti si uže mož!“ — pravi Tone, „prav praviš, naj še svet vé, kar véva midva. Kadar pojdeš, bodem jaz dal za vrč vina, da ga bova izpila za popotnico.“

Tako sta stara dva poštenjaka ugibala in sta se razšla vsak po opravku svojem.

4.

V koči pri Kolpi.

Poletje je bilo minilo. Hladni dnevi so pregnali vročino pasjih dnij in mrzla burja je piskala okrog nizkih streh po slovenski deželi. Kmet je bojé se zime in snega poslednje poljske pridelke pospravljaj v shrambe in proti mraku uže rad zahajal v gorko zakurjeno izbo.

Blizu Kolpe je samotno stala kočja našega drvarja. Na nerodnih, pol obtesanih brunih in bornem skladu, kakor tudi na luknjati slamnati strehi se je videlo, da so bili stanovalci tega pohištva uže iz starodavnosti ubogi ljudjé, ki od roda do roda niso družega prosili Boga, kakor: „daj nam vsakdanji kruh, za drugo bomo uže potrneli in prebili do smrti.“ Konci hiše je bil prislonen s prôtjem opletan hlev, v katerem je stala marogasta stara krava in nekaj kóz, nad njim pak je bil oder obilo z mrvo natlačen, in to je bilo vse blagó revne družine.

Hišica je stala na jako prijetnem kraji. Za hrbtom so se dvigale visoke skale in vrhu njih se je začel prostoren gozd, v katerem so uže od nekdanj

očetje iz kočé pri Kolpi za tri ure oddaljeni grad drva sekali in za to delo dobivali po nekaj meric žita in drugega živeža. Pred kočó pak in na obé platí se je razgrinjala lepa tratina do vode. To je bilo drvarjevo pólje in travnik in pašnik.

Solnce je bilo uže nizko in zapadni gozd je čim dalje bolj zasénčeval zeleno tratino in skalovito pobrežje.

Pred drvarjevo kočó je na leseni klopici sedél velik mož, kateremu se je uže po lepi obleki poznalo, da ni gospodar te borne bajte. Bil je v lice bled in zeló shujšan, óčitno znamenje, da je ravno vstal od dolge bolezni. Preko čela je bil obezan s tenko ruto in čez prsi je skrbno zategoval velik plašč, da bi se zavaroval večernemu hladu in lehki, pa precéj mrzli sapi. Pred njim se je v travi pasel velikanski konj, katerega je mož z nekim veseljem gledal, kako hiti muliti na pol velo travo.

Bralec je morebiti uže ugenil, da to ni nihče drugi, kakor France Rojar, gospod iz Rojinj.

Po dolgi bolezni je vitez danes v prvo vstal z ubóžne postelje. Vsi so trdili, da bode umrl na svojih ranah in mrzlični bolezni, katera se ga je bila polotila zavoljo preobilega odtóka krvi; le stari sosed Črtek je na svoje pólšje, lisičje in druge mastí in svoje rože, s katerimi je zdravil bolnika, tólikanj zaupal, da je vedno pričal, prej nego pride zima, bode šel tuji gospod uže lahko domóv. In kakor vidimo, stari se ni zmotil. Poslednjih štirinajst dnij ga celó več ni bilo

9*

k bolniku, ko je videl, da ni nevarnosti več in da ga bode natora sama popolnoma zacelila in ozdravila.

Kakor vsak novo ozdraveli človek, tako je tudi Rojar z veseljem, dejal bi, novič rojen ogledoval nebo in živahno okolico, vendar so to veselje kalile druge misli, ki so mu nehoté in vedno silile v glavo. Mislil je na dom, na ženo, na otroka in — morebiti na svojega pobojnika. Ni si še zdaj mogel popolnoma razjasniti, kaj je pač moglo nekdam tako dobrega mladeniča, ki se mu je imel za tóliko zahvaljevati, kaj ga je moglo navesti v tako strašno hudodelstvo. Mislil si je vsakovrstne reči, našel je tudi pravi uzrok, pa zopet si je vse ovrgel in jel je dvojiti, če je vse res, kar je doživel in skoraj je menil, da so vse to le sanje, da kaj ednakega ni mogoče v človeškem življenji.

„Ali se ne boste prehladili, gospod?“ — S tem ogovorom vzbudi Reza, mlada, lepa deklica, drvarjeva hči, Rojarja iz grenkobnih njegovih spominov in iz pre-mišljanja. — „Ali bi ne bilo bolje, da bi šli na gorko, zunaj je hladno.“

Gospodu se je blede lice nekaj razjasnilo; kajti dekcle se mu je bilo zeló prikupilo s svojo ljubeznijo in pripravnostjo, katero je v postrežbi v vsej dolgi bolezni lahko videl. Ta nova skrbljivost ga je genila in dejal je:

„Ne, deklica ljuba, hlad mi dobro dé. Sédi tukaj k meni, mati bo uže sama skuhala večerjo, pa mi kaj pověj.“

Dekle se je zarudelo, približalo se, pa ni védelo, ali bi bilo prav ali ne, sésti k visokemu gospodu.

„Kaj boš rajša storila,“ vpraša jo vitez dalje „ali se boš možila tukaj doma, ali pojdeš z menoj k moji hčeri v moj grad?“

Deklica ni védela, kaj bi rekla, napósled pak je dejala: „Saj nam niste še povédali, da imate hčer.“ Da-si tudi je namreč Rojar štiri mesece ležal bolan v drvarjevi hišici, vender ljudjé niso zvédeli, ni kdo, ni od kod je, celo ne, kdo ga je pobil. Nekoliko se niso upali oprašévati, z druge platí pa gospod ni hotel rad razkladati na zvedave besede in je vselej govorico zasuknil, če je kdo začel besediti o tem.

„Pač imam hčerko, dobrega srca je kakor ti, in če jej bodem povédal, da si mi ti v moji bolezní stregla, rada te bode imela,“ reče Rojar in pol glasno vzdihne.

„Ali je tóliko stara, kakor jaz?“ vpraša deklica, ki jo je neko veselje obšlo, če je mislila, kako lepo se mora živeti v grádu.

„Mlajša je od tebe, pol otrok še.“

„Oh, kako se boste z materjo veselili, ko pridete zdravi domóv,“ reče deklica, pa pri tej priči se ustraši in kesá, da je to izrekla, kajti gospodov obraz zatemní in obrvi se čudno zvrlečejo na čelu. Rojarju je morebiti pri dekličinih besedah prišlo na misel, kaj bo našel, ko pride domóv; morebiti je mislil, kako strahovito se bode maščeval nad pobožnikom svojim;

dekle pak je mislilo, da je gospoda razžalilo, ker je rekla njegove hčere materi „mati“ in ne „gospá“, kakor bi se reči moralo po njeni uvidnosti. Vsa v zadregi je ravno mislila, kako bi svojo namišljeno nerodnost poravnala, ko gospod sam izpregovori in vpraša:

„Kdo je le-óni tam v čolnu?“

Po Kolpi je plaval čolnič in v njem je stal majhen mož, ki se v mraku ni dal razločiti nì poznati.

„Oj, to je gotovo strijc Črtek,“ vzkliknilo je dekle. Ko je čolnič dohajal bliže in bliže in se je na ugibih veslačevih poznala mala suha podoba Črtkovega strijca, videla je drvarjeva Reza, da še dva druga moška sedita v čolnu, katera je lahko poznala, da sta oče in brat Štefe.

„Kako je to, da tega moža, ki mu praviš Črtek, uže tako dolgo ni bilo blizu?“ vpraša Rojar.

„On gré vsako jesen po svetu,“ pravi Reza. „Ljudjé ga daleč po deželi poznajo in pravijo, da vse vé, kaj pomaga za to in to bolezen. Vselej prinese obilo denarja domóv, in vé mnogo povédati, kaj in kako se godí po družih krajih.“

V tem so bili možaki iz čolna stopili na trato. Črtek je privezal svoj čolniček, in ker je Rojarja v večernem hladu pretresel nekak mraz, šel je v kočó, kamor so šli za njim tudi drugi.

Kmalu je sedela vsa družčina, Rojar, Črtek in drvar. Črtek je jel praviti, kako je s culo na rami in palico v roki potoval po bližnjih in daljnih krajih sosesčine, koliko

je v tej in óni krčmi prodál svojih zdravil, kako ga ljudjé povsod radi vidijo, kako je nekemu graščákú, ki ga je ravno lansko leto hotel zapreti kakor goljufa in sleparja, letos ozdravil lepega konja in mu tako „prav pod nos dal“, itd.

„Pa tudi lepo svatovščino sem videl!“ dejal je Črtek, ko je úže močno vse povédal.

„Kakšna je bila?“ vpraša ga stari sosed.

„Le počakajte, vso pravljico bom vam povédal, kakor sem jo slišal,“ pripoveduje Črtek. — „Neki kranjski gospod, precěj daleč od nas — jaz bi vam léhko z imenom povédal njegovo graščino, pa saj ne véste kje je — ta je bil tako pameten, da se je šel drugič ženit, čeravno je bil, kakor se govori, úže póstaren. Vzel si je še celó mlado ženo in ni mislil, kaj pravi govorica, da staro in mlado ne gré v edno malho. Žena ga ni marala dosti in ko je vstal turški boj to poletje, silila ga je na Turka, češ, naj starec ostane na bojišči. In res je bil gospod úže zopet tako pameten, da je ženico ubogal in šel na Turka. Kakor se je pripetilo úže nekateremu poštenemu človeku, tako tudi njega ni bilo več nazaj. V boji je starec tako mahal in tolkel okrog sebe, da je izteknil smrt. Turek ga je prebodel čez trebuh, da ni dihnil nikdar več. No, to se je doma povéдалo in bábnici je bilo prav po všeči in vzela je précej družega. Kaj menite koga? Rejenca svojega moža. Brž nekaj mesecev potlej je prišel du-

hoven oče menih iz nekega kloštra in ja je poročil. Jaz sem bil ravno naletel na poroko.“

Rojar, ki poprej ni poslušal mnogo Črtkovega pripovedovanja, ampak po svoji navadi zamišljen sedel, vzdignil je pri tej poslednji pripovedi glavo in vedno bolj bledelo je njegovo lice, vedno živahneje so se mu svetile oči.

„Kje je bilo to?“ vprašal je s takim glasom, da so ga vsi preplašeni pogledali:

„Saj res,“ pravi Črtek — „vi boste morebiti védeli za kraj, če ste uže dosti hodili po deželi. Na Rojinji se pravi grádu.“

Vitez pokrije z dlanjó obraz in se nasloní na mizo. Bilo mu je huje in teže kakor tačas, ko ga je potubneni morilec mahnil po glavi. Krí mu je vrela po glavi in globoko je vzdihnil, kakor bi umiral. Črtku, ki je hotel na dolgo in dobro popisovati, káko je bilo ženitovanje, zastala je beseda v goltanci in ustrašeni so domači vpraševali gospoda, ali mu je slabše, in mu dajali razne svete.

Toda to ni trajalo dolgo. Rojar se ohrabrí, vstane, gré dvakrat po izbi gori in doli, postojí napósled in reče: „Jutri zjutraj grém.“

Zastonj je bilo, da je Črtek z glavo majal in dejal: „Če greste uže zdaj na pot, povrne se vam bo-lezen.“ Zastonj so ga pošteni drvarjevi ljudjé s strahom prosili, naj ostane še nekoliko dnij, da se okrepi. Vsega tega gospod ni poslušal, ostal je pri besedi,

da drugo jutro odjezdi; pristavil je samó to, da ga Štefe spremlja, kar sta tudi privolila oče in mati, čeravno se nista rada ločila od sina, ki jima je bil podpora na starost. Vitez jima je obljubil, da bodo ali vsi lahko prišli za Štefetom, ali pa da pride ta nazaj, ako jim ne bi ugajalo seliti se na njegovo lastnijo, kjer jim bode življenje laglje in brezskrbnejše. Tisto ponudbo je storil tudi Črtku. Staremu lovcu so prišle solze v oči, vender je zmajal z glavo in dejal: „Mislil sem časih, da so vsa gospôda brez srca; vi ste pa dobri, kakor zdaj vidim. Ali jaz bi najrajši tu pri svoji vodi umrl in si ne želim z vami. Obiskal vas bom, obiskal, če mi povéste, kje je vaš grad. Bog vam daj še dolgo zdravje in srečo.“ Črtek ni hotel nobenega denarja vzeti od viteza, rekel je: „Kadar mi ga bo treba, tačas pridem pónj.“

Rojar je ležal poslednjo noč v gostoljubni, préprosti koči, ki ga je otela smrti; toda spati ni mogel. Misli na dom, na reči, ki so se po Črtkovih besedah tam prigodile, podile so mu spanec z očij.

Drugo jutro se je poslovil od préprostih, priljubljenih mu ljudij in je odpotoval na konji; Štefe ga je spremljal peš vštric njega hodé.

5.

Čuden dogodek na Rojinji.

Na grádu Rojinji se je bila res prigodila tista izpremema, katero je Črtek slišal na svojem potovanji. Vilibald je bil vzel vdovo ali bolj prav ženo Rojarjevo, katerega so imeli vsi za mrtvega. Dosegla sta bila ta dva človeka zvrho svojih naklepov; vender tega pravljica ne vé povédati, ali sta bila v resnici srečna in zadovoljna. Lehko si je misliti in najbrž bi se človek ne motil, če bi rekel, da jima je v najlepših urah prišel mrtvi gospod kakor strašilo pred oči in spomin njijinega mejsebojnega hudodelstva jima pač ni mogel naslájati spanca.

Bilo je kaka dva dní po prigodku, ki smo ga v prejšnjem odstavku povédali, ko se je nekaj v Rojinji pripetilo, česar ni bilo slišati vsak dan. Anice je namreč na naglem v grádu zmanjkalo. Nihče ni mogel védeti in misliti, kam bi bila mogla še otroška deklica sama pobegniti na tako mrazen dan, ko je začela jesenska burja celó sneg nametávati.

Stari služabniki, ki so se prejšnjega gospoda še vedno hvaležno spominjali in zavoljo tega ubogo, zdaj tóliko zapuščeno deklico milovali, jeli so zdaj vedno očitneje godrnjati in so se tem bolj jezili, ker nista hotela nì gospod nì gospá nikamor poslati otroka iskat, ampak sta oba malokatero govorila o tem, kakor ne bi bilo nič posebnega, in če se je uže kateri zmenil o tem, grozil se je kaznovati deklico, kadar pride domóv.

Popoludné tistega dné je še le hlapec Jarnej, ki ni imel od straha nì mirú nì počitka in je vrlo rentočil na gospôdo, zvédel od stare dekle, da je Anica pbslednje dní vedno jokaje govorila ob očetu, ter da jej je pravila, kako se jej je uže večkrat sanjalo, da je očeta srečala v hosti. Starka je potem, da bi ubogo deklico utolažila, vedeževála iz teh sanj, da oče najbrž ni umrl, ampak da so ga Turki ujeli in da bo prišel nazaj. Iz vsega tega je Jarnej po natornem svojem razumu sodil in ugibal, da je najbrž brezumno dete šlo res očeta iskat tja, kjer ga je videlo v sanjah.

Ko je Jarnej ravno delal take sklepe in jih na dvo-rišči razkladal svojim tovarišem, prišel je novi gospodar Vilibald skozi vrata. Jarnej stopi torej prédenj in ga vpraša, ali ne bi bilo dobro, da bi kaka dva hlapca šla malo pogledat po okolici.

„Ni potreba,“ odgovorí gospod, „saj ni dve leti staro. Kadar jo bo zeblo, bode uže prišla domóv; saj vé, od kod je šla. Ali nimaš družega dela?“

To se je staremu služabniku zdelo vender preveč; zavnelo mu je krí in dejal je:

„Jaz in mi vsi ne vémo za boljše delo, kakor da poiščemo hčer ranjkega svojega gospoda. Njen je grad in mi vsi.“

Vilibald je svetlo in jezno pogledal starca. Ko bi bil ta sam, čutil bi bil morebiti jezo njegovo. Ali zdaj je gospod videl samó temne in srdite poglede svojih hlapcev, premagal je za hip srd in dejal:

„Pojdi, kamor hočeš, s teboj tako ni mnogo opraviti, če si domá ali te ni. Ne maram, če te ni več.“

„Od svojih mladih kolen sem bil v tem grádu,“ pravi Jarnej. „Poprejšnji gospod je bil takóv, da ga ne bo več ednakega na Rojinji, vender me je rad imel. Če me vi nahajate drugačnega, bodem pa šel, toda poprej moram še otroka najti. Dajte nam tri konje, jaz sem star in Tone in Vrban ne moremo hoditi, posebno ker se mudí. Dekle bo zmrznilo in vi boste vse imeli na vesti — ne jaz.“

„Ti pes, tako se govori z menoj, poberi se mi za vselej! Čakaj, ti bom uže dal konja,“ rjul je srdit mladi gospodar in potegnil bodalo; toda trije koreniti hlapci so molcé pa s svetlimi očmi stopili pred Jarneja.

Razkačen je odšel gospodar v grad in zažugal hlapcem: „Jaz vam bom uže posvetil.“

„Zdaj grémo službe iskat,“ reče eden upornikov.

„Poprej pa še otroka ranjkega gospoda,“ pravi Jarnej.

„Če se poprej poberemo od tega volka, bolje je,“ pristavi tretji.

„Jaz tudi mislim, da te ne bo pozabil, in verjemite mi, mej našimi tovariši bo dobil ljudij, ki nam pojdejo za kožo,“ pravi Vrban.

„Nič se ne bojte,“ reče Jarnej. „Dosti je še poštenih gospodov, službe se ne manjka. Naš volk ima pa tudi dan na dan menj prijateljev. Saj nismo ničesa storili. Le zložni bodimo, pa se bo nas bolj bal, kakor mi njega.“

Tisti večer še je potem tropica hlapcev zapustila Vilibaldovo službo in stanovanje.

Ko se je popolnoma zmračilo, potihnila je burja; ali sneg je zmerom gosteje nalétoval izpod neba in za pol komolca na debelo ga je napadlo. Tudi je bilo precèj hladno pod milim nebom in vsakdo se je najrajši uže v gorko izbo pomeknil in sédel blizu zakurjene peči.

Pravljica nam je ohranila čudovit obraz iz te noči. Pravijo, da je v gozdu, malo oddaljena od poglavitne poti, stala samôtna smreka. Sneg, ki je bil pregrnil uže povsod odejo svojo, ostajal in obešal se je v debelih plahtah po gostih zelenih vejah in je tako puščal suho, nepokrito zemljo ob deblu okrog smreke. Na mahu pod smreko pak je čepéla uboga deklica še otročjih let, grajska hči. Solze so jej bile zmočile lice in lahko obleko; vender ko je noč razgrinjala čim dlje tem bolj črna krila, ni moglo révišče uže

več jokati, le zdaj pa zdaj je zaihtelo in s slabim glasom klicalo ljudij, zlasti očeta. Mladi ročici sta vedno bolj plavéli in tresla se je vsa od mraza, kakor šiba na vodi. Vender nihče ni odgovoril na otročji klic, vse je bilo tiho; le lahko šumenje na suho listnato grmovje padajočega snega, lajanje izpod skale prišedše lisice v dalji in grozovito tuljenje ponočnega volka se je zdaj tu zdaj tam oglasalo v smrtni strah ubozemu otroku.

Ravno zdaj bi bil človek skozi redko grmovje in drevje zapazil v nočnem mraku dve črni podobi, ki sta se vedno bolj bližali kraju. Smreka ni stala več nego za dober streljáj od poti navzgor. Bila sta dva popotnika, eden na konji, drugi peš. Konj je gazil sneg v célo in spehan je koracal sopotnik po konjskih stopinjah. Oba sta bila zavita in zavarovana pred mrazom: jezdec v velik plašč, ki je pokrival še pol konja, pešec pa v veliko plahto, ki mu je sezala do petá.

„Če si truden, sédi na konja za menoj!“ pravi jezdec in ustavi konja.

„Ne grém na konja, gospod!“ odgovori óni „saj sem vam uže dejal, da nisem vajeñ sedeti na konji, bolj brez skrbi stopam s svojima nogama. Sneg je tudi čim dalje večji; ko bi obá sedela na konji, ne bo mogel gaziti in še v kake zaméte vas zanese potem. Le jezdite sami, jaz nišem truden.“

Pomikala sta se potlej počasi dalje. Uže sta šla mimo velike smreke in nobenega glasú nista sli-

šala, bodi si, da sta si bila preveč ušesa zašelala s plašči, ali pa, da je bil otrok v dve gubé zlezol in od zmrzovanja in straha nesvesten. Toda komaj sta bila štirideset korakov dalje prišla, ko jezdec obdrži konja in vpraša tovariša:

„Ali nisi ničesa slišal?“

„Slišal sem, to je mlada lisica,“ pravi mlajši tovariš šepetaje. Poznalo se je pa na glásu, da sam ne verjame besedi svoji. Štefe — kajti on je bil in Rojar — slišal je dosti od Črtka in matere svoje o divjem moži, kako ljudi straši in celó zavája na napečno pot, zato ga je bilo vrlo strah.

„Meni se je zdelo, da čujem otroški jok,“ reče Rojar in poslušá.

Vse je bilo tiho.

„Kako bo otrok prišel v gozd, gospod! Jaz véim, da mlada lisica ali divji maček časih ravno tako vpije, kakor majhen otrok.“

Zatem sta šla dalje. Nekaj časa potlej vpraša Štefe: „Gospod! ali bova šla še daleč po hosti? Volkov je dosti in če začutijo vašega konja, imava še mnogo sitnostij.“

„Ničesa se ne boj, v pol uri sva v krčmi.“

„O jaz se ne bojim za sé. Ali vi ste še bolehní in mraz bi vam utegnil škodovati.“

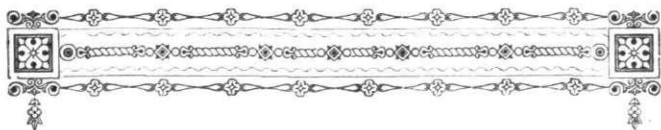
Četrť ure potlej sta prišla na plano. Raztezalo se je pred njima ravno poljé s hribci in griči; toda

ločiti se ni dalo družega, kakor tam pa tam v dalji kaka brleča lučica iz tihe hišice kmetskega gospodarja.

Rojar je nekoliko postál in razbiral bliščeče luči. Sneg je bil zopet malo jenjal. Lehko je ubral, kje stoji njegov grad; toda niso ga obhajala tista čustva, ki milo pretresajo človeka, kateri po dolzem bivanji mej tujim svetom in tujimi ljudmi zopet od daleč zagleda mili domači kraj, rojstveno svojo hišo, prebivališče ljubljencev svojih. Zapustil je bil Rojar tam ženo in milega otroka in zdaj je védel, da je žena drugemu roko dala v zakon, drugemu in sicer hudodelcu.

In kaj je ž njegovim otrokom? Bog je védel, oče ne!

6.

Gospodar in hlapci.

Dobre pol ure od Rojinja je na samoti stala hiša, večje poslopje, kakor so bila kmetska sploh, toda ne mnogo lepše. Kajti samó spodnji del hiše, to je podstava, bila je zidana, drugo pa je bilo leseno. Ker je stala tik poglavitnega pota, imeli so lastniki krčmo in so si bili pri tem s časom tako opomogli, da so se oprostili vsakeršne posebne podložnosti graščákom, in zdanja krčmaríca, Mica Trobljevka, poudarjala je kaj rada, da je sama svoja in da uže ranjkemu njenemu ni bilo treba nì plačevati, nì tlačaniti na Rojinji, kakor so morali njeni sosedje v obližji.

Luč, ki je bliščala skozi nizka okna, in ravs več glasov, ki se je iz hiše slišal, oznanjal je našima popotnikoma, da je še nekaj ljudj pri vinu. Štefe potrka na vrata in kmalu se je luč v veži videla, zapah se je odrinil in krčmaričin odrasli sin je popotnika povprašal, ali gresta v hišo in ali naj konja postavi v hlev.

Ko sta neznana moža v hišo stopila in stresla sneg s sebe, utihnili so možakarji pivci okrog omizja in gledali, kdo sta. Mlajši jim je bil čisto neznan, starejši pak je bil tako v plašč zavít, da se mu ni dalo videti v oči. In ker sta sedla blizu kurjene peči, kjer je bilo na pol tema, niso se več zánja brigali, čeravno se je nekaterim zdevalo, da mora biti le-óni v plašči več kakor navaden človek.

„Mrzlo je zunaj,“ reče rejena krčmarica Trobljevka potem, ko je nanesa novemu gostu in njegovemu tovarišu pijače in nekaj preskrbela za večerjo.

„Mrzlo,“ odgovori Rojar na kratko.

„Debel sneg bo zapadel,“ govori ženska dalje, ki bi bila, zvedava in radovedna kakor vse bábnice, prav rada počasi zvedela in izprašala, kdo je ta gospod, kaj hodi in kam. Zato je tudi še edno svetilnico prižgala in postavila na mizo. Toda Rojar ni bil pri volji govoriti in tudi ni hotel, da bi ga bila zdaj spoznala krčmarica, kateri je bil prej dobro znan. Odrinil je torej luč na drugi konec mize in se je zopet zavil, čeravno ni bilo mrzlo. Krčmarica je kmalu uvidela, da se gospod neče podati v pogovor; zato je šla k drugi mizi, kjer so bili prejšnji pivci uže zopet v živem posvétovanji.

Bili so ti pivci štirje možjé in Rojar je čudé se spoznal tri hlapce iz svoje graščine. Čudil se je, da so bili ravno taki, katere je on posebno rad imel zavoljo tega, ker niso veliko zahajali okrog; čudil se

je pa še bolj, ker je videl velike navezane cule na klopi, kar je menda pomenilo, da so popustili službo. To mu je potrdil tudi ves pogovor, ki so ga le-ti imeli.

„E, saj je Bog še živ, pravim jaz,“ govori starejši.

„To je vse prav in res, Tone!“ oglasi se drugi, „ali jaz pravim: Bog bo uže svojo napravil; jaz in ti in mi vsi si pa moramo zdaj tudi sami pomagati, da si dobomo službe.“

„Kaj bi zdaj to mislil!“ reče tretji, „zdaj pij, náte je prišla vrsta. Jutri vstanemo pa jo mahnemo kam.“

„Bog daj, da bi zalotili takega gospodarja, kakor je bil ranjki stari.“

„On je bil zmerom pameten, samó trikrat ne Pa naj mi kdo reče, da ni taka,“ pravi drugi.

„Jaz pravim, da ni res. Rojar je bil mož nikoli brezumen, zmerom pameten in dober in pošten. Ta golobrada šleva ni vreden, da bi na gnoji ležal, katerega naredé Rojarjevi konji. Zmerom je bil pameten,“ vpije Tone, katerega je bilo vino uže razgrelo.

„Trikrat ni bil pameten,“ trdi óni s krikom in vikom. „Le poslušaj ti mene. Najprej ni bil pameten, ko je to babo vzal. Ona ni bila zánj, pa je dosti. Drugič je bil kakor neumen, ker si je v hiši gada izredil, tega Vilibalda — ko bi sem prišel, brž ga počim za uho, če me prav zapró —, tretjič je bil pa še najbolj neumen tačas, ko se je ubiti dal Turkom, kakor pravi tudi Jarnej.“

„Če pa tako misliš, dobro govoriš,“ pravi Tone. — „E, Bog te! gospod Rojar poprejšnji je bil ves drug. Naj bi se mu bil kdo tako postavil, kakor smo se mu mi danes, ko je hotel Jarneja udrihati, nikdar bi ne bil denašnji večer tako-le pil tu, kakor mi zdaj.“

„Šleva je šleva!“ reče četrti.

„Ali zakaj je šleva? Zakaj se ne upa ničesa storiti? Zato ker mu vest pravi, da ni nič vreden. Ko bi bil danes védel, da ima on pravico na jeziku in v dejanji, bil bi uže drugače stopil na noge. Tako ga je pa grizlo, češ, saj bi res moral storiti, kar pravi Jarnej. A prišteval je ta potuha še druge reči, to si uže mislite.“

Tako je govoril Tone in poklical še eden vrč vina.

Tuji gospod pri mizi tik peči je pri tem razgovoru dva pota tako vzdihnil, da ga je krčmarica gledala in hotela vprašati, ali je bolan, ali kaj. Ker je slonel tih ob mizi ter ni ne pijači niti jedi delal mnogo škode, potrjalo jo je še bolj, da mora biti bolan. Toda nadlegovati se ga ni upala in čakala je rajša, da bo kaj zapovedal. Bralec lahko razumeje, da je imel Rojar uzrok, zakaj je sedel otožen, pobit in potr.

Genilo ga je v njegovi žalosti samó to, ker je védel, da je pri svojih ljudéh še v dobrem spominu. Več nego edenkrat ga je bila volja vstati in stopiti mej hlapce; ali vselej ga je odvrčal nekov premislek, bodi si da je hotel več zvédeti poprej, ali da je imel vse drugače načrtano, kako bo delal, ali da se je bal,

če ga bodo hlapci spoznali ali ne, ker je bil od poslednje bolezní še shujšan in so bili preveč v veri, da je mrtev.

„Kje je neki Jarnej tako dolgo?“ pravi zopet Tone.

„Išče menda, pa po noči ne bo ničesa našel,“ reče drugi.

„Saj jaz pravim, to vse je čudno, da se tako mlado zaletí; ali tako nevarno in grozovito vender še ni, kakor si misli Jarnej. Meni bi bilo tudi žal, ko bi se izgubilo, saj sem imel punčéta še sam zares rad. Ali jaz pravim, da ni mogoče, da bi se izgubilo. Kje v kakovi hiši tičí, pri kakem kmetu. Saj doma ubožici ni bilo prebiti. To so volcjej, to niso ljudjé. Tako jo gledajo, kakor bi bila z materjo priberačila.“

„Ubožica!“ — pravi krčmaríca. — „Meni se smili. Res ne more biti otroku domá dobro, da se v takem vremenu od hiše spustí! Jaz ne vém, če ti ljudjé mislijo kaj na Boga in na póslednjo sodbo ali nič.“

„To jima še na misel ne prihaja; ti pa jaz bova na sodbi, ona dva ne, tako si menda misli ta potuha in hudoba.“

„Otroče je bilo menda uže na pol z uma,“ pravi krčmaríca dalje.

„Kaj bi ne bilo! Saj je nežno ubožico ona tako pogledovala, kakor bi imela hude oči, on pa še grše. Otrok pa tega ni bil vaje, dokler je bil prejšnji gospod Rojar živ in zdrav domá.“

Rojar vsega tega govora v svojem zamišljenji ni poslušal, še le ko je slišal, da zopet njegovo ime imenujejo, povzdignil je drugič glavo in poslušal. Toda zdajci so zašli na druge menj važne pomenke, pri katerih so počasi za vrstjo po klopéh polegli in pospali tako, da je napósled sam Tone ostal, ki je krčmaríci razkladal zdaj to, zdaj to. Tudi vitezov spremljevalec Štefe se je bil utrujen dolgega pota zleknil po klopi. Krčmaríci se je menda uže pozno in svečave škoda zdelo, kajti opomnila je viteza, da lahko leže, kadar hoče na posteljo, katero mu je bila tik pečí znesla vkupe. Tudi starega hlapca Toneta, ki je še vedno znal kaj novega povédati, ni več tako rada poslušala in z večkratnim zdehanjem hotela naznaniti, da sinočí ni dosti spala in da se olje ne dobiva zastonj. Pa kakor se je videlo, naša dva gosta nista bila s krčmaríco ednakih mislij, niti zaradi spanca in njegove potrebe, niti zastran draginje borne svečave; kajti tuji gospod je kakor vkljub zamišljen slonel in slonel, Tone pa je polagoma srkal kapljico iz vrča.

„Nekdo trka,“ pravi Tone, „pogledi, pogledi, to bo Jarnej.“

Žena gré odpirat in res stopi stari Jarnej v stnico. Na obrazu se mu je bralo, da je žalosten in potr.

„Ni nič?“ vpraša Tone in mu pomolí pijače.

„Kaj bo, kaj bo, o Bog v nebesih! Otroče bo zmrazilo. Uže leto in dan nisem toliko prehodil, pa

vse je bilo zastonj. Kakor bi se bila v zemljo udrła,“ pravi Jarnej.

„Bo uže Bog dal, da bo vse prav. Najbrž je na gorkem, kakor mi. Saj ni uže brez vsega uma,“ reče mati krčmarica.

Vender poštena Jarnejeva duša se ni dala uto-lažiti. Ljubil je mladenko, kakor bi bila njegov otrok. Srpo je oči uprl na mizo in nekaj časa molčal. Potem pa je na edenkrat sklonil se po konci in staro trhlo lice je zažarelo.

„Za Boga!“ — rekel je in jezno udaril ob mizo, „če se bo dekletu kaj zgodilo, potlej se pa morda kaj pripeti, kar se ne sliši vsak dan. In pa jaz pravim, da se bo stari gospod France Rojar, tudi če trohni na Turskem, vzel iz groba, ko mu bodo na ónem svetu povédali, da sta njegov rejeneč in žena uzrok, da je lastna hči v gozdu zmrznila — v grobu se bo obrnil in bo prišel temu vražjemu Vilibaldu kostí trest.“

Zdaj je vstal tujec izza mize pri peči. Še le besede Jarnejeve so mu razjasnile strahovito novost, o kateri je tekel pomenek mej ljudmi tu. Bled in strašen je stopil pred Jarneja in s čudovitim glasom vprašal:

„Kaj praviš, kaj je z detetom mojim?“

Jarnej, Tone in krčmarica so preplašeni pogledali neznanca.

„Jezus, Marija!“ zavpije Jarnej, odpre usta in oči, in ko bi se bil strop nad njim spesnil in vrhu njega zgrudil, ne bi se bil mogel bolj ustrašiti. Kajti

spoznal je to lice, podolgasti obraz, obleko, velikansko postavo — ves njegov stari gospod je stal tukaj. Toda Jarneju ni nikdar na misel prišlo, da bi bil še živ, mislil je torej zdaj, da je na njegov poklic zares vstal vitez iz groba, da je ta njegov duh. Rojar je videl to splošno otrplost, spoznal je hlapčevo vero, zato je dejal z rahlejšim glasom:

„Jaz sem, gospodar vaš; niso me Turki ubili! Govôri, kaj si dejal, kaj je z otrokom mojim?“

Zdaj je še le začela Jarneju zopet kri navadno po žilah teči, skočil je on in Tone po konci in poljubovala sta gospodu roko. Vender je moral Rojar še edenkrat vprašati, predno je zvédel, kaj je z njegovo hčerko. Kakor z uma je dirjal po izbi gori in doli in vzdihoval: „O Bog! ti me kaznuješ strašno! Pôslednje upanje, ki me je vleklo domóv, pôslednja tolažba, ki me je vezala na življenje, tudi to si mi vzel! Zakaj mi nisi dal umreti? Ali ni vse drugo uže dosti strašno?“

Zdajci obstane. Na misel mu pride, da je v gozdu slišal nekov otročji glas, katerega je njegov spremljevalec imel za krik mlade lisíce. Iskra upanja ga prešine, naglo ogrne plašč, pripaše meč in reče hlapcema, naj gresta ž njim.

Dobro uro pozneje se vrnejo trije možjé v krčmo. Rojar prinese nesvestno, na pol zmrzlo dete v naróčaji. Krčmaríca je bila v tem vzbudila druge speče hlapce in jim povédala skôraj neverjetno čudovito novico, da

je stari gospod iz Rojinja živ in cel prišel iz vojske. Rojarja so le-tí vzprejeli z veseljem in vriskom.

Rojar ni mogel do konca poslušati, kar so mu potem zvesti služabniki pravili o domu. Čutil se je od dolzega pota, premrazenja in bridkih izkušenj poslednjega časa tako potrtega, da se ni mogel več držati na nogah.

Ko je prepovedal hlapcem, da ne smejo pred jutrom razoznati njegove vrnitve, in ko se je prepričal da sta krčmarica in Jarnej vse storila, kar je bilo treba ubozemu otroku, kateri tudi potem, ko je malo k sebi prišel, ni précej spoznal očeta — legel je Boga prosé, naj bi ga še vsaj nekaj časa obranil bolezní, o kateri se mu je bilo po pravici bati, da se po tólikem dušnem in telesnem trpljenji povrne, tem bolj, ker še ni bil popolnoma zdrav.

Vender vsem prepovedim nasproti se je kakor blisk razvédelo drugo jutro ne samó v grádu, ampak po vaséh in posameznih hišah daleč okrog, da je prvi mož gospé v Rojinji prišel nazaj.

Zvedavo so ljudjé pričakovali, kaj se bo posihdob godilo na Rojinji. To se vé, da ni nihče slutil, s kako hudobijo je prišel mladi Vilibald do tega mesta in so zato mislili, vse se bode z lahko dalo poravnati, stari bo stopil v svoje prejšnje pravice, mlajši pak se bode moral umekniti.

7.

Veselejša leta.

Kaj je France Rojar prav za prav namerjal storiti z Vilibaldom in svojo ženo, kadar pride na dom, tega ne vémo za gotovo. Pravljica nam pripoveduje dvoje: prvič pravi, da je imel namen, na strašen način maščevati se nad svojim pobožnikom, svojo ženo pak najprej preskusiti, ali je bila tudi ona v zvezi in zmenku z morilcem in potem vtekniti jo v kakov samostan v vedni zapor, sósebnó ko je slišal, kako brezsrčno in neusmiljeno sta ravnala z nedolžnim njegovim detetom. Pa če pomislimo, da je vitez v vseh dejanjih, kar nam jih je pripoved ohranila, izkazoval se dobrosrčnega in nikakor ne maščevalnega in nekrščanskega, bodemo rajši verjeli družemu, kar ljudje pripovedújejo, namreč da je hotel Vilibalda samó iz svoje hiše pregnati, ženo pa kje preskrbeti in jej priliko dati, da bi se spokorila.

Vender ni mu bilo treba nì tega nì ónega storiti. Ko je prišel s svojo še bolno hčerjo na Rojinje, ni našel nobenega, da bi bil ali ostro ali krščansko

postopal ž njim. Vilibald in žena sta bila, začuvši jima neprijetno novico, na naglem in tiho pobrala nekaj dragocenostij in pobegnila. Nihče ni védel kam.

Za prvega bi bilo morebiti še mogoče priti jima na sled, ko bi bil Rojar hotel kakega opravičevanja terjati od njiju; toda ni se moglo to zgoditi, tudi ko bi ga bila volja. Kajti komaj je bil na domu, uže ga je vrglo zopet na posteljo.

Uže so ljudjé ugibovali, da bo prej kakor ne grad Rojinje prišel kmalu na tujo rodovino, ker je tudi Anica od tiste čudne noči sem zeló bolehala. Pa prišel je v zdravilstvu učen menih, in ko se je vzpomlad jela bližati, hvalili so uže Rojarjevi podložniki Boga, da je stari, dobri gospod zopet na nogah. Še prej kakor oče pak je bilo ozdravelo dekle, katero je v očetovem naročaji kaj kmalu pozabilo hude mačehe in nemilega očima.

Počasi so Rojarjevi sosedje in prijatelji zvédeli vso dogodbo in črno nehvaležnost Vilibaldovo in so viteza pogosto obiskovali. Tako je stari vedno bolj pozabljal grenke svoje izkušnje. Čas in premišljanja kakor tudi njegovo dobro srce so mu dan na dan bolj hladili srd in togoto na sovražnika. Celó hudo se mu je nekako storilo, kadar je pomislil, da lahko tista žena, ki je s sveto vezjó njemu poročena, čeravno je morebiti vse zaslužila, nadlogo in revščino trpí v daljnem svetu. Zato je pozvedoval in povpraševal po nji

in po Vilibaldu, toda njegov sled se ni dal daleč iskati in ves trud je bil zastonj.

Minilo je tako več let. France Rojar po vrnitvi iz bitve pri Sisku ni bil več tisti trdni koreniti mož, kakor poprej, ampak vidno se je staral. Lasje so se čedalje bolj belili, zastavna in močna njegova postava se je jela od leta do leta bolj ključiti in vedno menj ga je bilo videti.

Lehko si je tudi misliti, da ni bil v družbi več tisti veseli mož kakor poprej, da je opustil lov in vsakeršno zabavo, kakeršno je ljubil nekdanj, in da je bil tih, zamišljen in resnoben starec, ki ni iskal družčine ni veselja razven ednega, ki ga je imel domá, in to njegovo veselje je bila: hčerka.

Anica je vzrastla lepa devica. Bila je očetu to, kar nam je vsem oko in še več. Zato pa mu je bila edina skrb, da bi izredil iz nje krepostno, pobožno deklico, ki bi bila vredna hči poslednjega Rojarja. Morebiti je kedaj starec vzdihnil sam v sebi v kaki tihi uri, da mu Bog ni dal sina, ki bi bil ž njegovim imetjem tudi njegovo ime ohranil na svetu: toda tega ne moremo kar naravnost reči, gotovo je le to, da je bila želja zaradi Aničine prihodnosti le-tá, da bi sama čednostna dobila poštenega mladeniča v zakon, ki bi jej bil po njegovi smrti izdatna bramba in zaslomba.

Da bo zeta dobil prav lahko, to je Rojar dobro védel. Anica je bila najlepše dekle v okolici, in kakor se je videlo, bil bi si nekateri mladenič mej kranj-

skimi velikaši štel v srečo, krasno Rojarjevo v zakon dobiti, morebiti tóliko bolj, ker je bila edina hči in edin otrok, in je bilo za gotovo pričakovati, da bode imela za doto vse imetje, kar ga je bilo na Rojinji. To imetje sicer ni bilo posebno veliko, kakor smo uže povédali, vender je zlasti mej manjšimi in srednjimi plemenitaši Rojar veljal za precěj bogatega. Znano je pa, da je bogastvo tista reč, katera očetom najbolj ugaja, kadar ženijo sinove.

Ni mu treba dolgo čakati. Pa kakor je v vsej Rojarjevi usodi bilo zmerom kaj nenavadnega, tako nam tudi pravljica v kratkih obrisih pripoveduje, kako sta se Rojar s svojim poznejšim zetom in Anica s svojim možem prvič seznanila po nenavadnem in čudovitem potu.

Obiskal je Rojar nekdamj daljne svoje sorodnike in je vzel s seboj tudi Anico. Tačas pa kraji po naši domovini niso bili tako varni za popotne ljudi, kakor dan denašnji. Po samôtah in gozdih je bilo mnogo klatežev, ki so živeli samó o tem, kar so s silo vzeli drugim ljudém. Živeli so pa taki ljudjé tedaj tóliko laglje, ker gospóske niso bile nikakor tako urejene, kakor denašnji dan. Graščák je bil samosvoj gospodar pravice in postave na svojem zemljišči, ali dostikrat ni mogel ali ni hotel, ali se ni potrudil, da bi potrebil take nemirne in brezpostavne ljudi.

Ker je bilo ravno tačas mnogo slišati o razbojnikih in njihovih nadlegovanjih, vzel je bil Rojar pre-

cejšnje krdelce oboroženih hlapcev s seboj, sósebnó ker je šla ž njim hči in jo je hotel obvarovati vsakeršne neprijetnosti in nepotrebnega strahú.

Srečno je bila prišla mala tólpa na samotén gradič na spodnjem Dolenjskem in po nekaterih dneh se je vračala zopet nazaj.

Bilo je zvečer poletnega dné, ko so jezdili potniki skozi nizko hosto komaj dobre štiri ure še od Rojinja. „Nocoj gremo do doma,“ rekel je stari Rojar in je z očetovsko ljubeznijo utolažil bojazni in odsvetne opombe svoje hčere, ki je jezdila tik njega.

Čeravno se je v zahodu še svetlíkala zadnja bliščeča proga večernega solca ob vrhovih daljnih hribov, svetil je úže mesec v vsej krasoti na vzhodnem nebu, tako, da so posamezni razrasteni gabri in sive skale, dvigujoče se ob jarku na levo samotne poti, kaj čudno zasenčevali nekatera mesta na lahko vzváženega klanca, po katerem so jezdili popotniki. Dva hlapca, starega Jarneja in mladega Štefeta, katera zdaj tudi nahajamo v vitezovem spremstvu, bil je Rojar komaj pred dobro četrtinko ure poslal naprej, da bi doma na grádu napovédala njihov prihod in ukazala večerjo pripraviti trudnim prihodnikom.

„Tod bi človeku ne bilo varno hoditi v mraku,“ rekel je eden hlapcev tovarišem.

„Jaz ali ti bi šel brez skrbi, ker nimava ničesa,“ odgovorí oni, „pa je vender res pripraven kraj za tiste, ki radi človeku pogledajo v žepe.“

Ravno so bili v tem prišli na vrh klanca, ko srečajo spehanega kmetskega moža, ki jim je ves v strahu bolj kazaje kakor z jezikom pravil, da doli v dolini je šest tolovajev udarilo na tri popotnike. Na Rojarjevo povelje so hlapci hitro pognali in ko bi trenil, zagledali so boj mej več možmi na sredi pota. Dva sta bila še na konji, eden pak je bil uže s sedla padel in se je samó še klečé branil dvema drugima, v tem, ko sta óna dva štiri druge uže komaj odbijala. Po kriku in klicu na pomagánje so spoznali hlapci svoja tovariša Jarneja in Štefeta. Tolovaji videči nove sovražnike, umeknili so se naglo, in ko je Rojar s svojimi prišel na mesto, videl je, da je tretji mej borilci mladenič kakih tri in dvajset let, kateremu se je uže po vnanjem opravku poznalo, da je višjega stanú. Imel je nekoliko razbito glavo, vender je s Štefetovo pripomočjó še prišel na konja in je ginen zahvaljeval se Rojarju in sósebnó dvema hlapcema za pomagánje ravno o pravem času. Bil je to Peter Koren, sin precěj imenitnega graščáka v deželi in je z veseljem vzprejel Rojarjevo ponudbo, naj gré to noč na Rojinje ž njimi.

Jarneju je tudi malo krí tekla iz rane preko čela; vender se ni zmenil za to in čudno je bilo, da je bil nekaj v misli utopljen ter da ni po svoji navadi hotel praviti, kako se je branil in kako je mahal.

Précej pak, ko se je Rojar zmenil nekoliko s tujcem, poklical je gospoda na stran in je skrivnostno dejal, obrisavši si krí z lica:

„Gospod, kaj menite, koga sem videl mej temi hudniki? Kdo me je mahnil po čelu, kaj mislite?“

„Krí ti teče!“ — dejal je Rojar, ki je starca posebno rad imel in je še le zdaj zapazil Jarnejevo rano. „Obeži se najprej.“

„O nič ne dé, malo je prasníl, družega nič; vsi ti ljudjé so za nič; pa kaj pravite, kdo je bil?“

„Kako li bi to védel! Ali si morebiti ti kate-rega poznal?“

„Poznal sem ga, poznal, in tudi vi bi ga bili spoznali, da-si je raztrgan in star videti in suh in grd. A jaz ga nisem še zgrešil. Bil je — Vilibald.“

Rojar je ostrmel. Cudno ga je presunilo. On mej tolovaji?

„Ti si se motil,“ odgovorí hlapcu.

„Motil? Ne ne, jaz imam res stare očí, gospod, ali dobre. Komaj dvajset stopinj sva bila stráni, ko so padli na ónega gospoda tukaj in précej ko sva zagнала krik in se je ta človek spustil proti meni, zazedelo se mi je, da sem ga uže videl. Ves on je. Vselej je bil boječ in neroden v orožji in še zdaj je takov; zato se je mene lotil, najstarejšega, češ, ta bo uže šel. Ko je roko vzdignil, tedaj sem se jaz tóliko odmeknil, da ni konj stopil v jamo in tačas ga je malo mesec obsijal in še zdaj mi je pred očmi, précej sem ga spoznal. Da, Vilibald je, Vilibald! Jaz bi mu bil uže utrníl edno, da bi jo bil pomnil do sodnega dné; ali mene je minilo, nisem več trideset let star.“

Rojar je nekaj časa molčal. Torej tako daleč je zašel ta človek, mislil si je.

Nekdaj je bil njegov ljubljeneec, ničesa ni pogrešal; da-si tudi brez staršev, našel je bil vender v njem družega očeta in vsak človek je pričakoval iz tega tihega mladeniča najboljšega moža v vsakem obziru. Kako se pač more človek zmotiti v svojih razsodkih! Ravno tisti mladenič, čegar telesni lepoti se je vsakdo čudil, kdor je prišel na Rojinje, o čegar bodočnosti se je moglo le dobro ugibati, ravno tisti je bil zdaj mej izvržki vsega ljudstva, tisti, ki ga je ljubil on in kdor ga je poznal, bil je zdaj sovraštvo in mržnja vsakemu poštenjaku. Tako se razširja hudobija od stopinje do stopinje in težko se je vrniti človeku zopet na pravo pot, potem ko jo je uže tólikanj zgrešil, da je ne najde z lahko več.

„Torej meniš, da si ga dobro poznal?“ povzame še edenkrat Rojar.

„Saj vam pravim,“ reče Jarnej; „zakaj čeravno je ves drugačen na životu in obličji, imam vender ves njegov obraz tako v glavo vtisnen, da bi vse zastavil na svojo besedo, da ni bil nihče drugi, kakor on.“

„Le tiho bodi,“ reče Rojar, „ne pravi nikomur tega.“

„O! ne bojte se, nisem babji! Zato sem vam povédal na tihem. Pa če se bo kaj klatil tod okrog, bodo ga spoznali tudi drugi in videli boste, kako bo kmalu vsem ljudém na jezikih,“ reče Jarnej.

Rojar je potem počakal Petra Korena, ki se je bil v tem uže precèj seznanil z gospodično Anico, kateri je nova tovaršija hitro prepodila prejšnji strah.

Ker se je izkazalo, da je bila mladeničeva rana vender hujša, kakor je sam mislil, ostal je na grádu dlje časa, kakor je bil za prvega namenjen.

Prikupil se je v tem staremu gospodarju in hčeri njegovi tako, da ga je prvi rad poslušal, ko je pri odhodu boječe povprašal, ali bi mu hotel dati hčer v zakon. Ker je nekaj dnij potem tudi oče Korenov prišel na Rojinje in ponovil sinovo prošnjo, privolil je vitez z veseljem v zvezo, in svatovščina je bila določena na prihodnjo vzpomlad. Predno je pa sneg zapadel in skopnel, dogodili sta se še dve reči, katerih bralcu ne smemo zamolčati, ker nam razjasnujejo poslednjo usodo nekaterih ljudij, ki smo jih bralcu uže poprej postavili pred oči.

8.

Zaslužena kazen.

Rorokovanje starega Jarneja, da se bo kmalu razvédelo, kdo je mej tatovi in razbojniki, uresničilo se je kaj naglo. Ta in óni je videl Vilibalda v tem okraji in je to reč kakor neslišano in neučakano novico pravil od soseda do soseda. Več predrznih napadov je pripravilo prebivalce po okrožji v strah, tako da so se Rojar in drugi graščáki okrog na vso moč trudili, nemirneže dobiti v roke. Tega sicer niso mogli, vender njihov trud je obrodil vsaj tóliko dobrega, da so razbojniki iz kraja izginili in se pomeknili više. Lehko se dá misliti, kako je bilo Rojarju težko pri sreci, ko je za gotovo védel, da se nahaja mej temi ljudmi eden njegove rodovine.

Kmalu so povédali, da so se ti razbojniki prikazali blizu Višnje Gore, mesteca pet ur pod Ljubljano. Uže več strahovitih umorov so ljudje naštevali, poleg tega pa dostavljali: Višnjanje imajo véšala in hude roke, in vsake stvarí je svoj čas konec.

Vémo, da bralec ni še pozabil drobnega priletnega možička, Črtka, lovca in malega kupčevalca od Kolpe, ki je, kakor je sam rad povédal, nekdam Rojarju s svojo zdravilno umetnostjo tako vspešno pomagal na nogi. Ker je uže več let minilo v naši povesti, kar svojega poštenjaka nismo srečali, utegnil bi morebiti kdo vprašati, kaj je ž njim? Ali še živí, lisicja duša? Na to mu odgovarjamo, da še, in glej, ravno na poti proti górenji strani ga srečamo. Izpremenil se ni dosti, samó lice se mu je še bolj zgubancilo in lasjé so mu skôraj popolnoma osiveli. Ali svojega veselja, s culo na rami po svetu hoditi in barantati — ni popustil, čeravno je časih tožil, da ga nogi zapaščata in da nista več tako lehkí kakor „njega dnij“. Rojar je bil précej po svojem prihodu na grad odločil njegovim sosedom drvarjevim lepo zemljišče pod gradom in takoj so se bili preselili tja gori. Iz hvaležnosti do Črtka je bil gospod tudi njemu ponudil kočó in lep kos zemlje, ali Črtek je pomislil, da na stare dni se ne bo dobro z zemljo ukvarjati in da bo še zmerom najbolj vesel, če ostane na svojem starem domu, če lovi ribe, vidre, lisíce in polhe in časih roma po božjem svetu, zato ni ničesa vzel od Rojarja; samó to si je izgovoril, da se sme oglasiti, kadar hodi mimo. Tudi ta pot se je bil oglasil pri svojih prijateljih, zadovoljni in srečni drvarjevi družini, in na grádu in prav dobro se mu je godilo.

Prišel je bil Črtek v mraku do mesta Višnje Gore. Pa meščanje, uže od nekđaj malo bolj ošabni kakor navadni ljudjé, niso mu bili nič po volji, ker niso hoteli ničesa kupovati od njega. Zato jim pa tudi naš možec ni bil posebno prijatelj, ker celó ni hotel v Višnji Gori prenočiti, čeravno je bil star Višnjjan tako prijazen, da ga je opomnil, naj nikar ne hodi v pómraku in sam skozi hosto in klanec Stehàn, ki se na severni strani Višnjanskega mesta vzdiguje in je zavoljo svoje samotnosti in obrastenih hribcev potniku neljub, uže kar Slovenec hodi čezenj.

Črtek je na to opombo namežiknil, z ramo pomajal, pomislil pak rekel: „Véste, vi očanec višnjiški! Kdo ima moje življenje in moj denar v rokah? Bog! Če on hoče, izgubim oboje ali naj bom v Višnji Gori ali v hosti. Jaz uže petdeset let hodim, pa me ni še noben razbojnik ustavil, in še zdaj sem cel.“

Po tem čudnem odgovoru jo je mahnil navzgor po poglavitni poti proti Stehànu. Po poti pak je vender začel premišljati, da, ko bi mu kdo bôre iz žepa pobral, da bi potem ne bilo sósebnó zdravo po tujih potih klavzati, zato je skrben potisnil mošniček — ne v golenico, ker je mož hodil bos, ampak — pod kučmo.

Na vrhu klanca, kjer zdaj na Peščenjaku stoji več koč ob véliki cesti, bila je v tedanjem Črtkovem času edna sama kréma, za pešce in tovornike, kajti tačas ni bila dežela preprežena z glatkimi cestami, in

voznikov ni bilo tóliko kakor denašnji dan. Tukaj je naš možec še edenkrat preudaril, ali bi ostal ali bi šel še čez klanec. Nogi mu nista bili še čisto nič pešljivi, noč je bila tudi svetla in sklenil je mahnuti dalje. Pa komaj je prišel do tistih vzvišenih jarkov na klanci, ki še dan danes stojé ob véliki cesti in kjer ljudjé kažejo: tukaj so bila véšala, tu so Višnjanje svoje hudodelnike obešali — tam so Črtku tako lasjé vstajali, takóv strah ga je obhajal, ko je v mésečini videl dva gola kola navpik in ednega počez, da se je nemudno obrnil nazaj v krčmo.

Tam je pri pijači našel samó dva človeka, ki sta imela svoje pogovore in sta se mu zdela posebno odurna. Eden je bil še mlad in nekaj bolje opravljen, pa ko mu je Črtek po pošteni stari navadi piti ponujal, ni pil, samó njegovo culo je gledal. „Ko bi bil ti kakov potepuh!“ mislil je Črtek — „óni poleg tebe pa tvoj brat; prav takóv je kakor levičnik pri Kriščevem križi.“

Odkazal je krčmar našemu potoválcu ležišče v sénu. Črtek se je zaril in zakopal in brž zaspal. Culo in kučmo s pohlevnim svojim imetkom pak je del pod glavo. Ni dolgo dremal, ko prideta tudi óna dva pivca iz hiše spat. Ne vé se, ali sta bila tako pijana, ali je bil Črtek res tako zarit v mrvi, da ga nista videla; pogovarjala sta se mej seboj, kakor bi bila samá.

„Meniš li, da ima kaj?“ rekel je mlajši.

„Ima, ima!“ odgovori starejši, katerega je bil Črtek primeril levičniku pod Kriščevim križem. — „Jaz sem dedca uže videl, nekaj prodaja, pa skop je; kolikor tóliko dobova. Saj tega se ne boš bal, primeš ga za tisti suhi vrat, stresneš in po njem je kakor po vrabulji.“

Črtku je prihajalo vroče. Čeravno je bil uže star, daviti ga vender ni bilo volja dati se. Prijel je za nož, ki mu je tičal ob stegnu in si je mislil: „Hvala Bogú, da me še nimata.“

„Saj za kaj večjega nisi res za nič, zato ker si od gosposkih ljudij. Ondan nas je bilo veliko vkupe, lahko bi bili na grad Rojinje udarili, pa si ti skazil vse.“

Drugi je nekaj odgovarjal; ali Črtek je bil uže tóliko gluh, da ni slišal vsega daljnega pomenka, zato ga ni povédal pozneje nikdar in tako ga tudi pravljica ni ohranila. Z velikim veseljem pak je zaslišal kmalu, da sta huda grozilca začela debelo smrčati. Polagoma in kaj skrbno se je mož izkopal iz mrve in je po vseh štirih lezel proti lestvi. Ker mu je šumelo pod rokama in nogama, moral je vsaki tretji biboléz postáti in na ušesa vleči, če ga ónadva nista začutila. Srečno je dotipal lestvo in na pol pogumnejši je hitel kobaliti z odra doli. Lestva je bila stara in da-si tudi je bil naš Črtek prav lehkega života, hotela je vender nesreča, da se je uže spoljni klin hreščé ulomil, ko je Črtek s svojo boso nogo stopil nánj. Na šum planeta speča dva po konci in

Črtek se tako prestraši, da izgubi svojo culo in kapo z mošničkom, v katerem je hranil vse svoje zdanje imetje. Pa bil je zdaj pod lopo odz dolaj in ónadva gori, torej na boljsem. Zato se ne pomišlja in ne oprézuje dolgo, ampak misli: da bi te, tudi staro življenje je záme in še za koga več vredno kakor tri mošné, udere jo na cesto in navzdol proti Višnji Gori. Kakor je pozneje Štefetu pravil, ni si še sam nikdar zaupal, da bi bil na stara leta tako brzih nog, kakor se je izkazalo tačas. Ker je mislil, da sta mu morebiti óna dva potepina précej za petama, tekel je nepretrgoma do mesta.

Po sreči je našel tu v županovi hiši še luč in je potrkal. Tačasni mestni župan, dolg mož velike veljave, dal je na Črtkovo poročilo, da sta v krčmi „na vrhu“ dva razbojnika, brž veliko krdelo možakov, vsakovrstno oboroženih, sklicati na noge in je še Črtku obljubil, da bo svojo culo in kapo dobil nazaj, ako možjé ulové te prekanjene hudodelce, ki jih je bil ves sodni zbor, z višenjskim gospodom graščákom vred uže davno namenil za véšala.

Črtek sicer ni hotel iti z lovci, pa ućakal je, predno je bilo dvé uri, to srećo, da so privédli razbojnika uklenena in povezana v mesto, ter da so mu prinesli njegovo imetje nazaj, kar je Črtka še posebno veselilo, zlasti, ker bi se mu bilo sicer vse življenje tožilo po stari od póljšjih kózic sešiti kućmi, ko bi mu bila prišla v pogubo.

Denašnji dan še stari ljudje hvalijo tiste čase, ko je šla kar naglo glava za glavo in ko sodba ni trajala leto in dan. Tako tudi tačas niso dolgo zapirali hudodelca. Znano je bilo po vsej okolici, da je bilo uže več ljudij umorjenih in oropanih v klanci Stehánu za Višnjo Goro in sodniki so znali ujeta dva klateža kaj hitro pripraviti do tega, da sta izpovedala, kdo in kaj sta in koliko hudobij sta uže počela. Zato se niso dolgo obotavljali, ampak kmalu se je sodba iztekla, da bosta v strašen vzgled vsem poštenim in nepoštenim ljudém obešena na višnjanskih véšalih vrhu klanca.

Eden teh dveh pa je pred smrtjo še povédal reči, katere moramo bralcu ob kratkem ponoviti.

Ko ga je sodnik vprašal po imenu, imenoval se se je sam: Vilibald Polut. Udal se je, da je nek-daj malo časa s hudodelstvom bil dosegel gospodarstvo in zakon na Rojinji, da je na nepričakovano poročilo o Rojarjevi vrnitvi zvédel njegovo in svojo ženo v Ljubljano, da pa tam skrit kmalu ni imel ob čem živeti, da se je v siročini vedno tožeče žene nave-ličal ter jo napósled popustil v največji revščini. Kje je zdaj, kaj dela in ali še živí, tega ni védel, on sam je potem, ker je živeti moral, delati ne znal, prositi ne hotel, zašel v družčino, v kateri smo ga našli. Kazal je pred poslednjim časom nekaj spokornosti, toda ne dosti in nikakor ni hotel, da bi bil Rojarja pred smrtjo prosil odpuščanja.

Malo dnij pozneje je na hribu pri Stehánu tik poti na grozovitih tramih viselo Vilibaldovo truplo in star menih iz bližnjega kloštra, ki je dva obsojenca pripravljaj na smrt, govoril je zbrani množici in kazal, kako lahko se stori človek, slika in prilika božja po duši — v edni uri podoben peklenškemu duhu, kako se potem hudobija narasta od stopinje do stopinje.

Toda nečemo se dalje ustavljati pri tako neprijaznih dogodkih; vrnimo se rajši v grad Rojinje nazaj, morebiti nas tam čaka kaj veselega.

Konec.

Zima, ki se je zdela dvema človekoma posebno dolga, potekla je vendar le in priprave za svatovščino so se bile na Rojinji uže pričele. Nvesta Anica je bila nenavadno tiha, pa videlo se jej je z lica, da je srečna in veselega srca.

Kadar je stari Rojar videl veselega dekliča, kako radostna je pričakovala znamenitega dné, razbistrilo se mu je oko in nehoté se je domislil mladostnih svojih let, ko je pred seboj gledal samó lepo zeleno bodočnost, ko si je sanjal srečno, neskaljeno življenje. Ali koliko bridkih ur mu je prineslo to življenje, koliko razločka je bilo mej resnico, ki jo je videl za seboj, in upanjem, ki ga je zidal nekdanj! Tako so se mu vesele misli strinjale s tožnimi.

Še bolj pa ga je potrlo, kadar se je domislil sramotne smrti nekdanjega svojega rejenca, ki je nekdanj prebival pod njegovo streho, užival njegovo ljubezen in bil celó njemu v rodu. Zdelo se mu je, da je s tem osramočen on in poštena hiša njegova, da

sta osramočena njegova hči in zet. Nikdar ni sicer govoril niti z domačimi, niti z družimi, pa mislil je tóliko več sam. Dalje je preudarjal Vilibaldovo izpovedanje o njegovi ženi; ugibal je, kje je zdaj, da morebiti ona še v življenji tudi skruni njegovo ime, ali da se za pregrehe svoje v nadlogi in uboštvu strahovito pokorí. In vender je bila ona njemu zaročena, bila je tista žena, ki jo je ljubil, kateri je bil uže davno odpustil pregreho!

Hči je sicer videla, da je očetu nekaj težkega na srci, pa kaj, tega ni mogla popolnoma razumeti. Stregla mu je z vso otročjo skrbljivostjo in prijaznostjo, ali ni jej bilo mogoče dobrega starca za dlje časa razveseliti.

Bilo je dan pred svatovščino. Solnce se je nagibalo za goro. V grádu je vse vrelo in šumelo. Nevesti je bilo nekaj od veselja in pričakovanja, nekaj pa iz čudnih čustev, ki vsakega človeka presunjajo, kadar stoji na prelazu v drug za vse življenje dolóčen stan, kaj tesno pri srci. Da bi se torej tega sitnega stanja iznebila in da bi jej potekel čas, napoti se v dolino proti vasi.

Takoj pod hribom, na katerem je stal grad, bilo je precèj obširno poslopje z njivami in vrtom za hišo, katero je bil Rojar dal novo priseljenemu drvarju od Kolpe in njegovi družini, našim starim znancem. Grajska hči je posebno rada imela ljudi, kateri so jej očeta oteli smrti, kakor je sam rad pravil. Dostikrat

je sedela pri tej družini, ti pa so jo, pozabljivši razločbe stanú, imeli za ljubega domačega gosta.

Tudi to popoludné se Anica napoti tjakaj. Pa komaj pride v dolino, zagleda tik pota raztrgano beračico. Bila je dolga ženska, ne ravno stara, ali suha do kostij in bleda kakor smrt. Sedela je na jarku, v rokah držala palico in zdaj pa zdaj globoko sapo v se potegovala. Dekle jej ponudi dar, beračica povzdigne oči, srpo in odurno gleda deklico, pa ne iztegne roke, da bi vzprejela ponujeni dar, niti ne reče besede. Anico nekako čudno izpreleti, položi dar pred njo in hitro odide proti hiši. Bilo je je tuje beračice skôraj strah.

Komaj štirideset stopinj je storila gospodična in bila je pred hišo svojih préprostih prijateljev. Vsa družina, stari zdaj uže beloglavi oče, mati in hči Reza, katera je bila uže iz let prve mladosti, sedela je pri večernem delu na zeleni travi in klopici pred durmi. Zagledavši grajsko hčer, pozdravljali so jo vsi trije v ednem glasu, ter ob ednem povpraševali, kaj počne Štefe, ki je bil v grajski službi, in kedaj pride doli in voščili so gospodični, novi nevesti, lepo stanovitno srečo s prihodnjim gospodom. Zarudela se je gospodična in se ljudém zabvalila, potem pa zasuknila govor na druge reči in opomnila beračice, ki jo je na poti tako ostrašila.

„Saj se od tukaj vidi, glejte, še zdaj tam pri mejniku na jarku čepí! Uže od srede popoludné jo vidim. Zmerom ima očí obrnene v grad,“ pravi stari grajski pristavnik, prejšnji drvar od Kolpe.

„Mora biti z uma, ali pa bolna,“ reče mati.

„Ali pa nič vredna, reci,“ pristavi stari.

„Mari greste tja k njej povprašat, kaj jej je?“ vpraša Anica, kateri se je tuja beračica smilila, čeravno je je bilo nekako groza pred njo, da sama ni vedela zakaj.

„O le pustimo jo čepéti, ljuba gospodična! Ko se bo zmračilo, bo sama prišla, ako jej ni Bog pameti vzal. Če je pa blazna, ne moremo jej nič pomagati in jej storimo največjo dobroto, ako jo pri miru pustimo,“ pravi oče.

Pogovarjali so se potem še druge reči. Ko je nastopil mrak, odpravila se je Anica zopet gori v grad; ker pa vidi, da beračica še tam čepí, bilo je je strah sámi iti mimo nje, ker je za trdno menila, da mora biti blazna. Spremil jo je torej stari pristavnik blizu do grada.

Nazaj gredé ni več našel beračice pri stezi, ampak prišedši domóv, vidi jo sedeti na vežnem pragu svoje hiše.

„Kaj bi radi, ženska?“ vpraša je drvarjeva žena.

„Da bi kam legla, zeló sem trudna“ odgovori tujka s slabim glasom.

„Kako je to, da ste trudni, saj ste ves dan skôraj sedeli? Ali ste bolni?“ pravi hišni gospodar.

Beračica odkima, da ni bolna; pa na obrazi, glasi in vsem životu je bilo videti, da je bolna. Gospodinja jej je hotela brž v hiši postlati, toda mož njen je bil

oprezen in je svoji ženici na uho pošepnil: „Kaj si brezumna? Vsa razcapana je; še kaj živali in mrčesa bi utegnila zanesti v hišo. Mrzlo ni na slami v lopi, in da je ne bo zeblo, dá se jej gorke večerje in odeje.“

In ker je imel stari mož še to slabost, da je tudi prazne reči malo véroval, kakor tačas ljudje skôraj sploh in še denašnji dan nekateri brezumneži, dostavil je tudi:

„Bog vé, jaz ne, če nima ženska še kakih drugih muh. Da ni blazna, to se vidi. Morebiti zna več kakor mi vsi, in bi nam še kaj naredila, če spi v hiši. Kdo vé, ali je res tako slabotna, kakor mi vidimo s svojimi neučenimi očmi.“

Tako je bilo določeno in beračica je šla spat v lopo na slamo. Pa gospodar, ki jo je spremljal, ta je videl, da komaj komaj še prestavlja nogi. Ko jej zanesse potem Reza večerje, ni je mogla več použiti in vse tri hišne ljudi je jelo skrbeti, da ne bi ženska na smrt zbolela v njihovi hiši,

Vse je pospalo.

Pes je okrog polunoči jel strašno lajati okrog hiše.

Gospodar se vzbudí in ker se mu je psov nemir zdel zeló nenavaden, vstal je, prižgal svetilnico in šel venkaj.

Slišal je stok in ječanje iz lope, kjer je ležala beračica, sicer pa okolo in okolo hiše ni bilo ničesa. Pogleda k ženski in se prestraši, ko jo najde vso viš-

njevo v obraz. Oči so se jej bile vidno udrle in kakor od stekla so se čudno premikale sem in tja.

„Za božjo voljo, umrla bo!“ pravi starec in teče klicat hčere in žene.

Ko prideta še te dve blizu, bila je bolnica mirnejša, mislili so, da jej bo odleglo. Čudno je pogledala tri pred njo stoječe osebe, pokazala na zlati prstan, ki jej je bil na desnici, in velela, naj ga izročé Rojarju; potem je poprosila duhovnika. Duhovni gospod še v noči pridejo in jo izpovedó.

Précej potem pak je otrpnila in predno je Reza prinesla mrtvaško svečico in molek za rožni venec, začela je tujka — umirati.

Na vse zgodaj je drugo jutro v cerkvi pod gradom tik vasí zapel mrtvaški zvon. Gôste, ki so bili na Rojinji pripravljeni na svatovanje, kakor tudi kmetske ljudi, vse je osupnil ta glas, kajti vsak je mislil slišati le veselo zvonjenje na ta dan.

Prišel je stari pristavnik v grad, pa ne samó obiskat svojega sina Štefeta in gledat priprav za pirovanje, resnega lica je vprašal po starem gospodu in je temu skrivnostno naznanil, da je v njegovi hiši umrla neka ženska, ki je še ob smrtni uri imenovala njegovo ime.

Précej potem je odježdil Rojar naglo s starcem na njegov dom.

Stopivši v hišo, kjer je uže mrtva ležala in nekaj ženic okrog nje, pogledal je prstan, katerega mu

je dala Reza, rekši da ga je beračica imela in rekla dati njemu: bil je njegov prstan. Vsa barva je izgignila Rojarju z lica. Migne, naj ljudjé odidejo. Odgrne s tresočo roko prt z mrtvega obličja — in — spozna v tem koščenem obrazu ostanke in obrise — svoje nekdanje lepe žene.

Koleni se starcu pošibita, pade na tla in on, ki od otročjih let ni poznal solze, zjokal se je pri tem pogledu na ves glas; debele solze so se udirale po velem lici na prsi, katere so izkusile tóliko grenkobe na svetu.

Svatovščina je bila odložena za več tednov.

Gôstje, ki so bili prišli na pirovanje, imeli so zdaj pogrebovati. Bil je torej po Rojarjevi naredbi veličasten pogreb, katerega se pa sam zavoljo bolehnosti ni udeležil.

Nekaj mesecev potem je bila poroka. Na grádu Rojinji je bil poslé nov gospodar, s katerim pa so bili služabniki in podložniki v okolici ravno tako zadovoljni, kakor poprej s Francem Rojarjem.

Ta blagi mož pa ni dolgo gledal sreče svoje hčere. Póslednji žalostni dogodki so ga bili tólikanj potlačili, da se je naglo in vidno od dné do dné bolj bližal grobu. Predno je učakal, da bi mu bil porojen prvi vnuk, preselil se je tjakaj, kjer človeka ne težé nobene skrbi in zadrege več, kjer kraljujeta večni mir in večna resnica.

Anica je s Petrom Korenom dolgo let živela v sreči in zadovoljnosti; in kadar je govorila s svojimi otroki, vodila jih je rada doli v dolino na tihi grob ranjkega, potem pak se je rada glasila v grajski pristavi, kjer so po Štefetovi ženitvi prebivali tudi srečni ljudje in mej njimi stari Črtek, ki se je bil k starim prijateljem naselil, ko ga nogi nista hoteli več nositi po svetu, popustivši svoje lisíce in vidre in ribe ob Kolpi; ta jim je mnogo pravil o Rojarji in svojih izkušnjah po deželi slovenski.

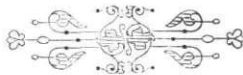

III.

Klošterski žolnir.

Izvirna povest iz 18. stoletja.

(„Slovenski Glasnik,“ 1866.)

1.

Zares čudnega, rekel bi pojetično mislečega duhá so morali biti tisti naši predniki iz starih časov, o katerih pozemskem dejanji in nehanji nam pričajo njih stavbe in razna v razvalu ali še v živečih ostankih ohranjena dela. Kajti če vidiš, potujoč po deželi, na strmovitih hribih sledí stanovánj nekdanje gospôde, če zagledaš na prijaznem holmci tik porastene vrste hribov belo cerkvico, katera bi bila po razsoji tvojega razuma ljudém pripravnejša na ravnem pólji; če moraš dalje sopihaje stopati po cestah, ki te vodijo visoko gori na rob strmega vrha ob skalah in gosti hosti in vender po natančnejšem razgledu uvidiš, kako lahko bi se bili nekdanji cestarji ognili klancu in strmini, ko bi bili naredili zdolaj ob hribu le majhen ovinek — če preudariš vse to in še druge ednake zapuščine, kaj ne, da mi pritegneš: naši očaki so imeli več fantazije, kakor mi njihovi vnuki, katerim je več skrbí za dobroto in korist, nego lí za prirodino lepoto.

Takega duhá so bili tudi ustanovitelji mesta dolensjske Kostanjevice. Videli so menda lepi zeleni

otok v Krki in mislili so si kakor sv. Peter: „Gospod! tukaj bode dobro bivati, naredimo šatorov: Tebi ednega, Mojzesu ednega in Eliji ednega.“ In postalo je otočno mestece Kostanjevica, opasana z vodo okrog in okrog. Da se je le lepo na otoku stanovalo, pa je bilo vse; tega ustanavljalci niso dosti šteli, če jim bo Krka od leta do leta delala nadloge, pri vsaki povódnji jim zalivala hiše ter jih tako podila vènkaj od gorke peč v hribe in vzvišene kraje.

Tako sem si reč časih mislil po suhi svoji pameti; ali zgodovina uči, da so po vsem tem stari Kostanjevčanje imeli dovolj zrelega preudarka in da niso bili tako nepraktični, kakor bi danes človek menil; kajti ravno tista voda, katera jim je o povódnjih delala nadloge, branila jim je proti sovražnikom življenje in imenje.

Komaj četrť ure od prijaznega mesta je stal nek-daj sloveči kostanjevški klošter, ki ga je sezidala, kakor pripoveduje zgodovina, slovesno oblubo izpolnivši l. 1234. žena koroškega vojvode Bernharda, Juta, hči mogočnega češkega kralja Otakarja I. (1197—1230), kattere pozemski ostanki počivajo tudi v samostanski cerkvi. Oblast kostanjevških cistercijanskih menihov se je v tekočem času na svétnem in duhovenskem pólji čim dalje bolj razrastala, tako, da listi v naši povestnici ne kažejo samó, kako se je kloštru množilo materijalno bogastvo, ampak tudi pripovedujejo, da je dobil njegov prelat celó arhidijakonstvo nad mnogo farâ, pripadajočih samostanu.

Leta 1784. je zadela kostanjevški klošter ista usoda, kakor večino takih zavodov; cesar Jožef je namreč odpravil menihe, bogato lastnijo, polje in prostorene gozde pak je privrgel k državnemu vérskemu zakladu. Poslopje nekdanjega kloštra rabi dan danes uradnijski upravi; vender v narodnih ustih uživa še vedno ime stana pobožne samije, da-si morebiti se marsikdo ne spominja več „kloštra“ s tisto spoštljivostjo, kakor ob meniških časih. Ni tukaj na mestu, da bi sodili, je li cesar Jožef storil prav ali napek, ko je odpravil samostane — celó v narodu čuješ razen glas o tem — gotovo pa nam pritegne vsak — tudi neprijatelj meništva — da so menihi vsaj v prejšnjih časih veliko storili za duševno omiko mej ljudstvom.

Kakor edinim poznavalcem znanosti tedanjih časov, zlasti v srednjem veku, kakor oznanovalcem modrosti in nravnosti na podlagi vérstva, bilo jim je lahko mogoče pridobiti si zaupanje in tisto spoštovanje, katero je naše ljudstvo ohranilo še do denašnjega dné do pravega učitelja in dušnega pastirja. Ker pa niso bili samó vérski in duhovski oblastniki, ampak tudi svétni gospodje podložnikom svojim, misliti je, da se je iz materijalnih ozirov kmet bal zameriti ostrim gospodarjem in se je tólikanj bolj vároval življenja, katero jim ne bi bilo po volji. Zato nahajamo klošterske podložnike redneje živeče, kakor družih gospodarjev, katerim je bilo sploh le malo mari za nravno vedénje svojih kmetov. Samó ob sebi se pa razumeje, da ima

skóraj vsaka še tako dobra reč svojo slabo stran, da se je sem ter tja tudi v klošter mej čestitljive može zasejal kakóv pregrešek; vender pokrijmo jih s plaščem krščanske ljubezni.

Dostikrat se je zgodilo, da je vzel menih ubozega dečka iz okolice uže v mladosti k sebi in ga nekaj iz veselja in ljubezni, nekaj za kratek čas poučeval v znanostih, katerim je bil véšč. In če je imel mladenič srečo in glavo, doletela ga je čast, da so ga vzeli mej brate in napósled mej čestite očete v klošter.

Eden takih srečnih ljudij je bil tudi Gašpar Kodrán, s samostanskim imenom za patra Avguščina znamenován, ki je živel in delal proti koncu sedemnajstega in v začetku osemnajstega stoletja in se je s svojo ubrisano glavo tako povzdignil, da je prišel do priorja. Bil je mlajši sin imovitega kmeta Kodrána, čegar domovje je stalo dobro uro daleč od kloštra, v prijaznem kotu na zapadno-sévorni stráni. Oče njegov, ki je bil tóliko premetèn, da si je bil pridobil z vinsko kupčijo lepo imenje, spoznal je uže, ko je še Gašpar bos in brez hlač tékal okolo hiše, da je sinkova glava za kaj več ustvarjena, kakor da bi kmetski slannik nosila za plugom; zato ga je s prošnjami in denarjem spravil v klošter. Pa ubogi, česti željni mož ni učakal sreče, da bi bil sina videl v posvečeni hali, umrl je poprej in na njegovem mestu je starejši brat Gašparjev prevzel gospodarstvo na samotni Kodraniji. Oženil se je z imovito vdovo, in tako je bila Kodránova hiša,

dom patra Avgušтина, najbogatejša na kmetih daleč okolo. Po bratovi smrti je bil Avguštin oskrbnik in váruh njegove hčere Katrice, ki je bila ob času, ko se naša povest začinja, dorastla v vsej deviški krasoti, in kakor — najlepša, najbogatejša nevesta vsem mladeničem dragocen zaklad, po katerem je mnogo src v prsih nemirno utripalo. Toda stara mati in njen váruh, prijor Avguštin, onadvá sta dobro poznala in védela, kaj imata v Katrici; zato so bile marsikomu odveč predrzne želje, da je mislil nánjo.

To je bil prijor Avguštin, kar se tiče rodú in sorodnih razmer; nič menj imenitnega ga pa ne nahajamo v tem, kar se tiče njegove osebnosti in zveze s klošterskimi rečmi sploh ter s posameznimi menihi posebe.

Da je bil Avguštinov značaj vse čestí vreden, priča úže to, ker so ga imenovali za prijorja, prvega za opatom. Bil je pobožen mož, ni opravljal samó molitvic, katere je po zakonu moral, ampak tudi več; mej ljudmi je bil celó na glásu, da je več časa preklečal na kolenih, kakor prestál na podplatih. Poleg prebrisane glave, ostrega pregleda in nenavadnega poznanja družih ljudi, imel je Avguštin úže od mladih nog trdno voljo izpolniti, kar si je namenil in kar je spoznal, da je prav. Razven tega je imel úže po vnanji postavi in obličji neko čudno svojstvo, ki ga je mej tovariši na više stališče postavilo in mu pod palec spravilo skôraj vsakega, s komer je prišel v dotiko, čeravno si morebiti

še sam te svoje naravne moči ni bil v svesti. Tema je bilo tudi pripisovati, da je dosegel priyorjevo čast, če tudi je bilo več patrov starejših od njega. Telesne postave je bil močne, velike, čednega obraza, velikih očij, v katere ni mogel vsakdo gledati, in visokega čela. Lasje so se mu bili uže beliti začeli, da-si je bil še le okrog petdeset let star.

Ker je bil opat uže sila prileten in zavoljo vednega bolehanja preslab za više opravke v duhovskih in svétnih stvareh, obravnaval jih je priyor Avguštin. Ta pak je bil oster gospodar, zlasti v rečéh, v katerih je šlo za obrambo starega redú ali za pravice vsega kloštra. To póslednje se je izkazalo sósebnó ob neki priliki. Klošter je imel uže staro pravdo z nekim sosednim graščákom in vélikim posestnikom zavoljo mejnikov lepega gozda Krakovo, katerega velikanska, po planjavi ležeča širjava še denájnji dan mika potnikovo oko, ako strmé gleda z vinskih góric na prostrani ravnici, kjer bi pričakoval rumenega pólja, stati velikanske sto in sto let stare hraste. Ker se je bil prepír z nova vnel, hotel je Avguštin na vsak načín, da se reč poravná edenkrat za vselej. Zato je po njegovi skrbljivosti prišel v Kostanjevico zemljemerec, kateri je imel po starih zaznamkih v klošterskih zapisnikih razmeriti zemljišča in konec storiti vsej pravdi.

2.

Ravno v plohi je dež lil neko vzpomladansko popoldné — kakor je pripovedovala botra Lešpeta še v poznih letih starosti svoje — ko so ljudje v prvič videli mej seboj visokega, mladega moža, ki je bil, kakor se je čulo, iz daljne dežele prinesel še učenejšo glavo, kakor so jih imeli menihi. Poslednji so mu ponudili čestno stanovanje v kloštru in prostor pri mizi svoji. Toda tuji zemljemerski učenjak je bil nekaj čudne natore; zahvalil se je menihom za ponudbo in je rajši v mestu v hiši vdove botre Lešpete najel borno izbico in tam razložil svoja risanja in debele knjige. Kmetje od kraja niso védeli, kako bi ga imenovali, kadar so govorili o njem in njegovem početji; kmalu pa so dobili na ušesa, da mu pravijo menihi „gospod inženir“, in ker njihov slovenski jezik ni mogel tuje besede s samoglasnikom od spredaj lahko izgovarjati, prekrstili so ga hitro in vsak je pravil le o „klošterskem žolnirji“.

Ž njim to se vé da niso mogli govoriti, ker je bil prvič tujec, grozno sam svoj in tih, da se ni za

nikogar zmenil, drugič pa govoril neki jezik, kateri ni bil niti takóv, kakor so ga znale v Kostanjevici meščanke, niti kakor so ga govorili sosedni Hrvatje. Da pa ni latinski, kakor ga menihi imajo pri sv. maši, ali pa nemški, kakor ga kramoljájo Kočevarji, to so kmalu ugenile ubrisane kostanjevske glave, kajti sem ter tja so ga vender razumeli kako besedo. Mi, ki denašnji dan uže nekaj bolj poznamo narodnosti evropskega svetá, in ker se nam je na nekem lističi ohranilo celó njegovo ime, slovanske korenike — Adam Žabranek —, sodili bomo iz vsega tega, da je bil po rodu Čeh ali Poljak. Vender to nič ne zaleže in se nam nikakor ne zdí tako važno, da bi reč preiskovali iz temnih, samó verjetnih razlogov; zato ga précej po njegoví vnanjosti in po telesnih in dušnih svojstvih bralcu postavljamo pred oči.

Adam Žabranek je bil nenavadno visoke postave. Kar se je bila pa rast prehitela na daljo, zamudila je bila nekoliko na širjavo, tako, da je bil čez pas malo tanjši, kakor so moški sploh. Vender ni mogel nihče reči, da bi ga bila ta vitka in pregibčna postava kazila; nikdar ne, temveč še rajši so ga dekličí pogledovali s skrivne strani in delavci, kateri so mu na njegovih opravkih nosili mere in drugo učeno orodje, ti so trdili, da je žolnir vragovo močán, čeravno ga ni videti čez pleča in če tudi nosi gospôsko suktnjo. Po svetli, črni bradi je moral biti svojih osem in dvajset let star. Polno, gladko, malo zatemnelo lice, kakor

tudi lepo čelo in krasne velike oči, ki so malokdaj pogledale okrog sebe, vse to je pri meščanih hčere in matere privedlo do izreka, da je „klosterski žolnir prav čeden.“ Po takem razsodku se pa tudi ne razumeje težko, da so mlade in stare prav po gostem in rade izpraševale njegovo gospodinjo vdovo Lešpeto, kaj je prav za prav lepemu žolnirju, da tako pusto oči obrača v tla, kaj dela domá, kaj pravi i. t. d. Nič kaj pa ni bilo tem zvédkam po všeči to, kar so zvédale. Botra Lešpeta je namreč vselej dva pota zamizala, potem pa z jezičkom zamigala in skrivnostno ropotala: „Saj res! človek uže dober čas živí in trpí na zemlji, da se Bogú smili; takega še nikdar ne. Dober gospod je, ta moj; kolikor sem mu dejala, da bi rada za izbico, tóliko mi je dal; prav nič se ni pomišljal, nì bele nì črne ni rekel. Saj res, do smrti mi bo žal, vse žive dní, da mu nisem rekla še edenkrat tóliko. Dal bi bil — dal, denarja ima, da sam ne vé koliko. Oh, kako bi si bil človek z lepo zaslužil pošten kupček! Toda kaj menite, da mu bodo gospodje v kloštru malo dali? Kolikor bo hotel, tóliko mu bodo dali; kajti Bog me váruj, če imajo take široke papirje in take svetle zlate kavke, da bi jih znali tako predstavljati po risih in potlej tako številke pisati, kakor jih on piše venkaj in venkaj. In kaj menite, da kaj govori s kom? Oh, ničesa, prav ničesa. Tam, kjer je gospod domá, morajo biti pač strašno pusti ljudjé, če vsi tako molčeče živé; Bog me váruj, da nisem tam domá, saj res.

A ga ima vender človek rad. Bog daj, da bi še dolgo ne zménil in ne zrisal; človek ima vender kakóv zaslužek!“ Tako je govorila botra Lešpeta in iz tega z bralcem lahko veliko povzameva, kar nama razjasni čudni značaj klošterskega žolnirja.

Vender ko bi sodili po botrinih besedah, da je bil Adam Žabranek zmerom tih, bilo bi to napek, kajti prijor Avguštin, ki je ž njim v opravkih večkrat občeval, ta je védel, da zná žolnir lepo in veliko govoriti, kadar hoče. Prijor je iz vsega žolnirjevega ravnanja dalje videl, da je Adam učen in iz nekega izreka je celó povzel, da se je mladi mož izuril v svojih znanostih na Francoskem in Laškem. Spoznavši, da je moški in značajan, imel ga je prav rad, samó nekaj ni bilo pobožnemu očetu prijorju po godi, to namreč, da tujec ni kakor drugi ljudjé hodil v cerkev in da je umolknil, kadar se je govorica zasuknila na božje in verske reči. Z vso pravico je iz tega pozneje sklepal, da je žolnir drugovérec ali celó bogotaj, v njegovih očéh se vé največja napaka, kolikor jih more človek imeti na sebi.

Nekaj tednov potem je bil žolnir dovršil svoje delo. Pater Avguštin je bil kakor oskrbovalec in namestni vodnik klošterskih rečij lahko zadovoljen, kajti konec učenjakovega številjenja in razmerjevanja je bil takóv, da je dobil klošter svojemu poprej nezadovoljnemu sosedu nasproti več, kakor je bilo upati pred pravdo. Prijor je torej z velikim veseljem odštel zem-

ljemercu zasluženó plačo, s tóliko večjim veseljem, ker je po poslednjem ravno omenjenem spoznanji menil, da ta človek poleg vseh svojih dobrih svojstev vendar ni nič kaj varen, da bi dolgo mej pobožnim in vérnim ljudstvom živel ter s svojo malomarnostjo za bogóčastje dajal slabe vzglede in pohujšanje. Tudi zavoljo tega je bilo moževi veliko ležéče na tem, da se tujec umakne, ker se je bil v pólodnjem času čudovito naglo priučil dežélnemu jeziku in se mu je potem zdel tóliko nevarnejši.

A kakor nalašč, žolnir ni pokazal nikake priprave, da bi pobral svoje stvari in odšel. Kakor bi bil v Kostanjevici v mali izbi našel nov dom, sedél je tam, v veliko veselje samopridni botri Lešpeti, sedél in bral ali pohajkoval ob Krki dan na dan.

Več tednov je preteklo in žolnir je bil še tukaj.

Nekega dné pride celó v klošter in prosi, naj mu posodijo kako knjigo, da bi se dobro naučil dežélnemu slovenskemu jeziku. In čeravno so vsi menihi strmeli in se čudili, kaj mu bo zdaj znanje jezika, ko uže nima nobenega opravka v deželi več, jezika, katerega uže tako nekoliko razumeje za silo, da-si mu niso skóraj radi izpolnili prošnje, vendar niso imeli pravega uzroka, da bi ga bili praznega odgnali in dali so mu iz knjižnice svoje staro Bohoričovo slovnico.

Sicer pa je gospodinja Lešpeta trdila, da se je gospod nekaj časa sem čisto izpremenil. Govoril je mnogo več ž njo kakor nekđaj, in čudom se je ženska

čudila, od kod razsvetljen kar brž gospod žolnir govori tako lepo slovenski. Izpraševal je starko, kako je ta ali ta človek v sosesčini, in pri tem je botra uvidela, da žolnir pozna več ljudij, kakor bi si človek mislil; kajti vprašal jo je celó, kaj vé o Kodránovi hiši in o — Katrici. Več ni posedal pri vélikih papirjih in risal, ampak mnogo je hodil okrog po polji, po hosti.

Vsak večer, ko se je zmračilo, zahajal je nekam, pozno v noč še le se je vračal domóv. Kam hodi? to jej je dejalo! Predrznila se ga je edenkrat povprašati od strani; ali odgovoril ni ničesa, in botra si je morala drugače izmisliti, kako bi se prišlo do skrivnosti. Nekega večera torej, ko klosterski žolnir ravno odide, pokliče Lešpeta razcapanega fantina in mu obljubi kos pogače, če teče za gospodom in lepo od daleč gleda, kam bode krenil. Toda zvedava starka s to svojo ključanico ni prišla do razjasnila, kajti deček je ušesa tiščé glasno pritulil nazaj in po dolgem izpraševanju je botra od ihteče svoje pošte zvédela, da je gospod žolnir zagledavši fantalina počakal ga pri vrbovji blizu Krke četrť ure od mesta in ga prav dobro zlasal in zuhljal, kakor bi mu bilo znano, čemu gré za njim. Ker se je celó tisti večer in drugo jutro gospod silno grdo držal proti gospodinji, zato ni pozvedovala ta nikdar več, kam hodi. Bala se je, da ne bi šel stanovat drugam.

Z menihi vred so se čudili tudi meščanje, kako je to, da se je tujec v Kostanjevici tako udomačil.

Zdelo se jim je, da mora biti za tako samotarskega človeka prav malo kratkega časa in veselja v njihovem mestu. Kakor ostro misleči ljudjé, ki so imeli uže po svoji dobri natori navado, v večernih svojih razgovorih pri pipah presojati vsako stvar do tal in do zadnjega, preiskovali so Kostanjevčanje očitno in naš pobožni prijor Avguštín sam v sebi, zakaj pač klošterski žolnir še dalje in dalje časa ostaja tu na tujem. Rešetaje to reč so prišli do teh in teh mislij katere so pa bile vse napečne, kakor se je pokazalo pozneje.

Zares moder mož je bil po moji sodbi tisti, ki je prvi ugenil, da ženske v nekaterih notranjih čustvih in mislih poprej pravo pogodé in presodijo, nego li moški. Zakaj je ta izrek modrega možá na vse platí resničen in veljaven, to se je potrdilo celó pri Kostanjevčankah, da-si tudi te svoje žive dní niso prišle čez deveti prag in niso poznale ni branja ni pisanja drugače, nego li po besedi. Oné so namreč prve pogodile — to se vé da še le po dolgem iskanji — da je razlog in uzrok, zakaj se klošterski žolnir tukaj udomačuje, popolnoma človeški. Do tega končnega ključa pa sta ostroumne meščanke navédli dvé rečí.

Povédali smo uže, da žolnir menihom sósebnó zavaljo tega ni bil po všeči, in da se je ljudém uže iz prvega to posebnó neslišno zdelo, ker gospod žolnir ob nedeljah in praznikih ni maral za nobeno mašo in božjo službo in da so ga vsi obsodili za krivovérnika

ali celó bogotaja. Kako je bilo torej imenitno in premisleka vredno, ko so zaslišali in videli poleg družih žolnirjevih izprememb tudi to, da je zdaj gospod vsak praznik stal pod korom v cerkvi. Prijor Avguštín, ki ga je tudi s prižnice videl méj vérnimi poslušalci, míslil je uže z velikim veseljem, da je njegova in drugih menihov sodba o vérskem mnenji tega gospoda s tem dokazom popolnoma izpodbita; zato je bil potem, ko je žolnir zopet neki dan v klošter prišel in Bohoričevo slovnico prinesel nazaj, veliko prijaznejši ž njim. Ali kostanjeviška dekleta in matere, ki so vsak premik klošterskega žolnirja v cerkvi opazovale od strani, opazile so, da tuji gospod ne hodi zavoljo molitve k maši, da pri povzdigovanji nič na prsi ne trka, da nikoli ne stori križa, da nima molka v roki, in da ne gleda k oltarju, ampak v stransko kapelico, kjer je stala — Kodránova Katrica, najlepša deklica v vsi cerkvi.

Razven te reči je bila pa s časom prišla na dan še edna, ki je razkrila popolnoma vse. Žolnirjevi večerni zahodi namreč niso ostali vedno skrivni. Ljudjé so počasi spazili, da hodi gospod proti Kodraniji, in nekateri so celó trdili, da so videli na svoje oči, kako sta govorila klošterski žolnir in Katrica.

Uže od starodavnih očetov je pa v kostanjevškem mesteci lepa navada, da kar vé nekoliko žen, zvedó vsi drugi po bratovsko, in zaradi tega čestitljivega narodnega običaja je kmalu vsa okolica védela skrivnost: „klošterski žolnir in Kodránova Katrica sta si malo tak o.“

3.

Solnce je bilo še komaj nekoliko pedij od zapadnih gorá, ko je prijor Avguštin jezdil iz klošterskih vrat in proti séverno-zapadni stráni obrnil rejenega svojega konja, ki je počasno pa ponosno korakal pod svojim jezdecem, kakor bi védel, da ima veljavnega moža na hrbtu. Na obrazu se mu je bralo, da je bil zamišljen in da resnobno preudarja nekaj posebnega. Zvédel je bil namreč, da je žena ranjkega njegovega brata, gospodinja na Kodraniji in mati njegove várovanke Katrice, precèj zeló zbolela. Ker je bila ženska uže precèj priletna, bati se je bilo, da ne bode vstala več s postelje. Napotil se je bil zdaj sam, da bi obiskal in izpovedal svojo sorodnico. Mej potjo pak je preudarjal, kaj mu bode potlej začeti, ko bi se res pripetilo, česar se je bilo bati. Samíca dekle ne smé dalje ostati, to bi bilo nevarno zánjo in za njeno veliko domačijo. Ali vse mladeniče v okolici je pater v mislih preštel in nì ednega ni mogel dobiti, ki bi se mu bil zdel pripraven, da bi ga bil Katrici dal za možá.

Ko prijezdi vŝtric mesta Kostanjevice do Krke, potegne brevir iz žepa in jame moliti. Pa komaj odbere dva verza iz psalma, ko zagleda, da je klošterski ribič, ki je imel na sévernem oglu kostanjevškega otoka na samem tik Krke svojo kočo, da je ravno odpel najlepši čolnič, katerega je le tačas smel rabiti, kadar se je hotel voziti opat ali kakóv viŝji gost v kloštru, ter da v tem čolnu nekoga prepeljava. Malo nejevoljen zvleče gospod obrví, spravi brevir in požene konja v legak dir. Ko prijaše do mesta, bil je uže ribič zopet odrinil od kraja in njegov prevažanec se je bil uže skríl za vrbovjem, ki je gosto rastlo ob desnem bregu.

„Kako se upaš, Vide, ta čoln rabiti za navadne rečí?“ pravi prijor ribiču, kateri je podržal veslo v roki in ponižno kučmo snel z glave. — „Ali ni tvoja ribiška ŝkatlja dobra za vsak dan?“ —

„O saj ga nisem še — nisem še nikoli s suhega spustil, duhovni oče prijor! — in ga ne bom več, če je volja vaša. Danes sem pa mislil, sem dejal, gotovo bi opat ničesa ne rekli, če se gospod ŝolnir, ki je delal za klošter, za edenkrat prepelje v čednejŝi posodi,“ reče Vid pohlevno in upre male sive očí v vodo.

„ŝolnir?“ vpraša prijor.

„On sam, duhovni oče! Tako dober gospod je, dal mi je tri sreberne groše. Zato bi vas lepo za zamero prosil zavoljo lepŝega čolna in v petek bom prinesel klošterskemu kuharju hudirjevo lepih — oh, zaletelo se mi je, sicer nimam grde navade, da bi klel

— zeló lepih rib bom pritresel. Dve ščuki, vrag — Bog védi, da sta tako debeli kakor ta komolec moj, zaha-jata tam-le za izpodjedeno vrbo in uže trikrat sem jima namenil, da bosta konec tedna v skledi vaši.“

„Uže dobro, ali denarja za prevožnjo ne smeš jemati. Življenje in popravek dobivaš od nas, družega ti ni treba. Le váruj se, ljudjé te tožijo, da se rad žganja upivaš in da preklinjaš,“ pravi prijor in po-žuga Vidu.

„O ne, kako bom pil!“ — odgovorí Vid. „Če kakóv groš dobim, saj véste, da moja Mretika služi in da moram kaj zánjo na stran deti in záse, da me bodo imeli s čim pokopati. To je res, da ljudjé jezike brusijo, kajti so mi nevoščljivi, ker me imajo gospodje očetje radi. Da pa ne kolnem, vprašajte iz-povédnika mojega patra — —.“

„Tiho!“ pravi prijor nejevoljen. — „Kam je šel žolnir?“

„Tega vam ne morem povédati, duhovni oče, gospod prijor! Pa saj jaz ljudíj ne vprašujem, kam ho-dijo, sósebnó gospôških ne, torej tega ne vém. Gori ob vodi je šel, daleč še ni. — Ljudjé me hodijo tožit! Tisti Peter gotovo, le nikar ničesa ne verjemite, če bo kaj krivega klobasál o meni. On je ves napréžen náme kakor vrag. Saj je tudi on raznesel, da jaz ribe v Novo mesto prodajem, kar pa ni res, ker hudir — Bog me vzemi, če sem kedaj kak ribji rep drugam dal nego li v klošter.“

„Le glej!“ dejal je prijor in odjezdil hitreje.

Vid je od veselja za komolec visoko poskočil, da bi bil skôraj čoln in sebe prekucnil, ko se je prijor skrnil, potem pa čudno namrdal črnikasto lice, raztegnil široki ustnici, nizko čelo pod zmršene lase nagubančil in zagrohotal se: „Le pojdi, sitnost meniška! uže nekaterikrat sem petico dobil od lepšega čolna in uže nekatero ribo so mi Novomeščanje plačali, in mi jo bodo še, če vrag ne skalí vode. Mislite, čmerikavci v halah, da res ne smem časih pri glažku poskočen biti in da moram vedno pokoriti se ob suhi skorji in kisli repi in rženem močniku! Bodem se uže pokoril, predno umrjem! Zato bodo šle večje ribe in lepši raki v oljarjevo Holtetovo malho in na trg, slabejša žival pa na klostersko mizo, kakor amen v očenaši.“ Rekši se trikrat močno v veslo upre in veslá na drugo stran.

Prijor Avguštin pak je bil vzpodbodel konja in kmalu je došel žolnirja. Ogrnen je bil poslednji z velikim, črnim plaščem in zlata veriga mu je bila ovita okrog vrata.

„Dober večer, gospod Žabranek! Kam ste se namenili, ali greva vkupe?“ ogovori ga pater.

Žolnir se obrne, odzdravi patru, ali opaziti je bilo na njem, da ni posebno vesel nove drúščine.

„Malo se mislim sprehoditi,“ odgovori na vprašanje. „Da vam pa morem na poslednje odgovoriti, dovolite mi, da zastavim isto vprašanje.“

„Jaz grém tu v obližje obiskat svoje svakinje; zbolela je nekaj in treba jej bode morebiti duhovne tolažbe. Précej tu gori v kotu je ta hiša, ki je nekoliko uže vidite. Na Kodraniji se pravi, rojstvena moja hiša je.“

„Katrice je zbolela?“ vpraša žolnir hitro.

„Oho! kakor vidim, poznate uže naše ljudi in kraj bolje, nego li sem mislil!“ odgovorí menih čudé se. „Samó mati njena je bolna, deklici ni hudega, mislim. Ali kako je to, da véste uže imena imenovati?“

Žolnir se na pol obrne stráni, morebiti, da bi zakril rudečico, ki mu jo je prenaglжена beseda gnala v lice.

„Slišal sem od deklice,“ odgovorí in da bi govorico zasukal na drugo reč, pravi: „Tu-sèm posebno rad zahajam; kajti od nobene strani se mi mestece in klošter ne vidita lepša. Najkrasnejši pa je ves obraz zvečer, ko ravno solnce zahaja in zasenči vso planjavo; le vzhodne in južne gore se še zoré. Zares vam moram povédati, da ga nisem še našel kraja, ki bi mi bil tako po všeči.“

„Ali mislite še dolgo ostati tu?“

„Kakor bodo nanesle reči. Ako se ne premislim in ako ne bode kake izpremembe, ne mara, da ostanem; kajti samota mi je prav po godi, lahko se pečam s svojimi nauki in sploh sem tu zadovoljen z vsem,“ pravi žolnir.

Prijor nekaj časa molčí! Ker pa žolnir ni poprijel besede, povzel je pater, da ne bi molčé korakala po polji, prejšnjo snov o lepoti tukajšnje okolice.

„Da vam kostanjevško okrožje posebno ugaja, temu se ne čudim; kajti čeravno sem tu porojen in se ne morem hvaliti, da bi veliko svetá poznal kakor samovidec, vender ne vém mesta, kjer bi rajši bil nego li tukaj. Ali mnogo mikavnejše mi je postalo vse še le potem, ko sem spoznal zgodovino tega okraja. Za vas morebiti ne bode tako zanimiva, ker niste domačin, a vender menim, da ima človek potem ves drug razgled, če razven prirode lepote in léže pozna tudi važne dogodbe iz nekdanjih časov. Mestece naše, na primer je majhno, ne more se hvaliti, da ima velika in lepa poslopja, pa je staro in se nahaja zaznamenovano v važnih dobah deželne zgodovine. Uže letna številka 1248. govori o njem in njegovem gospodarji: Henricus castellanus de Landstrost. Le pomislite uže to ime: Landstrost, čeravno vém, da ni prvotno, koliko veljavo daje kraju uže samó po sebi, ko bi tudi človek ne védel iz zgodovine, kako imenitno je bilo mestece v vojskah z Otokarjem, s celjskimi grofi, in kaj je bilo za ljudi v okolici v turskih časih. Vém, da v vsej deželi ni bilo boljšega zavetja nadlegovanim revežem, kakor ta otok. Le pridite kedaj k nam — čudim se, kako da vas je tako malo videti — in pokazal vam bom stare kronike, iz katerih boste lahko razpleli vso zgodovino, sósebnó ako vam domišljija

pripomore praznote napolniti in samó površno povédano razsnovati. Tudi začetek kloštra in njegove zgodbe so mikavne od kraja do zdaj. Ustanovljen vsled boja in po dokončanem boji — post debellatum episcopum Bambergensem, cum quo (Bernardus dux) propter limites ditionis certabat, pravi kronist — prebíl je nekateri in nekateri boj na svetno in duhovno stran. — Pa tukaj gré moja pot na stran, z Bogom, oglašite se kaj, in dalje se poméniva o tej reči.“

Rekši jo prijor Avguštin zavije na ožjo kolovózno pot, žolnir pak stopa naravnost proti malemu gozdiču. Prijor je bil nekako zadovoljen sam s seboj, ko se je ločil od tovariša in sam jezdil proti domovju, ki je stalo komaj še četrť ure pred njim. Zadovoljen je bil, da je premagal neko zopernost, ki ga je vselej prešinila, kadar je bil z žolnirjem vkupe, kar se mu nikakor ni zdelo prav, ker ni imel nikakeršnega uzroka, zlasti še kar so ljudjé povédali, da hodi tujec k maši tako kakor drugi ljudjé, ker ni bilo nobene žal besede in pritožbe o njem slišati in si nikakor ni mogel razložiti, zakaj ga nekaj vleče od njega.

Ali tudi žolnir je menda čutil in védel, da pater prijor ne bode njegov dobrotnik; kajti komaj je prišel do prve séči, stopil je za češminov grm, gledal za jezdecem nekaj časa, potem pa, naslonjen na svojo palico, dolgo in nepremekljivo stal na istem mestu. Iz upognene njegove krepke postave, iz temnih, hudih očij in stisnenih usten ni bilo lahko soditi, da ga ob-

haja tisto lahko, neskrbno in dobrodejno čustvo, ki je ima človek, kadar se razide z ljubim znancem ali vsaj s spoštovanja vrednim prijaznim človekom.

Kmetija pri Kodránu je stala na samoti v prijaznem zakotji, kakor smo uže povédali. Uže po vnanjem videzu se je ločila od družih kmetskih hiš. Hiša je bila na široko zidana in da-si tudi je imela eden sam strop, bila je vender pol sežnja višja od vsake druge v obližji. Zid je bil sicer samó ometan, neuglajen in nepobeljen, pa poznalo se mu je, da so gospodarji zato pustili to neotesano podobo, ker niso hoteli biti prevzetni, ampak so ponižno hoteli ostati kmetje in so zato mislili, da se mora stanovanje ločiti od gospôskih hiš. Prostorni hlevi in druga gospodarska poslopja, zlasti velikanski vinski hram na južni stráni, pak so vender kazali stan imovitih vinščakov.

Ko je priyor Avguštin prijezdil na dvor, prišel mu je véliki hlapec Kodránčin, stari Mihelj, naproti, ki je ravno pred zidanico nabijal velik sod, snel uže z daleč klobuk z glave, obrisal si lase s čela ter spoštljivo poprej poljubil jezdecu roko, predno je konja prijel za uzdo

„Kako je kaj, Mihelj?“ vpraša pater ter razséde.
„Je! saj bi še bilo! Pokmétovali smo še precěj vidno in pridno. Vina sem lepo število véder zaáral in domačega bo nekaj polovnjakov. Ko bi le bolezní še ne bilo v hišo, bolezní,“ odgovorí Mihelj in dá konja mlajšemu hlapcu, da bi ga odpeljal v konják.

„No, kaj pa tí, Katrica?“ obrne se prijor k deklici, ki je bila hitro iz veže pritekla strijcu poljubit roko.

Katrica je bila okolo dvajset let stara in ni slúla zastonj, da jej ni úže dolgo bilo ednake v farni cerkvi. Bila je vitke, tenke rasti, prosto oblečena. Nihče, ki jo je v prvič videl, ne bi bil verjel, da je vzrastla mej trdim kmetskim delom. In kdor je zrl v krasno, okroglo obličje in milo plavo okó, ta se ni čudil, zakaj so mladeniči v okolici nekako posebno spoštovali to deklico in nikakor ne mogli tako ž njo govoriti kakor z družimi.

„Kako je kaj materi?“ vprašal je prijor stopivši v vežo.

„Oh, strijc, úže ves dan jih trese mrzlica in boli glava. Jaz se bojim — —“ dalje ni mogla govoriti, jok jej je zaprl sapo.

„Nič ne jokaj, saj še ni take sile ne. Le moli, kar je božja volja, to se bo zgodilo. Mati je res stara, pa zato še ni, da bi morala umreti, če malo obolí,“ tolaži jo pater.

„Kaj bom počela potem sama na svetu!“ plaka deklè.

Patra je genila njena žalost, obrisal jej je solzo z belega lica in dejal z nekako voljnèjšim in mehkejšim glasom:

„No, no, utolaži se, dokler bom jaz živ, tudi tebi ne bo manjkalo očeta, kateremu bo prva skrb, da ne boš sama in zapuščena na svetu.“

Rekši stopi v izbo. Na postelji je ležala stara žena. Lice jej je bilo zeló upalo in očí so se bile udrle, da-si ni bila več nego li nekoliko dnij bolna. Avguštin je na prvi videz spoznal, da bode tu natora terjala svojo poslednjo neizprosno pravico. Bolnica, spoznavši visokega svojega svaka, hotela je sésti v postelji, ali moč jej uže tega ni dopuščala.

Ko jo je prijor nekoliko povprašal o bolezni in mu je z onemoglim jezikom odgovorila, da ne bode več dolgo, mignil je Katrici, naj gré venkaj, da se bode ta pomenila samá z materjo.

Uže je bil trd mrak, ko je minila izpóved in drugo razgovarjanje in se je prijor odpravil v klošter.

Napovédal je, da pride on ali kateri drugi pater drugo jutro s sv. obhajilom.

Miheljnu, ki mu je bil pripeljal konja pred vežo, zabičeval je še pred odhodom, naj gospodarí zvesto kakor vé in zná, naj pazi na druga družinčeta, da katero česa ne premakne ali napečnega ne stori, dokler se spet ne vrne red v hišo. Potem pa zaséde konja in zdirja po ozki, prerasteni poti, ki je držala proti zahodu v klošter.

Kakih pet minut hodá od Kodranije stojí pol streljája od poti na vzvišenem jarku nekaj skalovja, robidovih in trnjevih grmov okrog. Prijor Avguštin se je domišljjal, da v otročjih letih svojih tod ne bi bil šel sam v mraku mimo, ker stara pravljica je pravila, da po noči se tukaj prikazuje škrat zavoljo tega,

ker so bili zli ljudjé tu-sem nekdam zavlekli ubitega suknarskega kupca.

Nocoj je pač imel mož resnobnejše reči premišljovati, in težko da bi mu bilo strašilo otročjih let na mari prišlo, ko ne bi bil streljáj od sebe zapazil nekaj črnega, ki se je pred njim s poti ognilo in skrilo mej grmovje.

Ko je prišel ravno vštric omenjenega kraja, podržal je malo konja in pogledal v skalovje in robí-dovje, a nikoga ni mogel zapaziti. Ko bi bil Mihelj na mestu njegovem, trdil bi bil, da je videl smrt, ki lazi okolo Kodranije, očitno znamenje, da Kodránka ne bo dolgo živela. Ali prijor, izobražen in pameten mož, takim vražam ni veroval, védel je, da je bila to gotovo človeška podoba. Vender ni mogel razumeti, kdo bi bil ta in ob tej uri, zakaj se mu umiče in česa išče.

„Kdo je?“ zavpije.

Toda nobenega odgovora ni bilo slišati, nič se ni premeknilo in ničesa ni bilo videti razven čudnih sénc štrlečih skal in pobitega grmičja v mésečini. Nekaj čudnega je izpreletelo prijorja. Hotel je konja obrniti in poklicati Miheljna, da bi preiskal, kdo tava tu ob tej uri. Pa pomislil je, da se je morebiti motil, da se mu je le zdelo, kakor bi bil nekaj videl, in spoznal je, da bi ga utegnili ljudjé imeti za strahopetca in praznovérneža, ko bi jim pravil take prikazni in bi se potem morebiti ne našlo ničesa. Zato je vzpodbodel konja in odjezdil. Mej potjo pa mu ni hotelo iz glave;

vedno je ugibal, kdo bi bil. Ko je prišel do Krke, do tja, kjer sta se poprej sešla z žolnirjem, prišlo mu je nekaj na misel in še bolj je pognal konja v dir do ribičeve kočice. Tam je postál. Ribič je imel na óni strani še luč v koči.

„Vide, Vide!“ zakliče prijor.

„Hejo! hoj! uže slišim! Précej!“ odziva Vid z druge strani.

„Pridi sem!“

In nekaj trenutkov potem je Vid priveslal na to stran.

„Kaj ste vi, gospod? Bog vam daj dober večer, jaz sem menil, da uže spite.“

„Ali je uže šel žolnir nazaj v mesto? Povèj mi po pravici; kajti če se količkaj zlažeš, ne boš več ribáril,“ pravi prijor.

„Ni še šel ne, zakaj se bom legál,“ odgovori Vid.

„Ali hodi vselej v mra ku na to stran?“ vpraša menih dalje.

„Najrajši hodi zvečer.“

„Kedaj se vrača?“

„Je! časih poprej, časih pozneje!“

„Ali véš, kam hodi? Resnico govóri!“

Vid na to ni précej odgovoril, ampak malo pomišljaj.

„Tega ne vé m!“ dejal je.

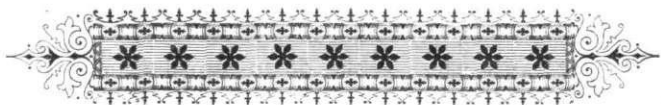
Menihu pa se je ravno to oprézovanje zdelo čudno, ostro je pogledal ribiča in pognal konja. Vid je gledal

za njim in ravno tako spačil obraz kakor prej, potem se pa udaril ob čelo in dejal: „O, ti buča oslovska, napek si govorila in napek si storila! Ne mara, da bi bilo bolje, ko bi bil dejal, da je žolnir uže domá. Kaj pa, ko bi se bila sešla! E, nič, dobro sem govoril. Saj nisem povédal, kam hodi. Ali vrag ga premisli gospoda kutarja, ne mara, da je za steno zalezal in je nekaj čez razpoke videl te reči. Pa meni nič mari, vsak za sé. Žolnirju bom povédal do malega, kaj in kako je le-tá vpraševal in če bo treba, bova vse kloštrane tako oplahatarila, da ne bodo védeli, ali imajo ušesa spredaj ali zadaj, ali na stráni. Samó o tem naj bi me kdo počil, zakaj ta blazni žolnir skriva ljubico svojo in sebe. Vrag ga poznaj, takov gospod in tako petičen in čeden bi očitno dobil tri Kodránice namesto edne.“

Prijor Avguštin pak je jahal potem počasneje čez pólje. Nihče drugi ni mogel biti óni človek, katerega je videl pod Kodranijo in ki se mu je ognil, kakor žolnir, kajti na delavnik kmetje niso bili črno opravljeni, žolnirja pa je ravno poprej videl v črnem plašči in v obližji. V mesto se še ni vrnil. Ali kaj je hodil? Otódešnje njegovo hlastno vprašanje, ali je K a t r i c a bolna, prišlo je menibu na um, domislil se je, da dolgo ni mogel uzroka najti, zakaj brez dela in opravila vender ne misli na odhod. Ko bi se pa res predrznil laziti za njó! Tako je prijor Avguštin mislil in sicer mirna kri njegova mu je jela vreti po glavi, kajti kako bi bil mogel malomaren ostati, ko

bi bil bolj nego verjetno slutil, da tuj, odljuden in najbrž še brezbožen človek, človek, o katerem se ni védelo družega, kakor da ima nekaj denarnega imetja in še o tem ne, koliko ga je, in če je pošteno dobljeno, da takóv stave zasaja nedolžni deklici, ki mu je bila, sam ni védel kako, najljubša na svetu. Vé se pa sploh, da je v takih rečéh sila neprijetno, ako človek resnice samó pol pozná; zato je menih sklenil précej drugi dan prepričati se, kako in kaj, in potem ravnati, kakor se spodobi.

4.

Kakor tatú, tako ga zapódi, kadar ga boš videl blizu; kajti on je še hujši od tatú, ki odklene kaščo; on krade pošteno ime, katero je imela le-tá hiša uže od nekdej. Ničesa se ne boj, naj bo gospod ali kar hoče, tvoj gospod ni. Zdaj ko gospodinja ne more, imam ti ukazovati jaz. Ako se ne pobere z lepa, vzemi še dva hlapca in zapodite ga s preklo. Samó várujte, da ga kateri preko glave ne udari in sploh sila naj bode zadnja. To mi ni po všeči, da mi nisi tega povédal poprej, Mihelj! Jaz sem se bolj zanašal náte. Bila je tvoja dolžnost, kakor hitro si videl, da deklica edenkrat govori ž njim, da bi bil naznanil ali materi ali meni.“

Tako je govoril drugi dan prijor Avguštin v svoji sobi na lepem stolu sedéč hlapcu Miheljnu iz Kodranije, katerega je bil dal po patru, ki je šel obhajati staro Kodránko, poklicati v klošter. Mihelj pak se je ves tresel in vedno klobuk vrtél v rokah, ker vest ga je od sile pekla, da je izdal Katrično skrivnost, in vender ga je deklica tako rada imela, kakor bi bil

njen ujec; vést ga je pekla, da je zatožil žolnirja, da se časih čez linico kako četrtno ure z dekletom pogovarja, dobrega gospoda, ki mu je stisnil marsikako petico v dlan. Pa kaj si je hotel ubogi Mihelj; saj ga je gospod priyor tako prisukal in tako trdo vzel v klešče, saj je uže skôraj pol védel in tako vprašal, da se ni dalo izviti mu iz rok! Mihelj bi bil komu drugemu še legal, ker se mu je tu v tej reči potreba zdela velika, ali patru Avguštinu se ni upal iz več veljavnih in imenitnih uzrokov; prvič zato ne, ker je bil priyor pravi brat ranjkega njegovega gospodarja in strije Katričin in je torej imel nekaj pravice zvédeti, koga Katica rada vidi; drugič je imel Mihelj vero, da duhovnik več vé, nego li si pošten človek domišlja in mu torej ni varno reči kazati narobe; tretjič pak je bil priyor Avguštin njegov izpovednik in hitro se je Mihec bistroglavec domislil: če mu prav zdaj laž povém, v postu pojdem k izpóvedni, tačas mu bom moral pravo ziniti; mari précej! In tako je gospodu razložil vse, kedaj je žolnirja najprvo videl s Katro govoriti, kaj pravijo ljudjé, kolikokrat je on govoril ž njim, da se mu ne zdi nič napečen človek itd.

„Jaz bi vam bil uže povédal, ali kdo je védel in mislil, da vam ne bi bil po volji zèt. Tako sem molčal, ker sem videl, da tiho prihaja in tiho odhaja,“ dejal je Mihelj.

„Ti tega ne véš. Stori, kakor sem ti ukazal! Katrici pa ne pověj ničesa, kar sva se menila. Pogo-

vorila se bova uže drugo pot midva samá. Zdaj jej máterina bolezen dela dovolj skrbí, in če jo boš dobro pazil in gledal, da ta postopač ne pride ž njo vkupe, bode se uže strezovala in spametovala, tudi če jej je um malo zblodil. — Ko bi bila tvoja gospodinja bolj bolna, daj mi védeti po kom.“

Mihelj je po tem poslednjem pouku krevsál po širokih stopnicah in še vedno klobuk v roki drže (ker kloster se mu je zdel kakor svetišče) ter godrnjal je sam s seboj: „Poškét! petdeset let uže služim to hišo, pa ne vém, da bi bil dobil kaj takega dela. Predrto da, ko bi mi bil ranjki Kodrán veleval, naj pretepem svojega brata, pa bi ga bil; ali ko bi mi bil zapovedal, naj temu gospodu žolnirju potegnem kapo čez ušesi in tako žalim Katrico — ona ga ima rada, to je gola resnica — ne, tega pa ne vém, ali bi bil storil. Ali kaj, zdaj ni več ranjkega, drugačen gospodar ima besedo in ne vém, kako bo ta motovilec môtal v njegovi roki. Udati se bom moral.“

To premišljúje je prišel domóv.

Minilo je potem nekaj dnij. Marsikaj se je predrugačilo okolo Kodranije. Gospodinji je bilo nekaj bolje, zato je bila vsa družina veselejša in zlasti Katrica. Le Mihelj je nekaj čuden in tih okolo hodil in se vedno držal na hudo. Ni mogel pozabiti razgovora s Katričnim strijcem. Uže dva večera je bil psa spustil z verige in sam ni šel spat do ednajstih. Izpraševali so ga, kaj mu je; pa le godrnjavo je odgo-

varjal. Katrici so se tri reči zdele čudne, prvič, kako da strije priyor ni več tako prijazen in dober ž njo, drugič, kaj da je Mihelj tako sam záse in na ves svet jezen, odkar je prišel iz kloštra, in tretjič, kako to, da njega uže več večerov ni bilo pod omreženo okno. In začela je še ona slutiti, da morebiti tudi strijcu ni uže skrivnost njena ljubezen, ljubezen, katero si je uže sama časih očitala, ker jej je nekaj dejalo, da tam ne more biti sreče, kjer se druží različnost. Uže večkrat si je trdno namenila ne več govoriti ž njim; ali vselej je prišel tiho, skrivnostno na okence, rahlo potrkal in tako zapeljivo in tako vabilno zaklical njeno ime, da je morala odpreti vsaj na edno besedico, iz katere se jih je porodilo deset in več. Da-si je tiho zahajal največ v mraku, da-si po dnevi ni večkrat govorila ž njim nego li trikrat, tačas, ko je sama senó mešala na meji konec njiv, ko je vprvič govorila ž njim in dvakrat, ko je od maše šla, in da-si nikomur ni nič pripovedovala, vender jej ni bilo neznano, da uže ljudjé zeló vedó, kar si je sama dolgo prikrivala. Saj so jej prijateljice uže večkrat nagajivo imenovale žolnirja, saj šo nekateri bogatejši mladeniči iz vidno in očitno nejevoljo stikali glave, kadar je istal sam in tih pred cerkvijo in nepremekljivo gledal za njo, ko je z materjo in s sorodniki prišla iz svetišča. Kar pa so védeli uže skôraj vsi, kako lahko je bilo, da je slišal tudi njen strije priyor. In da-si je časih nekako ponosno mislila nánj, na učenega, gospôskega,

kakor je vsak védel bogatega, lepega mladega tujca, vender jej je bilo vselej tesno in tožno pri srci, kadar je mislila, kaj mati porekó, kaj bo strijc dejal, kadar sliši, koga si je izbrala. Da se bode pa nekdam zgodilo, to jej je bilo gotovo; samó to si je želela, da bi se še dolgo in daleč odrinilo.

Mihelj gotovo vé, kaj in kako je, mislila si je, in neko popoldne, ko je dobila hlapca samega, prijela ga je za roko in s tihim, tresočim glasom ga je vprašala: „Mihelj! če me imaš kaj rad, povèj mi, ali strijc vedó?“

Miheljnu je prav do srca seglo, ker jej je na obrazu bral, kako tesno in boječe jej mora biti v mladih prsih. Star je bil, ali spominjal se je svojih mladih let in kaj je tačas čutil, ko so njegovo deklico na družega omožili; obrnil se je v stran, da bi solzo strl v očesu in namesto odgovora je prikimal.

Katrica je pobesila oči, lice jej je malo zbledelo, nekaj časa ni mislila, niti rekla ničesa.

„Meni se smiliš, revica, jaz vé m po sebi, kako je to; ali pomagati ti ne morem nič;“ dejal je Mihelj.

„Kaj so rekli strijc?“

„Da ne bo nič, da ga moraš pozabiti. In če ti je môči, dèj, premagaj se, strijcu se ne smèš zamerjati, on je moder mož, uže vé, zakaj ne pustí, da bi se vzela. Žolnir je dober človek, jaz ga imam prav rad in nič se mi čudno ne zdí, da si ga poslušala. Pa vender, pomisli, Bog vé, od kod in kaj je uprav,

morebiti ga strijc bolje poznajo nego li jaz in ti, zato bodi moška in pústi ga, če je tudi težko. Semkaj ga potlej ni bilo nič, pa tudi, ko bi prišel, jaz ne smém pustiti, da bi vidva govorila, to sem obljubil in v roke segel gospodu. Tudi ribiču je prepovédano, da ga ne smé prepeljavati čez Krko.“

Deklica pokrije s prtom obraz, séde na klado in začne ihteti, da bi bil Mihelj svojo srečo in še nekaj dal, ko bi bil le edno uro prijor, da bi reč razsodil drugače.

„Nikar ne bodi jezna náme, Katrica!“ pravi Mihelj, „jaz sem moral obljubiti in kar sem obljubil, to sem obljubil; žolnir ne smé več hoditi okolo hiše, tako so govorili strijc. Zato, ker drugače ne more biti, pa ga še ti pústi, saj je še dosti lepih fantov. Glej, strijc so kaj hudo gledali in to véš, da je strijčeva volja máterina volja. Mati pa so stari, ne boš jih dolgo imela na svetu. To pa pomni, da kadar mater izgubiš, nikdar ne boš več imela druge, in nekaterikrat se boš nerada domislila, kedaj nisi tako storila, kakor so hoteli. In glej, Katrica, komaj jim je malo odleglo, komaj so se otehi bližnje smrti in kaj bi bilo, ko bi se jim upirala še ti? V drugič zbolé, in kaj potlej?“

„Prav govoriš, Mihelj!“ dejala je deklica, obrisala solze in vstala — „ne smém pospešiti máterine smrti. Svojo nesrečo moram pretrpeti in jo tudi bom, da ne žalim matere. Ne bom se več menila ž njim. Pa ne! tega ne morem, tako ne morem! Samó še edenkrat, in potlej nikoli več, še edenkrat naj govorim ž njim.“

„Kaj ti je pa, srček moj?“ pošepetal je znan prijeten glas, in ko se je Katrica ozrla, stal je za njo žolnir in smehljaje se položil roko na njeno ramo in uprl svoje veliko žareče okó v njeno obličje. Žolnir je bil prišel tako nenadno, kakor bi bil iz tal vzrastel ali padel iz nebes. Zato je tudi Mihelj debelo gledal in ni védel, kaj bi storil, ali bi izpolnil Katrino prošnjo in pustil, naj se zadnjikrat zmenita, ali bi ga podil stráni. „Naj bo za duše v vicah!“ dejal je napósled, „naj se pomenita kako četrtnko ure, saj je uže mračno; nihče ju ne bo videl, prijorja zdaj tudi ne bode več gori, ki uže dozdaj ni prišel.“ Zatorej je hitel obroč obrezovati in se ni zmenil, kaj si tožita.

„Da ne sméš več z menoj govoriti?“ rekel je žolnir zamolklo.

„Zato te prosim, ne hodi več gori, da sebi in meni še večje nesreče ne nakoplješ na glavo. Božja volja menda ni, zato — —“

„Torej me tudi ti ne ljubiš več?“

„Oh, ravno to mi dela bridko nesrečo. Glej, jaz nisem bila vredna ljubezni tvoje, to sem ti tudi pripovedovala, zato sem te prosila, pústi me. Uže tačas sem mislila, da me ne boš vzal, in res ni božja volja —“

„Menihova volja, reci! Le tiho bodi, izkušal bom jaz poravnati vse — —“

„Jezus! Marija!“ zastoče zdajci Mihelj, rezilnik mu pade z rok in srpo gleda novega prišleca — patra prijorja.

„No, lepo je to, lepo ravnaš po ukazu mojem, Mihelj! Še zraven stojiš in gledaš! Ne boš dolgo gospodaril na Kodraniji —“ reče prijor.

Bil je od jeze bled, oči so bile nekako ognjevite in spodnja ustnica s podbradkom vred je lezla na kviško, vendar je menda poznal sam sebe in da ni spodobno za njegov stan, kazati se strastnega. Zato je počasi vzela ruto iz rokava in se vsekoval, da bi si ohladil kri ali morebiti, da bi komu družemu prepustil prvo besedo.

„Strijc!“ — začne Katrica s prosečim glasom.

„Midva bova uže še imela besedo, deklina! Mati bolna leži, bolj se ti pristoji, da jej strežeš, kakor da s tujimi ljudmi pregrešno postopaš. Tiho! k materi, *précej, nobenega ugovora!*“

Katrica milo pogleda žolnirja, kakor bi ga z očesom hotela prositi, naj lepo spoštljivo govori s strijcem in reči še bolj ne razdere, potem odide v vežo. Prijor migne tudi Miheljnu, naj gré strani.

„Vi meni in mojim ljudém izkazujete preveliko čast, gospod Žabranek!“ pravi prijor žolnirju, „da postopate za préprosto deklico; zares tako čast, da je ne moremo nositi; zato vam povém edenkrat za vselej, da nas pustite na miru in pečajte se z družimi ljudmi. Naša dekleta so prepoštena, pri njih ne boste dobili, česar iščete.“

„Gospod prijor! kako morete reči, da iščem česa nepoštenega? — —“

„Jaz vas ne dolžim, ne rečem ničesa; samó to vam svétujem, da se tukaj ne prikažete več; ináče bom skrbel, da se ta družina in ta hiša drugače otrebi neprijetnih usiljencev.“

„Vam se nisem nikdar silil, nisem priberačil, najmenj —“

„Vém, vém, da niste priberačili. Ali hči mojega brata ne potrebuje ničesa od vas, tudi se za sam denar pri nas ne dobó pošteno ime poštenega dekleta. Glejte, da nam kmalu storite dobroto, da vas ne bomo videli tukaj. Sicer nimava česa več govoriti.“

Rekši se pater obrne in odide v hišo.

Žolnir se zaničljivo ozre za njim, stisne pestí in ustna in zapustí dvorišče.

5.

Zima je bila nastopila. Debel sneg je pokrival nižave in hribe, pólja in vinógrade; pa tam na pokopališči je tudi pokrival gomilo stare gospodinje iz Kodranije. Žena vremenske izpremembe ni preživela. Katrica je osirotéla. Zdaj ni imela niti očeta, niti matere, le strijc jej je ostal, in strijc, čeravno jo je rad imel in ga je spoštovala tudi ona bolj kakor vsakega svoje bliže in daljše sorodbine, strijc — jej vender ni bil tako ljub, nego li poprej, saj jej je s svojo prepóvedjo naklonil slabo srečo. Res je mož védel tehtne in veljavne besede govoriti in deklici do zobca razložiti, zakaj bi ne bilo prav, če tujega mladeniča ne pustí z némar. Dokazal jej je do malega, da je najbolje, če se človek pečá z ljudmi svoje vrste in da za prevzetnostjo prihaja rado kesanje. Katrica je bila prepričana, da je strijc prijor moder mož, ki je veliko v bukvah bral in sam veliko uže učakal na svetu; ali vender jo je časih obhajala misel, da takih rečij, ki izvirajo globoko iz srca, v posvečenem svojem stánu sam ni izkusil, da torej vender vsega ne vé. Sósebnó

jo je peklo, kar je strijc pristavljaj konec svojih govorov, da namreč žolnirju ni bilo družega na mislih nego li, da bi jo pripravil v slabo ime in potem pustil. „Nič ne misli,“ dejal je, „da bi te bil kedaj namenjen vzeti pošteno v zakon. Kaj bo s teboj? On ni za kmetijo ali kupčijo, ti ne za gospôsko življenje. Taki ljudjé nimajo družega, nego li gladke jezike; vestí in poštenja malo ali pa nič. Zato bi bilo greh, ko bi ga poslušala. Človek je slab. Če molimo, ne vpeljúj nas v izkušnjava, ne smemo s svojo voljo zahajati vánjo.“ K tem modrim besedam je prijor še pristavil in čutiti dal, da ima še druge razloge, zakaj ne bi privolil, tudi potlej ne, ko bi jo žolnir bil naravnost snubil. Da-si je bila Katrica v srci uverjena, da, če je tudi ves gospôski stan takóv, kakor je mislil strijc o žolnirji, o n vender nima nobenega teh hudobnih svojstev — : védela je, kaj velí četrta zapóved in si je trdno namenila, da se ga bode ogibala.

Ne vé se, če je Katrica ta svoj namen skozi in skozi tudi izpolnovala. Gotovo je, da žolnirja o belem dnevi ni bilo videti na Kodraniji, da je vsako nedeljo Katrica očí v tla povesila in hitreje šla mimo njega, če je stal pri cerkvi. Ali hudobni svet je trdil, da je bila óndan, ko se je razglasilo, da je žolnir precěj obolel, vedno objokanih očíj in da je po ovinkih pozvédala, kako se mu kaj godí; hudobne ropotúlje so dalje hotele védeti, da po noči večkrat pes hudolaja na Kodraniji in da je pastir videl iz svojega le-

žišča v mrvi na kozolci nekaj kakor senco stati pred omreženim oknom Katričinim. Pa hudobni ljudje tega ne razumejo, ne pomislijo, da je pes oblajeval lahko kako klado na tnalu ali pa mesec na nebu, in da je pastir utegnil videti samó topôlovo kobílo, katero je Mihelj tam naslanjal na zid. Kako so mogle torej stare zoperne kavse za gotovo trositi okrog, da Katica žolnirju še zdaj ni pokazala durij!

Pust dan je bil, meglén in mrzel. Uže na pol tri je kazala ura, in še nihče ni solnce v navadnem blesku videl vsega dopoludne in popoludne. Samó malo svita na nebu je svedočilo, da se prevrača uže precèj na zapad.

Prijor Avguštín je sedèl v svoji izbi na stol naslonen in zrl v neko pisanje s strmečima očima.

„Kje praviš, da si to pismo dobil?“ vpraša mlađega meniha, ki je spoštljivo stal za njim.

„Pri svoji teti sem bil v mestu“ — odgovori óni. — „Tuji gospod, ta inženir je je menda kje izgubil in njegova gospodinja je je prinesla brát moji teti. Ker sem ravno na to naletel, dobil sem je jaz v roke. Jaz sicer tudi ne razumejem, a videl sem mej vrstami vaše in druga imena, zato sem si mislil, morebiti ne bi bilo napečno, da je pokažem vam.“

„To ni prav, da beremo drugih pisma, če jih tudi najdemo na poti. Uprav bi se moralo neprebrano dati nazaj tistemu, čegar je. Ali ravno to

je morebiti v prave roke prišlo po naključbi božji. Ali nič ne véš, kaj je tu pisano?“

„Nič,“ odgovori menišec.

„To se vé, laško je. Je uže dobro, le pojdi!“

„Čestitljivi gospod priyor! Ali ne bi bilo dobro, da bi je précej eden nesel nazaj; če je volja vaša, jaz sam? Ženska me je prosila, ker misli, da bi ga utegnili pogrešati, kadar —“

„Uže dobro, vse bom poskrbel jaz.“

Ko je bil priyor sam, prehodil je kake tri pote svojo sobo. Potem zopet séde in zopet bere. Pisano je bilo nekemu Brevaniju in spodaj je stalo samó ime ‚Adam‘. Ker še ni bilo zganeno, tudi ni bilo nobenega napisa, kam je namenjeno.

Postavljamo je le-sem, ker je edini vir, iz katerega se dá vsaj nekoliko sklepati, česa je učakal naš čudni junak, predno je prišel v Kostanjevico, da-si so nekatere reči jako nejasne.

„Ljubi Brevani moj! Vém, da se ne čudiš, kako je to, da nisi uže dlje ničesa slišal o meni, saj ti je znano, da se mi svet in življenje ni moglo več priljubiti, kar sem v prvi — tisti blazni ljubezni imel toliko bridke nesreče; znano ti je, da sem se zopet poprijel svojih ukov in se lotil svetomérstva, da bi pozabil sam sebe in Evgenije. Kako mi je to po sreči šlo, povzameš iz tega, če ti povém, da sem bil uže večkrat skôraj tako daleč, da sem mislil storiti, od česar si me nekđaj odvrnil samó ti, ko si mi ob pra-

vem času izvil smrt iz rok. Tačas in še nekaterokrat potlej, ko sem taval po raznih krajih, premerjaval pólja in pustinje, bil sem malo malo hvaležen za skrbljivost tvojo. Pred nekaj časom pak sem se tóliko izpremenil, da ti hvalo dajem za tisto uro. Sicer se mi v tem hipu nekaj na pot postavljajo zavire, pa upam, da bom vendar zmagal in pri tem mi boš pomagal ti, da-si tudi sva si daleč narazen. Smijal se boš, če ti povém, da je zdaj tisti mož, ki mi kamenja valí na pot — menih, naslov in ime mu: prijor Avguštin, tisti, pri katerem sem pred več meseci zvršil svoje delo. Smijal se boš morebiti tudi, ako ti naznam svoje početje; vendar uže naprej ti prepovém vsako sojevanje mojega zdanjega dejanja in nehanja; ne vprašujem te za svet, ampak prosim te pomoči. Zaljubil sem se v neko — kmetíco. Ime njeno ti bo barbarsko zvenélo na uho: Katrica jej pravim. Ko sem jo vprvič zagledal, strmel sem in na vsem životu sem se tresel, ker mislil sem, da je tukaj — Evgenija. Natančno njena podoba! Dete me ljubi in jaz menim, da bom še na novo živeti začel; imeti jo moram, ako se imam sam pokmétiti, ako vse imetje dam zánjo, imeti jo moram, ako se mi ves svet stavi v bran! In ti me poznaš, da sem mož, ki največ zvrši, kar si nameni. Tukaj pa je ta menih, strijc njen, ki me ne more. Uže nekaterikrat se je zaletel ób-me in vselej me je popadlo, da bi ga bil strl mej prsti. Izkusi mi ti dobiti katoliški rojstven list in druge reči, katerih

je treba, pod imenom mojim. Denarja ne várovaj, samó izpolni mi željo. Najprej bom izkušal naravnost in postavno priti do vrha. Če mi ne pojde, jaz ne vé m, česa bi vsega ne storil zánjo! Dete bo šlo z menoj! Zato mi pošlji denarja. Samó ob sebi se razumeje, da oporoko, ki sem jo izročil v tvoje roke, da obračaš moje imenje, kakor sem zapisal, če v petih letih ničesa ne slišiš o meni, s tem preklicujem. Izpolni kaj kmalu prošnjo prijatelju svojemu Adamu.“

Nekaj čudno je vrelo in gorelo po patru prijorji, ko je to pismo bral in bral in premišljal vsako besedo.

Zdaj še le se mu je zdelo, da pozná tega človeka.

„Izkusi mi dobiti katoliški rojstven list,“ bere pater. „Zakaj pristavlja pridevnik katoliški? To bi se moralo samó ob sebi razumeti. On ni katolik. To sem précej mislil.“

In nehoté ga obide malo zadovoljnosti, da ima to dokazano pred seboj, kar je poprej ugibal samó iz omahljivih uzrokov.

„Ni katolik. To se vidi tudi iz zaničevalnosti, s katero govori o menihih. Le stoj, ne bosta se smijala nì ti nì tovariš tvoj; ampak zvédela bosta obá, da vama ni treba vsega svetá v bran. Videl boš, da si zalotil možá, ki ti bo z božjo pomočjo sam kos, če je tudi menih. Ne pojde to namišljeno dete s teboj! Čudno!“

In zamišljen je prekoračil sobo. V edni reči si je moral priznati, da se je vender motil v žolnirji.

Nikdar ni misil, da bi bil tujec zares namenjen, Katicico vzeti v zakon. Pismo pak govori nasprotno.

„Kaj je početi? dolgo pomišljati, ne utegnem; kolikor prej mu stopim pred oči, tóliko bolje. Précej mu moram povédati, da poznam njega in njegove naklepe. Sam Bog bodi zahvaljen, da sem ob pravem času to reč pregledal do tal. Kdo vé, kaj bi bil storil še jaz sam, ko bi tega ne bilo, morebiti bi bil nevédoma celó privolil v dušno in, mogoče da, v telesno pogubljenje dekličino.“

Zgane pismo ter je spravi v rokav hale svoje. Potem ogrne plašč, potegne naglavje do čela in da ne bi na poti bil brez dela, vtakne še brevir v žep. Ker je bil ravno eden izmej patrov odjezdil na njegovem konji v hribsko vas Rémuse k nekemu bolniku, priyor pa družemu konju ni zaupal bremena čestitljive svoje osebe, moral se je napotiti peš. Nikomur v kloštru ni povédal, kam je namenjen.

Krenil je proti mestecu. Naj bo uže, da je hotel pred mrakom opraviti svojo reč, ali da se je hotel s hojo ugreti, ali pa so bili hitrejši koraki nastopek no tranje razburjenosti; stopal je tako naglo po zmrzlem snegu, kakor bi bil v najkrepkejših mladeniških letih. Ko se je približal hišam takraj Krke, zunaj mesta, opazil ga je marsikdo. Mali fantalinje, ki so se drsali po negloboki drči na sánkah zbitih od desák, pobegnili so z viškoma, popustivši prekucnene sánke na mestu, kajti bali so se resnega možá, da jim ne

bi s prstom zažugal in porekel: „Kaj trgate čevlje!“ Tam se je kaka gospodinja, ki je ravno stala na vežnem pragu, naglo skrila za razpokana vrata, ker ni hotela se pokazati gospodu prijorju v zamazanem prtju in raztrganem moževem kožuhu; tu je zopet boječ kmetič, ki je nesel z odra namešane klaje, postál na lestvi, da ga ne bi pater videl, ker je bil ravno razoglav in torej ni mogel spoštovanega duhovnega gospoda spodobno pozdraviti.

Tako je prišel prijor Avguštin do végastega lesenega mosta na južni stráni otoka in je stopil v mesto ter potem naravnost proti Lešpetini hiši, kjer je stanoval žolnir.

„Sveta Marija, pomagalka naša! —“ zaklicalo je staro deklè, botra Lešpeta, ko je skozi okence ugledala prijorja. Kolóvrat je ustavila, kodeljo popravila in se hitro otepla predivnega lasja in pazdirja. Na steni je visel molek, tega je brž snela in začela z ustni gibati, kakor bi molila rožni venec; zakaj zdelo se jej je, da se bo gospodu neznansko prikupila, če jo zalóti v molitvi. „Hvaljen bodi Jezus Kristus!“ pozdravila je ona prva meniha, predno je še do dobrega odprl duri, ter položila od sebe molek tako, da je zarožljaj.

„Amen!“ — odgovorí Avguštin. — „Ali ste samí?“

„Sáma, zmerom sáma. Kdo vpraša po meni reví,“ odgovorí Lešpeta.

„Kje pa je gospod, ki stanuje pri vas?“

„O Bog ga zná, kod hodi. Davi je šel, pa bo drevi prišel. Ondan, ko je bil bolán, ostajal je še pri domu, zdaj ga pa ne udrži devet vrvíj. Zmerom teka okolo, kakor vstekel pes, če ni greh tako reči — ne zamerite, duhovni oče, jaz sem nevedna žena, ne vé m ničesa razven kar slišim v pridigi. Ali ta gospod — Bog mu daj vsega dobrega — dela mi res pravo preglávico. Vedno se bojim, da bo kje obtičal, da bo padel v vodo, ali pa se obstrelil. Kajti kar je tisto puško kupil, vedno je v hosti, a mi ni še nikdar ni zajčje dlake, kaj bi rekla, ni edne vrane ali edne vrabúlje mi ni prinesel domóv.“

„Kàj hodi na lov? Kam? V čegavo?“ vpraša prijor.

Lešpeti je po glavi zašumelo. Nevédoma je morebiti izdala svojega gospoda, da v klošterske gozde zahaja. Potlačiti ni mogla besede, zato je jela prositi:

„Ovbe, gospod čestitljivi! saj pravim, da ne stori nič škode; nič se ne bojte, on ne zná streljati, roka se mu trese, jaz vé m, da ne zná. Nič ne škoduje, tóliko ne, kar bi človek vrgel v óči. Zato jaz prosim zánj, pustite mu to veselje. Saj vsakega človeka kaj družega veseli. Nekateri so na bogastvo in posvetne reči kar napreženi in vsi mrtví, druge nas veseli božja čast in preljube — —.“

„Le tiho, le tiho! — Kedaj menite, da pride domóv?“

Lešpeta je strmela, da jej takóv božji mož ravno tačas prestriže besedo, ko je svetih rečij imela poln jezik.

„Kmalu, kmalu ima priti. Saj bo zdaj mrak, v mraku pa dohaja. Če nisem jaz uboga žena prenevredna, malo bi posedéli pa —“

„Ne utegnem,“ odgovori prijor in vstane.

„Ovbe, saj res, še nečesa bi poprosila, če smem!“

„Kaj takega?“

„Davi, ko je gospod odšel, bila sem v smetilnici našla neko pisanje in sem mislila, Bog védi, ali smem počeno okno zadelati ž njim ali ne. Zato sem je nesla Trobljevi materi brát. Tam je bil pa pater Alfre (žena je mislila reči Alfred) in je je vzel, ne vé m zakaj. Glejte, gospod bo morebiti tiste reči pogrešil, in Bog vé, kaj bi storil z menoj, ko bi ga ne bilo nazaj. Ali smem kakega fantka v klošter poslati po tisti papirček?“

„Ni treba, bodem uže jaz sam pisanje dal žolnirju nazaj,“ reče prijor, odpre duri in gré.

Žena je prebledela od strahú.

„Ovbe, lepo vas prosim“ — vpila je za njim — „za božjo voljo in pet krvavih ran božjih, oče duhovni, usmilite se in nikar mene ne jemljite v misli, recite, kar si bodi, samó tega ne smé védeti, da sem je vzela z mize jaz.“

A prijor je bil menda kamenitega ali lesenega srca, nobene tolažbe jej ni dal v tej težavi. Predno

je védela, da ni ničesa odgovoril, bil je uže deset stopinj od nje. Še v poznejših letih jo je vselej začela peči zgaga, kadar se je domislila na to neusmiljenost božjega možá, da, celó po smrti njegovi mu ni mogla prav iz srca odpustiti.

Ko je prijor Avguštin prišel iz mesteca venkaj tja do Krke, postál je nekaj časa in premišljal, katero pot bi ubral. Nastajal je mrak, megla se je gostila.

Neka deklica, kí je butaro suhe brstí nesla iz gozda na glavi domóv, videla je meniha, da je dolgo stal na ednem mestu. Kaj je pomišljal? Ali se mu je uže pozno zdelo iti na Kodranijo, kamor bi bil morebiti rad? Ali je hotel ob Krki iti kakor na sprehod, ako bi kje srečal žolnirja? Ali ga je kaka slutnja odvrácala od poti in mu velevala za nocoj v klošter nazaj? Kdo vé!

6.

Potreba je, da poséžemo za nekaj časa nazaj ter pogledamo za drugim človekom v povesti.

Žolnir je bil, kakor úže omenjeno, malo zbolel précej potem, ko sta si bila prišla na Kodraniji s pri-jorjem navskriž. Krepka natora mu je pomagala kmalu zopet na nogi. Ali po tej bolehnosti je imel še menj mirú nego li prej. Dan na dan, v védrem in sneženem vremenu, po solncu in mrazu je blodil od jutra do večera okrog. Sprehodov ob vodi se je bil menda naveličal; zato si je bil preskrbel puško in je hodil v hosto. Kmetje in meščanje so se bili počasi navadili čudnega tujca in njegovega početja, niso ga ne več tólikrat vpletali v svoje pogovore in celó ženske so ga pustile z némar, tem laglje, ker se ni dalo zvédeti ničesa novega o njem, in jim je celó marsikaj še vero izpodbijalo na staro, mnogo obráno novico, da hodi za Katrico. Možáki so še časih ugibali, kako je to, da se upa žolnir po klosterski hosti hoditi s puško, ker je očitno znano, da si niso menihi in on nič kaj na róke; pri tem ukrepanji so napósled prišli do misli, da pri-

jor še ničesa ne vé o tem in da morebiti žolnir klosterskemu gozdnarju časih potisne kako dvajsetico v dlan, da ga pustí na miru in mu ne vzame puške. To se vé, da so meščanje poštenjaki iz tega za splošen pregovor posneli izrek: denar, denar, ta je mož, ki ves svet prevoha in ga nihče ne vpraša: hudir, kaj hodiš!

Tudi ta dan je bil žolnir v gozdu.

Trije mladi drvarji, ki so sekali smreke, slišali so uže dvakrat popoludné strel. Bili so vsi trije mladi, nad dvajset let stari fantje, trdne kmetske postave. Podrli so bili uže lepo razstavko dreves in so bili ravno posédli okrog ognja, da bi zmrzle prste ugreli in svojo popoludansko južino iztrebili iz malhe.

„Menda ne bo več solnca, mene zebe po pasje,“ reče Luka.

„Jaz še skôraj teh svojih krepeljij ne morem ugreti, pri moji veri, da uže sekire nisem čutil; bolj sem jo vzdigal iz navade, kakor da bi bil še kaj živca imel za nohtní,“ pravi drugi grdogled in širokopleč velikan.

„Ali si slišal, Tone?“ vpraša tretji in kaže po gošči.

„Spet je strelil,“ odgovori dolgín Tone.

„Menda ga vrag moti, da v taki zimi trape loví po grmovji. Nas eden bi zdaj rajši za pečjó ležal in malo zadrémal, ko bi smel. Ta žolnir, škrijc, bi lahko

pa neče; vrat mi zavíj, če ga luna ne trka,“ pravi Andrejka.

„To je res: takim ljudém je dobro, pa samí ne vedó, da jim je.“

„Zato pa niso vredni, da gazijo sneg,“ modruje Luka, najmlajši mej njimi.

„Vésta kaj, fanta,“ pravi Tone, „vama uže smem povédati, saj smo prijatelji, vidva bosta jezik držala za zobmi — jaz bom še kedaj tega žolnirja ubral za goltanec in ga bom prav po mačje stresel; kadar ga bom po noči kje dobil na samem, pa se pogledava, da me bo pomnil kake dve noči.“

„Kaj ti je kaj v želodci?“ vpraša Luka.

„Menim, da mi je; do grla sem ga sit. Saj si bil ti priča, Andrejka, tačas še ko je meril in sem mu bil tistega vraga po nevédoma prebrnil.“

„Tisto mizico!“ domisli se tovariš.

„Aha, tisto! Tačas me je bil pehnil, da sem se zvrnil z jarka. Tačas sem si ga uže zapisal za ušesi.

Préžal sem uže časih nánj, pa menda s hudičem hodi, nikoli ga nisem zalotil samega. Če je pa še to res, da Kodránico zalezuje, primojduha, reci mi kdo, da ne bom storil pol pokore in da mi ne bo Bog odpustil dveh smrtnih grehov, če mu malo potipam glavo.“

„Kadar boš šel nánj, pokličí le še mene,“ reče Andrejka — „kajti sam mu ne boš prišel do živega, močán je kakor devet vragov. To sem pa uže tudi jaz časih mislil, kadar me je bolel zob in nisem mogel

zaspati, da je sram in sramota za vse fante tod okolo, če pustimo, da suknjač, ki se je pritepel iz devete dežele, vodi za nos naša dekleta.“

„Glejta, vidva sta kaj neumna,“ pravi mlajši mejnjimi, „zdaj-le je prav lepa prilika. Vsak eden češarek vzemimo, pa bo tekel kakor pes iz kašče.“

„Ta tvoja ne velja nič. Ti ne véš, kaj je tepež. Jaz imam glavo uže trikrat ubito, tukaj-le, tukaj, pa tu-le. Zato vé m, kaj se to pravi: udári ga! On ima zdaj nabito puško v pesti, šembrano pravo rísanico, pet križatih je dal za njo sam Holtè, ki prodaje olje v Novem mestu. Pa se zapódi vánj, da ti bo zakadil pest svinca tja v starko tvojo, ki ti bo potlej, predno bo leto in dan, segnila in te pokopala.“

„Če hočeta, le pojdimo, jaz mu bom sam vzel puško in bom zbežal ž njo, vidva ga pa prekresajta!“

Še nekaj časa so trije poredneži pomišljali in preudarjali, potem so si vsekali vsak eden kôlec, potegnili sekire pod nakleščeno kopico smrečja in so naglo za vrstjo stekli po gošči proti stráni, od koder se je ravno slišal strél.

Žolnir je sedel na kamenu, z mahom porastenem in iz snega štrlečem. Bil je oblečen v gorko, dolgo obleko od rujavega sukna, kosmata kapa je pokrivala pol čela, uhlja sta bila čez ušesi potegnena. Puško je bil naslonil ob sebi na kamen, pod nogama pa je v snegu ležalo nekaj krvavih véveric in dve sraki. Imel je lep razgled pred seboj, megla je bila legla v ni-

nižavo, dolina pod njim je bila podobna jezeru; okolo njega je bilo natovórjeno golo in mahovato skalovje, mej katerim je tu pa tam rastel brinov grm, ki se je bil pol otresel sitnega sneženega bremena, pol pa še prestrešen z mrzlo ledeno skorjo; zadaj za njim in ónkraj doline pak je na porobji žalostna stala bela gola breza mej gosto, živo-zeleno smreko. Vse to pa je bilo menda možu malo mari, sedèl je uže dlje glavo naslanjal v dlan in oči imel uprte v tla.

„Hej, gospod, mrzlo je, mrzlo!“ tako ga ogovori Luka, ki je bil sam stopil iz gošče. „Lepo véverico ste tu ustrelili, ali bi ne hoteli meni dati repa? Glejte, kučmi bi se kaj lepo pristojal!“

„Vzemi!“ dejal je žolnir, ki bi se bil menda rad iznebil nadležnega tovariša.

„Glejte, ravno prvi dve tačici ste jej čisto odbili. Dobro puško morate imeti, slišal sem, da jo je Holtè prinesel iz mesta. Malo jo bom pogledal, nisem še videl takega kleka; na kresilni kamen se to izproži?“

Rekši vzdigne puško ter jo potehta v roki. Ob ednem se ozre in ko vidi, da sta njegova tovariša komaj deset stopinj za njim, stisne jo pod pázuho in zbeži ž njo po dolini.

Osupel gleda žolnir za njim, vstane in kliče: „Stoj, potepín!“

„Ti si potepín, ti, prokleta planka!“ zavpije mu za hrbtom Andrejka. — „Kdo ti je rekel po tujih hostah hoditi in pobijati božjo žival?“

In ko se žolnir ozre, vidi, da je kôlec zavzdignjen nad njegovo glavo. Hitro se upogne, pa udarec mu pade vender čez levo ramo. Jezen zgrabi sovražnika za roko in mu izvije kol iz rok. Ali v tem hipu ga drugi loputne od zadaj čez hrbet, in predno se proti novemu sovražniku ozre, dobi uže tretjo čez glavo, da se pri tej priči zvrne v sneg.

„Bode uže, le pústi ga; za edenkrat mu bo zadosti,“ pravi Tone.

„Če ga le nisi ubil,“ reče Andrejka.

„Kaj še, človek ima trdo čepinjo, jaz vé m, imam uže trikrat bučo prebito. Hoj, slišiš ti, Luka, puško mu daj nazaj, saj nismo razbojniki.“

Uro potem, ko so odšli ti trije junaki, vstal je tudi žolnir s tal. Kri, ki mu je tekla z glave, zmrzovala je po laséh in po obrazu. V glavi se mu je vrtélo, težko je stal na nogah. Obeže se z ruto in pobere puško, ki je ležala tri komolce od njega v snegu. Bila je tóliko pokvarjena, da je bil smodník iz pipice iztresen in je manjkalo kresilnega kamena. Nánjo se opiraje počasi kobacá v dolino.

Mej potjo premišlja, kaj je pač navêdlo te tri fantine, da so planili nánj. Poznal ni nobenega; ni se domislil, da bi bil kakemu človeku storil kaj žalega. Vzeli mu niso ničesa, mošne se ni nobeden teknil, celó puško je zopet dobil. Zdajci mu pride na um, da je eden rekel: „Kdo ti je rekel po tuji hosti hoditi!“ Hosta je bila klošterska. „To je menihovo

delo!“ rekel si je in če je bolj premišljal, bolj je mislil biti uverjen, da je prijor najel te tri, naj bi ga pretepli. „Sešla se bova, in gorjé ti! Tako se me ne boš iznebil.“

„Ko je prišel na plano, nehala mu je kri teči izpod tesne obeze. Tudi je otipal, da kosti niso poškodovane, da torej ne bo sile. Udarec mu je bil pretresel možgane in ga tako nekoliko omamil, zdaj pa se mu je hitro vračala moč, kmalu uže skôraj ni čutil nič bolečine in je naglo korakal proti Krki.

Krvav, kakeršen je bil, ni se hotel za dné kazati ljudém, zato se je namenil še le po noči vrniti se v mestece. Mrak je bil sicer uže blizu, ali na mrazu pod milim nebom se mu vender ni prilegalo. K ribiču se napoti, da bi se tam umil in očedil.

A koča je bila zaprta, zastonj je trkal žolnir na okno in na nizka vrata, zastonj izkušal kje priti pod streho. Vid je bil šel v krčmo na frakeljček žganja. Domisli se, da mu je ribič pokazal kot v linici nad vrati, kamor bode spravljal ključek od čolna, kadar ga ne bo domá in bi se hotel žolnir prepeljati čez vódo. Vid tudi danes ni bil pozabil hvaležnosti svoje izkazati možu, kateremu se je imel zahvaljevati, da se je v tem hipu njegovemu grlu dobro godilo. Pod povezenim ploščkom je žolnir našel ključ, in da bi se z veslanjem ugreel, odpel je čoln in počasi veslal ob kraji vode navzgor.

Ni bil še daleč od ríbičeve kočé, ko izmej vrbovja zagleda prijorja. Poslednji je bil menda opazil tudi njega, kajti vidno je stopinje pospešil in ko je prišel bliže, migal je žolnirju z roko, naj ga počaka.

Žolnir je podržal veslo. Nekaj čuden smeh mu je zaigral okolo usten, ko je zagledal meniha. Prijor se je prestrašil, ko je zagledal krvavi obraz in nekazno brado žolnirjevo, na kateri so se bili po sesédeni in zmrzli krvi sprijeli lasjé.

„Ali ste se pobili?“ vpraša menih.

„Vam ni treba tako vpraševati!“ odgovorí žolnir.

„Kakor se mi zdí, imate vi mene za osebnega sovražnika. Tega ne smete misliti. Kakor človek ste bližnji moj in vera me učí, naj vas spoštujem . . .“

„To spoštovanje pa seza daleč!“

„Nasprotnik sem le vašim nameram. In ravno zato sem vas danes poiskal, da zadnjo besedo govorim z vami. Poslušajte me mirno in brez strasti. Tudi vi morate mene spoznati.“

„Stopite v čoln, tudi jaz imam govoriti z vami,“ reče žolnir.

„Noč se bliža,“ odgovorí prijor.

„Nič ne dé, tudi v mraku me boste slišali.“

Čeravno nerad, stopi prijor v čoln. Žolnir odrine od kraja in zaveslá mej vrbovje. Za prva še ne posluša prijorja.

„Gospod! če ste se namenili na ponočno vožnjo po Krki in me nečete poslušati, moram jaz venkaj,

noč je tukaj in nikakor me ni volja, z vami v mrazu v čolnu sedeti in vedno dalje od doma se pomikati,“ reče prijor.

„Saj si lahko mislite, da kar se imava meniti, ni nikomur družemu mari; torej je tem bolje, čim dalje sva od ljudij.“

Rekši se nekako zasmeye, da se ni prijor nič kaj dobro počutil.

Krka se na tistem mestu malo zavija. Vsi ugovori prijorjevi niso nič pomagali, žolnir je veslal naprej. Tema je prihajala vedno gostejša, ko sta se skrila za ovinkom.

Napósled položi žolnir veslo povprek ter séde nánje.

„Zdaj govôri, hinavec! potlej bom jaz. Kaj meniš, da res ne bom dekleta dobil, če so mi óni tvoji hlapci opraskali obraz?“

Prijorja sta obšla strah in groza. Kaj bi bil dal, da bi bil zdaj domá!

V tem času je stopal po poti, streljáj daleč od Krke, imeniten možak, oljar Holtè, proti Kostanjevici. Ker je bil priletnemu možu kožušek dobro kratek in tako ozek, da ga od spredaj ni mogel speti, ampak ga je samó tiščal vkupe, zeblo ga je tako, da je prav goste korake delal in hitel, da bi poprej prišel na gorko. Ali težka banka, olja polna, ki mu je jezdila staro hrbtišče, težki čevlji, katere je bil davi namazal s salom in so mu bili na nogah zmrznili, in napósled še ti nogi sami, ki, nič več mladí, nista utrpeli dosti

naglosti, vse ga je oviralo v njegovem napiranjí. Nejevoljen je večkrat pocuznil s svojim bremenom, vrgel svoje male in vélike mérice, ki so, na oprto z remencem privezane, sitno opletale mu po boku, čez ramo nazaj, in vzdihnil k ljubi mamki božji, kaj človek na tem svetu trpí za vsakdanjo skorjo, katere napósled še grizti ne more, ko pogubi zobé.

Da bi mráz in težki nogi odpravil malo iz spomina, jame številiti, koliko ima po hribskih vaséh denarja pri ljudéh, ki so olje od njega jemali na upanje. „Krepôtec trinajst — ta bo dal pasjo figo, ob novíni ga bom moral spaziti, kedaj bo vino prodal —; Valičevka, dva in dvajset, bo dala, rada plača, da le ima, kakor tudi Ostróžan tistih pet grošev. Slepó Mreto bom pa priveril, da bo jajec dala namesto denarja. Kaj svet misli, da jaz denar kopám, ka-li? Vsak ima grablje, vil pa neče imeti. Jemali bi jemali, a kadar pride daj, tačas se hudir pa v slamo skrije, če vé, da je Holtè prišel v vas, in se dela, kakor bi ga ne bilo domá. Res bi bilo komaj, ko bi človek banko v luži natóčil in ne v novomeški štacuni; Bog ti meni grehe odpústi! Kar imaš dobička, tisto pa upaj, upaj, upaj! Od kraja je bilo še še! A zdaj se je svet razvadil, in če človek nečeš brez denarja posode natôčiti, pa ne izvédeš nič, in zastonj krevsaš od kmeta do kmeta, od bajte do bajte.“

Tako je Holtè premišljeval žalostni stan in vidno propast svoje kupčije, ko zdajci od Krke semkaj za-

sliši, kakor bi kdo na pomagánje klical in précej potem kakor bi nekaj štrbunknilo v vodo. Prva misel mu je bila, da bi banko odložil v sneg in šel gledat, kaj je. Ali hitro se spremisli, strah ga izpreletí. lasjé mu vstajajo po konci. „Kaj ko bi bil — povôdnji mož? Na dno potegne mene in dušo mojo, in v grehah bi šel iz tega svetá in v pekel bi prišel za večne čase.“ To mu je prišlo na um in še pogledati se ni upal več tja mej vrbovje h Krki, ampak potisnil je klobuk čez čelo ter pozabivši težke banke na hrbtu in utrujenih nog je tekkel na vse kriplje, na vse močí, za žive in mrtve. Še le, ko je prišel vštric Vidove kočé, postál je tóliko, da se je ozrl, ali ribič sveti ali ne, in da je trikrat neznansko veliko sape potegnil váse. Vid je ali uže spal, ali ga še domóv ni bilo; zato je oljar zopet pospešil korake, da-si tudi ga je bil strah nekaj minil, ker je uže blizu videl hiše in luči. Kolikor bliže jim je prihajal, tóliko bolj se mu je srce pokojílo, tóliko laglje je premíšljal, kako je slišal povôdnjega moža. Napósled si je sam verjel, da ga je videl ob bregu hodečega, z izpuljeno vrbo na rami, kako je bil baš njega ugledal in ga hotel doteči.

Blizu mosta na južni stráni mesta je stala lesena hiša, krčma; tam je Holtè potrkal s pestjó ob vrata in tako srečno pribežálišče dobil pred mrazom in povôdnjim možem.

7.

Noč se je bila storila štirinajst potov potem, kar je naš oljar čakal tisto čudno noč.

V jugu Kostanjevice v leseni krčmi je pet starih dedcev pilo žganje. Dva izmed njih poznamo na prvi pogled. Eden je ribič Vid, eden njegov splovár v tatinstvu klosterskih rib, namreč Holtè; drugi trije pa so neškodljivi stari očetje, ki so v svojem času malo slabega in še menj dobrega storili na tej zemlji, tako, da jih je nehvaležni svet do denašnjega dne čisto z némar izpustil in celó bajka, tista čudna ženica, ki vse, še tako čudne in neslišane reči v spominu obrani in razglaša potomcem, tako pozabila, da nì imen njihovih ne moremo naznaniti poznim zanamcem.

„Glejte, to je pa vender več nego li čudo,“ pravi prvi oče pozabljenega imena.

„I, menim! Tudi mene je ta novica, da je priyor v mrzli vodi praznoval svoj pòslednji dan, tako stresla, da sem bil pri tisti priči materi božji sedem žalostij naredil obljubo, da ne bom nikdar več klel in primojduha, da ne bom,“ pravi Vid.

„Lasjé mi uže sivé, pa nisem še takega pogreba učakal, kar vé m. Tóliko gospóde, duhovske in dežélske!“ reče drugi.

„Res jih je bilo mnogo, ali jaz vender zastavim pol banke olja, da ni izmej vse gospóde nì eden védel, kako je prijor smrt storil,“ pravi Holtè.

„Kaj je res ká-li, kar so ljudjé pravili o divjem moži, ki si ga ti videl?“ vpraša tretji.

„Bog mi daj milostivo sodbo in srečno póslednjo uro, res sem ga videl povódnjega možá, tako sem ga videl, kakor ti mene vidiš, ali jaz tebe,“ pravi Holtè.

„Kakóv je pa bil? Je li res prijorja k sebi zvlekel in v vódo potegnil?“

„Béži, béži, prijor je vse drugače v vódo zlezel, pravim jaz!“ reče ribič Vid in se namuzne.

„Kaj? Ti boš govoril?“ — hudúje se Holtè. — „Kaj si pa ti videl? Smrčal si v svoji postelji domá, v tistem bólšjem koritu, in tólikanj si videl kakor banka moja, ki ima lesene očí, na véhi in na čepu s svedrom v doge zvrthane! Jaz sem pa videl na te-le očí, ki jih je ustvaril Bog in ne sveder. Da boš védel, ti Vide! — Le stojte možjé, da vam povém. Jaz sem cijázil polno banko olja iz Novega mesta. Ko pridem tjakaj do vrbóvja, kjer je najgostejše — dobro vé m, ravno sem štel, koliko imam še olja na ljudéh, da mi ga niso plačali — kar nekaj zabrazdá v vodi. Pogledam in vidim, da je prijor v čolnu.“

„Ali je bil sam?“ vpraša ga eden móž.

„Tako sam kakor božji volek.“

„Ta je bôsa, izpod pázuhe vzeta!“ zagodrnjá Vid in pije.

„Jezik mi je bil uže zamigal, da bi ga bil povprašal, kaj dela tukaj po noči. Nisem še utegnil ziniti, ko vidim doli ob brežičku koračiti povôdnjega možá.“

„Kakšen je bil?“

„Takóv kakor poldruga žrd, tako velik; širok pa, stavim, bil je tako, da bi ga ne bili trije junaki obsegli. Lasé je imel dolge kakor vrbove veje in zmršene kodre kakeršne ciganje, prav tisti pravi ciganje iz Olen tove dežele, kjer nihče ne dela, ampak samó pohajkujejo in mesó jedó. Nag je bil do golega, še bolj od svetega Boštjana v oltarji. Na rami je pa nesel dolg panj, še daljši, nego li ga ima sveti Gól v pratiki.“

„Šent, ali te je bilo strah!“

„Prav nič, véste, nič, še menj kakor zdaj-le. — Ogovoril sem ga, kakor tebe zdaj in sem dejal: kam pa ti kolovrátiš, prijatelj dolgín? Tačas me je pogledal in zdelo se mi je, kakor bi se dve kuríšči zasvetili meni nasproti.“

„Presneto si ptič, če te res ni bilo nič strah in če si res videl vse to.“

„I, kaj ti je! Kaj se bom legal. Rajši si dam jezik izdreti kakor ribniški vol za brazdo, ki ni mogel več orati. — Pa se ti je vzel, tisti divjak, čez vódo,

samó z mazincem sunil čoln in prijor se je zvrnil. Oh, ko bi bil še kateri živ krst slišal, kako je sveti mož zaječal, ko se je zvrnil. Umrje namreč vsak nerad, če prav grehov nima, in če mu je prav slabo za živež in za obútaló; nikar pa uže takóv mož, ki je bil prijor in ki ni pogrešal ničesa, ampak dan na dan je bil mesá sit, in v petek mu je Vid rib nanesel, kaj ne, Vide?«

„Samó to zadnjo si prav govoril. Za vse druge jaz ne dam še stržéna ne, ki se mi naredí v otiski na peti. Slišiš, še stržéna ne,“ pravi ribič.

„Ti nikomur ničesa ne verjameš; še sam sebi ne.“

„Kako je pa to, ti Holtè, da so pôtlej, ko so prijorja v Krki našli in je bil pogreb, tisti gospod opat iz Žatičine ali od kod, ki so ga pokopavali — kako je to, da so pridigovali, da je mož v vodo pal? Nihče ni govoril o povôdnjem moži!“ vpraša ga drugi.

„Vidiš, to je zato, ker jaz nisem hotel vsega po pravici povédati. Ko je bila tista preiskava, ko so imeli tisti brevir, ki se je bil našel v čolnu, na mizi in druge rečí, bili so poklicali še mene, ker jim je bil nekdo, vrag ga poznàj, prinesel na nos, da jaz tudi svojo vé. Ali preudaril sem, dejal sem, če resnico govorim, bodo menihi hudi náme, ker ne verjemó, da so take zverí na zemlji božji, kakor je povôdnji mož. Zato sem rajši kar vse utajil in sem govoril, da sem vso tisto noč spal in da se mi še sanjalo ni ničesa.“

„Jaz bi tudi lahko kako zinil o tej réči in sicer tako, da bi bila vsa drugačna, kakor so tvoje. A ne maram, da bi stare bábnice gostolévale o tem. Naj bo mrtev mož, ki se je uže utopil. Saj je nekdaj pridigoval, da še eden las nikomur z glave ne pade brez volje božje. Menda je uže bila božja volja, da je umrl, naj potlej sam v vodo pade, naj ga povódnji mož sune ali pa kdor hoče. Zmerom je še bolje, da se je on napil vode do smrti, nego li da bi se je bil jaz. On ni kled, ali jaz kolnem in še kakóv drug grehek bi se dobil pri meni. On je leto in dan bral mašo záse in za druge, jaz sem pa še časih tiste očenaše, ki so mi jih za pokoro naložili, pozabil moliti. Naj umrje potlej!“ Tako je govoril ribič Vid prav po krščanski ljubezni.

„Véš kaj, ti Vid, tako mi pa ne boš govoril. Ranjki prijor je bil mož, da ga ne bo več takega in ga ni bilo. Z vsakim kmetskim človekom se je rad pomenil in marsikateremu je dobro storil in tudi záte ni bil nič napečen, če ljudjé prav vedó. To je, kar je!“ dejal je starejši izmej možakov.

„Kako si lepoústien!“ — pravi Vid — „kaj bi še bilo, ko bi védel, kar vém jaz.“

„No, ali smo možjé ali nismo,“ — pravi drugi — „prepirali se ne bomo in topli menda tudi ne. Kaj pravite, kam je prišel tisti žolnir?“

„Bog ga védi! Na pogrebu je še bil in tačas, ko so to reč preiskovali, bil je tudi navzočen. Potlej se je pa na naglem izgubil,“ reče Holtè.

„To je pač čudna stvar. Pravili so, da je hodil za Kodránovo Katrico in da mu je strijc, ranjki prijor, ni htel dati. Zdaj, ko je mož umrl in bi jo lahko dobil, pa pobegne meni nič tebi nič.“

Še nekaj takih so ti možje razdrli, katerih vender čestitemu bralcu nečemo pogrrevati. Potrebno pa se nam zdi povédati še nekeve besede, katere je pozneje ribič Vid, ki se je bil malo nalezal „žegnane vode“, kakor je on imenoval žganje, prav po prijateljsko oljarju zaupal in zabíčil, da Bog váruj dalje praviti o njih.

Prišla sta namreč Vid in Holtè uže precèj pozno proti večeru v ribičevo kočó. Tu je Holtè sèl na panj, Vid je vzel staro raztrgano mrežo v roke in je začel niti preplétati in vozále delati, kjer se je kazal razpórek.

„Čez noč me boš menda imel ti, da ne bom drugod iztikal za posteljo in ljudém delal nadlege?“ vpraša Holtè.

„Če ni drugače, pa bodi, samó za večerjo se obriši. Jaz ne bom kuhal. Ali povédal ti bom nekaj, da bodo ostanki tvojih las stopali po konci in vsak bo imel tri vrhóve. Samó na pošteno obljubi, da boš do sodnega dné sam védel, kar boš slišal iz mojih ust. Pravil ti bom o žolnirji.“

„To je, dà, molčal bom! Sósebno če žolnirju kaj škoduje to, bode zavezan jezik moj. On je bil dober mož, ni gledal na krajcar.“

„Alì, škodovalo bi mu pa res. Věš, kdo je prijorja vrgel v vodo? Misliš li, da res divji mož tvoj?“ vpraša ribič.

„E, kaj še, jaz povôdnjega možá nì videl nisem. Ali ne smeš tega nikomur povédati, to naj bo le tebi znano, ki sva prijatelja. Nekaj sem pa res slišal in strah me je bilo za devet krvavih kač!“ pravi Holtè.

„Žolnir ga je!“ zašepetá Vid in se ozrè po kotih kočè svoje.

„E! ne!“

„Le čakaj! Čoln smo dobili ónkraj mesta. Čoln sem pa jaz imel pripet in priklenen. V čolnu so bile prijorjeve búkvice, tiste male, ki je molil nánje. Prijor sam ne bi bil nikdar čolná odklenil in odvezal. V čolnu je bil in iz čolna je pal v vódo. Samó eden pa je védel, kje je ključek moj, ki ključánico pri verigi odpre, in ta je bil žolnir. Njemu sem bil prej nek-daj povédal, kje dobí ključ, ako mene ni domá. Tam pod plošičkom na lini ga vzemi, ali pa pod pragom, tako sem mu dejal.“

„O Bog, ti njemu pomagaj, obesili ga bodo!“

„Pač! Ko bi zvédeli. Zato pa molčiva. Glej, ko bi jaz uže ravno tja šel in razpovédal, moral bi prisézati menihom in ker ga videl nisem, ampak le za gotovo sodim, utegnili bi po krivem priseči in kaj bi bilo! Zato molčim, in tudi tebi je molčati. Potlej pa še mislim in pravim: glej, Vide, žolnir ti je nekatero petico stisnil v pest. Ali bi ne bilo pred vsem svetom grdo, da bi ga izdal? In tudi nehvaležno bi bilo! On je v vódo vrgel meniha, on s a m ga je vrgel,

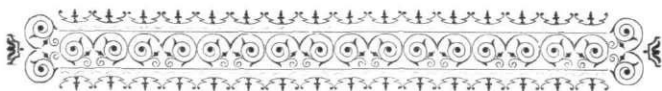
ne mara zavoljo te Katrice. On sam je grešil in sam bo dajal odgovor pred sodnim stolom božjim.“

„O jeminej, joj!“ vzdihne Holtè.

„Pa še druga je, prijatelj!“ — govori Vid. — „Žolnir je ne mara bolj učen, bolj umétalen in véden nego li vsi menihi. Zlódej védi, če ne zná tako narediti, da ga nobena ječa ne udrží in nobena vrv ne uduší. Kaj bi z nama počel, ako bi menihom ušel in zvédel, da sva ga izdala jaz ali ti? Morebiti bi tako zacopral, da bi se izpremenila vsak v vrbov grm in bi ne pila živ dan družega, nego li mrzlo roso božjo.“

„Bog naju váruj! A molčíva! Zakaj si mi povédal!“

8.

Prišla je vzpomlad, za njo prišlo poletje in jesen. Stara izkušnja uči, kako čas, najboljši zdravnik, celi rane, o katerih si človek domišlja, da jih ne ozdravi noben lek pod solncem, kako v vednih izpremembah nadomestuje izgube, ki se človeku dozdevajo prebridke in prehude, da bi se kedaj dale pozabiti.

Pol leta še le je bilo minilo in uže se v vsej okolici ni skôraj nihče več menil o priyorji. Govorica o tej réci je bila uže nekako zastarela, do zadnjega obrana, ker vsak otrok je védel, da je pater Avguštin v vodo pal in kje so ga čez nekaj dnij izvlekli iz vode, kako so ga bile uže ribe malo načele itd. Žolnir je bil šila in kopita pobral kmalu po smrti priyorjevi, v kloštru so imeli zbrani patri posvét in si izbrali družega priyorja.

Vémo, da je bil Katrici strije priyor edini človek iz bližnje rodovine. Zdaj je v mladih letih ostala sama, brez váruha in pomočnika. In tudi on, kateremu je morebiti veliko zaupala, tudi on je šel ob tistem času po svetu, ni povédal, kam gré, nì kdaj in če kdaj

pride nazaj. Če se še pomisli, kako čudovito in ne-
navadno je izgubila tistega váruha svojega, ki jej je
bil več nego li kakov drug človek, katerega je kakor
posvečenega, božjega možá uže samega na sebi spo-
štovala, in si ga v mladi svoji domišljiji naslikala,
kakor bi imel v rokah pol njene usode in bi bil še
v posebnem várstvu božjem: lahko se verjame, kako
bridko jo je zadela ta izguba, verjame, da ga ona ni
mogla tako hitro pozabiti, nego li drugi ljudjé.

Menihi so bili sicer postavili deklici družega vá-
ruha, nekega kmetskega možá Makléna, ki je bil precéj
ubožen in samó nekaj v rodu s Kodránovo hišo, ali
ravno ker je bil mož ubožen in ne prevesten, gledal
je več na to, kako bi si kaj prídoval pri svojem vá-
ruhovanji, kakor bi bil res skrbel za blaginjo neizkušene
várovanke svoje.

Bil je v jeseni semenj v poglavitnem kraji dolenske
Kranjske, v Novem mestu. Iz vseh kotov so se bili
sešli kmetje, gorjanci in poljanci, kupovat in prodajat
plemenih prašičev, usnja za zimo, in druge robe. Videl
je človek tu, da je mej pravimi Dolenjci, kajti vse
krčme so bile polne, nekateri semnjár je nesel ostanke
svojega kupíčka shranit za vinsko kapljo.

Skôraj vsi mlajši Novomeščanje so bili ta dan
na nogah, edni da bi okrog kramarjev ogledali kakov
lep obraz in si želeli te in óne rečí, ko bi bilo denarja,
drugi, da bi se kazali, ker so imeli dovolj časa za po-
stavanje in pohajkovanje.

Samó v edni izbici nalajamo mladega možá tiho in malomarno na stolu sedečega.

Stari Novomeščanje so bili ravno take natore, kakor drugi ljudjé poprejšnih časov, da so stavili hiše tjakaj, kamor bi ne bil mislil nihče. Na levem bregu Krke, vrhu precèj visokih skal, stojé še denašnji dan ostanki selišč, kakor bi jih bil nanesel krágulj za svoje mladiče. Vidiš tu z novomeškega predmestja, s Kandije sloneti kočé vrhu skal, da se bojiš, vsak hip se zvrne ta ali ta v Krko, ako bi se kakšen vinski štempihar naslonil nánjo.

V edni teh lesenih, pol visečih hiš je torej samotén stanoval naš mladi mož, gospôsko opravljen, visoke rasti, ognjenih očij in čednega obličja. Njemu ni bil mari semenj. Zdaj in zdaj se je ozrl proti vratom in poslušal, kakor bi koga pričakoval. A minila je dobra ura in ostal je sam. Zdaj je hodil po trhljih pódnicah gori in doli, zdaj je gledal čez pečine v Krko, zdaj zopet sédel na végast stol, potegnil nekove papirje čez malo mizico in gledal vánje.

Nekdo potrka na vrata. Mladi mož vstane in se oglasi.

Ribič Vid stopi v izbo, klobuk pod pázuho, nasloni se na zid pri vratih ter nekako plaho in boječé zrè po mali stanici.

„Ali je tukaj tisti mož?“ vpraša ga gospod.

„Alì, tukaj je, gospod žolnir!“ odgovorí Vid.

„Zakaj ga nisi privédel s seboj?“

„I, vraga, tega mi niste veleli. In takisto ne vé m, če bo šel. Ako imate kaj pogovora ž njim, idite rajši z menoj, jaz vé m, kje ga dobova. Deklica njegova je tudi tukaj!“

„Ona? Katrica?“ vpraša žolnir hlastno.

„Kodránova deklica, ki je v vódo vrženemu pri-jorju Avguštinu v rodu!“ odgovorí Vid in nekako ostro pogleda žolnirja. Poslednji mu pogled če mogoče še resneje vrne. Bodi si, da se je česa bal, ali da ga je obšla posebna dobrotnost, žolnir stopi k mizici, odprè predalček in dá ribiču precèj veliko srebernega denarja.

Kmalu potem odideta oba.

V neki krčmi blizu svinjskega trga se je vse trlo ljudij. Ker je prostora manjkalo, sédel je bil majhen suhoten možek na preobrneno posodo in je na kolenih držal poliček, uže pol izpraznjen, v edni roki pa képo mesnîne, katero je prav pridno trgal kos za kosom z zobmí, kar jih je imel še v prednjih čeljustih.

Zdajci mu nekdo na ramo potrka in ko se ozrè, vidi klošterskega ribiča za seboj.

„Oče Maklénov, tukaj je gospod, ki bi rad govoril z vami,“ reče ribič.

Maklénovemu očetu od straha šine debel kos mesá iz ust v goltanec, tako da se je komaj odkašljal, ker gospóde se je on bal uže od mladega. Vender ko tega gospoda malo ogleda, mine ga nekoliko strah, in mirnejši pravi:

„Gospod klošterski žolnir! Pijte iz mojega poliča, če se vam ne bi zameril.“

Žolnir se je menda tudi bal zamere, ker vzel je z Maklénovega kolena polič in malo omočil ustna. Ob ednem je ribiču mignil stráni.

„Vi ste zdaj za váruha izvoljeni Katricí s Kodranije?“ vpraša možá.

„Pač, sem, sem! — Ali kam ste se bili pa vtek-nili? Poprej je ves svet ugibal, da boste do smrtne ure — Bog nam daj kako dobro! — ostali v Kostanjevici.“

„Vi boste omóžili Katrico?“

„Kaj še, gospod žolnir, kaj še, he! he! Pijte, náte, pijte! Sáma se bo možíla, jaz ga bom malo iz-bral, in privolil; sáma se bo možíla, sáma, he! he! Rajši jo imam, kakor vzpomladi po svetu pogledam. — He! prazen polič imava!“

„Le ukažite ga natočiti! Pijte, kolikor morete, plačnik sem jaz. — Ali bi vi dali Katrico imovitemu člo-veku, ki jo bo rad imel in jo prav dobro preskrbel?“

„I, prav rad, dal, dal!“

„Ko bi jaz prosil za njo?“

„Jej! vi, no, kaj pak! — Véste kaj, žolnir ali gospod žolnir — ne zamerite staremu človeku, ki je ves neumen — ranjki prijor, ki je bil moje rodo-vine — njegova stara mati pa stari oče moj sta si bila vsak iz ednega brata menda, ka-li, pač vsak iz ednega brata! — prijor vam ni bil volján. Vidite, jaz vas prav lahko vidim, vi ste dober, prav dober

človek — gospod, mislim reči — lože vas vidim kakor po svetu pogledam; toda ljudje bi me potlej pikali, da sem storil, česar ranjki ni storil, ki sva si po tretjem kolenu vsak iz ednega brata. Jaz res lahko storim, kar hočem in kar ona hoče; oba vkupe, oba vkupe, zastopite! Pa menihi so tudi gospodje! Zavoljo ranjkega — Bog mu je dal nebesa in veselje — bodo očetje kakóvo zinili. Zato tega ne morem.“

„Storite, škoda vam ne bo — —“

„O vém, vém! Ali Katrica je Katrica. Ne vém, kaj bo dejala. Ondan je imela ženine, pa jih je odslavila. Ne mara, da se ne misli še možiti. A jaz imam od edno, hči je moja, Alenka jej je ime, čedna deklica, več je je od Katrice in bolj spéšna je za vsako delo. Njo bi vam rad dal, rajši nego li po svetu pogledal.“

Žolnirju je pri tej ponudbi zatemnelo lice.

„Svojo hčer bodete omóžili drugam. Doto jej bom štel jaz, tisoč, dve tisoč goldinarjev vam bom odštel, samó napravite, da dobim Katrico!“ dejal je žolnir.

„O! o!“ začudil se je Maklèn, váruh Katričin s Kodranije in dolgo ni mogel besedice ziniti, ni verjeti, če je prav slišal ali ne.

„Ali bi bili mož-beseda, preljubi žolnir moj, ali gospod žolnir?“

„Še danes vam dam nekoliko. Glejte, ljudje naju gledajo. Morebiti bi kdo kaj slišal. Idite z menoj!“

Veselega lica je vstal suhi mož s slabega svojega sedeža in šel za žolnirjem venkaj. Videl je uže svetle petice v svoji skrinji domá seštete in spravljene, zdelo se mu je, da posluša samó pravljico o steklenem grádu v gori, kjer vragi várujejo zakletih zakladov, da je vse to podobno le sanjam in marnjam.

„Pač, pač, vi jo bodele imeli, vi, nihče drugi! Ona vas ima rada, to vé, najrajša; vi jo bodele imeli! Ko bi ranjki prijor vstal iz groba, vi jo bodele imeli, če sva prav po tretjem kolenu vsak iz ednega brata, vi jo boste imeli.“

Tako je govoril veseli oče Maklèn vse v eden dir in hitro koračil za žolnirjem proti osamljeni koči, Kandiji nasproti.

Tam pa, kjer je pod razpeto rjuho ljubljanski kramar s krikom in vikom hvalil lepim kupoválkam svoje blago, stala je mlada blede deklica, gotovo najlepša, kar je bilo na semnji hčera dolenje kranjske strani. Bila je Katrica. Stojé mej prijateljicami ni védela, da jo s strani opazujeta dva možá, eden, ki jo je imel várovati, in jo je zdaj malo menj kakor prodál, drugi pa žolnir, ki jo je ogledoval z nekim ognjem in veseljem, kakor bi jo hotel z očmi zajeti váse.

Kdo vé, kako dolgo bi bil žolnir stal in gledal tjakaj mej krdelo, ko ga ne bi bil opomnil Maklénov oče, da imata iti še nekamo.

Ravno ko sta se obrnila, šla je Katrica od kramarja stráni. Zagledala je tik pred seboj Vida.

„Kaj si kupil, Vide?“ ogovori ga.

Ribič pa z nekako čudno resnim licem ne odgovori na prijazno vprašanje, ampak vzdigne roko in pokaže mej ljudi.

„Poznaš še le-ónega gospodiča? Nič več?“

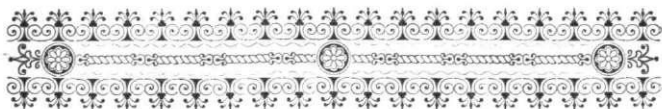
„Deklica se ozrè, zagleda v dálji žolnirja odhajajočega, zarudí se in noga jej zastane.

„On je!“ zašepeče tiho in strmí za njim.

Vid pak je odmajal z glavo ter zagodrnjal:

„Nič prida to! Ni jej še iz glave, hent! Ko bi védela!“

9.

Ne vémo, ali je napaka ali prednost pisateljska navada, da le preskakujé pripovedujejo svoje resnice in laží. Napečno bi se tako počenjanje utegnilo po pravici imenovati morebiti zato, ker uže po zdravi pameti ni dobro, da se na posamne kose trga, kar bi imelo biti celo. Kajti čeravno se navadno notranja zveza teh posameznih kosov še vedno kolikor tóliko vidi, žali se vender vnanja ednota. Nasproti pak nam bode blagovoljni bralec vender morebiti pritrtil, da so tudi take dôbe v človeškem življenji, o katerih se ne dá veliko povédati, če nečes slišati čisto vsakdanjih rečij. Človeško življenje pak, vnanje in notranje, ta čudovita zmes vednih zmén, izkušenj, bojev, težav, veselja in žalosti — življenje je tista velika tvarina, katero je in bode obdelovalo ljudstvo vseh obrekovanih in hvaljenih pisateljev. Da torej tudi mi tu uže v novo preskočimo nekaj kolovózne poti svoje, čas imenovane, upamo iz dveh razlogov odpustka čestitega bralca. Prvi razlog bode našel, če premisli, kar smo ravno izrekli; drugi razlog pa nam je ta,

da smo trdno uvérjeni, da imajo Slovenci in Slovenke dovolj žive domišljije, katera jim pomaga napolniti tiste vrzéli in praznote, katerih pisatelj v slabosti ali nemárljivosti svoji ni zadelal.

Pomaknimo povest za poldrugo leto dalje!

Žolnir je uže dlje stanoval zopet v Kostanjevici, toda ne pri botri Lešpeti, kar se je le-tej pobožni ženski zdelo tólikanj za malo, da je odsihdob vsem sosedam trdila, da je žolnir prav malo vreden človek in ga še ne bi hotela pod streho, ko bi je na kolenih prosil. Če je pa verjeti stari pravljici, ki je ohranila to povest, jokala je botra Lešpeta nekaterikrat za tistim denarjem, ki bi ga bila lahko od žolnirja dobila za izbico, ko se ne bi bil hudobni in nevoščljivi gospod vsélil v najlepši krčmi.

Kakor so skóraj vsi ljudjé védeli, bila je poroka žolnirjeva s Katrico tóliko kakor gotova.

Od kraja, ko je bil žolnir zopet prišel in jel snubáčiti pri Katrici, domislila se je besedij nesrečnega strijca ter se je žolnirja ogibala in mu naravnost povédala, da ga vzeti ne more uže iz spoštovanja do ranjkega, kateri gotovo v nebesih ne bode prosil za njeno časno in večno srečo, ko bo videl, da se ne ravná po njegovem svetu. Toda žolnir je imel razven sladkega svojega jezika, ki bi bil pregovoril tudi trdnejšo voljo, nego li jo je imela Katrica, še dva druga zaveznika, katera sta mu pomagala, da je napósled vender-le zmagal.

„Kaj si neumna ka-li?“ tako je vpraševal njen váruh oče Maklèn, ki je vedno govoril za žolnirja. — „Z užgano trsko ga išči in ne boš ga dobila boljšega, kaj pravim? še takega ne, s trsko ga išči! Kaj ni lep in bogat in prijazen in kroták! Šencaj te! ko bi bil jaz ti, do komolca bi Boga zahvalil, da me hoče. Res, da sam ne bo znal za brazdo stopati in ne bo védel, kako se motika vihtí, a kaj zato! Le vzemi ga. Saj bo denarja pritresel na Kodranijo, da ga še seštela ne boš; le vzemi ga! Le nikar ne misli, da so v svetem zakonu sami sršéni, da se pika in bôde in kolje; le tega vzemi, pa boš videla, kaj se to pravi. Poslušaj ljudi, ki so kaj izkušali! Koklja vé, kakóv je krágulj, pišče ne.“

Teško bi bili taki ostroumni góvori deklico prepričali, ko ne bi bil imel žolnir še družega zaveznika, namreč Katričino srce samó, ki je bilo vse drugačno od njene volje. Kjer pa tehtnica ravno nikamor ne premahuje, tam je na edno stran treba male stvarce, da se pošibi. Svoje prve ljubezni ni mogla pozabiti. Kolikor se je trudila uže od strijčeve smrti in še od prej, da bi si ga izbila iz glave, vender jej je skrivaj in ponevédoma ukradla se v misli in v srce edna podoba, mladi tujec, z vso ljubeznivostjo, kakor se jej je nek-daj kazal in kakor si ga je živa njena domišljija v mladostnem ognji naslikala. In predno si je bila révica v svesti, s kom se pečá njeno srce, razmalala si ga je v tako prijetnem okvirji, da ga ni mogla izvreči

in pri takih prilikah je jela, če je bila le sama, bridko jokati, nevedé ali od veselja ali od žalosti. Kaj čuda torej, da se je kmalu udala — prvi svoji ljubezni in da je bil žolnir skôraj vsakdanji vasoválec na Kodraniji.

Menihi so se sicer še nekaj spominjali, da je ranjki prijor Avguštin imel misel, da je žolnir drugovérec, najbrž protestant, da se torej nikakor ne smé privoliti zakon ž njim in s Kodránovo hčerjo. Zato so le-tí očetje malo odkimovali, ko so zaslišali, kaj se plete. „Nam je Bog na ramena naložil skrb za časno in večno srečo podložnikov svojih. Odgovarjali bomo, kako smo rabili svojo oblast. Za vsako ovčico, ki jo izgubimo od svoje čede, bode nam vprašanje zastavljeno, ali smo jo mogli, ali je nismo mogli oteti. Zato jaz menim, da moramo najprej tega tujca povprašati, ali se more izkazati, da je prave katoliške cerkve véren sin, če ni, moramo skrbeti po svoji duhovski in dežélski oblasti, da se odpravi iz tega kraja. Nikdar se ne smé dovoliti, da bi krivovérec v zakon dobil žensko, ki je v našem kloštru poučena v resnicah svete vere.“

To je bilo poglobitno zrno dolzega govora, s katerim je novi prijor uvéril menihe, da se mora žolnir brž zglasiti v kloštru.

Kako so se pa možjé menihi začudili, ko jim je namišljeni drugovérec razgrnil neovržna pisanja, iz katerih se je razločno bralo, da je Adam Žabranek pošten

kristjan katoliške vere. Očetje niso imeli po tem nobenega ugovora več in poroka je bila naznanjena.

Zjutraj se je velika množina svatov zbrala na Kodraniji. Bliža in daljna sorodbina se je posedla okrog velikanske mize k zajutрку, kakor je bila stara navada pred poroko. Vsi so bili uže zbrani, le ženina še ni bilo. Svatje so jeli uže malo nejevoljni prihajati in ta in óni je, kadar neveste ni bilo navzočne, kako besedo črhnil, da to ni posebno znamenje, ker se ženinu tako malo mudí.

Še le ob deseti uri se je bližal samotен jezdec Kodraniji. Svatje so se vrétili proti oknu in spoznavši žolnirja, ugibali so zlasti stari očetje, da tega uže davno niso slišali, da bi bil ženin prijezdil. Njegova obleka je bila ženskam po všeci, možjé pa so zopet trdili, da ni prav, če pride ženin brez plašča po nevesto.

Katrica je bila ravno v drugem konci hiše sama v kamrici. Ko zagleda ženina svojega dohajati tako samega, zalile so jo solze in ko bi bila v tem trenutku mogla vse podreti brez sramote, zdelo se jej je, da bi bila to prav rada. Ni ednega svojih ljudíj ne privéde na svate! Ženin je njen in ona ga ne pozná veliko več nego li vsakega tujca! In temu se bode danes, čez nekaj ur udala in zavezala za vselej, za vse življenje, za večno! Taka čustva so jo obhajala in menila je, da je vso to reč premalo preudarila. Ko bi se bil dal čas ustaviti le še za nekaj dnij! Ali to ne gré, kaj porekó ljudjé; sama sem si izvolila svojo srečo,

nosila jo bom, naj bo dobra ali slaba. Tako se je deklica tolažila in obrisala solzé.

V tem hipu stopi ženin v njeno stanico.

„Zakaj pa v joku, preljuba? Ali me imaš tako malo rada, da se bojiš zakona z menoj?“ vpraša mladi mož.

„Ne bojim se ničesa. Samó milo se mi je storilo, ko si tako sam prišel póme. Ali nimaš res nobenega svojih ljudj, katerega bi bil povabil? Kako bi me bilo to veselilo! Vsaj ne bi bilo treba potem meni in drugim misliti, da me vzameš brez privoljenja svojih ljudj.“

„Saj sem ti uže pravil, da sem sam na svetu, da si mi ti edina duša, ki jo ljubim. Pústi svoje domišljije in idi, gréva tjakaj k ljudém, ker uže mora tako biti.“

„Tako temnega in zamišljenega obličja si bil, ko si jezdil čez naš dvor, da se mi je srce trgalo; povédi, kaj si mislil?“

„To se ti je le zdelo.“

„Ko bi bili še ranjki strijc živí, oče Avgústin, šla bi pol lože k poroki s teboj.“

Rekši je deklica lepo svoje temno oko obrnila v njegovo lice in se hotela nasloniti nánj; a zapazila je v tem hipu zopet tisti obraz, katerega je menila videti uže na dvoru.

„Zakaj me spominjaš nánj. Saj véš, da me ni mogel videti, da me je napek sodil in da bi te ne bil nikdar imel — —“

Vrata se odpró in starejšina oče Maklèn stopi v izbico.

„Pozneje se bosta pomenila, pozneje. Zdaj je čas iti v cerkev, gospod bo čakal. Mašo bomo imeli še pred poroko in Boga prosili za lepe in pridne otroke. Pozneje se bosta zmenila. Svatje bi uže radi šli, aló! na vozove.“

Žolnir prime ihtéčo nevesto na lahko pod pázuho in jo véde venkaj. Zasedejo vozove in vsa vrsta drdrá od Kodranije po kolovózni poti proti kloštru.

Ob poti je bilo mnogo poljskih delavcev po njivah, ki so zastali v svojem delu in oglédovali svate. Nekateri izmej njih so blagrovali nevesto, da je dobila tako bogatega ženina; nekateri pa so z glavo majali in govorili: „Bog ga védi, kaj bo še s Katričino možitvijo? Le domačega naj bi bila vzela, ne možá iz devete dežele, ko se ne vé, ali ima tako srce, kakor kakov domačin ali ne. Prava božja volja težko da bi nja sklepala. Saj se vé, da ranjki prijor ni hotel o tej mešanici ničesa slišati. On je bil pa pobožen in za božjega namestnika posvečen mož, torej je uže védel, zakaj brani. Kar se ne zлага, to se ne zлага, jablana ne raste v pesku. Bog nam daj pravo pamet in um, da bomo njega prav spoznali in njegovo voljo; toda Katrici ne bo nič dobrega pri žolnirji. Pred zakonom pela, po zakonu jokala, to je star pregovor. Polž pokaže roge, kadar ga nihče ne vidi.“

Ko so se svatje peljali mimo ribiške kočice, javalne je bilo komu izmed njih mari, da ni ugledati Vida niti pred staro hišico, niti v čolnu. Védeli so sicer, da stari mož uže dlje bolán leží, ali kaj se zmeni svet za ednega človeka!

Na slamnati blazini, ki je bila čez trhlo in položeno postelj razgrnena, ležal je mož z vsakovrstnimi cunjami odet in je težko dihal. Oči so mu bile globoko pod čelo udrte, lice je bilo upalo in obradne kosti so stale posebno na videz. Deklica zabuhlega obraza in objokanih očij, Vidova hči, sedela je ne daleč od njega na stvari, stolu podobni.

„Deklina!“ zakličje bolnik.

„Kaj bi radi, oče! Ali vam je slabeje? Naj pošljem po gospoda!“

„Boš uže še! Umrí bom, vé m, da bom. Toda preprij ti še nekaj povém! Idi semkaj! — Pod hišnim pragom je nekaj denarja. Četrtnina je poštenega, tisto je tvoje. Drugo sem dobil od žolnirja za nekaj, kar bom povédal izpovedniku. To mu daj nazaj, če bo

še kaj časa tukaj. Če ne, daj vbógajme revežem. Pa moli záme — da bi mi Bog grehe odpustil. — Pridna bodi in zvesta, ubogaj, kar ti bodo pošteni ljudjé rekli in dlje boš živela, nego li oče tvoj.“

Dalje mož ni mogel govoriti. Deklica je tiho jokala.

„Ali je žolnir še tukaj?“

„Še, pravijo!“ odgovorí hči.

„Ali bo vzal Kodránovo hčer?“

„Uže dolgo nisem bila nikjer, ne vém. Pravili so, dà!“

„Poslušaj me! Popoludne mi bo bolje; ti pojdeš na Kodranijo in boš rekla, naj Katrica pride doli, jaz jej imam nekaj povédati. Kaj ne, da pojdeš?“

„Ali bom vas na samem pustila?“ pravi hči.

„Popoludne mi bo bolje. Najprej boš šla tja gori in potlej po izpovedníka.“

Strašen kašelj se loti možá.

Vrata se odpró in Holtè stopi v kočó. Pogleda svojega prijatelja in odkimuje:

„Oj, te! oj, te! Vide, Vide! Kako te je potlačilo! Skôraj bi te človek ne poznal. Ne mara, da pojdeš doli, kjer ni ribičev, v krtovo deželo. Škoda záte, res škoda! Kolikrat sva ga pila vkupe! — E, morebiti ga pa vender bova še kedaj! Bog je dober, prav dober, to vém jaz. Pomislil se bo in ti bo dal še zdrave peté, da boš storil več pokore.“

„Ej, ljubi moj, vsaka stvar traja le nekaj časa, menim, da smo pri kraji. Ura se bliža, ne vém, kaj bo,“ toži bolnik.

„I, kaj bo! Nič hudega, v pekel ne pojdeš; tega se nič ne boj. Saj si dosti trpel in delal na tem svetu. Bog ti bo uže kaj za pokoro obrnil in jaz bom tudi očenaš molil za tvojo dušo. Ti moraš pa tam záme Boga prositi, da se zopet snideva. Saj jaz sem uže tudi ves végast, nogi nista več tisti, kakor sta bili, vid mi ne dá, sluh me popušča, prišel bom za teboj prav kmalu. Samó nekaj reči imam poravnati še tu na svetu, zato prosi Bogá in mater božjo, kadar pred nja prideš, naj me še nekoliko časa pustita. Tačas bom dolgove potérjal in poplačal, kar sem na olji dolžan, in malo več bom molil, da me bo odgovor pred večnim sodnikom bolj z lahka stal. Dozdaj imam še bore malo, kar bi se utegnilo deti na dobro tehtnico svetega Mihela,“ govori Holtè.

„Deklina, idi venkaj!“ pravi bolnik in ko deklica odide, vzdigne Vid glavo in tiho začne govoriti:

„Holtè! ti véš, kaj mi teží vest. Dèj, svétuj mi, kaj hočem početi?“

Holtè pogleda v tla, odhrka se in pravi: „Žolnirja imaš v mislih, kaj ne? E, jaz bi dejal, da ti Bog ne bo štel v grehe, če ne govoriš ničesa o tem. Saj ga nisi videl. Morebiti pa ni on ubil meniha.“

„Jaz vé m, da ga je. Zato me vest peče noč in dan in ne morem tega nesti s sveta. Izpovedal se bom in videl, kaj mi bo rekel gospod duhovnik.“

„I, nu! le, le! Saj jaz tudi nič rad ne vidim, da si mi pové dal. Potlej ne bo treba meni praviti. Samó žolnirja je škoda. Glej, ravno danes, zdaj-le menda, ima biti poroka, in kadar boš ti zinil, bodo ga poiskali, predno se bo prvič naspal v novem stanu.“

„Kaj! Poroka! Danes?“ zavpije Vid, séde v postelji, vender onemogel pade na vzglavje nazaj.

„Kaj ti je pa, Vide!“ vpraša Holtè vstrašen.

„Pojdi! leti! brž!“

„Kam pa? Vide?“

Toda Vid za trenutek ni mogel odgovoriti. Očí je zatisnil in smrtne slabosti so ga obhajale. „Bog ti meni pomagaj, če neizpovedan umrje vpričo mene, utegnili bi še z ónega svetá nazaj zahajati in bi me tresel po noči. Deklica! kje si? — O joj! Vide, vzbúdi se, vzbúdi! Deklica, kje visiš? Oče mrjó!“

Prestrašena stopi Vidova hči v hišo. Ali v tem hipu bolnik odpre očí, pogleda po hiši in pravi: „Holtè! — ali hočeš, da bí dosegel večno vzveličanje?“

„Rad bi ga rad in tudi tebi ga privoščim, prav iz srca. Jokal bi, ko bi védel, da si pogubljen,“ odgovorí Holtè.

„Teci v klošter — poroka ne smé biti, dokler se jaz ne izpovém in s Katrico ne govorim. Teci, kar moreš.“

„I, ti ljubi Vid, ti dobra duša, kdo pa bo meni verjel? Ali me ne bodo imeli za neumnega in me ne spodili?“

Vid kaže za tram. Zamazan papir je bil vtaknen v razpoko. Holtè ga vzame venkaj.

„Tisto sem bil tačas našel v čolnu, teci! Morebiti bo tisto kaj govorilo,“ pravi Vid.

Da-si grozno nerad, vender se spravi Holtè na pot. Ko bi z Vidom ne bila taka prijatelja in ko se ne bi bil bal, da pride po smrti nazaj na zemljo kakor strahovit duh, nikdar se ne bi bil udal, uže zavoljo tega ne, ker se je od mladega vselej menihov najrajši ogibal. Kako grenka mu je bila dalje ta pot, uvidi se tudi, če se premisli, da je Holtè ž njo sam sebi napravljaj veliko škodo. Uže več dnij namreč se je brusil na pijačo, ki ga v svatovski dan na Kodraniji gotovo čaka. In zdaj je imel ravno s svojo besedo podreti vse svatovanje. Razven teh težáv je pa imel mož še drugih pomislekov obilo, katerih ne bomo omenjali. Zato je prav počasno koracàl proti klošterski cerkvi. Kaka dvakrat ga je bilo volja léci za mejo in tisto pismo obesiti na trn. Vender obakrat je premagal izkušnjavo.

Prišel je na cerkveni prag. Maša, ki se je po stari navadi brala pred poroko, minila je bila ravno in svatje so se razvrščevali pred oltarjem.

Zdaj še le je Holtè bil v pravi zadregi. Prepozno je prišel, da bi bil možé dobil zunaj, v cerkvi pa po njegovi misli ne smé živ krst glasne besede izpregovoriti nego li mašnik, šolmašter in mežnar. Kaj je re-

vežu početi! Nekaj časa stoji doli pri vratih in misli. Kar ga popade neka jezica in brž se zasukne in gré iz cerkve. „V uho me piši Vide in želnir in ubijanje ranjkega priyorja in poroka in vse — Bog tí meni pomagaj!“ Tako je dejal in koračil čez pokopališče.

Sreča tam starega patra Antona.

„Kaj ne boste počakali, da bi bila poroka dokončana in molili očenaš za srečen zakon mladim ljudém?“ vpraša Holtéta.

„Jaz sem uže odmolil, gospod duhovni oče!“ zlaže se Holtè. „Ali stojte malo, saj vam lahko povém menda, kar vém. Ribič Vid je bolán na smrt in bi se rad izpovedal.“

„Zakaj pa oprézovate tod okolo? To bi bili morali takoj naznaniti v kloštru. Za táko reč se mudí. Ali je zeló bolán?“

„Saj pravim, na smrt! Pa nekaj je še dejal Vid. Dejal je, pojdi in povédi gospodom, pravi, naj ne poročajo želnirja z onegávo — Kodránovo Katrico. On pravi, da nekaj vé o njem, nekaj takega, da bo svet strmel.“

„Ali je res to?“

„I, saj sem mu rekel, da mi gospodje ne bodo verjeli. Dal mi je pa tó-le pisanje s seboj — ne vém, kaj se bere ondukaj, ali je rojstven list ali kakova pečat — samó to se mi zdí, da je je našel tisto noč, ko so ranjkega gospoda priyorja vrgli v vodo — Bog mu daj nebesa.“

„V vódo vrgli?“ vpraša pater.

„Jaz ne vém ničesa, ali so ga vrgli ali je padel, jaz ne vem ničesa. To bo uže Vid povédal na izpóvedí. Vse bo povédal po pravici.“

Menih pogleda list. Bilo je tisto pismo, katero je bil prijor Avguštin poslednji dan pred svojo nesrečno smrtjo dobil v roke.

Z naglim korakom stopa stari naravnost v cerkev. Holtè nekaj časa zamišljen stójí, kmalu pa mu pride na misel, da bodo svatje prišli iz cerkve. „Če se je poroka razdrla in je dedec v kuti povédal, da je Holtè prinesel to pošto in te bridke besede, morebiti bi me žolnir précej tako zagovoril, da bi bil vse žive dní bolán, ali bi me jel pa daviti.“ Tako si je mislil umni mož in je menil pobegniti. Toda zvedávost mu je bila tudi velika; poleg vse svoje bojazni bi bil vender rad videl, kaj bo. Zato se je skríl v bégov grm, ki je rastel tikoma zida in je očí uprl v cerkvena vrata. Tako je precèj časa tiho čepel in na lahko dihal.

Napósled pridejo svatje in gledalci iz cerkve. Vsi so imeli prestrašene obraze, Katrica je jokala. Dve ženi sta jo opirali vsaka pod edno pázuho. Žolnirja ni bilo mej njimi. Še le ko so drugi odšli, prišel je tudi on iz cerkve. Takega Holtè še ni videl. „Strašno hudih očíj je bil“ — pripovedoval je Holtè pozneje — „barve ni imel nobene na lici, usten se ni videlo nič, čuden je bil, prav čuden, grozno sem se ga bal.“

Kakor blisk se je razvédela novica, da se je Kodránove Katrice poroka ravno v sredi pri odločni besedi ustavila. Kakor povsod so iskali ljudjé tudi tu uzrokov te neslišane dogodbe in govorile so se najčudnejše in najneumnejše rečí.

Ribiča je šel sam prijor izpovedovat in takoj potem je bilo čudno vitje po kloštru.

Proti večeru tistega dné je šlo kakih pet oboroženih mož, biričev, proti hiši, kjer je žolnir navadno stanoval. Meščanje v Kostanjevici so bili vsi po konci in so gledali, kaj bo. Ali zastonj so povpraševali po žolnirji. Nihče ni védel, kam je šel. Gospodinja je pravila, da je bil okrog poludne 'domá, pozneje ga ni videl nihče več. V sobi, kjer je stanoval, bilo je na tleh kup pepela. Sežgal je bil pisanja svoja in nekaj koscev je pričalo, da so bila nekatera velike cene.

Okolo desetih zvečer je pel mrtvaški zvon. Vid je bil umrl.

Ravno o tem času je nekdo na Kodraniji trkal na okno. Stara dekla se je od znotraj oglasila in vprašala, kdo je in kaj bi rad. Po glásu je iz odgovora povzela, da je žolnir, in zaprla okno. Še nekaj časa so slišali trkati. Ker se nihče ni hotel oglasiti, potihnilo je zopet vse.

Nekaj dnij potem so drvarji v hosti, pol ure od Kodranije, našli mrtvo človeško truplo in izstreljen samokres poleg njega. Spoznali so žolnirja. Bil je še tako oblečen, kakor na poróčni dan.

Kmalu potem, ko se je razvédelo, da je žolnir bil ubijalec, dal je oče Maklèn mnogo denarja cerkvi vbógajme. Ljudjé niso védeli, kje ga je dobil.

Kdor je trideset let pozneje prišel na Kodranijo, videl je postarelo, zgubano, in zanemarjeno oblečeno žensko, ki je, čeravno gospodinja imovite lastnije, trdo delala od svita do mraka in z nekako osornostjo ukazovala družini. Kdo bi bil spoznal v tej čmerikavi, skôraj grdi ženski nekdanjo lepoto kostanjevskega okrožja — Katrico?

IV.

Dva brata.

Resnična povest.

(„Koledarček družbe sv. Mohorja“, 1868.)

1.

Na pokopališči prifarne cerkve v hribih so pokopavali mrliča, gruntarja Abranka. Malo pogrebcev je bilo; razven dveh sinov ranjkega samó še nekoliko starih babic in otrók. „Naj v miru počiva!“ rekli so duhovnik, odmolili nekaj očenašev za njegovo dušo in duše vseh vérníkov, ki tukaj čakajo božje sodbe, potem so šli v cerkev razpravít se in vsi so se razšli. Samó mlajši sin France Abranek, osemnajst let star fant, le ta je še klečal na tleh pred grobom in jokal. Vsi drugi, celó brat njegov Tone, niso se mnogo zmenili zánj, nì za ranjkega. „Ko bi bil še kaj časa živel stari Abranek, zapravil in zapil bi bil vse do poslednjega klina domačije svoje; prav je, božja volja je, da je umrl,“ tako je dejal svet. Le mlajši sin je védel, da mu je bil ranjki vender oče, da je kolikor tóliko skrbel zánj, in da ga zdaj ne bo nikdar več videl na tej zemlji.

Solnce je bilo uže visoko, ko vstane France Abranek in počasi zapustí pokopališče ter jo krene proti dômu.

Abrankova hiša je stala bolj samotno sredi vasi. Lesena je bila, opuščena, pa veliko zemljišča je spadalo k njej. Nekdaj je bila najboljša v vasi in Abranki so dobro in lahko živeli. Še le danes pokopani gospodar jo je spravil na nič in zabredel v dolgé, ker je pijančeval.

Doma najde France starejšega svojega brata sedečega pri orehovi polomljeni mizi, s komolcem glavo podpirajočega in v mislih zadolbenega. Tiho séde k peči in oba brata dolgo molčita.

„Kaj bo pa zdaj?“ pravi mlajši brat France čez nekaj časa.

„Naj bo, kar hoče,“ odgovori starejši Tone osorno.

„Očeta ni več, matere ne.“

„Prava reč, če takega očeta ni več, kakor je bil najin. To še oče ni bil“ — pravi Tone. — „Zapravil je vse, pil je po krčmah, na svoja sina še mislil ni. Jaz ga ne spoznam za očeta svojega. Lehko bi mi bil zapustil lepo domačijo, da bi bil živel kakor drugi ljudjé, zdaj je pa pustil samó gole stene in dolgove.“

„Oh, Tone! ne govôri tako, to je greh; oče so oče, Bog jim bo grehe odpustil, spokorno in izpovedani so umrli. Če so nama pustili dolgove, ne smeva se zato hudovati na očeta, ampak gledati morava, kako jih bova s časom plačala. Bog bo nama gotovo pomagal.“

„Kaj govoriš: bova plačala,“ odgovori Tone. „Kaj sam sebe šteješ? Ti boš figo plačeval, domačija je moja,

jaz sem starejši. Tebi nič mari naša hiša in dolgovine, katere je stavec naredil.“

„Saj vé m, da je vse tvoje,“ pravi France.

„No, torej tiho bodi, kaj pa golčiš! Kar ti bo gosposka spoznala iz hiše za doto, tisto ti bom vrgel pod nogi, potlej pa idi, kamor hočeš, jaz te ne maram. Ti nisi nič boljši, kakor najin oče, ki je vse zapravil. Saj te je dobro poznal, zato te je rad imel, mene pa ne. To se vé da, ti si mu dajal potuho, kadar je pijan prišel domóv. Če sem mu jaz očital in ga zmerjal, kakor je zaslužil, brž si bil ti s svojim jezikom vmes in si ga skoraj zagovarjal.“

„Ti si četrto zapóved božjo čisto pozabil. Staršem se morajo slabosti prizanašati in prikrivati,“ pravi mlajši brat.

„Le prikrivaj jih, če hočeš, zdaj se lahko prikrivajo. Poprej je bilo pa treba drugače, in morebiti bi vender tako ne bilo. Zato pa môlči; kar ti gré, to boš dobil. Kakih petnajst goldinarjev ti bodo prisodili, namestu dve sto ali tri sto, potlej pa pojdi. Jaz bom uže sam gospodaril, bolje od očeta in tebe, ki si ga zagovarjal.“

„Ne bom ti delal napótja, svet je velik,“ pravi France in začne tiho jokati. Da je brat tako trd in kamenitega srca, da še po smrti ne odpustí očetu, da ga précej goni od praga: to ga je bolelo.

„No, še tega je treba, da boš tu cvilil in jokal, kakor mlada mačka. Kaj pak!“ reče Tone.

Oba sta dolgo zopet molčala.

Bilo je poludne, nobeden ni še jedel. Tone vstane, gré za peč, veliko skledo vzame s police in dve žlici. Bil je ostanek sinočne večerje. Postavi na mizo in začne jesti.

„Pojdi jest, če hočeš,“ pravi Francetu.

„Ne bom, Bog ti blagoslovi!“

„Tudi dobro, joka se boš nasitil.“

Takoj potem mlajši brat vstane in odide iz hiše.

„Pojdi, kamor hočeš,“ godrnjá Tone, poglójte skledo in jo zopet postavi prazno na staro polico. Kake pol ure potem se vrne France v hišo. Imel je culo pod pázuho.

„Kaj boš?“ vpraša Tone.

„Grém,“ odgovorí France.

„Kam?“

„Svet je velik, Bog je povsod. Domá vidim, da sem ti nadležen, da me podiš, zato grém.“

„Kdo te podí? Jaz sem le hotel reči, da tí ne boš gospodaril. Pri hiši si pa lahko, dokler ti dote ne dam. Potlej lahko gréš služiti, ali se oženiš, ali kar ti bodi. Tega nisem rekel, da pojdi précej.“

„Čim prej, tem bolje je, ker mora biti. Daj mi roko za slovó, Bog te obvaruj!“

Tone dá roko pa gleda stráni, ne stisne je nič, ne reče ničesa kakor: „Saj menda te ne bo vrag daleč ponesel?“

„Daleč grém. V Trst najprej in potlej še kam dlje morebiti. Če se več ne vidiva, moli záme, jaz bom pa záte,“ pravi France in si obriše solzo.

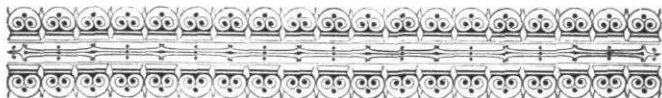
„E, rajši uže vsak za sé moliva, kaj bi to! Kadar boš hotel doto imeti, pa pridi po njo. Vzpomladi, če lan ne pozebe, morebiti ti bom uže vrgel tiste krajcarje.“

Rekši odide Tone na vrt, vzame motiko v roke in začne kepe tolči po brazdah novozorane njive. Še mari mu ni, da je danes pokopal očeta, in da je brat šel Bog vé kam. Prav je, da ju ni več — obéh, misli samopašnik in samopridnež. Oče je zapravljaj, brat pa jé pri hiši. Delam lahko sam, jém lahko sam. Tako bom vsaj zopet kaj si opomogel v gospodarstvu.

France pak je s culo svojo postál vrhu hriba zunaj vasi, ozrl se najprej proti cerkvi, kamor je od otročjih let hodil molit, proti pokopališču, kjer oče in mati počivata v miru, potem proti domači rojstveni hiši, kjer je ostal trdosrčni brat. Za eden hip ga obide jeza in misli si, takega brata, kakor jaz, nima nihče na svetu. Ni vreden, da bi se ga kedaj domislil, ni vreden, da bi ga kedaj iskal. Nikoli ga ne bom ničesa prosil, naj ima tisto doto, lakomnik, naj ima domačijo sam; pa tudi pomagal mu ne bom nikdar. A takoj zopet pravi: Brat je moj, tiste matere sin, kakor jaz. Naj bo takšen ali takšen, brat je. O mati! ljuba mati, kaj bi rekli vi, ko bi bili to ućakali! Prav je menda, da ste umrli, in vender bi vas rad videl živih, rajši, kakor da bi imel vse bogastvo tega svetá.

Bog te obvaruj, domaća vas! Bog te obvaruj brat, Bog ti daj srečo! Težko, da bi me kedaj videl.

2.

Tone Abranek je bil odslé sam gospodar pri hiši. Najpridnejši in najdelavnejši kmet je bil v vsej vasi. Delal je dan na dan kakor črna živina, storil tóliko kakor trije drugi. Privoščil si je malo, ni se upal nì edenkrat do sitega najesti, nikdar ni pokusil vina ali druge drage pijače.

Da-si ravno je bil sam svoj in ni govoril nì pečal se s sosedi, hvalili so ga vender, da je ves drugačen, kakor oče njegov, da pridno plačuje dolgove, redí živino in kmétuje.

Šest let potem je bila Abrankova domačija zopet dobra, brez dolga. Tone je bil trideset let star in mislil se je ženiti. Ker pa je bil nekako oduren, neljuden in neroden, izpodletelo mu je povsod, kamor se je obrnil, nobeno dekle ga ni maralo.

Ker se v obližji ni dalo, šel je Tone Abranek v daljno sosedno vas. Tam ga ljudjé niso poznali. Razložil je svoji nevesti, da je kmet brez dolga, da ima dobro zemljišče itd.; tako mu je šlo napósled vender srečno izpod rok, oženil se je in dobil nekaj stotakov z mlado ženo.

Vender s tem kupičkom je dobil mačka v žaklji. Deklice prej ni poznal, spoznaval je še le ženo zaročeno. Bila je huda, delala ni rada, rada pa dobro živela. Dobila ga je čisto v pest, vse je moralo tako biti, kakor je hotela ona. A pregovor pravi, da gospodinja tri ogle hiši podpira, gospodar samó eduega. To se je pri Abrankovih kmalu pokazalo. Vse je šlo le ritniski, dolgovi so se povračali, v hlevu je bilo menj živine, na dvoru menj gnoja, na polji slabejši pridelek, davki pa vedno večji.

Bog je bil Abrankov zakon na drugi stráni blagoslovil z obema rokama, podelil mu je lepo kopíco otrók, vsem tem pak je bilo treba skrbeti očetu za opravek in za jed, da-si tudi so bili še premladi, da bi bili česa pridelali, pridobili in priprídili. Tako se je naredilo, da je imel Tone Abranek skrbíj čez glavo, da ni mogel mirno spati in se mu je hudo godilo.

O bratu svojem ni nikdar slišal ničesa. Nì pisma nì poročila ni bilo o njem. Sploh so mislili vaščanje, da je umrl. Tone Abranek se je nekaterikrat domislil njega, da-si tudi je bil ta spomin malo grenák.

Ker je imel otroke in ženo, spoznal je, kaj je ljubezen. Spoznal je, da do brata svojega in do svojega očeta nekđaj ni imel nobene ljubezni. Misлил je, kako hudo bi pač bilo, ko bi otrok moj mene tako imel, kakor sem jaz očeta pred smrtjó in po smrti! Ko bi kateri mojih otrok brate in sestre svoje tako z grdo odpravil od hiše, kakor sem jaz brata svojega.

Tako je časih mislil in vest ga je pekla. Ker je videl, da nima nikjer sreče, da gró vse od leta do leta na slabeje, prišla mu je misel, da ga Bog kaznuje. Ta misel je bila strašna, noč in dan se je ni mogel iznebiti. Dostikrat se mu je sanjalo, da vidi očeta, kako mu očita, da je grdo ravnal ž njim, da vidi brata, kako je pri tujih ljudéh onemogel in na smrt bolan, brez postrežbe.

Jame bolj pogostoma moliti, da bi se utolažil in pregnal skrbí, pa ni se dalo. Vest je bila še hujša. Da bi jo ukrotil, udá se tisti pregrehi, katero je očetu tako brezsrečno očital, pijančevanju.

Pozno po noči je bilo nekega dné, ko pride vina poln domóv. V hišo se ne upa, tam je žena, huda bi bila. Tam so otroci, grdo bi ga gledali, kakor je on nekđaj gledal očeta, če je v ednakem stanu prišel domóv. Zleze torej v lopo pred hlevom v slamo in pade kakor bi ga ubil. Tabak je kadil, žareča pipa mu pade z ust na slamo. Predno je še zaspal, razsveti se okrog njega, slama je v ognji. Zdajci je minila pijanost, preplašen zakričí, vstane in jame z rokama in nogama ogenj teptati in teptati. Ali prepozno je, kakor blisk naglo je vsa slama v ognji, vsa lopa gori.

Predno na njegov krik sosedje pritekó vkupe, vnela se je uže slamnata streha na hiši, na hlevu, na skednji, vse gori, vse je suho, pomoč je zastonj.

Kakor iz uma se je valjal Abranek po vrtu. Izgubljeno je bilo vse, kar je imel, pepel je bila hiša,

pepel njegov poljski pridelek, hrana za zimo. Ostala je še zemlja, polje in gozd. Gozd je bil uže ranjki oče oplenil in posekal, zdaj je rastlo majhno mladovjè, mnogo ni bilo vredno. Poljé pak je bilo zadolženo, ni bilo več njegovo.

„Vse je izgubljeno, Jezus pomagaj!“ kričal je Abranek. Pomagalo ni vse nič. Kar je, to je. Na edenkrat je bil berač.

Da je Abranek zažgál svojo domačijo sam iz nerodnosti svoje, tega ni védel nihče. Nikomur se ni upal povédati, celó ženi ne. Ravno zato, ker je to sam védel, peklo ga je še bolj. To je očitno roka božja — dejalo mu je nekaj. — Ti si očeta svojega pisano gledal, če je prišel v slabosti svoji domóv, ti si ga zmerjal, ti si mu želel smrti. Zato te je zadela šiba božja. Ti si podoben tistemu Noetovemu sinu Kamu, o katerem se sliši v pridigi in bere v svetem pismu, da je pijanega očeta zaničeval in sramotil in zato ga je oče preklel in zapustil Bog. Ti si podoben Jožefovim bratom, ki so mlajšega sobrata od doma prodáli v tuji svet.

Tako mu je govorila vest in potrj je bil tako, da ni mogel ničesa začeti. Še bi bil novo hišo sezidal s pomočjó dobrih sosedov, ali ni se upal lotiti, mislil je, da ga je zapustil Bog.

Dolžniki se oglašajo za vrstjó. Kar je ostalo, to prodajo in razdelé mej seboj. Ne gledajo in ne poslu-

šajo prošnje uboge žene, ubozih otrok. Neusmiljeni so, vsak hoče imeti svoje.

Eden Abrankovih sosedov je bil dober mož. Vidèč tako nadlogo in revščino je ponudil svojo stransko bajto Abrankovi družini za stanovanje. Drugi pa so mu dajali živeža, tako da je prišla vzpómlad.

Bilo je več dobrih letin za vrstjó. Ta vzpómlad pak je prinesla s seboj slano, slana je poparila zimno setev, za slano je prišla suša in je požgala jaro žito. Krompir je gnil uže na njivah. Huda letina je bila. Za hudo letino prihaja lakota, in res je prišla.

3.

Zima je bila, sneg debel. Kmetje, ki so časih prodajali žito, hodili so letos v mesto pónje, tam so imeli kašče. Ker največ niso imeli gotovega denarja, jemali so ga tudi od oderuhov in bogatinov na upanje, obetali o prihodnji novini drago plačilo.

Tone Abranek je imel obilo otrók, vsi so hoteli jesti; denarja pak ni imel, tudi zemlje svoje ni imel, upanja ni imel. V dar mu ni mogel dati, kdor bi bil rad dal; kdor bi bil pa lahko dal, ta ni imel navade dajati vbógajme. Bil je v hudi stiski revež Abranek. Kaj, če je bil sam lačen, on je trpel. Ali otroci niso znali trpeti, brez prestanka so hoteli imeti kruha — jesti.

Žena je ležala bolna od strada in glada. Otroci so lačni jokali okrog nje. Abranek je zamišljen sedel in ugibal, kako, kje bi se dobilo kaj za v málin.

„Oče, le majheno kruha!“ joče mlajši sin.

„Le počakaj, dobili ga bomo, zdaj ga ni,“ odgovori oče.

„Lačen, strašno lačen,“ pravi drugi sinek in prime očeta za koleno.

„Jaz tudi, oče!“ oglasí se deklica.

Abranek popade svojo kučmo, naročí ženi, ki je na slami v kotu ležala bolna, naj otroke utolaži in pravi: „Na vsak način bom kaj prinesel, naj izprosim ali vzamem po sili, ali ukradem; če ne, pa me ne bo več nazaj. Poginil bom, pa poginite potlej še vi vsi.“

In beži iz kočé.

Kam bi se obrnil. Povsod je uže bil, nihče ni hotel ničesa dati. V málinu ima največ, málinar bo dal, moral bo dati. Tjakaj jo krene.

Málinar je bil bogat mož, žita je imel dosti, nekateremu ga je dal uže to zimo za denar in brez denarja na upanje.

„Lepo vas prosim za pet ran božjih, dajte mi žita ali moke, ali kar je. Gotovo ga vam bom plačal,“ prosi Abranek.

„S čim ga boš plačal, ki nimaš nič?“ pravi málinar z zaničljivim smehljanjem.

„Dajte mi kaj, da mi otroci od lakote ne pomrjó. Plačal bom, če krvavo zaslužim. Dajte za božjo voljo, usmilite se!“

„Ne morem,“ odgovorí málinar in se obrne stráni.

„Če le hočete lahko daste.“

„Saj si imel hišo, njive in dosti žita, kaj si pa zapravil in zagospodaril. Le drugam pojdi, jaz nimam.“

„Domislite se tistega Lazarja v evangeliji in bogatina, ki je bil neusmiljen.“

„Kaj meni mari tisti bogatin! Jaz nisem bogatin, sam sem revež. To bom menda sam bolje védel kakor ti!“

„Pa vender samó malo moke mi dajte, nikdar vas ne bom pozabil,“ prosi Abranek.

„Ali ne slišiš, da nimam, nimam pravim, sliši, če imaš ušesa,“ vpije málinar. „Vse sem razdál in popródal. Če mi daš cekin za četrtnik, ne morem dati. Pridi čez dva dni, pa ti bom eden bokal moke dal zastonj, ker si uže ravno tako siten in nadležen. Da človek nima mirú!“

Tako rentaçi málinar in gré v izbo. Abranek pak se žalosten obrne in odide po stezi.

„Skopúh! ima ali ne dá. Neusmiljen je. O prav mi je! Da bi vsaj jaz sam umrl; da bi le otroci imeli kaj jesti!“

Šel je k drugemu žitnemu trgovcu, vender tudi ni dobil ničesa, takisto ne pri tretjem. Vsak mu je drugam svétoval in rekel: óni lože dá od mene.

Mrak se je delal, ko je šel Abranek potrt in pobit po cesti proti dômu. Prazen se ni upal k otrokom, dobiti pa se ni upal nikjer ničesa, povsod je bilo pomanjkanje ali pa neusmiljenje.

Obupávati začne, v glavi se mu jame vrteti, očí se zabliskajo in začne zdaj kleti, zdaj zopet moliti.

„Meni ni več živeti,“ reče zamolklo.

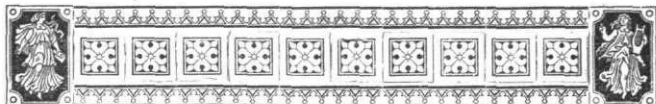
Ob cesti na samotni trati je rastla kriva hruška. Sneg je visel na vejah, sneg je bil na debelo okrog debela. Na vršičku pak je sedéla vrana in kavkala,

kakor bi bila lačna tudi ona. Ko je ugledala Abranka na cesti stoječega, zletela je frfraje čez pólje vrhu vasi in izginila v sinjih oblakih tam daleč.

„Obesil se bom, pa bo vse končano. V peklú menda ni huje, kakor je meni,“ pravi Abranek, ki se mu je uže mešalo v glavi.

Angelj váruh ga je zapustil. Res gré k stari krivi hruški, odpne svoj jarmenast pas in naredí zanjko. Potem spleza na drevo, natakne zanjko okolo vratú in na štrcelj odlomljene veje ter se izpustí. Visel je mej zemljo in nebom, zakričal, sape mu je zmanjkalo, temno se mu storilo pred očmi in nič več ni védel, kaj je.

4.

Ravno ob tistem času, ko je Abranek sam nad seboj v svojem obupu storil strašno pregreho, pridrséle so majhne saní po cesti. Uprežen je bil majhen, suhoten konj, na sanéh je sedèl kmetski voznik, za voznikom pak gosposki človek srednje starosti v plašč zavít.

„Kaj pa je tam-le?“ vpraša gospod voznika, kažóč proti stari samotni hruški.

„Jezus pomagaj!“ zavpije voznik, „človek se je obesil. Ravno kar menda, ziblje se še.“

„Brž, brž ustavi, morebiti ga rešiva,“ pravi gospod vstrašen in hitro oba poskačeta z voza. V hipu sta bila pri drevesi in voznik naglo prereže jarmenasti pas, na katerem je visel nesrečni Abranek. Truplo pade v sneg.

„Gorák je še in srce še bije,“ pravi voznik.

Oba ga začneta s snegom drgati po čelu. Kmalu Abranek debelo potegne sape v sé in začne dihati. Gospod mu vlije iz velike steklenice vina v usta in takoj potem se obešencu vrne zavest, odpre očí in čudno gleda okrog.

Pomagata mu na nogi.

„Kaj pa je?“ vpraša Abranek, ki v tem hipu ni čisto nič védel, kaj se je zgodilo ž njim.

„Pijte tukaj še malo, slabí ste,“ pravi tuji gospod ter mu pomolí steklenico z žganjem. Potegne nekaj požirov, to ga okrepčá.

„Bog vam povrni,“ pravi.

„Od kod ste? Iz vasí?“ vpraša tujec.

„Iz vasí.“

„Pojdite z nama na voz, hoditi ne morete, peljali se boste.“

„Da-si tudi Abranek ni védel nì kam nì kako, vender je šel ž njima do ceste. Voznik ga je držal za ramo. Tam se zavalí na saní.

Še le po poti se mu povrne vsa pamet. Domisli se, kaj je hotel storiti, kaj ga doma čaka in vse. Stresne se, samega sebe ga je groza.

Tudi tujec je menda opazil, kaj premišlja. Začne ga izpeljevati in izpraševati ter zvé uzrok, zakaj se je mislil sam usmrtiti. Ko ga tujec pogleda natančneje, izpreleté ga barve in naglo ga vpraša, kako se piše.

„Tone Abranek.“

Tujec se zgane. Precèj časa molčí, potem ga jame zopet izpraševati, kako je izgubil domačijo itd. Ob ednem mu obljubi, da bo skrbel za to, da on in njegova družina dobi še danes živeža. Abranku so prišle solze v očí, zahvaljal se je gospodu, da ni bilo nì konca nì kraja, sklepal roki in molil, vse ob ednem.

„Ali imate kaj staršev še?“ vpraša ga gospod.

„Nič, oče so umrli, uže dolgo tega, Bog jim daj nebesa.“

„Tudi bratov nimate, da bi se v sili obrnili nánje?“

„Nobenega nimam. Ednega sem imel. Menda je uže umrl, po svetu je šel; ne vém kam.“

„Kako je to?“

„O nikar me ne povprašujte; če je nesrečen, ni nihče kriv tega kakor jaz, zato me je Bog udaril.“

„Kako nesreča človeka prenaredí,“ dejal je tujec sam v sebi.

V vasi se ustavi voz. V mali krčmi nakupi tujec kruha, vina in družega ter izročí Abranku, naj nese brž domóv. Obljubi mu, da bode prišel za njim.

Čudno je bilo gledati otroke v nečedni koči, kako so poželjivo grudili kruh. Oče je v veži pred pečjó kuhal, mati je sedela na postelji. Na polomljenem stolu pak je sedel njihov tuji dobrotnik, imel najmlajše dete v naročaji, veselo gledal, kako se mu dobro jé ter govoril ž njim prav po otročje. Žena pak ga je čudé se gledala s postelje semkaj; da ne bi bila vina pred seboj videla in jedočih utišenih otrók okolo sebe, mislila bi bila, da so vse to le sanje. Ko bi bil tuji gospod malo mlajši, mislila bi bila, da je sam angelj váruh iz nebes, tako pa ni védela kaj in kako.

Abranek prinese skledo gorke jedí. Otroci so posedli okrog nje, oče pa ni mogel mnogo jesti, približal se je tujcu in mu hotel poljubiti roko.

„Brat bratu tega ne stori,“ pravi tujec.

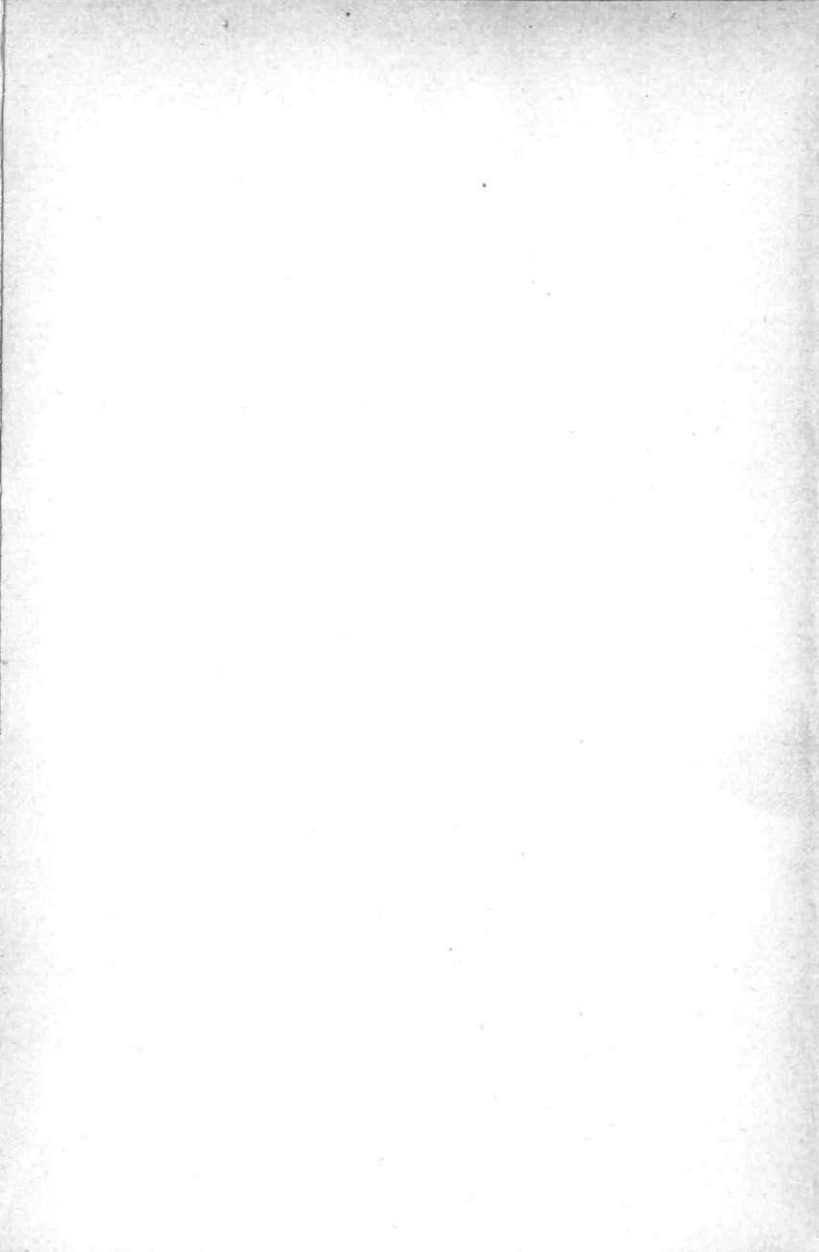
„France!?“ zavpije Tone Abranek in se ga oklene.

„Res, tvoj brat France sem!“

Nekaj časa pozneje je imel Tone Abranek zopet domačijo svojo, boljšo in lepšo od prejšnje. Bil je ves prerojen človek, dober sosed, revnim podpora in vsem možem vzgled. Nadloga ga je bila predrugačila. Vsako leto pak je potoval z ednim svojih sinov v Trst k svojemu bratu, trgovcu.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000375468

